

BRIQ

Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi

Gelişen Dünya için Kalkınma Yolu Kuşak-Yol'da Bilimsel Teknolojik İşbirliği

RÖPORTAJ

ORHAN AYDIN

TÜBİTAK Başkanı

Ar-Ge ve Yenilik Ekosistemini Harekete Geçiriyoruz

UĞUR MURAT LELOĞLU

Küresel Güney'de Yenilik Sistemleri
Yol Haritası

RÖPORTAJ

LI GUITAO

Kuşak-Yol ve Gelişen Dünya Öncülüğünde
'Toplumu Biçimlendirme'

SEMİH KORAY

Yeni Uygarlığın Bilim ve
Teknolojide Küresel Önderlik Hedefi

RÖPORTAJ

İBRAHİM SEMİH AKÇOMAK

Devlet, Aktif Piyasa Müdahalesini
Sürekli Hale Getirmeli

OĞUZ GİRAY

Türkiye'nin Güvenlik Politikalarına
İstihbarat Teşkilatlarının Katkısı

TARİHTEN

NECATİ DEMİRCAN & YE ZHANGXU

Chongqing Bizim
Ankaramız!

ZHO ZIQIANG

Çin'in Ortadoğu'daki Kalkınma
İşbirliği Çalışmaları

WERNER RÜGEMER

Avrupa'yı ABD Liderliğindeki
Sanayisizlesmeden Kurtarmak

ŞİİR

CAN YÜCEL

Sevgi Duvarı

ŞİİR

BERTOLT BRECHT

Öğrenmeye Övgü

KİTAP İNCELEME

YI SHAOXUAN

ABD-Çin Rekabetinin Mahiyeti

Genel Yayın Yönetmeni (Sorumlu Müdür)

Fikret Akfırat

Yayın Kurulu Koordinatörü • Doç. Dr. Efe Can Gürcan, London School of Economics and Political Science

Yayın Kurulu

Mehmet Adnan Akfırat, Türk-Çin İş Der • Rafet Ballı, Gazeteci-Yazar • Latif Bolat, Türk Müziği ve Folklorü Uzmanı
Salih Ertan, Elektrik Mühendisi • Doç. Dr. Efe Can Gürcan, LSE • Hüseyin Haydar, Şair
Doç. Dr. Şiir Kılış, TÜBİTAK, ODTÜ • Serhat Latifoğlu, Serbest Fon Yöneticisi
Prof. Dr. Uğur Murat Leloğlu, Türk Hava Kurumu Üniversitesi • Ebru Şahin, Dokuz Eylül Üniversitesi • Dr. Hande Günözü Ulusoy
Dr. Tülin Uygur, Gazeteci-Yazar • Doç. Dr. Yang Chen, Şanghay Üniversitesi

Danışma Kurulu

Cankut Bagana, Onur Air Yönetim Kurulu Başkanı • Keith Bennett, Sosyalist Çin'in Dostları • Prof. Dr. Cheng Enfu, Çin Sosyal Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Radhika Desai, Manitoba Üniversitesi • Prof. Dr. Ding Xiaoqin, Dünya Politik Ekonomi Derneği Genel Sekreteri
Dr. Francisco Dominguez, Venezuela Dayanışma Kampanyası Genel Sekreteri • Prof. Dr. Guo Changgang, Şanghay Sosyal Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Emin Gürses, Yeditepe Üniversitesi • Doç. Dr. Han Zhimin, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi • Faik Işık, Avukat
Prof. Dr. Birol Kılış, OSTİM Teknik Üniversitesi • Murat Kolbaşı, DEİK Asya Pasifik İş Konseyleri Koordinatör Başkanı • Prof. Dr. Semih Koray, Bilkent Üniversitesi
Emeritus Prof. David Laibman, Brooklyn College • Prof. Dr. Li Xi, Kuzeybatı Politeknik Üniversitesi • Ethem Sancak, ES Yatırım Yönetim Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Sun Degang, Fudan Üniversitesi • Wu Keming, Emekli Büyükelçi • Ardan Zentürk, Gazeteci-Yazar

Editörler

Mustafa Altinkaya, İTÜ TMDK, Yüksek Lisans Öğrencisi • Onurcan Balcı, Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi
Necati Demircan, Şanghay Üniversitesi, Doktora öğrencisi • Tolga Dişçi, Bilkent Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi
Elif Erkeç, Shanghai Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi, Doktora öğrencisi • Ertuğrul Gazi Kızılok, Sinolok
Ece Kırbaş Perinçek, Sanat Tarihçisi-Ressam • Şafak Terzi, Gazeteci • Arda Tunçel, Şanghay Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi

İngilizce Dil Editörü • Dr. Sean Thomas McKenna

Grafik Tasarım • Çiçek İlsever

Yönetim Yeri

Esentepe Mah. Yüzbaşı Kaya Aldoğan Sk. No: 4 İç Kapı No: 209 Şişli-İstanbul
www.briqjournal.com • editor@briqjournal.com

+90 (212) 401 13 33 +90 (212) 401 13 34 +90 (542) 800 41 85

Yayın Türü • Süreli Bilimsel Dergi

Genel Müdür • Elif Nisa Kılavuz

Sahibi • Çin İş Geliştirme ve Dostluk Derneği (Türk-Çin İş Der) adına Emine Sağlam

Yayın İlkeleri

Dünya siyasetinin çok kutuplaşması ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin hız kazanması, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu bir dünya düzeni yaratma arzusunun boşa çıkarmıştır. İşte böyle bir dönemde, emperyalist devletlerin küreselleşmeciliğini reddeden yeni bir dünya düzeninin şekillendiği gözlemlenmektedir. Şekillenmekte olan yeni dünya düzeni, kamusal ağırlıklı projeler üzerinden ortak kalkınma ve dayanışma sağlamaya meyilli gelişmekte olan ülkelerin gereksinim ve özlemlerine yanıt vermelidir. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2013'te ortaya attığı Kuşak ve Yol Girişimi, bu temelde yeni bir işbirliği modeli için uygun bir fırsat ve zemin oluşturmuştur.

Kuşak ve Yol Girişimi, İpekyolu kavramını yeniden uygulamaya yönelik çığır açıcı bir hamledir. İpekyolu, 2 bin yıl öncesine kadar Çin'in küresel refaha, ticarete ve işbirliğine yoğun şekilde katkı koyduğu bir dönemi betimlemektedir. Günümüzün İpekyolu projesi ise bu kez demir ve deniz yollarının yanı sıra dijital sistemleri de içermektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi; Çin'in teklifi ve desteğiyle Asya, Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'dan 60'ın üzerinde ülkeyi ortak refah ve kalkınma gayesiyle bir araya getirmeyi öneriyor. Bütün bu ülkeler, günümüzde dünya gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısını gerçekleştirmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi; Batı merkezli dünya düzeninden farklı olarak, insanlığın ortak çıkarları adına küresel üretim ve ticareti ilerletmeye yönelik barışçıl bir işbirliği yaratma arzusunda. Emperyalist sömürü düzenini kesin olarak reddetmektedir. Barut, baharat, ipekliler, pusula ve kâğıdı 2 bin yıl önce insanlığa sunan Asya merkezli İpekyolu; bugün de yapay zekâ, kuantum bilgisayar, yeni enerji ve malzeme teknolojileriyle uzay vizyonunu yaygınlaştırmayı, gelişmekte olan ülkelere teklif ediyor. Bunun yanı sıra, Kuşak ve Yol Girişimi, ekosistemi yok olmanın eşiğine getiren iklim değişikliği ve diğer çevresel tehditlere karşı biyoekonomik planların oluşturulup harekete geçirilmesi için paydaş ülkelere teşvik ve fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini ilerletmede kilit bir konuma sahiptir. Tıpkı eski İpekyolu'nda olduğu gibi, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Asya'dan batıya açılan en ileri kapısı konumunda olacaktır. Yine Türkiye, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde son derece önemli bir konumdadır. Ancak genel olarak Çin'in gelişmesi ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin insanlığın geleceğine katkıları; Türkiye'de akademi, medyada ve siyaset dünyasında çok yüzeysel bir şekilde bilinmektedir. Bu durumun başlıca nedeni, Türk akademi ve medyasının, buna bağlı olarak da siyasi karar vericilerin, Çin'i Batı kaynaklarından takip etmeleridir. Aynı şekilde Türkiye'deki değişim ve dönüşümlerle ilgili bilgiler, Batı kaynakları süzgecinden geçerek Çin'e ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin potansiyel ortakları olan diğer ülkelere ulaşmaktadır.

BRIQ, Asya Yüzyılı'na doğru ortaya çıkan yeni olanak ve güçlükleri derinlemesine anlama amacıyla yayın hayatına atılmıştır.

BRIQ, öncelikle Çin ve Türkiye'nin akademisyen, aydın ve karar vericileri arasında doğrudan görüş ve bilgi alışverişini sağlayacaktır. Aynı zamanda insanlığın ortak geleceği için tarihsel olanaklar sağlayan Kuşak ve Yol Girişimi temelinde bütün dünyanın, özellikle de gelişmekte olan dünyanın entelektüel birikimini bir araya getirecek bir platform olma iddiasındadır.

Dergi, bireysel kâr ve çıkar sistemine karşı halkın yararının temel ilke olarak benimsendiği kamucu ekonomilerin dönüştürücü gücünü ortaya koyan entelektüel katkıların yayımlanmasına adanmıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi'nin kamucu ekonomi modelinin uygulanmasındaki rolünü ve bu girişimin gelecekteki ortaklarının mevcut dönüştürücü potansiyele katkılarını anlamak derginin öncelikleri arasındadır.

BRIQ, adil bir uluslararası dünya düzeni altında insanlığın birliğini savunmaktadır. Dolayısıyla Avrasya, Afrika ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyadan seçkin akademisyen ve aydınların bulunduğu bir yayın organı olacaktır. Barış, kardeşlik, işbirliği, refah, toplumsal fayda ve ortak kalkınma ilkeleri temelinde yeni bir uygarlığın savunucuları BRIQ çatısı altında buluşacaklardır.

Yazım Kuralları

BRIQ, akademik makalelerden kitap incelemelerine, araştırma/inceleme yazılarına, röportajlara, haber bültenlerine ve ana makalelere uzanan geniş bir içerik dizisini yayımlar.

Yayın Kurulu, özel konular için bildiri çağrısı yayımlayabilir; yazılara katkı sağlaması için yazarları davet edebilir. Ayrıca talep edilmemiş gönderileri de memnuniyetle karşılar.

Gönderiler İngilizce ya da Türkçe kabul edilir. Tüm gönderiler kısa bir biyografi (en fazla 150 kelime) içermeli ve briq@briqjournal.com adresine Microsoft Word dosya eki olarak gönderilmelidir. Daha önceden yayımlanmış olan ya da başka dergiler tarafından incelenmekte olan makaleler ve diğer içerikler yayımlama için dikkate alınmayacaktır.

BRIQ, American Psychology Association (APA, 7th edition, <https://www.apastyle.org>) yöntemini izler ve İngilizce makalelerde Amerikan İngilizcesi yazımını kullanır.

BRIQ, tüm "akademik makaleler" için çift kör hakem değerlendirme sürecini uygular.

Akademik makaleler özetler, notlar, referanslar ve diğer tüm içerikler dahil 5000 ila 9000 kelime aralığında olmalıdır. Bir özet (en fazla 200 kelime) ve 5 anahtar kelime içeren tamamen isimsizleştirilmiş yazının ve tam yazar bilgisinin dahil olduğu bir kapak sayfası da dergiye ulaştırılmalıdır.

Kitap incelemeleri 1000 kelimedenden uzun olmamalıdır. İki ya da daha fazla çalışmayı içeren araştırma/inceleme yazıları en fazla 3000 kelime olabilir.

Haber gelişmelerinin kısa analizini içeren haber bültenleri, 1500 kelimedenden uzun olmamalıdır. Rapor ve analizi birleştiren ana makaleler en fazla 3500 kelime olabilir.

Röportaj önerileri için lütfen Yayın Kurulu ile iletişime geçiniz.

EDİTÖRDEN

Asya'dan yükselen yeni uygarlığın önündeki görev

Günümüzde gelişen dünya ülkelerinin önündeki en önemli görevin, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek olduğu biliniyor. Bu amaç doğrultusunda ülkelerin, bilim ve teknoloji alanında yüksek nitelikli bir atılımı gerçekleştirmesi gereklidir. Ancak bunun için kestirme bir yol olmadığı bilinmektedir. Ülkenin kendi kalkınma yolunu çizmesi için, her bir ülke, halihazırdaki ve potansiyel olarak sahip olduğu kendi ulusal imkan ve kabiliyetlerini değerlendirecektir. Öncelikle mevcut ulusal kapasitenin değerlendirilmesini sınırlayan/engelleyen etkenler ortadan kaldırılmalıdır. İkinci olarak, kalkınma hedefine ulaşmak için, devlet ve toplumun potansiyeli harekete geçirilmelidir. Bunlar, kurumsal yapının bu amaca uygun olarak örgütlenmesiyle sağlanabilir.

Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için dayanılacak birincil kuvvet, en büyük üretici güç olan insandır. Başka bir deyişle, bir ülkenin sahip olduğu en önemli sermaye beşeri sermayedir. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmayı başarmak için, insanı merkeze alan uzun vadeli bir planlama stratejisini uygulamak dışında bir seçeneği yoktur. Bu stratejinin olmazsa olmazı, orta ve uzun vadeli olarak hedefleri belirlemek, devleti ve toplumu buna göre yeniden örgütlemektir. Mevcut neoliberal sistem içinde, güçlü olan yükselmekte, geride kalan kenarlara sürülmektedir. Oysa kalkınmanın gerçekten sürdürülebilir olması ve başarıya ulaşması için, halkın topyekün seferber edilmesi gereklidir. Kalkınma planının toplumdaki eşitsizlikleri giderecek şekilde halkçı ve toplumcu bir temelde inşa edilmesi ile halkın tamamı seferber edilebilir.

Gelişmiş ülkelerin öncülüğündeki emperyalist sistemin, geliştirmekte olan ülkelere dayattığı neoliberal serbest piyasa reçetelerinin kalkınma açısından herhangi bir getirisinin olmadığı açıkça görülmektedir. Dahası söz konusu dayatmalar, bu ülkelerin kendi özgün kalkınma hedefine ulaşmasını önlemekte ve emperyalist sisteme daha fazla bağımlılığına yol açmaktadır. Bu nedenle geliştirmekte olan ülkelerin, kamusal çıkarı esas alan uzun vadeli bir stratejiyi oluşturması gerekliliği bulunmaktadır.

Gelişen dünyanın, bilim ve teknoloji alanında kapatması gereken açığın büyüklüğü, başka bir zorunluluğu da önüne koymaktadır. Bugünkü dünya tablosunda emperyalist sistemin esaretinden kurtulmak için, güvenlikte olduğu gibi bilim ve teknoloji alanında da Küresel Güney ülkelerinin kendi aralarında güçbirliği yapmasına ihtiyaç vardır. Ülkelerin, daha üstün olduğu imkanlarını ve kabiliyetlerini diğerleriyle paylaşacağı ve zorluklara karşı dayanışma içinde olacağı, böylece her ülkenin kendi ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir ortaklık hayata geçirilir.

Küresel Güney'de bilim ve teknoloji alanında işbirliğinin kurulması için, Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) yola çıkmış bulunuyor. KYG kapsamında, öğrenci ve bilim insanları değişiminden ortaklaşa düzenlenen bilimsel etkinliklere ve çeşitli ülkelerin birlikte inşa ettiği araştırma laboratuvarlarından yüksek nitelikli bilimsel ve teknolojik ortak projelere kadar bir dizi işbirliği hayata geçiriliyor. Ancak halen yolun başındayız. Gelişen dünya ülkelerinin, diğer alanlardaki güçbirliğinin yanı sıra bilimsel ve teknolojik alanda da işbirliği kurması, insanlığın eşitlikçi ve adil bir dünyayı inşa etmesi yolunda önemli bir adım olacaktır.

İÇİNDEKİLER

ORHAN AYDIN

RÖPORTAJ 6-19

Yeşil ve Dijital Dönüşüm Kapsamında Ar-Ge ve Yenilik Ekosistemini Harekete Geçiriyoruz

UĞUR MURAT LELOĞLU

HAKEMLİ DERLEME MAKALESİ 20-34

Küresel Güney'de Yenilik Sistemlerinin Kurulması: Zorluklar ve Güney-Güney İşbirliği ile Yol Haritası

LI GUITAO

RÖPORTAJ 36-45

Kuşak-Yol, Gelişen Dünyanın Öncülüğünde 'Toplumu Biçimlendirme'nin Tek Yolu

SEMİH KORAY

GÖRÜŞ MAKALESİ 46-63

Yükselen Yeni Uygarlığın Bilim ve Teknolojide Küresel Önderlik Hedefi

İBRAHİM SEMİH AKÇOMAK

RÖPORTAJ 64-72

Devlet, Farklı Politika Araçları ile Aktif Piyasa Müdahalesini Sürekli Hale Getirmeli

OĞUZ GİRAY

HAKEMLİ DERLEME MAKALESİ 74-91

Türkiye'nin Güvenlik Politikalarına İstihbarat Teşkilatlarının Katkısı

NECATİ DEMİRCAN & YE ZHANGXU

TARİHTEN 92-103

İkinci Çin-Japon Savaşı Sırasında Rol Model Olarak Ankara: "Chongqing Bizim Ankara'mız!"

ZOU ZHIQIANG

HAKEMLİ DERLEME MAKALESİ 104-122

Küresel Kalkınma Girişimi ve Çin'in Ortadoğu'daki Kalkınma İşbirliği

WERNER RÜGEMER

GÖRÜŞ MAKALESİ 124-135

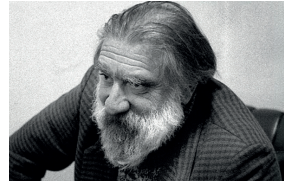
Avrupa'yı ABD Liderliğindeki Sanayisizleşmeden Kurtarmak

BERTOLT BRECHT

ŞİİR 136-137

Öğrenmeye Övgü

CAN YÜCEL

ŞİİR 138-139

Sevgi Duvarı

YI SHAOXUAN

KİTAP İNCELEME 140-148

ABD'nin Kurduğu Ekonomik Tuzak Işığında ABD-Çin Rekabetinin Mahiyeti

FOTOĞRAF 149

**İZMİR KIZILÇULLU
KÖY ENSTİTÜSÜ**

**Yeni Kuşak Köy Enstitülüler
Derneği**

RESİM 150

TARSILA DO AMARAL

Operários (İşçiler), 1933

KARİKATÜR 151

MASSOUD SHOJAI TABATABAI

Yeni Nesil Nazizm, 2023

TÜBİTAK Başkanı
Prof. Dr. Orhan Aydın*

“Yeşil ve Dijital Dönüşüm Kapsamında
Ar-Ge ve Yenilik Ekosistemini Harekete
Geçiriyoruz”

*Karadeniz Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Termodinamik Anabilim Dalı öğretim üyelerinden olan Aydın, 2007 yılında profesör unvanını aldı. Yönetiminde 11 doktora ve 11 yüksek lisans tezi tamamlandı. Başta TÜBİTAK olmak üzere ulusal ve uluslararası destekli projelerde yürütücü, araştırmacı ve danışman olarak görev aldı. 1999-2001 ve 2003-2004 yılları arasında University of Michigan (Ann Arbor)'da doktora sonrası araştırmacı ve misafir öğretim üyesi olarak çalıştı. Prof. Dr. Aydın'ın, 140'ın üzerinde uluslararası saygın dergide yayımlanmış makalesi, uluslararası saygın bir yayınevi tarafından basılan bir kitap bölümü, çok sayıda yurtiçi ve yurtdışı bildirisi mevcuttur. Bu eserlerine bu zamana kadar 4700/7500 civarında (Web of Science/Google Scholar) atıf yapılan Prof. Dr. Aydın'ın h-endeksi 41/49 (Web of Science/Google Scholar)'dır. Prof. Dr. Aydın, yaptığı çalışmalarla, ulusal ve uluslararası ödüllere layık görülmüştür: 2007 ODTÜ M.N. Parlar Vakfı Araştırma Teşvik Ödülü, 2008 TÜBA Üstün Başarılı Genç Bilim İnsanı Ödülü, 2008 TÜBİTAK Bilim Teşvik Ödülü ve 2009 yılında TWAS Asosiyasyon Üyelik ödülü. Aydın, 2021 yılında Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Asli Üyelikine seçilmiştir. Prof. Dr. Aydın'ın araştırma ilgisi, termodinamik, ısı ve kütle transferi, akışkanlar mekaniği, mikro-elektro-mekanik sistemlerde akış fiziği, akış kaynaması, biyolojik sistemlerde akış ve ısı geçişi, elektronik soğutma ve enerji depolama gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Prof. Dr. Orhan Aydın, YÖK Denetleme Kurulu Üyeliği (2016-2018), YÖK Kurum Danışmanlığı (2012-2016), Teknoloji Transfer Mekanizmaları Destekleme Grubu Yürütme Kurulu Üyeliği (2013-2016; 2020-2023), TÜBİTAK ULAKBİM Yönetim Kurulu Üyeliği (2022-), Türk Patent ve Marka Kurumu Danışma Kurulu Üyeliği ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Kurulu Üyeliği gibi görevlerde bulunmuştur. Eylül 2018 - Eylül 2024 tarihleri arasında Tarsus Üniversitesi Rektörlüğünü yürüttü. 14 Eylül 2024'te TÜBİTAK Başkanlığına atanmıştır.

“Türkiye, 2053 yılı net-sıfır salım hedefimize doğru yeşil ve dijital dönüşüm kapsamında kararlı adımlar atarken sürdürülebilir kalkınma bağlamında TÜBİTAK bu hedef için Ar-Ge ve yenilik ekosisteminin harekete geçirilmesini sağlamaktadır. Bu vizyon ile gelecek için daha sürdürülebilir, dirençli ve verimli etkilerin üretilmesi için fırsatlar ve sinerji oluşturuyoruz. TÜBİTAK Araştırma Merkez ve Enstitülerimizin iş modellerini açık yeniliği merkeze alacak şekilde dönüştürüyoruz. Yapay zekâ alanında ülkemizin teknoloji üreten bir konuma ulaşması için TÜBİTAK Yapay Zekâ Enstitüsü, ekosistemde yeşil ve dijital dönüşüm için öncü bir rol üstleniyor. Ülkemizin etkili olduğu veya parçası olduğu coğrafi bölgelerde Avrupa Araştırma Alanı'na tam olarak benzememekle birlikte, benzer unsurlar içeren bilimsel ve teknolojik işbirlikleri geliştirme çabaları devam etmektedir. Bu girişimler, bölgesel araştırma ve yenilik faaliyetlerini teşvik eden ortak projeler ve fonlama mekanizmalarını içererek, Türkiye'nin bu alanlardaki etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çerçevesinde, TÜBİTAK'ın liderliğinde, üye ülkeler arasında ortak Ar-Ge ve yenilik projelerinin desteklenmesine yönelik önemli adımlar atılmaktadır. TÜBİTAK Kuşak ve Yol Girişimi Uluslararası Bilimsel Kuruluşlar Birliği'nin (ANSO) Kurucu Üyeleri arasındadır. Bu gelişmeden onur duyan Kurumumuz da Ocak 2022 itibariyle ANSO Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Dünyanın her noktasından bilim, teknoloji, bilgi üreten kurum ve kuruluşlar ile bir araya gelmeye, araştırmacılar için işbirliklerini güçlendirmeye, bilim diplomasisi faaliyetlerimizi titizlikle sürdürmeye devam edeceğiz.”

Prof. Dr. Orhan Aydın, President of TÜBİTAK

“We will ensure the mobilization of the R&D and innovation ecosystem within the scope of green and digital transformation”

“As Türkiye takes determined steps in the scope of a green and digital transition towards our net-zero emissions target for the year 2053, TÜBİTAK will ensure the mobilization of the R&D and innovation ecosystem for this target in the context of sustainable development. Through this vision, we are creating opportunities and synergies for producing more sustainable, resilient, and efficient impacts for the future. In the coming period, we are transforming the business models of TÜBİTAK Research Centres and Institutes to put open innovation at the centre. In addition, the TÜBİTAK Artificial Intelligence Institute plays a pioneering role in the ecosystem for a green and digital transition. Efforts are underway to develop scientific and technological co-operation in the geographical regions in which Türkiye has an influence or is part of, which, although not exactly similar to the ‘European Research Area’, contain similar elements. Within the framework of the Organization of Turkic States (OTS), under the leadership of TÜBİTAK, important steps are being taken to support joint R&D and innovation projects among member states. TÜBİTAK is also among the Founding Members of the Alliance of International Science Organizations of the Belt and Road Initiative (ANSO). Our Institution, honoured by this development, was then elected to the ANSO Board of Directors as of January 2022. We will continue to come together with institutions and organisations producing science, technology and knowledge from all over the world, strengthen collaborations for researchers, and continue our science diplomacy activities meticulously.”

Bilim, teknoloji ve yenilik politikaları konusunda Türkiye'nin son yıllardaki yaklaşımını ve elde edilen somut sonuçları kısaca özetler misiniz?

Prof. Dr. Orhan Aydın: Bilim, teknoloji ve yenilik politikalarına yaklaşımımız 2024-2028 yıllarını kapsayan ülkemizin 12. Kalkınma Planı'na dayanmaktadır. Bu plan, "Türkiye Yüzyılında çevreye duyarlı, afetlere dayanıklı, ileri teknolojiye dayalı yüksek katma değer üreten, geliri adil paylaşan, istikrarlı, güçlü ve müreffeh bir Türkiye" olma vizyonunu ortaya koymaktadır. Ar-Ge ve yenilik ekosistemi bu vizyonun gerçekleştirilme yolunu doğrudan şekillendirmekte olup TÜBİTAK, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile birlikte bu yönde öncü adımlar atmaktadır. Ar-Ge ve yenilik ekosisteminde yenilikçi, yön belirleyen, rehberlik eden ve birlikte çalışarak iş-

birliği yapan bir kurum olarak TÜBİTAK, 61. yıldönümünde ve sonrasında öncü bir kurum konumundadır. Türkiye, 2053 yılı net-sıfır salım hedefimize doğru yeşil ve dijital dönüşüm kapsamında kararlı adımlar atarken sürdürülebilir kalkınma bağlamında TÜBİTAK bu hedef için Ar-Ge ve yenilik ekosisteminin harekete geçirilmesini sağlamaktadır. Bu vizyon ile gelecek için daha sürdürülebilir, dirençli ve verimli etkilerin üretilmesi için fırsatlar ve sinerji oluşturuyoruz. Türkiye'nin Ar-Ge ve yenilik ekosistemi harekete geçirerek, önemli zorlukların üstesinden gelmek için başarılı olma noktasında kilit bir rolümüz bulunuyor. İklim değişikliği ile mücadele edilmesi, sürdürülebilir ve sağlıklı çevre, kaynak verimliliği ve toplumsal refahı artırma ihtiyacı kritik önemdedir. Somut sonuçlardan bazılarını sizinle paylaşmak için bazı örnekler de vereyim.

Yeşil Büyüme Teknoloji Yol Haritası

Demir-Çelik

Alüminyum

Kimyasallar

Plastik

Çimento

Gübre

Ülkemizin yeşil üretime yönelik teknolojik yeteneğini üst seviyelere taşıyacak:

31 Teknolojik Hedef

Yeşil üretim teknolojilerinin yerli geliştirilmesine odaklanan:

73 Kritik Ürün

6 sektörde yeşil teknolojik üretimi ve istihdamı tetikleyecek:

189 Ar-Ge ve Yenilik Konusu

13 Kamu Kurumu, **371** Özel Sektör temsilcisi, **27** STK, **100** akademisyen ve araştırmacı ile birlikte hazırlanmıştır.

Yeşil Büyüme Teknoloji Yol Haritasında Yer Alan Ar-Ge ve Yenilik Konuları (TÜBİTAK, 2024).

2024 yılında TÜBİTAK 185 üniversite ve 2 bin 750 firmanın 9 bin 700 projesine 8.4 milyar lira destek sağlamaktadır. Bu projelerde 14 bin 300 bursiyer görev alıyor. En önemli yeniliğimiz, Ülkemizin ihtiyaçları ve küresel sorunlar temelinde ilgili teknolojik alanlardaki tüm paydaşların bir araya geldiği platform yapılarının oluşturulabildiği destek programlarının tasarlanması oldu. Özel sektör, üniversite, araştırma altyapısı ve kamu Ar-Ge merkezlerini bir araya getirdiğimiz Yüksek Teknoloji ve Sanayi Yenilik Ağları platformlarına, 4.6 milyar lirayı aşkın kaynak aktarıyoruz. Mükemmeliyet Merkezi Destek Programı kapsamında 20 Yüksek Teknoloji Platformunda; 40 Üniversite, 4 Kamu Ar-Ge merkezi, 5 Araştırma Altyapısı ve 44 özel sektör kuruluşunu bir araya getirdik. Bu platformlar altında toplam 252 proje yürütülmektedir. Bu platformların çatısı altında akıllı ev ürünleri, akıllı şehirler, eklemeli imalat, sağlık ürünleri, kanserde hedefe özgü ilaç, yüksek verimli silisyum tabanlı güneş hücresi üretimi, nanomalzemeler, aviyonik ekran teknolojileri, hücresel tedavi ürünleri ve klinik uygulamalar gibi birçok alanda projeler yürütülmektedir. Güncel gelişme olarak Ülkemizin 2053 net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda öncelikli Ar-Ge ve Yenilik konularına odaklanmak üzere Yüksek Teknoloji Platformları – Yeşil Dönüşüm Çağrısını açtık. Toplam 31 başvurunun değerlendirme süreçleri devam etmektedir.

Özel sektör, üniversite ve kamu işbirliğiyle yenilik platformları oluşturularak, ülkemizin büyümesine katkı sağlayacak katma değeri yüksek ürün veya ürün grubu geliştirilmesi için bir teknoloji ekosistemi olan Sanayiye Yönelik Ar-Ge ve Yenilik Ağlarını oluşturduk. SAYEM kapsamında 2020 yılı çağrısı neticesinde 4 platformda 19'u KOBİ, 19'u büyük ölçekli kuruluş olmak üzere, 38 sermaye şirketi, 15 üniversite ve 2 araştırma merkezi ve 1 kamu araştırma enstitüsü yer alıyor. Bu platformlar altında,

akıllı ev ürünleri, akıllı şehirler, eklemeli imalat, sağlık ürünleri gibi alanlarda toplam 78 proje yürütülmektedir. Bu platformların ve yenilik ağlarının, ilgili alanlarda ülkemizin teknoloji üretim merkezleri ve teknoloji tabanlı yenilik / ürün geliştirme merkezleri olarak kalıcı ve sürdürülebilir bir yapıda olmalarını hedefliyoruz.

Platform yapılarının yanı sıra üniversite ve kamu desteklerimizle tüm alanlarda yeni bilgi üretilmesi, yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi, mevcut durum ve sorunların kanıt temelli bilimsel verilerle ortaya konulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik bilimsel araştırma projelerini destekliyoruz.

Platform yapılarının yanı sıra üniversite ve kamu desteklerimizle tüm alanlarda yeni bilgi üretilmesi, yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi, mevcut durum ve sorunların kanıt temelli bilimsel verilerle ortaya konulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik bilimsel araştırma projelerini destekliyoruz. TÜBİTAK olarak ülkemizin ihtiyaç duyduğu alanlarda kamu kurumlarımız ile işbirliğini önemsiyor ve eş finansman modeliyle geliştirilen özel çağrılar açıyoruz. 2024 yılında kurumlarımız ile yaptığımız işbirliği protokolleri çerçevesinde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM), İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu ile özel çağrılar açtık.

Kamu kurumlarıyla Ar-Ge temelli bu işbirliklerimiz devamında görüşmelerimiz ve planlamalarımız sürüyor.

TÜBİTAK Araştırma Merkez ve Enstitülerinde de ülkemiz için öncelikli, kritik ve stratejik alanlarda ileri teknoloji ve yerli ürünler geliştirilmektedir. Araştırma Merkez ve Enstitülerimiz kritik alanlarda bilgi birikimi üretip yeni teknolojiler geliştirmekte, elde ettiği bu birikimini özel sektöre aktararak sanayiye destek olmaya devam etmekte ve Ar-Ge ve Yenilik ekosisteminde katalizör görevi görmektedir. Yazılım ve elektronik donanım, yarı iletken ve çip teknolojileri, siber güvenlik, blok-zincir teknolojileri, yeni nesil haberleşme, yapay zeka gibi dijital teknolojiler; sağlık teknolojileri; yeni nesil demiryolu ve ray ötesi dahil akıllı ulaşım teknolojileri; savunma, havacılık ve uzay teknolojileri; sivil güvenlik teknolojileri; çevre, gıda ve iklim teknolojileri; temel bilimler alanlarında faaliyetlerini yürüten enstitü ve merkezlerimiz

önümüzdeki dönemde ülkemizin Ar-Ge ve yenilik ekosisteminde çok daha etkin bir rol oynayacak. Önümüzdeki dönemde, TÜBİTAK Araştırma Merkez ve Enstitülerimizin iş modellerini açık yeniliği merkeze alacak şekilde dönüştürüyoruz. En yeni araştırma merkezlerimiz Ülkemizin 2053 yılı net-sıfır salım hedefini destekleyen TÜBİTAK Temiz Enerji, İklim Değişikliği ve Sürdürülebilirlik Araştırma Enstitüsünü içermektedir. Ayrıca, yapay zekâ alanında ülkemizin teknoloji üreten bir konuma ulaşması için TÜBİTAK Yapay Zekâ Enstitüsü, ekosistemde yeşil ve dijital dönüşüm için öncü bir rol üstleniyor. Bu kapsamda, 2022 yılında başlatılan Yapay Zekâ Ekosistem Çağrılarıyla 28 proje 76.6 milyon TL bütçe ile desteklenmiştir. Bu projeler kapsamında ekosistemdeki 17 büyük ölçekli ve 10 KOBİ ölçeğindeki müşteri kuruluşun ihtiyaçlarını karşılamak için 28 KOBİ ölçeğindeki teknoloji geliştiren şirket, 21 üniversite ve TÜBİTAK MAM ortak çalışmaktadır.

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve İklim Değişikliğine Uyum

İklim Şurası Bilim ve Teknoloji Komisyonu tarafından detaylandırılan 33 Ar-Ge ve Yenilik Konusu

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve İklim Değişikliğine Uyuma Yönelik Ar-Ge ve Yenilik Konuları (TÜBİTAK, 2024).

Beyin Göçünü Önleyecek Destek Programları

İlan edilen ve uygulanan bilim ve teknoloji politikaları beyin göçünü büyük ölçüde azaltma konusunda etkili oluyor mu? Daha etkili olmasını engelleyen etmenler varsa bunları özetler misiniz?

Prof. Dr. Orhan Aydın: Öncelikle sürdürülebilir bir gelecek için insan kaynağına yatırım yapılmasının bir zorunluluk olduğunu vurgulamak isterim. Ülkemizin aydınlık geleceğini inşa edecek ve bizi gelecek vizyonumuza ulaştıracak nitelikli insan kaynağına yönelik desteklerimizi sürdürüyoruz. 2024 yılında burs ve destek programlarımızla 91 binin üzerinde bilim insanı ve gencimize 3 milyar TL destek sağladık.

Ülkemiz açısından stratejik öneme sahip araştırma alanlarında yürütülecek projelere katkı sağlamak üzere, alanlarında yaptıkları üst seviye bilimsel ve/veya teknolojik çalışmalar ile temayüz etmiş ve yurt dışında çalışma deneyimine sahip lider araştırmacıların ülkemize gelmelerini teşvik etmek amacıyla Uluslararası Lider Araştırmacılar Programı ve Uluslararası Genç Araştırmacılar Programını yürütmeye devam ediyoruz. İlk çağrılarında Uluslararası Lider ve Genç Araştırmacılar Programlarımız ile 26 ülkeden 213 Uluslararası Lider ve Uluslararası Genç araştırmacı Ülkemize gelmek üzere destek hakkı kazanmıştır. Desteklenen nitelikli araştırmacıların her biri beşer yüksek lisans/doktora öğrencisi yetiştirmektedir. Bugüne kadar desteklediğimiz projelerde 416'sı doktora öğrencisi olmak üzere bin 290 öğrenci ve araştırmacı görev almıştır. 2024 yılı 1. dönem çağrısına başvuru yapan 60 araştırmacının değerlendirme süreçleri sonucunda da 40 araştırmacı ülkemize gelerek projelerini başlatmaları için destek kazanmış bulunmaktadır. Yeni çağrıyı da başvuruya açtık. Bilimin ve teknolojinin her alanında ülkemiz açısından çığır açıcı nite-

likte gelişmeler sağlamaya yönelik hedefler içeren ve önemli keşif veya buluş yapma potansiyeli olan projeleri gerçekleştirecek yurt içindeki bilim insanlarına destek vermek amacıyla Ulusal Lider Araştırmacılar ve Ulusal Genç Liderler Programlarını yürütmeye devam ediyoruz. Proje ekiplerine 5'e kadar doktora öğrencisi ve doktora sonrası araştırmacı dahil edebilmelerine imkân sağladık. Bu yıl Ulusal Lider ve Genç Araştırmacı sayımız 135'e yükseldi. Bu projelerde 700'den fazla bursiyere destek veriyoruz.

Bu bakış açılarından değerlendirdiğimizde, bilim ve teknoloji politikalarının beyin göçünü büyük ölçüde azaltma potansiyeli, uygulanan politikaların kapsamı ve sürekliliğiyle doğrudan ilişkilidir. Türkiye'de bu konuda özellikle TÜBİTAK tarafından uygulanan çeşitli programlara olan ilgi sürekli artıyor. Diğer örneklerinin arasında Uluslararası Deneyimli Araştırmacı Dolaşımı Destek Programı ve Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destekleme Programı yer alıyor. Bu programlar, nitelikli araştırmacıları Türkiye'ye çekmeyi hedefliyor. Programlara olan ve her geçen yıl artan ilgiden ziyadesiyle memnunuz. Bu ilginin daha da artması için farklı uluslararası platformlarda bu programları tanıtmaya çalışıyoruz. Ayrıca, Ülkemizde görev yapmakta olan nitelikli ve başarılı araştırmacılarımız için desteklerimizi çeşitlendirerek ve artırarak Ülkemiz araştırma ekosisteminin cazibesinin artmasına katkıda bulunuyoruz. Bu kapsamda Avrupa Araştırma Konseyi (ERC) Projeleri Güçlendirme Desteği Programının da rolü bulunuyor. Ayrıca, araştırma ve yenilik altyapısına yapılan yatırımlar ve teşvikler bu politikaların temel unsurlarını oluşturuyor ve uluslararası işbirliğini ve dolaşımı arttırmaya yönelik programlar da TÜBİTAK tarafından yürütülmektedir. Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı, Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı, Uluslararası Araştırmacılar İçin Araştırma Burs Programları örnek verilebilir.

Lise ve Üniversite Öğrencilerine Bilimsel Çalışmalarda Destek

Lise ve üniversite seviyesinde gençlerin uluslararası arenadaki başarılarını desteklemek için TÜBİTAK olarak neler yapıyorsunuz?

Prof. Dr. Orhan Aydın: Bu anlamda TÜBİTAK'ın bilim ve toplum faaliyetleri ile toplumun bütün kesimlerini kucaklamayı sürdürüyor. Bu yıl 10 Bilim Merkezini hizmete açarak, Bilim Merkezi sayımızı 33'ye çıkardık. Bilim merkezlerimizde son bir yılda 4 milyonu aşkın ziyaretçiyi bilim ve teknolojiyle buluşturduk. Yılsonuna kadar, 5 Bilim Merkezini daha hizmete sunmayı planlıyoruz. Bilim merkezleri kurulum desteğinin yanı sıra bilim merkezlerimize sürdürülebilirlik ve kapasite artırımı desteği sağlayacağız.

TEKNOFEST Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali genç insan kaynaklarımız için çok önemli diğer fırsattır. Bu yılki TEKNOFEST Festivali'ndeki yarışmalar toplam 49 kategori ve 127 alt kategoriye ulaşmış ve 1,65 milyon yarışmacının ilgisini çekmiş bulunuyor.

TÜBİTAK olarak öğrencilerin uluslararası bilimsel başarılarını teşvik etmek amacıyla çeşitli programlar da sunmaktayız. Özellikle Bilim Olimpiyatları'nda uluslararası ve bölgesel olimpiyatlara katılımı teşvik ederek, öğrencilerimize bu alanda destek sağlıyoruz. Onlara verilen eğitimlerle, hem akademik hem de teknik becerilerini geliştirmeyi hedefliyoruz. TÜBİTAK Bilim

Olimpiyatları Programı kapsamında 2024 yılında uluslararası ve bölgesel bilim olimpiyatlarında 17'si altın olmak üzere 73 madalya kazandık. Ayrıca, TÜBİTAK'ın yönlendirmesiyle, uluslararası bilim ve mühendislik yarışması olan ISEF (International Science and Engineering Fair) ile Avrupa Birliği Genç Bilim İnsanları Yarışması (EUCYS)'nda da öğrencilerimizin yer almasını sağlıyoruz. Bu sayede gençlerimiz uluslararası arenada kendilerini gösterme fırsatı buluyor, yaşlıları ile etkileşimlerini artırıyor.

TEKNOFEST Havacılık, Uzay ve Teknoloji Festivali genç insan kaynaklarımız için çok önemli diğer fırsattır. Bu yılki TEKNOFEST Festivali'ndeki yarışmalar toplam 49 kategori ve 127 alt kategoriye ulaşmış ve 1,65 milyon yarışmacının ilgisini çekmiş bulunuyor. TEKNOFEST'in yarışmaları arasında TÜBİTAK, elektrikli araçlar, insansız hava araçları, ulaşımda yapay zeka, robotaksi, dikey iniş roketleri, elektronik çipler, hyperloop teknolojisi, blok zinciri teknolojisi, biyoteknoloji, kuantum hesaplama, Pardus işletim sistemi, iklim değişikliği, kutup araştırmaları ile enerji ve çevre gibi tematik alanlarda üniversite öğrencileri için kapsamlı bir araştırma projesi yarışması olmak üzere 15'ten fazla yarışma düzenlemiştir. Elektrikli araçlar ve insansız hava araçları yarışmaları hem uluslararası düzeyde hem de lise düzeyinde düzenlenmektedir.

Bu program ve imkanların ötesinde ek olarak yürütülen lise ve üniversite düzeyinde yurt dışı deneyimi kazanmalarını sağladığımız programlarımız da bulunuyor. Yurt Dışındaki Bilimsel Eğitim Etkinliklerine Katılımı Destekleme Programı ve Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde Yurt Dışındaki Bilimsel Etkinliklere Katılımı Destekleme Programı bu açıdan önemlidir. Tüm bu programlar sayesinde, Türkiye'nin bilimsel alandaki genç yetenekleri,

uluslararası seviyede tanınan ve bilime katkıda bulunan bireyler haline gelmektedir. Bilimsel etkinliklere katılım ve uluslararası işbirlikleri, genç araştırmacılarımızın gelişiminde kilit rol oynamaktadır.

Teknoparklar ve Teknoloji Tabanlı Girişimciliğe Destekler

Türkiye’de uygulanan teknopark politikasının ülkemizin ekonomik gelişmesine katkısı nasıl değerlendiriyorsunuz? Gelecekte bu etkinin artması için niceliksel gelişme dışında ne yönde niteliksel gelişme ihtiyacı olduğunu değerlendiriyorsunuz?

Prof. Dr. Orhan Aydın: Teknoloji geliştirme bölgelerinin uygulamadaki adıyla teknoparkların, sanayi, akademi, bölgesel ve ulusal ekonomiye önemli katkıları bulunmaktadır. Teknoparklar, yeni istihdam alanlarının yaratılmasını, bünyelerindeki teknoloji transfer ofisleri ile akademisyenlerin ve girişimcilerin ulusal ve uluslararası kaynaklardan yararlanmalarını teşvik etmektedir. Üniversitelerde akademik çalışmalar sonucu elde edilen bilginin sanayinin ihtiyacı olan ticari değere dönüşmesine imkân tanınmaktadır. Ayrıca girişimlere sunulan kuluçka hizmetleri ile Ar-Ge faaliyetlerinin üretim faaliyetlerine dönüşmesi sağlanarak hem üniversitelere hem de ulusal ekonomiye katkıda bulunmaktadır.

12. Kalkınma Planı Öncelikli ve Kilit Teknoloji Alanları

Dijital Teknolojiler

- Yapay Zeka, Büyük Veri ve Bulut Bilişim, Siber Güvenlik Teknoloji Yol Haritaları
- 6G Teknolojileri
- Dijital Oyun Teknolojileri
- Mikro-Nano-Opto-Elektro-Mekanik Sistemler (MNOEMS)
- Yarı İletken Teknolojileri
- İleri Fotonik ve Kuantum Teknolojileri

Dijital Teknolojilerin Yerli Geliştirilmesine Doğrudan Katkı Sunan 120 Ar-Ge ve Yenilik Konusu

Sektörlere Hizmet Eden Yenilikçi Teknolojiler

- İleri Malzeme Teknoloji Yol Haritası
- Motor Teknoloji Yol Haritası
- Sağlık Teknolojileri
 - Epidemiyolojik Çalışmalar
 - Biyoteknolojik İlaç Teknoloji Yol Haritası
 - Kişiselleştirilmiş Tıp ve Genom Düzenleme
 - Biyomedikal Ekipman Teknolojileri
 - Yerli Tanı Kitleri
 - Yerli Aşı ve İmmünolojik Ürünler
- Bitkisel Kaynaklardan Değerli Kimyasallar
- Kimyasal ve Biyolojik Savunma
- Çift Kullanımlı (Dual Use) Teknolojiler
- Gıda Sektörüne Yönelik Yenilikçi Teknolojiler
- Otomotiv Sektörüne Yönelik Yenilikçi Teknolojiler
 - İleri Sürücü Destek ve Güvenlik Sistemleri
 - Hafifletmeye Yönelik Sac ve Metal Teknolojileri
- Elektronik Sektöründe Yenilikçi Sensörler ve Sensör Ağları

Öncelikli Sektörler ve Gelişim Alanlarına Doğrudan Hizmet Eden 128 Ar-Ge ve Yenilik Konusu

Girişimlere sunulan kuluçka hizmetlerinin bir parçası olarak da TÜBİTAK Yatırım Tabanlı Girişimcilik Destekleme (BiGG Yatırım) Programının birinci aşaması Uygulayıcı Kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Uygulayıcı kuruluşlar; iş fikirlerinin ve sonrasında iş planlarının değerlendirilmesinde teknik uzman desteği, hızlandırıcı faaliyetlerinde teknik danışman desteği, tanıtım ve yaygınlaştırma, ön kuluçka faaliyetleri için ek finansman, işbirliği ağlarına erişim ile finansman kaynaklarına erişimi sağlamaktadır. Bu amaçla büyük ölçekli firmalar, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, kooperatifler ve ilgili kamu kurum/kuruluşları ile işbirliği yapmaları beklenmektedir. Uygulayıcı Kuruluş olarak desteklenen 37 projede yer alan 149 kuruluşun 43'ü Teknoloji Geliştirme Bölgesidir. Girişimcilere yönelik yürütülen kuluçka hizmetleri ile girişimcilerin kamu kaynaklarından daha fazla yararlanabilmesi için bu hizmetlerdeki kalitenin ve verimin yükselmesi için gerekli insan kaynağının ve yönetsel organizasyonların geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerinin ekonomik ve sosyal katma değere dönüşmesinde girişimciliğin rolü de tartışılmazdır. TÜBİTAK bu alanda ise 2012 yılından itibaren girişimcilerin fikir aşamasından pazara kadar olan faaliyetlerine, BiGG kısa ismiyle bilinen Girişimcilik Destek Programı kapsamında hibe destekleri vermektedir. Bugüne kadar bu destek kapsamında 2 bin 370 teknoloji girişimi kurulmuştur. Bu alanda da destek yapımızı daha da geliştirdik. 2023 yılında programın yapısında yapılan değişiklik ile BiGG Yatırım ile yatırım tabanlı destek mekanizmasına geçildi ve bu kapsamda BiGG Fonu kuruldu. 2024 yılında BiGG Yatırım Programı kapsamında mükemmeliyet mührü alan 117 girişimci için destek tutarı olan 900,000 TL, %3 hisse karşılığın-

da yatırım olarak aktarılıyor. 2024 yılının ilk dokuz ayına ait verilerde Türkiye, geçtiğimiz yıl kurduğumuz TÜBİTAK BiGG Fonu'nun etkisiyle tohum aşaması yatırımlarında Avrupa'da birinci sırada yer aldı. Bu dönemde, Türkiye'de toplam 247 tohum yatırımı gerçekleşti ve bunların 228'i TÜBİTAK BiGG Fonu tarafından sağlanmıştır.

Ülkemiz ekonomisine katma değer sağlayacak teknoloji tabanlı erken aşama girişimlere yatırım yapacak fonların teşvik edilmesi ve girişim sermayesi ekosisteminin geliştirilmesi amacıyla TÜBİTAK tarafından Girişim Sermayesi Destekleme Programı (Tech-InvesTR) oluşturulmuştur.

Teknoloji tabanlı erken aşama girişimler dünyadaki başarılı örneklerde de görüldüğü üzere çoğunlukla üniversiteler, araştırma merkezleri ve teknoparklardan çıkmakta ve bu girişimler yine bu kuruluşlarda teknoloji tabanlı girişimlere yatırım amacıyla oluşturulmuş fonlar tarafından desteklenmektedir. Ülkemiz ekonomisine katma değer sağlayacak teknoloji tabanlı erken aşama girişimlere yatırım yapacak fonların teşvik edilmesi ve girişim sermayesi ekosisteminin geliştirilmesi amacıyla TÜBİTAK tarafından Girişim Sermayesi Destekleme Programı (Tech-InvesTR) oluşturulmuştur. Programın sürdürülebilir bir şekilde işleyebilmesi amacıyla da TÜBİTAK ile Hazine ve Maliye Bakanlığı arasında İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Tech-InvesTR Programı kapsamında, üçü yurtdışında ikisi Türkiye'de olmak üzere beş fon kurulmuş ve yatırımlarına

başlamıştır. Bu fonlara 5 teknopark katılmıştır. Fonlara katılan kuruluşlardan en az bir personelin fon faaliyetlerinde yer alması ve bu kişilerin fon yönetimi, şirket değerlemesi, hukuki muameleler, ticarileşme gibi konularda tecrübe edinmesi ve bu tecrübeleri ekosisteme aktarması hedefleniyor. TÜBİTAK katkısının 241 katı büyüklüğündeki kaynak, teknoloji tabanlı girişimlere yatırım yapmak üzere harekete geçmiş bulunuyor.

TÜBİTAK, desteklediği projelerin çıktılarının ticarileşme süreçlerini kolaylaştırmak için son 10 yılda TEYDEB desteklerinden yararlanan başlangıç firmalarının ve KOBİ'lerin ticarileşme sürecindeki ihtiyaçlarına, iş geliştirme ve yenilik kapasitelerini artırmaya yönelik mentorluk hizmetlerini içeren, BİGG+ KOBİ Mentor Arayüzü Programını yürütmektedir. BİGG+ Programı kapsamında açılan 2022 çağrısında, Mentor Arayüz Kuruluşu olarak destek süreci devam eden 18 kuruluştan, 12'sini teknoparklar oluşturmaktadır. Program kapsamında teknoparklar hem mevcut uzmanlık ve birikimlerini, KOBİ ve başlangıç firmalarının ticarileşme ve yenilik kapasitelerini artırmak için kullanabilmekte, hem de farklı mentor ve KOBİ'lerle çalışarak kendi kurumsal kapasitelerini geliştirme imkânı yakalamaktadır.

Yenilikçi başlangıç firmaları ve KOBİ'lerimizin uluslararasılaşma süreçlerinde ihtiyaç duyabilecekleri ağ ve fonlardan daha fazla destek alarak küresel pazara açılmalarını teşvik etmek amacıyla, BİGG+ Mentor Arayüz kuruluşlarına, Avrupa Yenilik Konseyi'nin Hızlandırıcı (EIC Accelerator) Programına hazırlayacakları başlangıç firmaları ve KOBİ'ler için başvuru aşamalarında gerçekleşen ilerleme doğrultusunda çeşitli ödüller tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra, sürdürülebilirlik konusunda ek mentorluk hizmeti olanağı sağlanmıştır.

Türkiye Yeşil Sanayi Projesi

Kamu fonları ile desteklenen Ar-Ge sonucu ticarileştirilebilen ürünler geliştiren yerli firmalar, ölçek ekonomisinden faydalanan uluslararası büyük firmalarla rekabet edebiliyor mu? Rekabette hayatta kalabilmelerini sağlayacak ne tür önlemler alınmıştır ve alınabilir?

Prof. Dr. Orhan Aydın: Bu önemli süreçte endüstriyel yeniliğin başarılı bir şekilde ölçeklenmesine olanaklar sağlıyoruz. Ülkemiz özel sektör kuruluşlarının araştırma-teknoloji geliştirme ve yenilik faaliyetlerini desteklemeyi, girişimcilik ve üniversite sanayi işbirliğini desteklemeyi, Türk sanayisinin araştırma-teknoloji geliştirme yeteneğinin, yenilikçi kültürünün ve rekabet gücünün artırılmasına katkıda bulunmayı amaçlıyoruz. Bu amaç doğrultusunda öncelikli ve katma değer yaratacak alanlarda araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerine yönlendiriyoruz.

Kamu fonları ile desteklenen Ar-Ge projeleri, uluslararası büyük firmalarla rekabet edebilme yeteneğini artırmak için önemli bir fırsat sunar. Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı bu konuda kritik bir rol oynamaktadır. Program, Türkiye'de yerleşik kuruluşların Eureka platformları altında uluslararası projelere katılmasını teşvik ederek, teknik yeterliliğin artırılması ve teknoloji transferi ile özgün teknoloji geliştirme süreçlerinin hızlandırılmasını hedeflemektedir. Eureka programına dahil olan Türk firmalarına sağlanan destekler, rekabet gücünü artırmak için temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu program kapsamında büyük ölçekli firmalar proje harcamalarının %60'ı, KOBİ'ler ise %75'i oranında hibe desteği alabilmektedir.

Böylece firmalar, Ar-Ge projelerine daha fazla kaynak ayırarak uluslararası firmalarla rekabet edebilecek yenilikçi ürünler geliştirebilmektedir. Ayrıca, Eureka Ağı (Network) projeleri gibi platformlar aracılığıyla Türk firmalarının uluslararası konsorsiyumlar içinde yer alması sağlanmakta, bu sayede uluslararası bilgi birikimine erişim ve teknoloji transferi mümkün olmaktadır. Bu projeler sonucunda elde edilen teknolojik bilgi ve deneyim, yerli firmaların özgün teknolojiler geliştirmesi ve bu teknolojileri ticarileştirerek uluslararası pazarlarda rekabet etmesine katkı sağlamaktadır.

Alınan önlemler arasında yerli firmaların teknoloji transferi yoluyla küresel firmalar ile aynı seviyeye gelmelerini sağlamak, uzmanlaşmış Ar-Ge konsorsiyumları ile bilgi paylaşımı ve ortak

projeler geliştirmek, ayrıca kamusal desteklerin artırılması yer almaktadır. Özellikle EUREKA Ağı kapsamında uygulamalı kuantum teknolojileri, azaltım teknolojileri ve afetlere dirençlilik gibi tematik çağrılar, rekabet avantajı elde edilmesi için stratejik alanlardır. Ayrıca Globalstars ve Küme araçları özelinde ileriye dönük olarak, yerli firmaların uluslararası pazarlarda daha fazla yer alabilmesi üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

Kamu kaynaklı Ar-Ge projelerinin çıktılarının ulusal ekonomik değere dönüşmesi, yenilikçi firmaların ulusal ve uluslararası rekabetçi güç elde edebilmesi ve koruyabilmesi sürecinde firma özelinde yetkinlik ve yol haritası çalışmalarını yapılması, doğru ürün-pazar eşleşmesinin gerçekleştirilmesi, eksiklerin analiz edilmesi ve ticarileşme stratejilerinin bu doğrultuda oluştu-

Afet Öncesi, Sırası ve Sonrasına Yönelik Araştırmalar ve Teknolojiler

Deprem Araştırmaları

Su Taşkınları (Sel), Çığ ve Heyelan

Yangın

Ülkemizin Afetlere Dayanıklılığını Artıracak 12 Ar-Ge Ve Yenilik Konusu

Afet Öncesi, Sırası ve Sonrasına Yönelik Araştırmalar ve Teknolojiler (TÜBİTAK, 2024).

rulması gerekmektedir. KOBİ ve başlangıç firmalarının hem ticari performanslarını artırması hem de küresel pazarda rekabetçi güçlerinin temeli olan yenilik kapasitelerinin artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar, BİGG+ KOBİ Mentor Arayüzü Programı kapsamında ele alınmaktadır.

Türkiye Yeşil Sanayi Projesi kapsamında TÜBİTAK bünyesinde 175 milyon dolar bütçe ile Türkiye’de veya diğer pazarlarda yer alacak yeni yeşil teknoloji, ürün veya süreçlerin geliştirilmesini içeren ve yeşil yenilik faaliyetlerinde bulunan firmaları destekliyoruz.

Ayrıca, en temelde KOBİ’lerimizin Ar-Ge kapasitesini geliştiriyor ve girişimcilerimizin fikirlerini ürüne dönüştürmelerini destekliyoruz. Türkiye Yeşil Sanayi Projesi ile sanayicilerimizin, girişimcilerimizin ve KOBİ’lerimizin yeşil dönüşümünü gerçekleştirerek verimlilik ve rekabet edebilirliklerine güç katmaktayız. Türkiye Yeşil Sanayi Projesi kapsamında TÜBİTAK bünyesinde 175 milyon dolar bütçe ile Türkiye’de veya diğer pazarlarda yer alacak yeni yeşil teknoloji, ürün veya süreçlerin geliştirilmesini içeren ve yeşil yenilik faaliyetlerinde bulunan firmaları destekliyoruz. Teknoloji tabanlı başlangıç firmaları, KOBİ’ler ve büyük firmaların yanı sıra üniversiteler, araştırma altyapıları ve kamu araştırma merkezleri de bu destekler ile yeşil dönüşüm odaklı teknolojik çözümleri geliştirebiliyorlar. Yeşil üretime, daha yüksek enerji ve kaynak ve-

rimliliğine katkıda bulunan Ar-Ge, prototip geliştirme ve standart geliştirme ile yeni ürün veya süreç geliştirmeye yönelik projeleri destekliyoruz.

Ulusal Ar-Ge ve yenilik ekosistemimizde büyük ve Ar-Ge kabiliyeti yüksek firmaların temel araştırmaya yönelmesi de büyük önem arz ediyor. Bu amaçla yürüttüğümüz Öncül Ar-Ge Laboratuvarları Destekleme Programı kapsamında öncül Ar-Ge laboratuvarlarında geleceğin teknolojileri geliştirilmektedir. TUSAŞ, Arçelik, Turkcell, ASELSAN, BTS Grup, KORDSA, General Electric, AVL ve Ericsson laboratuvarlarında ileri kompozit malzemeler, katmanlı imalat, 6G, yapay zekâ ile hidrojen depolama ve transferi gibi öncül araştırma konularında araştırma faaliyetleri yürütülüyor. Böylece, Ülkemiz sadece bir üretim üssü değil, geleceğin teknolojilerinin geliştirildiği bir ülke olma yolunda da kararlı bir şekilde ilerlemektedir.

Desteklenen Projelerin İzleme ve Değerlendirme Süreci

Öncelikli ve kilit teknolojiler için hazırlanan teknoloji yol haritaları çerçevesinde harcanan kaynakların ekonomik/sosyal faydaya dönüşümü izlenebiliyor mu?

Prof. Dr. Orhan Aydın: Çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan toplumsal faydalar göz önünde bulundurularak öncelikli ve kilit teknolojilere yönelik belirlenen teknoloji yol haritaları çeşitli ekosistem aktörleri tarafından uygulanmaktadır. TÜBİTAK olarak, verilen Ar-Ge ve yenilik desteklerimizin teknoloji odaklı ürün ve hizmetlere dönüşmesi hedefi ile destek programlarının tasarımı ve değerlendirme süreçlerinde de çıktı ve etki odaklı yaklaşım benimsemiş bulunuyoruz.

TÜBİTAK bünyesinde özel sektör Ar-Ge ve yenilik projelerinin desteklendiği programlar kapsamında, firmaların daha önce TÜBİTAK tarafından desteklenmiş projelerindeki ürünlerinin ticari başarısını ne oranda gerçekleştirdiğini titizlikle inceliyoruz. Firmaların tamamlanmış projelerindeki ticari başarısını ölçebilmek için Ticarileşme İzleme Sürecimiz bulunuyor. Ticarileşme İzleme Süreci kapsamında bir proje tamamlandığında TÜBİTAK'a Ticarileşme Planı sunuyor ve akabinde sunduğu plan doğrultusunda proje tamamlandıktan 1, 3 ve 5 yıl sonrasında gelinen aşamayı değerlendirebilmek üzere Ticarileşme Raporu alıyoruz. Desteklenen projelerin ticarileşme başarı durumunu, ilgili firmanın daha sonraki proje başvurularının değerlendirilme sürecinde ek puan olarak kullanıyoruz.

Ayrıca, yüksek teknoloji içeren ithal ürünler yerine uluslararası pazarda rekabet edebilecek yerli ürünlerin; özel sektör ve üniversite işbirliğiyle geliştirilmesi amacıyla Teknoloji Platformları ve Sanayi Yenilik Ağlarını destekliyoruz. Bu açıdan, etki potansiyeli yüksek, büyük bütçeli Ar-Ge konsorsiyum projelerine önem veriyoruz. Yüksek Teknoloji Platformlarında geliştirilen teknolojilerin yaratacağı toplumsal etkilerin eş zamanlı irdeleneceği toplumsal etki projelerinin platformlar bünyesinde yürütülmesini önceliyoruz. Platformlarda Teknoloji Kazanım Yol Haritası kapsamındaki teknoloji temelli stratejik hedefler ile araştırma programı kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetlerin yaratacağı toplumsal etkinin sosyal, ekolojik, kültürel, ekonomik gibi alt boyutları da dahil olacak şekilde detaylı analizinin gerçekleştirilmesini bekliyoruz.

Ayrıca, son kullanıcıların ihtiyaçlarına doğrudan cevap verebilmek üzere yürüttüğümüz doğrudan çıktı odaklı programlarımız da mevcut. Siparişe dayalı Ar-Ge projeleri için KOBİ destekleme çağrularıyla son kullanıcıları ve teknoloji sağlayıcıları aynı projelerde buluşturuyoruz. TÜBİTAK Patent Lisans çağrularıyla

da teknoloji sağlayıcıların patent portföylerinin ticarileştirilmesini hedefliyoruz. Birlikte başarmaya dayalı ticarileştirme bakış açısıyla çıktısı yüksek ve önemli etkiler yaratabilecek projeleri destekliyoruz.

Bilim ve Teknoloji Alanında Uluslararası İşbirliği

Ülkemizin etkili olduğu veya parçası olduğu coğrafi bölgelerde, Avrupa Araştırma Alanı benzeri araştırma alanları oluşturma yolunda bir vizyonumuz var mı?

Prof. Dr. Orhan Aydın: Ülkemizin etkili olduğu veya parçası olduğu coğrafi bölgelerde Avrupa Araştırma Alanı'na tam olarak benzememekle birlikte, benzer unsurlar içeren bilimsel ve teknolojik iş birlikleri geliştirme çabaları devam etmektedir. Bu girişimler, bölgesel araştırma ve yenilik faaliyetlerini teşvik eden ortak projeler ve fonlama mekanizmalarını içererek, Türkiye'nin bu alanlardaki etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çerçevesinde, TÜBİTAK'ın liderliğinde, üye ülkeler arasında ortak Ar-Ge ve yenilik projelerinin desteklenmesine yönelik önemli adımlar atılmaktadır. 2021 yılında kabul edilen "Türk Dünyası Vizyonu – 2040" belgesi, üye ve gözlemci devletler arasında bilimsel ve teknolojik işbirliğini teşvik etmek amacıyla bir finansman mekanizması oluşturulmasını öngörmektedir. Bu kapsamda, yapay zekâ ve yeşil enerji gibi stratejik alanlarda çok taraflı projelerin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, nitelikli insan kaynağının geliştirilmesine yönelik burs ve destek programlarının oluşturulması da bu girişimler arasında yer almaktadır. Türk Akademisi ile işbirliği içinde, TDT üye ülkelerin ilgili kuruluşları ile bir çalıştay yaparak öncelikli işbirliği alanları, politikaları ve mekanizmaları belirlenmiştir.

Ufuk Avrupa ise dünyanın en yüksek bütçeli kamu Ar-Ge programında deneyim kazanmamızı sağladı. Mevcut durumda toplam 606 projede 305,6 milyon avro fon Ülkemize kazandırılmıştır. Bu projelerin 47'sinde araştırmacılarımız koordinatör olarak yer almıştır. Bu kapsamda AB Komisyonu talebiyle araştırma alanındaki ortak işbirliği alanlarını genişletmek için Bilim, Araştırma, Teknoloji ve Yenilik alanında yüksek düzeyli toplantılar gerçekleştirmekteyiz. Bu toplantılar ve işbirliği girişimleri yeni açıklanan 2024 AB İlerleme Raporunda yer aldı. Ar-Ge ve yenilik alanında uluslararası iş birliklerini güçlendirmek amacıyla, 45'ten fazla ülkenin üyesi olduğu sanayinin uluslararası Ar-Ge ve yenilik işbirliğinde lider platformu Eureka'nın 2023-2024 Dönem Başkanlığı görevi yürütülmüştür. Eureka Dönem Başkanlığımız kapsamında gerçekleştirdiğimiz Küresel İnovasyon Zirvesi'ne 47'den fazla ülkeden 2.000'in üzerinde katılımcı, sanayi kuruluşu ve yenilik lideri iştirak etti.

Akdeniz bölgesindeki bilimsel iş birliklerinde Türkiye'nin PRIMA Programı'ndaki rolü de öne çıkmaktadır. PRIMA Programı, Akdeniz ülkeleri arasında su yönetimi, tarım sistemleri ve gıda değer zinciri gibi alanlarda ortak araştırma projelerini destekleyen bir platformdur. Türkiye, bu programdaki aktif rolüyle bölgesel işbirliğini teşvik ederek, Akdeniz ülkelerindeki bilimsel kapasitenin artırılmasına katkı sunmaktadır.

Güneydoğu Asya'da, TÜBİTAK, SEA-EU JFS gibi çok taraflı fonlama programları aracılığıyla bölgedeki bilimsel iş birliklerini güçlendirmeyi ve araştırmacı hareketliliğini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, ikili işbirliği çağrılılarıyla bölgedeki bilim insanlarının birlikte çalışmasını sağlayan platformlar geliştirilmekte ve Türkiye'nin bu bölgede bilimsel kapasitesini artırıcı projeler hayata geçirilmektedir.

Latin Amerika bölgesine yönelik olarak da Türkiye, Brezilya, Meksika ve Şili gibi ülkelerle bilim-

sel ve teknolojik işbirliğini derinleştirmek amacıyla ikili işbirliği anlaşmaları üzerine görüşmeler yürütmektedir. Bu iş birliklerinin yanı sıra, EU-CE-LAC Interest Group kapsamında bölgedeki ortak projelerin desteklenmesi hedeflenmektedir. Türkiye'nin, bu bölgedeki araştırma faaliyetlerine olan katkısı, bilimsel iş birliklerinin güçlendirilmesi ve ortak projelerin hayata geçirilmesine yönelik stratejiler içermektedir.

Afrika kıtası için de TÜBİTAK, bilimsel ve teknolojik işbirliğini artırmaya yönelik stratejik hedefler doğrultusunda çalışmaktadır. Kıtanın bilimsel altyapısının güçlendirilmesi, insan kaynağının geliştirilmesi ve ortak Ar-Ge projelerinin hayata geçirilmesi gibi konular öncelikli hedefler arasında yer almakta olup, bu hedefler doğrultusunda adımlar atılmaktadır.

Kuşak ve Yol Girişiminin kapsamına dayanarak, TÜBİTAK'ın Çin Halk Cumhuriyeti Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MOST), Çin Bilimler Akademisi (CAS), Çin Ulusal Doğa Bilimleri Vakfı (NSFC), Çin Bilimler Akademisi Bilim ve Kalkınma Enstitüleri (CASISD) ve Jiangsu Endüstriyel Teknoloji Araştırma Enstitüsü (JITRI) ile işbirlikleri özellikle önemlidir. Bu kurumlar ile bilim ve teknoloji odağında işbirliği anlaşmaları imzalandık. En güncel ortak çağrımız, ileri malzemeler ve enerji odağında CAS ile gerçekleşti. Ortak çağrılarımızı aktif olarak sürdürmeyi ve sürdürülebilir bir geleceği desteklemeyi öngörüyoruz. TÜBİTAK aynı zamanda Kuşak ve Yol Girişimi Uluslararası Bilimsel Kuruluşlar Birliği'nin (ANSO) Kurucu Üyeleri arasındadır. Bu gelişmeden onur duyan Kurumumuz da Ocak 2022 itibarıyla ANSO Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. Dünyanın her noktasından bilim, teknoloji, bilgi üreten kurum ve kuruluşlar ile bir araya gelmeye, araştırmacılar için işbirliklerini güçlendirmeye, bilim diplomasisi faaliyetlerimizi titizlikle sürdürmeye devam edeceğiz. 🌸

Küresel Güney'de Yenilik Sistemlerinin Kurulması: Zorluklar ve Güney-Güney İşbirliği ile Yol Haritası

UĞUR MURAT LELOĞLU*

Prof. Dr.
Türk Hava Kurumu Üniversitesi

*Uğur Murat Leloğlu, 1991, 1995 ve 2001 yıllarında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden lisans, yüksek lisans ve doktora derecelerini almıştır. 1991-2011 yılları arasında TÜBİTAK Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü'nde çalışmış; 2004-2011 yılları arasında Enstitü Müdürü olarak görev yapmış ve çeşitli uzay projelerine katkıda bulunmuştur. Daha sonra, ODTÜ'de akademik kadroya katılmıştır. Şu anda Türk Hava Kurumu Üniversitesi'nde Havacılık ve Uzay Mühendisliği Bölümü'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Mevcut araştırma alanları arasında uzay aracı tasarımı, elektro-optik faydalı yükler, görsel navigasyon ve uzaktan algılama bulunmaktadır.

E-posta: leloglu.um@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8584-7301>

Geliş Tarihi: 01.10.2024

Kabul Tarihi: 10.11.2024

Atf: Leloğlu, U. M. (2024). Küresel Güney'de Yenilik Sistemlerinin Kurulması: Zorluklar ve Güney-Güney İşbirliği ile Yol Haritası, *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi* 6(1), 20-34.

ÖZ

Bu makale, Küresel Güney'de güçlü yenilik (inovasyon) sistemleri inşa etme sürecinde karşılaşılan zorlukları ve fırsatları incelemektedir. Beyin göçü, zayıf sanayi temeli ve yetersiz yasal ve kültürel altyapı gibi yapısal engeller yanında, merkez-çevre ekseninde kendi kendini besleyen kutuplaşma ve bilginin merkezde tekelleşmesi bu ülkelerin etkin bir bilim, teknoloji ve yenilik (BTY) sistemi geliştirme yeteneğini sınırlandırmaktadır. Makale, Kuzey-Güney işbirliklerinin çoğu zaman mevcut eşitsizlikleri daha da kötüleştiren sınırlamalarına dikkat çekmekte ve Güney-Güney işbirliğinin daha dengeli ve sürdürülebilir bir alternatif olarak potansiyelini vurgulamaktadır. Kaynakları, bilgiyi ve deneyimleri paylaşarak Küresel Güney'deki ülkeler, yenilik ekosistemlerini geliştirebilir, bölgesel kalkınmayı destekleyebilir ve küresel değer zincirlerinde pozisyonlarını güçlendirebilir. Güney'de yenilik sistemlerinin uzun vadeli başarısı için özel olarak hazırlanmış politikalar, bölgesel işbirlikleri ve adil uluslararası ortaklıkların önemi ele alınmaktadır. Ayrıca, önerilen bir model çerçevesinde, katılımcıların esnek bütçelerle katkıda bulunduğu ve adil getiri ilkesine bağlı kalındığı ortak bir araştırma alanı önerilmektedir. Bu tür bir model, bölgesel ve küresel düzeyde verimli ve etkili Güney-Güney bilimsel ve teknolojik işbirliğini teşvik edebilir. BRICS BTY Çerçeve Programı, benzer bölgesel organizasyonlar için değerli bir referans olarak hizmet ederken deneyimleri paylaşarak ve uyarlanabilir şablonlar sağlayarak işbirliği modellerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: beyin göçü, bilim, teknoloji ve yenilik politikası, Güney-Güney işbirliği, Küresel Güney, sürdürülebilir kalkınma.

Establishing Innovation Systems in the Global South: Challenges and the Path Forward through South-South Cooperation

ABSTRACT

This paper examines the obstacles and prospects for establishing resilient innovation systems in the Global South. In addition to structural impediments like brain drain, fragile industrial bases, and insufficient legal and cultural frameworks, self-perpetuating polarization along the core-periphery axis and the monopolization of knowledge at the core further constrain these nations' capacity to establish robust science, technology, and innovation (STI) systems. The document underscores the constraints of North-South partnerships, which frequently intensify prevailing disparities, and accentuates the promise of South-South collaboration as a more equitable and sustainable option. Through the sharing of resources, expertise, and experiences, countries in the Global South may augment their innovation ecosystems, propel regional development, and fortify their standings in global value chains. Customized policies, regional collaboration, and fair international alliances are seen as crucial for the sustained success of innovation systems in the Global South. A proposed model delineates a shared research domain wherein players allocate adaptable budgets and comply with a notion of equitable returns within structured frameworks. This strategy could promote efficient and effective South-South scientific and technological collaboration at both regional and global levels. The BRICS STI Framework initiative can act as a significant reference for analogous regional organizations, enhancing their collaborative models via shared experiences and adaptable frameworks.

Keywords: brain drain, Global South, science technology and innovation policy, South-South cooperation, sustainable development.

Giriş

KALKINMA, DÜNYA ÇAPINDAKİ TÜM ÜLKELER için temel bir hedeftir, ancak dünya nüfusunun büyük bir kısmı, “gelişmiş” ülkeler yerine genellikle “gelişmekte olan” veya “yükselen” olarak sınıflandırılan ülkelerde yaşamaktadır. Dünya genelinde geniş alanlara yayılan ve dünya nüfusunun büyük bölümünü oluşturan bu ülkeler, gelişmiş ülkelerdeki yaşam standartlarına ulaşmak konusunda zorlu engellerle karşı karşıyadır. Kalkınmayı ölçmek için hangi ölçüt -ister gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) gibi ekonomik göstergeler, ister sağlık ve eğitim gibi sosyal metrikler veya çevresel sürdürülebilirlik endeksleri- kullanılrsa kullanılсын, çok sayıda ülke hâlâ “gelişmiş” veya “yüksek gelirli” sınıflandırmasına girememektedir.

Afrika, Latin Amerika, Asya ve Okyanusya'nın bazı bölgelerini içeren bu ülkeler için kalkınma sorunu, yalnızca akademik bir mesele değil, doğrudan milyarlarca insanın günlük yaşamını etkileyen ve acil çözüm bekleyen bir olgudur.

Afrika, Latin Amerika, Asya ve Okyanusya'nın bazı bölgelerini içeren bu ülkeler için kalkınma sorunu, yalnızca akademik bir mesele değil, doğrudan milyarlarca insanın günlük yaşamını etkileyen ve acil çözüm bekleyen bir olgudur. Kalkınma hızını artırmak, yaşam kalitesini iyileştirmek ve çevresel sürdürülebilirliği dengelemek, 21. yüzyılın en büyük zorlukları arasında yer almaktadır. Bu acil ihtiyaca yanıt olarak orta-

ya çıkan “Küresel Güney” kavramı, “çoğunlukla Güney Yarımküre’de bulunan ve dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 80’ine ev sahipliği yapan tüm yükselen ve gelişmekte olan ülkeler” olarak tanımlanabilir (Büyüktanır Karacan ve Ruffini, 2023). Bu terim sadece coğrafi bir referans değil, aynı zamanda siyasi ve ekonomik bir tanımlamadır. Küresel Güney, sömürgecilik, ekonomik marjinalleşme ve kalkınma mücadeleleri gibi ortak tarihsel deneyimlere sahip ülkelerin yanı sıra, daha varlıklı olan Küresel Kuzey’e yetişme arzusunun da temsil etmektedir. “Küresel Doğu” terimi de aynı ülke grubunu belirtmek için kullanılabilir (Sun ve Yang, 2024).

Kalkınma çabalarında kritik bir faktör, bilim, teknoloji ve yenilik (BTY) sistemlerinin oynadığı roldür. Ekonomik büyüme, toplumsal ilerleme ve hatta çevresel sürdürülebilirliğin bir ülkenin BTY yeteneklerinin gücüne bağlı olduğu konusunda bilim insanları, politika yapımcılar ve kalkınma uzmanları arasında yaygın bir görüş birliği vardır. Gelişmiş BTY sistemleri, teknolojik gelişmeleri hızlandırır, yeni endüstriler yaratır, verimliliği artırır ve sağlık hizmetlerinden iklim değişikliğine kadar çeşitli toplumsal sorunlara çözümler sunar. Aslında, birçok gelişmiş ülke, refahının büyük bir kısmını sürekli olarak büyümelerini destekleyen sağlam ve yerleşik yenilik ekosistemlerine borçludur.

Küresel Güney ülkeleri için güçlü BTY sistemleri kurmanın önemi her zamankinden daha fazladır. Dünya, şu anda hızlı ve derin bir dönüşüm sürecinden geçmektedir: Tedarik zincirleri yeniden yapılandırılmakta, jeopolitik dinamikler hızla değişmekte ve iklim değişikliği insan toplumlarına benzeri görülmemiş riskler getirmektedir. Bu değişimler, Küresel Güney ülkeleri için hem zorluklar hem de fırsatlar yaratmaktadır. Bir yandan, ticaretteki aksamalar, ekonomik dal-

galanmalar ve çevresel felaketler gibi yeni tehditlerle başa çıkmak zorundadırlar. Öte yandan, küresel ekonominin yeniden yapılandırılması, bu ülkelerin küresel değer zincirlerine daha derinlemesine entegre olmaları ve gelişen teknolojileri benimseyerek bazı kalkınma aşamalarını atlamaları için fırsatlar sunmaktadır.

Ancak, BTY sistemleri açısından Küresel Güney ile Küresel Kuzey'in gelişmiş ülkeleri arasındaki fark belirgindir. Bu farkın kapatılması, yalnızca kademeli iyileştirmelerle değil, güçlü, son derece verimli ve iyi koordine edilmiş yenilik sistemlerinin kurulmasıyla mümkündür. Dahası, bu sistemler, hızla değişen küresel koşullara yanıt verebilecek esnekliğe ve uyum yeteneğine sahip olmalıdır.

Bu acil ihtiyaçlara rağmen, Küresel Güney, bu tür sistemleri kurmakta önemli engellerle karşı karşıyadır. Başlıca zorluklar arasında araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) için yetersiz finansman, zayıf kurumsal kapasite, nitelikli profesyonel eksikliği, yetenekli bireylerin daha iyi fırsatlar aramak için yurt dışına gitmesi olarak tanımlanan "beyin göçü" olgusu ve en önemlisi bilginin tekelleştirilmesi yer almaktadır. Ayrıca, birçok Küresel Güney ülkesi, siyasi istikrarsızlık, yolsuzluk ve zayıf yönetim gibi BTY altyapısına uzun vadeli yatırımı engelleyen sorunlarla mücadele etmektedir. Bunun yanı sıra, iklim değişikliği ve çevresel bozulmanın etkileri bu ülkeleri orantısız bir şekilde etkilemekte, kalkınma zorluklarına ek bir karmaşıklık katmanı eklemektedir.

Bu engellerin üstesinden gelmek, çok yönlü bir yaklaşım gerektirir. Küresel Güney'deki ulusal hükümetler, yeniliği ve bilimsel ilerlemeyi teşvik eden etkili politikalar uygulamalıdır, ancak bu çabalar tek başına yeterli olmayacaktır. Zorluklar, yalnızca ulusal düzeyde çözülebilecek kadar küçük ve izole değildir. Bu nedenle, uluslararası işbirliği hayati önem taşımaktadır. Bölgesel ve küresel ortaklıklar, kaynakların bir araya getirilmesi, bilginin paylaşılması ve çabaların koordine edilmesine yardımcı olarak tüm taraflar için sinerji yaratabilir.

Bu makale, bu acil sorunları kapsamlı bir şekilde incelemektedir. İlk olarak, Küresel Güney ülkelerinde etkin BTY sistemlerinin kurulması önünde ulusal düzeydeki engeller ele alınmaktadır. Ardından, ulusal düzeydeki çözümler tartışılmakta ve Küresel Güney ülkelerinin BTY hedeflerini desteklemek için uluslararası işbirliğinin gerekli olduğu gösterilmektedir. Makale, uluslararası bağlamdaki zorlukların analizine

ilerlemekte, Küresel Güney ülkelerinin uluslararası işbirliğini teşvik eden çeşitli uluslararası organizasyonları listelemekte ve işbirliği modellerini tartışmaktadır. Son olarak, BTY sistemlerini güçlendirmek ve 21. yüzyılın zorluklarıyla başa çıkmak için gerekli yenilik ekosistemlerini inşa etmek amacıyla ortak projeleri destekleyen bir organizasyon modeli önerilmektedir.

Zayıf Sanayi Altyapısı ve Yenilik Sistemlerindeki Rolü

İkinci büyük zorluk, Küresel Güney ülkelerinin sanayi altyapılarının zayıflığıdır. İyi işleyen bir yenilik sisteminde, sanayi sektörleri yalnızca yeni teknolojilere ve ürünlere talep yaratarak değil, aynı zamanda araştırma ve yenilik sonuçlarını daha geniş ekonomiye entegre ederek de kilit bir rol oynar. Sanayi yenilikleri ticarileştirir ve bu da daha fazla araştırma ve geliştirmeyi teşvik eder. Ne yazık ki, Küresel

KYG kapsamında bilimsel işbirliğini güçlendirmek amacıyla 6-7 Kasım 2023 tarihlerinde Çin'in Chongqing kentinde 1. Kuşak ve Yol Bilim ve Teknoloji Değişim Konferansı düzenlendi (Fotoğraf: Xinhua, 2023).

Güney'in büyük bir bölümündeki sanayi sektörleri gelişmemiş durumdadır ve çoğunlukla gelişmiş ülkelerden ithal edilen teknolojilere bağlıdır.

Bu bölgelerdeki sanayi genellikle düşük maliyetli, emek-yoğun üretime yöneliktir ve yüksek teknolojiye dayalı, yenilik odaklı sektörlerden ziyade bu alanlarda faaliyet göstermektedir. Teknolojik ilerlemeler ve ekonomik büyüme için motor işlevi görebilecek olan yerel sanayiler, genellikle ulusal yenilik sistemini destekleyecek kadar güçlü değildir. Gelişmiş teknolojilere yönelik yeterli talep yaratmadıkları gibi, yeniliği teşvik eden küresel değer zincirlerine de anlamlı bir katkı sağlamazlar.

Yenilik ve Girişimciliğe Yönelik Yasal ve Kültürel Engeller

İş gücü ve sanayi zorluklarının ötesinde, birçok Küresel Güney ülkesinde yasal ve kültürel ortam da yeniliği engellemektedir. Güçlü bir yenilik sistemi, fikri mülkiyeti koruyan, Ar-Ge fonlamasını düzenleyen ve girişimciliği teşvik eden yasalar gerektirir. Ne yazık ki, birçok Küresel Güney ülkesinde bu yasal çerçeveler ya zayıf ya da yanlıdır. Çoğunlukla yasalar, yerel yeniliği teşvik etmek yerine, çok uluslu şirketlerin haklarını koruma amacını taşır.

Ayrıca, bu ülkelerin pek çoğundaki kültürel ortam, geleneksel olarak girişimciliği teşvik etmemektedir (Davids vd., 2021) (Adegbile vd., 2021). Birçok genç, toplumsal normlar veya destek sistemlerinin eksikliği nedeniyle girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaktan kaçınmaktadır. Forje (2009), birçok Küresel Güney ülkesinin sömürge geçmişinin, risk alma ve yenilik yapma eğilimlerini bastırarak, girişimcilik içgüdülerini azalttığını ve bu nedenle risk alma ve yeniliğin değersiz görüldüğü bir miras yarattığını öne sürmektedir.

Kültürel engellere ek olarak, yaygın yolsuzluk ve nepotizm, yenilik sistemlerinin inşasında ciddi zorluklar teşkil etmektedir. Yolsuzluk (Senadjki vd., 2021)

(Panagiotakopoulos, 2020), kurumların itibarını sarsar, kaynakları yanlış tahsis eder ve liyakatin çoğunlukla kişisel bağlantılar lehine göz ardı edildiği bir ortam yaratır. Bu durum, yetenekli bireyleri sistemden uzaklaştırır ve rekabeti, dolayısıyla da yeniliği engeller. Nepotizm ise bu sorunları daha da pekiştirir; kayırmacılığı teşvik eder ve gerçek yenilikçilerin ortaya çıkma şansını azaltır.

Ulusal Yenilik Sistemlerini Geliştirme: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejik Yaklaşımlar

Küresel Güney'de güçlü ve sürdürülebilir bir yenilik sistemi kurmak, pek çok engelle dolu zorlu bir görevdir. Bu ülkeler beyin göçü, zayıf sanayi altyapısı, kırılğan yasal çerçeveler ve gelişmemiş araştırma altyapısı gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Ancak, ileriye dönük yol zor olsa da, aşılabilir değildir. Anahtar, her ülkenin kendine özgü sosyo-ekonomik ve politik koşullarına uygun politikalar tasarlamaktır. Tarihin de gösterdiği gibi, gelişmiş ülkelerin politikalarını doğrudan Küresel Güney'e taşımak genellikle etkili olmamaktadır (Jauhiainen ve Hooli, 2017) (Jauhiainen ve Hooli, 2019). Küresel Güney ülkelerinin kendi içinde de oldukça heterojen olduğu düşünüldüğünde, uygun politikalar farklılık gösterebilir. Ancak bu makale, temel yaklaşımlar üzerine odaklanmaktadır.

Beyin Göçünü Önlemek ve Yetişmiş İş Gücünü Elde Tutmak

Küresel Güney'deki yenilik sistemleri için en acil sorunlardan biri, yetenekli iş gücünün sürekli olarak Küresel Kuzey'e kaymasıdır. Yıllar boyunca, ülkeler bu beyin göçünü zorlayıcı önlemlerle, örneğin zorunlu hizmet gereksinimleriyle durdurmaya çalışmıştır. Ne yazık ki, bu çabalar genellikle sınırlı yararlar sağlamıştır. Ancak son dönemdeki küresel dinamiklerdeki değişiklikler, potansiyel bir değişimi işaret etmektedir.

Almanya gibi ülkeler yabancı yetenekleri çekmeye yönelik politikalar geliştirse de (Cerna ve Chou, 2023), artan yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtı politikalar ve Kuzey ülkelerindeki ekonomik durgunluk, beyin göçünü yavaşlatmaya başlamaktadır. Bu çekim faktörlerindeki azalmanın, kaynak ülkelerin yetişmiş iş gücünün kalmasını daha cazip hale getirecek çözümlere odaklanması için bir fırsat sunduğunu söyleyebiliriz.

Küresel Güney’de yeniliği hızlandırmak için en umut verici yollarından biri, daha gelişmiş ülkelere teknoloji transferidir.

Yetişmiş iş gücünü elde tutmak, kısıtlayıcı politikalar yürürlüğe koymaktan çok (Marsh ve Oyelere, 2018) profesyonel tatmin sunan, adil ücretlendirme ve destekleyici bir çalışma atmosferi sağlamakla ilgilidir. Örneğin, Yunanistan’da Panagiotakopoulos (2020), beyin göçünü tetikleyen ana etkenlerin finansal değil, yönetim sorunları, yolsuzluk ve toplumsal değerlerin aşınmasıyla ilgili olduğunu göstermiştir. Adesoto ve Osunkaya (2018), eğitilmiş insanların becerilerini kullanabileceği işlerin bulunmamasını itici faktörlerden biri olarak belirtmiştir. Korsi (2022), geleneksel itici ve çekici faktörlerin yanı sıra, sosyal ağların ve medeni durumun giderek daha önemli hale geldiğini, bu yüzden iyi yönetim ve demokratik ilkelerin uygulanmasının beyin göçünü yavaşlatabileceğini öne sürmektedir.

Ancak bu öneriler, genel kalkınma düzeyine ve dolayısıyla yenilik sistemine bağlı olup bir kısır döngü yaratmaktadır. Genel yenilik ekosistemini iyileştirmek için yaygın kurumsal reformlara ulaşmak zaman alabilirken, bir ülke içinde üniversiteler, araştırma merkezleri ve teknoloji parkları gibi “mükemmeliyet adaları” yaratmak, acil bir küçük ölçekli çözüm sağla-

yabilir. Daha iyi altyapı, yönetim ve yaşam koşullarıyla donatılmış bu yenilik merkezleri, beyin göçünü yavaşlatmaya ve yerli yetenekleri geliştirmeye yardımcı olabilir.

Doğru Araştırma Önceliklerini Belirlemek

Küresel Güney için bir diğer önemli faktör, belirli güçlü yönler ve kalkınma hedefleriyle uyumlu araştırma önceliklerini belirlemektir. Altenburg (2009), gelişmiş ülkelerle yüksek teknoloji alanlarında rekabet etmenin genellikle ne mümkün ne de tavsiye edilebilir olduğunu öne sürmektedir. Bunun yerine, mevcut teknolojilerin uygulanması ve yaygınlaştırılmasına odaklanmak daha pragmatik bir yaklaşım olabilir. Kanımızca, bu alanlarda bir temel inşa etmek önemli olsa da, yüksek teknoloji gelişiminden tamamen vazgeçmek kısa vadeli olacaktır. Confraria ve arkadaşları (2017), sınırlı kaynakların, ülkenin karşılaştırmalı avantajının olduğu niş alanlara odaklanmasının, küresel düzeyde rekabet edebilmek için gereken kritik kütleli oluşturabileceğini öne sürmektedir. Daha sonra açıklanacağı gibi, benzer zorluklar ve hedeflere sahip komşu ülkeler arasında bölgesel işbirliği bu süreci kolaylaştırabilir. Kaynakları bir araya getirerek ve bilgiyi paylaşarak, Küresel Güney ülkeleri uzmanlık ve finansman eksikliklerini aşabilirler.

Akademi, Sanayi ve Devlet Arasında İşbirliğini Artırmak

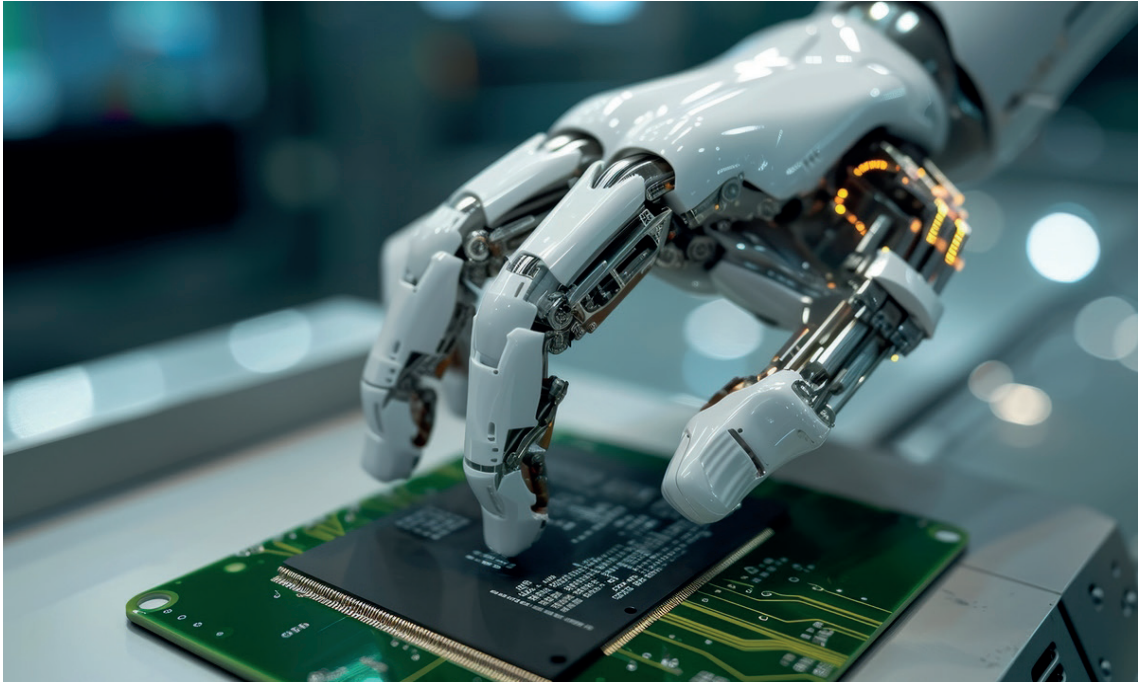
İyi işleyen bir yenilik sistemi, üniversiteler, sanayi ve hükümet arasındaki yakın işbirliğini gerektirir. “Üçlü sarmal” modeli (Etzkowitz ve Leydesdorff, 2000), inovasyonu desteklemek için bu üç sütun arasındaki kritik etkileşimleri vurgulamaktadır (Kadhila vd., 2024). Anahtar sektörlerde odaklanmış teknoloji parkları ve devlet laboratuvarlarının

kurulması, bu işbirliğini hızlandırabilir. Ancak zorluk, bu modellerin Küresel Güney ülkelerinin kendine özgü sosyal, ekonomik ve politik koşullarına uyarlanmasında yatmaktadır. Bir bölgede işe yarayan bir şey, yönetim, kaynaklar ve sanayi kabiliyetlerindeki büyük farklılıklar nedeniyle başka bir bölgede işe yaramayabilir (Owuondo, 2023).

Bu nedenle, başarılı bir yenilik sistemi için evrensel bir şablon yoktur. Politika yapımcılar, benzer ülkelerin başarılarından ve başarısızlıklarından yararlanmalı ve stratejileri yerel gerçeklikleri yansıtabilecek şekilde şekillendirmelidir. Uluslararası işbirliği ve bilgi paylaşım platformları burada kritik bir rol oynayabilir; ülkeler birbirlerinden öğrenirken, kendi özgün ihtiyaçlarına uygun yaklaşımları özelleştirme fırsatı bulabilirler.

Yenilik İçin Teknoloji Transferinden Yararlanmak

Küresel Güney'de yeniliği hızlandırmak için en umut verici yollarından biri, daha gelişmiş ülkelere teknoloji transferidir. Bu süreç, ortaklıklar, doğrudan yabancı yatırımlar ve ortak girişimler gibi resmi mekanizmalar veya dolaylı olarak sızıntı etkileri yoluyla gerçekleşebilir. Ancak Vietnam'dan elde edilen araştırmalar, teknoloji sızıntısının genellikle çalışanların hareketliliği veya spin-off firmalar yoluyla otomatik olarak gerçekleşmediğini göstermektedir. Bunun yerine, bilgi yoğun kümeler içindeki sosyal etkileşimlerin daha büyük bir rol oynadığı gözlemlenmiştir (Ngo 2020). Genel olarak, sızıntı etkileri önemli bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır.

Mayıs 2017'de düzenlenen ilk Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu'nda (BRF) Çin, Ortak Laboratuvar Girişimi, Bilim Parkı İşbirliği Girişimi ve Teknoloji Transferi Girişimi'nden oluşan Kuşak ve Yol Bilim, Teknoloji ve Yenilik İşbirliği Eylem Planı'nı başlattığını duyurdu (Fotoğraf: Global Times, 2024).

Diğer yandan, teknoloji transferinin başarılı olduğu örnekler de vardır. Hatta bir teknolojik alana daha sonraki bir aşamada giriş yapılmasının, teknoloji belirli bir noktaya ulaştığında avantaj sunduğu nadir durumlar da vardır (geç-gelen avantajı) (Leloglu, 2009). Ancak başarılı teknoloji transferi, alıcı ülkenin bu teknolojileri özümseyip adapte edebilme kapasitesine bağlıdır (Leloglu ve Kocaoglan, 2008) (Nasief ve Basahal, 2023). Özümseme kapasitesi, bir ülkenin teknolojiyi özümseme, iyileştirme ve ticarileştirme yeteneği, nitelikli insan sermayesi, destekleyici kurumlar ve güçlü bir sanayi altyapısı gerektirir. Bu temel unsurlar olmadan, en ileri teknolojiler bile kök salmayabilir.

Yenilik Sistemini Finanse Etmek

Küresel Güney ülkelerinin işlevsel bir yenilik sistemi oluştururken karşılaştığı önemli zorluklardan biri, BTY destek mekanizmalarının finansmanıdır. Bu ülkelerin birçoğu, kırılğan Ar-Ge destek sistemlerini zorlayan mali krizlerle sık sık karşılaşmaktadır. Ar-Ge bütçelerindeki ani kesintiler ilerlemeyi durdurabilir, projeleri sekteye uğratabilir ve yerel teknolojik kapasite inşasında ivme kaybına yol açabilir. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) teşvik ettiği uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanan Washington Mutabakatı gibi politikalar, sıklıkla teknolojik yeniliğin rolünü göz ardı ederek bu mali yükü daha da artırmaktadır (Birdsall, De La Torre ve Valencia Caicedo 2010). Ar-Ge harcamalarının GSYİH'nin yüzdesi olarak geliştirilmiş ülkelerdeki seviyelere (yüzde 2'nin üstü) çıkarılması, yeniliği teşvik etmek için kritik önem taşımaktadır. Ancak bu, yenilik sisteminin değer zincirine etkin bir şekilde entegre edilmesiyle mümkün olup, önceki alt bölümlerde ele alınan daha geniş yapısal sorunların çözümüyle yakından ilişkilidir.

Sonuç: Entegre ve Sürekli Bir Yaklaşım

Özetle, başarılı bir yenilik sisteminin bileşenleri birbirine derinlemesine bağlıdır ve böyle bir sistemin geliştirilmesi bütüncül ve tutarlı bir yaklaşım gerektirir. Küresel Güney ülkeleri, kendine özgü koşullarını yansıtan uzun vadeli BTY politikalarını hayata geçirmelidir. Ulusal sistemlerin verimliliğini ve etkinliğini artırmak amacıyla benzer ülkelerin politika başarılarını ve başarısızlıklarını inceleyip yerel koşullara uyarlamak kritik önem taşır; bu, zaman ve kaynak kaybını önlemek için gereklidir. Ancak aşağıda açıklandığı üzere, bunu uluslararası organizasyonlar aracılığıyla yapmak daha etkili olacaktır.

Uluslararası Bağlamda Sorunlar: Kuzey-Güney İşbirliğinde Dengesizlik

Gelişmekte olan ülkelerin bilim, teknoloji ve yenilikte sıçrama yapabilmesi için özellikle Küresel Kuzey ve Güney arasındaki uluslararası işbirliği uzun zamandır önemli bir mekanizma olarak görülmektedir. Ancak pratikte bu işbirliği idealist vizyondan oldukça uzak kalmaktadır. Birçok işbirliği anlaşmasında iyi niyetli çerçeveler ortaya konmasına rağmen, Küresel Güney genellikle ikincil bir pozisyonda kalmakta ve uzun vadeli kalkınma çıkarları göz ardı edilmektedir.

Kuzey-Güney işbirliğinde en önemli sorunlardan biri, faydaların eşit olmayan dağılımıdır. İlk bakışta bu tür işbirlikleri, daha gelişmiş ülkelere Küresel Güney'e kaynak ve bilgi aktarımı sağlar gibi görünse de, çoğunlukla Güney'den yetenekli işgücünün daha iyi fırsatlar için Kuzey'e göç etmesine yol açmaktadır. Ayrıca Güney, Kuzey'deki uygulamalı araştırmalara destek sağlayan temel bilimsel araştırmalarla sınırlandırılmakta ve kendi teknolojik yeteneklerini ilerletmesi için gereken

bilgi ve altyapıya erişememektedir. Bu dinamik, Küresel Güney'i bağımsız bir yaratım veya yenilikçilik merkezi olmak yerine Kuzey teknolojilerinin bir tüketicisi olma konumuna sıkıştırarak, mevcut döngüyü pekiştirmektedir (Gomes, 2023).

Bunun yanında, özellikle araştırma projeleri biçiminde gerçekleşen bu işbirlikleri, genellikle yerel araştırmacıları güçlendirememektedir. “Helikopter araştırma” olarak adlandırılan bu sorun özellikle dikkat çekicidir; Güneyli araştırmacılar sadece saha çalışmaları yapmak için kullanılırken, beceri veya bilgi aktarımı anlamında önemli bir kazanım elde edilememektedir. Bu tür işbirlikleri, yerel bilimsel kapasite üzerinde kalıcı bir etki bırakmamakta ve Kuzeyli araştırmacılar ile kurumların hâkimiyetini pekiştirmektedir (Büyüktanır Karacan ve Ruffini 2023). Szczygielski ve arkadaş-

larının (2017) AB fonları üzerine yaptığı bir çalışma, yerel hükümet araştırma desteklerinin daha az gelişmiş ülkelerde yeniliği teşvik etmede etkili olduğunu gösterirken, dışarıdan sağlanan AB fonlarının ise yeniliği çoğu zaman engellediğini ortaya koymuştur. Kuzey-Güney işbirliğinde daha büyük bir güç dengesizliği göz önünde bulundurulduğunda, olumsuz etkinin bu durumlarda daha da güçlü olduğu varsayılabilir.

Bazen bu işbirliğinin doğası, Kuzey'in politika belgelerinde açıkça belirtilmemektedir. Örneğin, AB'nin BTY alanındaki işbirliği stratejisini geliştirmekle görevlendirilen bir uzman grubu, önceliklerin ana hedeflerini Birliğin rekabet gücünü desteklemek, toplumsal zorluklarla başa çıkmak ve AB dış politikalarına destek sağlamak olarak raporlamıştır (Serger ve Remøe, 2012).

Bilgi ve Teknolojinin Tekelleşmesi

Günümüzde dünya, Wallerstein'ın (2020) öne sürdüğü gibi, merkez ve çevre olarak iki kutba ayrılmış durumdadır. Merkez ülkeler, sermaye-yoğun üretimi tekelinde bulundurarak yüksek teknoloji ürünlerini üretip satarken, çevre ülkeler ham madde ve ucuz iş gücü sağlamaktadır. Bu kendi kendini pekiştiren denge-sizlik, bilginin de merkezde yoğunlaşmasıyla iki kutup arasındaki uçurumu derinleştirmektedir. Bu bağlamda, uluslararası işbirliği alanında artan bir endişe, bilginin tekelleşmesidir (Rikap, 2023) (Nathan, 2024). İleri teknolojilerin giderek Küresel Kuzey'de, özellikle çok uluslu şirketlerin elinde yoğunlaşmasıyla, Kuzey ve Güney arasındaki teknolojik yeteneklerdeki fark daha da büyümektedir. Yapay zekanın yük-

selmesi ve çok uluslu şirketlerin veri merkezlerine sahip olması bu trendi hızlandırmıştır. Bu şirketler artık geniş miktarda veri, kaynak ve altyapıyı kontrol ederek, Küresel Güney ülkelerinin küresel yenilik sistemlerinde anlamlı bir şekilde rekabet etmelerini veya katılmalarını daha da zorlaştırmaktadır.

Bu tekelleşme, yenilik sistemlerini inşa etmeye çalışan Küresel Güney ülkeleri için ciddi bir zorluk oluşturmaktadır. Geçmişte bazı ülkeler, Ar-Ge ve teknoloji transferine yönelik stratejik yatırımlarla bu farkı kapatabilirdi. Ancak, son teknoloji giderek daha merkezi ve özel mülkiyete tabi hale geldikçe, Küresel Güney ülkelerinin kendi yenilik sistemlerini kurmaları, küresel değer zincirlerine entegre olmaları ve ekonomilerini geçmişe kıyasla yükseltmeleri daha da zorlaşmaktadır.

"Tekelleşme, yenilik sistemlerini inşa etmeye çalışan Küresel Güney ülkeleri için ciddi bir zorluk oluşturmaktadır"
(Karikatür: CGTN, 2019).

Güney-Güney İşbirliği

Küresel ekonomik ve teknolojik sistemlerin artan karmaşıklığı, Küresel Güney'deki ülkelerin tek tek bağımsız yenilik sistemleri geliştirmelerini ve güçlü çok uluslu şirketlerle ve genel olarak Kuzey'le rekabet etmelerini zorlaştırmıştır. Bu durum, birçok ülkeyi geliştirmekte olan ülkeler arasında karşılıklı destek ve ortak kalkınma hedeflerine dayalı bir strateji olan Güney-Güney işbirliğine yönelmiştir. Böyle bir işbirliği, özellikle BTY gibi alanlarda kaynakları bir araya getirmek, bilgi paylaşmak ve kapasite oluşturmak için uygun bir yol sunmaktadır.

İkili İşbirliği

Göreceli olarak kaynak açısından zengin olan bir Küresel Güney ülkesinin birçok ülke ile kapsamlı ikili işbirliğine girdiği birçok örnek vardır. Örneğin, Simelane (2023), Güney Afrika'nın birçok ülke ile yürüttüğü ikili işbirliklerinin sonuçlarını ele almaktadır. Ancak Afrika ülkelerindeki altyapı eksikliği, üniversite personelinin yetersiz finansman nedeniyle sadece eğitime odaklanması ve beyin göçü gibi zorluklar belirlenmiştir. Doğası gereği, tek bir ülke etrafında yıldız topolojisine göre örgütlenen modeller, optimal çözümler sunma eğiliminde değildir.

Hindistan, Afrika ülkeleriyle yürüttüğü ikili işbirliği programlarının yanı sıra, Afrika kıtasına yönelik daha geniş kapsamlı bir program da yürütmektedir (Sharma ve Varshney, 2023). Afrika'da kapasite geliştirmeyi hedefleyen burslar ve eğitim programları bu ülkeler için faydalı olsa da, çok taraflı programlar kapasite geliştirmede daha da yardımcı olabilir. Diğer yandan Hindistan, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve Bengal Körfezi Çok Sektörlü Teknik ve Ekonomik İşbirliği Girişimi (BIMSTEC) gibi bölgesel örgütler çerçevesinde bilimsel ve teknolojik işbirliğine de katılmaktadır.

Benzer şekilde, Liu ve arkadaşları, Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında yürüttüğü bilim ve teknoloji işbirliğini özetlemektedir (Liu, vd., 2023). 2016'dan 2021'e kadar, Çin Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, insan değişimi, ortak laboratuvarlar, bilim ve teknoloji parkları ve teknoloji transferine odaklanarak binin üzerinde proje yürütmüştür. Eğitim Bakanlığı ise eğitim işbirliğini geliştirmiş ve Çin Ulusal Doğa Bilimleri Vakfı, 2016-2022 yılları arasında yaklaşık bin projeyi desteklemiştir. Ayrıca, Çin Bilimler Akademisi (CAS), Kuşak ve Yol Uluslararası Bilimsel Kuruluşlar İttifakı'nı (ANSO) kurmuştur. Bu büyük ölçekli girişim, Güney-Güney işbirliği çerçevesinde önemli kapasite geliştirme sonuçları doğurmuş olsa da, yukarıda bahsedilen örneklerde olduğu gibi bazı zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bölgesel Örgütler ile Büyüme Yolunda İlerleme

İkinci bir işbirliği kategorisi, bölgesel örgütler çerçevesinde gerçekleşir. Birçok uluslararası örgüt, özellikle Küresel Güney'de, BTY alanında kapasite geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu tür örgütlerin tam olmayan bir listesi Tablo 1'de verilmiştir.

Bu örgütlerin etkinliğini veya verimliliğini değerlendiren az sayıda rapor bulunduğundan, çeşitli örgüt modellerini karşılaştırmak zordur. Örneğin, Ridley ve Offiong (2022), Afrika Birliği tarafından kabul edilen (African Union, 2014) Afrika 2024 Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi'ni (STISA-2024) değerlendirmiştir. Ridley ve Offiong (2022), STISA-2024'ün ilk beş yılında birçok Afrika ülkesinin BTY politikaları geliştirdiğini, finansal kaynakların çeşitlendiğini ve yayın ile patent sayılarında önemli bir artış olduğunu gözlemlemiştir. Ancak sadece birkaç ülkenin önemli ilerleme kaydettiği, bazı ülkelerin daha da geri kaldığı, yenilik ve girişimciliğin sadece birkaç merkezde yoğunlaştığı ve çoğu fonun Afrika dışından sağlandığı belirtilmiştir.

Tablo 1. Küresel Güney'de BTY kapasitesini geliştirmeyi hedefleyen uluslararası örgütler

Tür	Ana Örgüt	Örgüt Türü	Alt-Birim	Kapasite Geliştirme İçin Fonlama
Küresel	Birleşmiş Milletler	Antlaşmaya dayalı uluslararası örgüt	Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC) Kalkınma için Bilim ve Teknoloji Komisyonu (CSTD)	Fonlama yapmıyor. Danışma kurulu mahiyetinde
Küresel	Birleşmiş Milletler	Antlaşmaya dayalı uluslararası örgüt	Güney-Güney İşbirliği Ofisi (UNOOSC)	Fonlama yapmıyor. Danışmanlık sağlıyor
Bölgesel	Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)	Resmi olmayan uluslararası örgüt. Üyeler ülkeler yerine 'ekonomiler' olarak tanımlanmıştır	Üst Düzey Yetkililer Toplantısı (SOM) Ekonomik ve Teknik İşbirliği Yönetim Kurulu / Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikası Ortaklığı (PPSTI) Çalışma Grubu	Kapasite geliştirme veya araştırma projeleri APEC Destek Fonu ve diğer kaynaklarla finanse edilmektedir
Bölgelerarası	Doğu Asya-Latin Amerika İşbirliği Forumu (FEALAC)	Resmi olmayan uluslararası örgüt	Bilim, Teknoloji, Yenilik ve Eğitim Çalışma Grubu	Bölgesel projeler, katkıda bulunan ülkeler tarafından kendi kaynaklarıyla finanse edilirken, FEALAC genelindeki projeler FEALAC Çok-Katılımcılı Vakfı tarafından finanse edilmektedir (Projeler mutlaka BTY alanında olmayabilir)
Bölgesel	Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN)	Uluslararası birlik	Bilim, Teknoloji ve Yenilik Kurulu (COSTI)	Projeler, ASEAN Bilim, Teknoloji ve Yenilik Fonu ile diğer fonlar tarafından finanse edilmektedir. Çok taraflı projeler, katkıda bulunan ülkeler tarafından kendi kaynaklarıyla finanse edilmektedir
Bölgesel (kita çapında)	Afrika Birliği (AU)	Antlaşmaya dayalı uluslararası örgüt	Eğitim, Bilim ve Teknoloji İhtisas Teknik Komitesi / Eğitim, Bilim, Teknoloji ve Yenilik (ESTI) Bölümü	Afrika Bilim, Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2024'te (STISA-2024) Afrika Bilim ve Teknoloji Yenilik Fonu'nun (ASTIF) kurulması önerilmektedir
Bölgesel	Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC)	Antlaşmaya dayalı uluslararası örgüt	Bilim, Teknoloji ve Yenilik Protokolü	Protokol mekanizmalar tanımlanmaktadır, ancak uygulamaya dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır
Bölgesel	Doğu Afrika Topluluğu (EAC)	Antlaşmaya dayalı uluslararası örgüt	Doğu Afrika Bilim ve Teknoloji Komisyonu (EASTECO)	Doğu Afrika Araştırma ve Teknolojik Gelişim Fonu, yakın zamanda proje finansmanına başlamıştır
Bölgesel	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEI, BSEC)	Antlaşmaya dayalı uluslararası örgüt	Bilim ve Teknolojide İşbirliği Çalışma Grubu	Projeler, gönüllü katkılara bağlı olan BSEC Proje Geliştirme Fonu tarafından finanse edilebilmektedir
Bölgesel	Doğu Asya Zirvesi (EAS)	Resmi olmayan uluslararası örgüt	Doğu Asya Bilim ve Yenilik Alanı Ortak Araştırma Programı (doğrudan EAS'a bağlı değildir)	Çağrıyla katılan her ülkeden (üç veya daha fazla) üye kuruluşlar, araştırmacılarını eş finansman süreciyle finanse etmektedir
Bölgesel	Bengal Körfezi Çok Sektörlü Teknik ve Ekonomik İşbirliği Girişimi (BIMSTEC)	Resmi olmayan uluslararası örgüt	Bilim, Teknoloji ve Yenilik İşbirliği Sektörü	Bilim, Teknoloji ve Yenilik İşbirliği Sektörü Üyeleri tarafından finanse edilecek bir teknoloji transferi mekanizması oluşturulmaktadır
Küresel (Güney)	BRICS	Resmi olmayan uluslararası örgüt	BRICS BTY Çerçeve Programı (BRICS STI FP)	Büyük sayıda proje finanse edilmektedir. Çok taraflı projeler, katkıda bulunan ülkelerin kendileri tarafından finanse edilmektedir

Birçok uluslararası örgüt, özellikle Küresel Güney'de, BTY alanında kapasite geliştirmeye odaklanmaktadır (Tablo: Leloğlu, 2024).

Diğer kıtalardaki benzer girişimlerden ders alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Bazı örgütler, üyelerine BTY politikalarını geliştirmelerine yardımcı olan koordinasyon veya danışma kurulları olarak başlamakta ve ardından ortak projeleri finanse edecek mekanizmalar kurmaktadır. Bazı gevşek modeller, projeyi koordine eder ve ortaklar kendi bilim fonlama kuruluşlarından destek alırken, en güçlü modeller ortak bir fon oluşturur ve projelere bu fondan rekabetçi bir şekilde destek verir. Avrupa Birliği Çerçeve Programlarına benzer güçlü modellerin maksimum etkinliği sağlama ihtimali daha yüksektir. Ancak bu tür modeller, çok sınırlı kaynaklara sahip ülkeler için uygun olmayabilir ve bu ülkeler sağladıkları fon oranında projelerde pay elde edemeyebilirler. Bu nedenle, ortak projelerin finanse edilmesi için yapılandırılmış fakat esnek bir model gereklidir.

Literatürde, bölgesel örgütler için bir model önerilmiştir (Leloğlu, 2021). Bu model, katılımcıların esnek fon katkılarıyla adil bir getiri ilkesini izleyerek belirli bir araştırma alanını tanımlamalarını önermektedir. Bu, bölgesel veya küresel düzeyde verimli ve etkili bir bilimsel ve teknolojik işbirliği yaratabilir. Tablo 1'de listelenen örgütler arasında BRICS BTY Çerçeve Programı (BRICS STI FP) buna en yakın modeldir. Artan üye sayısı ile BRICS, Küresel Güney'in bir araya gelip ortak zorlukları koordine bir şekilde ele almasına olanak sağlayan bir platform sunarak liderlik rolü üstlenmeye uygun bir konumdadır. BRICS ayrıca, bölgesel örgütler arasında işbirliğini kolaylaştırma, en iyi uygulamaları paylaşma ve bilgi ve kaynakların değişimini teşvik etme rolünü de üstlenebilir.

Ayrıca, Asya-Pasifik Uzay İşbirliği Örgütü (APSCO) gibi tematik örgütlerin oluşturulması teşvik edilmelidir (Yan 2021). Burada önemli olan, başlangıçtan itibaren fonlama kurallarının belirlenmesidir. Dengeli katılımı oluşturulmuş bu tür yapılar, Güney-Güney ilişkilerinde, Jouili'nin de uyarıda bulunduğu (Jouili,

2021) Kuzey-Güney ilişkilerinde görülen eşitsizliklerin ortaya çıkması tehlikesini engelleyebilir.

Sonuç

Küresel Güney'deki yenilik sistemlerinin karşılaştığı zorluklar, yetersiz finansman, yetersiz altyapı, uluslararası işbirliğinde eşit olmayan güç dinamikleri ve gelişmiş ülkelerin bilgi ve teknolojiyi tekelleştirmesi gibi çok yönlüdür. Kuzey-Güney işbirlikleri, gelişmekte olan bölgelerde büyümeyi teşvik etmek amacıyla yapılsa da, sıklıkla mevcut dengesizlikleri pekiştirerek Küresel Güney'in kendi kendine yeterli yenilik sistemleri kurma konusundaki özerkliğini sınırlamıştır. Bununla birlikte, Güney-Güney işbirliği, paylaşılan büyüme ve karşılıklı kapasite geliştirme için daha adil bir alternatif yol sunmaktadır.

Kaynakları bir araya getirerek, bölgesel ve çok taraflı ortaklıkları teşvik ederek ve bilim ve teknoloji alanında ortak kapasite oluşturarak, Küresel Güney ülkeleri yenilik ekosistemlerini güçlendirebilir. Bölgesel ve küresel kapsamda faaliyet gösteren birçok uluslararası örgüt, bu ülkelerde BTY kapasitesini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ancak, bu örgütlerin örgütsel modellerini ve politikalarını karşılaştırmak kolay değildir. Gözlemlenen belirgin bir eğilim, bu örgütlerin sıklıkla koordinasyon organlarından veya danışma kuruluşlarından, doğrudan fon sağlayarak Ar-Ge projelerini destekleyen yapılara doğru evrilmesi ve böylece daha büyük bir etki yaratmasıdır. BRICS BTY Çerçeve Programı (BRICS STI FP), BRICS ülkeleri arasında ortak araştırma girişimleri ve teknoloji transferini teşvik etmede önemli ilerleme kaydeden Güney-Güney BTY işbirliğinin en gelişmiş modellerinden biridir. BRICS STI FP'nin başarısı ve elde edilen deneyimler, benzer bölgesel örgütler için değerli bir referans noktası olarak hizmet ederken deneyimleri paylaşarak ve uyarlanabilir şablonlar sağlayarak işbirliği modellerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Sürdürülebilir ve rekabetçi bir yenilik ortamı oluşturmak için, Küresel Güney ülkeleri dayanıklı ve bütünlükli yenilik sistemleri geliştirmeye devam etmelidir. Bu, yapılandırılmış fakat esnek bir fonlama ve işbirliği modeli benimsemeyi ve küresel piyasa baskılarına dayanabilecek altyapıyı inşa etmeyi içerir. Sonuç olarak, daha dengeli bir küresel yenilik ortamına ulaşmak, Küresel Güney'i küresel ölçekte rekabet edebilir hale getirecek ve bölge genelinde sürdürülebilir, kapsayıcı kalkınmayı teşvik edecektir.

Kaynakça

Adegbile, A. S., Sarpong D., ve Cao, D. (2021). Industry–university collaborations in emerging economies: A legitimacy perspective. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 70(7): 2381-2393.

Adesote, S. A., ve Osunkoya, O. A. (2018). The brain drain, skilled labour migration and its impact on Africa's development, 1990s-2000s. *Journal of Pan African Studies* 12(1): 395.

African Union. (2014). *Science, technology and innovation strategy for Africa 2024*.

Altenburg, T. (2009). Building inclusive innovation systems in developing countries: Challenges for IS research. *Handbook of Innovation and Developing Countries: Building Domestic Capabilities in a Global Setting* içinde, yazar B. Lundvall, K. Joseph, C. Chaminade ve J. Vang, 33-56. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

Birdsall, N., De La Torre A., ve Caicedo, F. V. (2010). The Washington consensus: assessing a damaged brand. (213). *Policy Research Working Paper, Center for Global Development Working Paper*.

Büyüktanır Karacan, D., ve Ruffini, P. B. (2023). Science diplomacy in the Global South—an introduction. *Science and Public Policy* 50 (4): 742-748.

Cerna, L., ve Chou, M. H. (2023). Talent migration governance and the COVID-19 pandemic: Comparing Germany and Singapore. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 21(1): 73-88.

Confraria, H., Godinho, M. M., ve Wang, L. (2017). Determinants of citation impact: A comparative analysis of the Global South versus the Global North. *Research Policy* 46(1): 265-279.

Davids, N., Tenge R., ve Duffett R. (2021). The influence of culture on the development of youth entrepreneurs in a selected suburb in Cape Town. *EUREKA: Social and Humanities* 2: 24-37.

Ernst, S. (2015). *The Paradox of High-Skilled Migration: Is the Brain Drain the Best Antidote to the Brain Drain?* Doctoral dissertation, Brandeis University.

Etzkowitz, H. ve Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: from National Systems and "Mode 2" to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Research Policy* 29(2): 109-123.

Forje, L. C. (2009). A historical development of entrepreneurship in the Cameroon economy from 1960-2007. *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability* 5(3): 1.

Gomes, C. (2023). Responsibilities of the Governments of Developing Countries in Building Up South–South STI Diplomacy. *Science, Technology and Innovation Diplomacy in Developing Countries. Research for Development* içinde, yazar V. Ittekkot ve J.K. Baweja, 183-197. Singapore: Springer.

Jauhainen, J. S., ve Hooli, L. (2017). Indigenous knowledge and developing countries' innovation systems: The case of Namibia. *International Journal of Innovation Studies* 1(1): 89-106.

Jussi, S. J. & Lauri, H. (2019). *Innovation for development in Africa*. London: Routledge.

Joulli, M. (2021). South–South Cooperation: A new development paradigm. *South-South Cooperation in the 21st Century: New challenges* içinde, yazar H. EL. Molero ve R. G. M. Delgado, 199-248. University of Los Andes.

Kadhila, N., Malatji K. S., ve Malatji, M. J. (2024). Higher Education: Towards a Model for Successful University-Industry Collaboration in Africa. *The Sustainability of Higher Education in Sub-Saharan Africa: Quality Assurance Perspectives* içinde, yazar P. Neema-Abooki, 251-280. Palgrave Macmillan.

Korsi, L. (2022). Do we go or do we stay? Drivers of migration from the Global South to the Global North. *African Journal of Development Studies*, 12(1): 71-87.

Leloglu, U. M. (2009). Latecomer advantage in space technologies: A Posse Ad Esse. *Data Systems in Aerospace, DASIA 2009*. Istanbul, Turkey.

Leloglu, U. M. (2021). Scientific Collaboration along the Silk Road. *BRIQ Belt & Road Initiative Quarterly*, 2(2): 46-57.

Leloglu, U. M., ve Kocaoglan, E. (2008). Establishing space industry in developing countries: Opportunities and difficulties. *Advances in Space Research* 42(11): 1879-1886.

Liu, W., Li, J., Xiao, G., Song, Z., Qu, J., Wang, Y. ve Chen, F. (2023). Research on science and technology cooperation pattern of the Belt and Road Initiative. *Bulletin of Chinese Academy of Sciences* 38(9): 1246-1255.

Marsh, R. R. ve Oyelere, R. U. (2018). Global migration of talent: Drain, gain, and transnational impacts. *International Scholarships in Higher Education: Pathways to Social Change* 209-234.

Nasief, Y., ve Basahal, A. (2023). Innovation: The Unconventional Gateway to the Middle East. *Doing Business in the Middle East: A Research-Based Practitioners' Guide* içinde, yazar P. Budhwar ve V. Pereira, 222-234. Routledge.

Nathan, D. (2024). *Knowledge and Global Inequality Since 1800: Interrogating the Present as History*. Cambridge University Press.

Ngo, T. N. B. (2020). *Knowledge Spillovers & its Relation with Innovation at Firm Level Within a Knowledge-Intensive Cluster in Developing Countries: A Case Study of QTSC, Vietnam*. Doctoral dissertation, University of Huddersfield.

Owuondo, J. (2023). Fostering Educational Development and Innovation in the Global South: Incentivizing Research and Development (R&D). *International Journal of Research and Scientific Innovation (IJRSI)*, 10: 186.

Panagiotakopoulos, A. (2020). Investigating the factors affecting brain drain in Greece: looking beyond the obvious. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 16(3): 207-218.

Ridley, R. G. ve Offiong, E. O. (2022). *Contextualising STISA-20241 Africa's STI Implementation Report 2014–2019*. UNESCO Liaison Office in Addis Ababa.

Rikap, C. (2023). The expansionary strategies of intellectual monopolies: Google and the digitalization of healthcare. *Economy and Society*, 52(1): 110-136.

Senadjki, A., Ogebebu, S., Yip, C. Y., Au Yong, H. N. ve Senadjki, M. (2021). The impact of corruption and university education on African innovation: evidence from emerging African economies. *SN Business & Economics*, 1(5): 65.

Serger, S. S. ve Remøe, S. O. (2012). *International cooperation in science, technology and innovation: strategies for a changing world: Report of the Expert Group established to support the further development of an EU international STI cooperation strategy*. Technical Report, European Commission Directorate-General for Research and Innovation.

Sharma, J., ve Varshney, S. K. (2023). Role of India in South–South Cooperation to Achieve Sustainable Development Goals. *Science, Technology and Innovation Diplomacy in Developing Countries. Research for Development* içinde, yazar V. Ittekkot ve J.K. Baweja, 201-217. Singapore: Springer.

Simelone, C. (2023). In Search for Scientific Collaboration: South Africa's Science Diplomacy Towards Africa. *Science, Technology and Innovation Diplomacy in Developing Countries. Research for Development* içinde, yazar V. Ittekkot ve J.K. Baweja, 219-232. Singapore: Springer.

Stark, O., Helmenstein, C. ve Prskawetz, A. (1997). A brain gain with a brain drain. *Economics letters*, 55(2): 227-234.

Sun, D., ve Y. Yang. 2024. China's Greater Periphery Diplomacy in the New Era of the Emerging "Global East". *Belt & Road Initiative Quarterly* 5(4): 366-385.

Szczygielski, K., Grabowski, W., Pamukcu, M. T. ve Tandogan, V. S. (2017). Does government support for private innovation matter? Firm-level evidence from two catching-up countries. *Research Policy*, 46(1): 219-237.

Wallerstein, I. (2020). *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press.

Yan, Y. (2021). Capacity building in regional space cooperation: Asia-pacific space cooperation organization. *Advances in Space Research* 67(1): 597-616.

BİLİM VE ÜTOPYA E-MAĞAZADA!

Güncel sayı, eski sayılar, e-arşiv ve çok daha fazlasına online erişin!

magaza.bilimveutopya.com.tr

Tsinghua Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Li Guitao*

“Kuşak-Yol, Gelişen Dünyanın Öncülüğünde ‘Toplumu Biçimlendirme’nin Tek Yolu”

**Li Guitao doktora derecesini Tianjin Üniversitesi'nden almıştır. Tsinghua Üniversitesi'nde doktora sonrası araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Tsinghua Üniversitesi Araştırma Enstitüsü'nde ve Havacılık ve Uzay Mühendisliği Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.*

E-posta: ligt@tsinghua.edu.cn

ORCID: 0009-0009-2383-4300

“Günümüzde, üretici güçler ve üretim ilişkileri, ekonomik temel ve toplumsal üst yapı, yoğunluğu Avrupa merkezli sanayileşme devriminin çok ötesinde olan yeni bir tarihsel değişim dönemine girmiştir. Dünya, üstyapının ve ekonomik temelin tam bir biçimlendirme sürecine (bir parçalanma ve yeniden yapılanma aşamasına) tanık oluyor. Dünya ülkelerinin üst yapıları yeniden yapılanma sürecine girerken, ekonomik koşullar ve toplumsal yapıların dayandığı maddi temel açısından bakıldığında, daha önce görülmemiş yoğunlukta bir biçimlendirme sürecine girilmiştir. Uzun bir gelişme döneminden sonra, insan toplumu yepyeni bir tarihsel dönüm noktasına geldi ve insan toplumu benzeri görülmemiş bir öz-devrim başlatıyor. Ben buna ‘insan toplumunun biçimlendirilmesi süreci’ adını veriyorum. KYG, gel ülkelerinin önderlik ettiği bir ‘insan toplumu biçimlendirme süreci’ inşa etmenin tek yoludur. KYG’nin bilimsel ve teknolojik işbirliği konuları şüphesiz ancak insan toplumunu biçimlendirme öncülüğünde gerçekleştirilebilir. Bu amaçla, KYG boyunca gelişen dünya ülkeleri, bilim ve teknoloji açısından organik olarak birleşmiş bir bütün haline gelmelidir. Küresel bilim ve teknoloji inovasyon konularını belirlemek için inisiyatif almalı ve bilgiye ve yaratıcılığa saygı duyulan elverişli bir atmosferin oluşmasını teşvik edecek şekilde üniversiteler ile bilimsel araştırma kurumları arasında uluslararası değişimlerin güçlendirilmesini güçlü bir şekilde desteklemeliyiz.”

Prof. Dr. Li Guitao
from Tsinghua University

“The Belt & Road is the only way to format human society in the lead of the developing world”

“Currently, the productive forces and relations of production, along with the economic base and social superstructure, have transitioned into a new historical phase of transformation that significantly surpasses the intensity of the Europe-centered industrial revolution. The globe is undergoing a comprehensive transformation of the superstructure and economic foundation, characterized by fragmentation and reorganization. As the superstructures of nations undergo transformation, an exceptionally vigorous formatting process has commenced, particularly regarding the material foundations underlying economic conditions and social structures. Following an extensive developmental phase, human society has arrived at a novel historical juncture and is commencing an unparalleled self-revolution. I refer to this as the process of ‘formatting human society.’ The BRI is the only way to build a ‘process of formatting human society’ led by developing countries. The scientific and technological cooperation issues of the BRI can undoubtedly only be realized under the premise of ‘formatting human society.’ To this end, the developing countries along the BRI must become an organically integrated whole in terms of science and technology. We must proactively identify global subjects in science and technology innovation and robustly promote enhanced international exchanges among universities and research institutes, cultivating an environment that values knowledge and creativity.”

Tsinghua Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Li Guitao, Necati Demircan'ın sorularını yanıtladı.

Çağımızda bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesinde hangi saikler etkili oluyor?

Prof. Dr. Li Guitao: İnsan gelişiminin tarihini gözden geçirdiğimizde, insan uygarlığı ilkel üretkenliğin erken aşamasından balıkçılık ve avcılık uygarlığına, göçebe uygarlığa, tarım uygarlığına vb. doğru kademeli olarak gelişti. Üretkenliğin sürekli ilerlemesi, her dönemde bilim ve teknolojinin gelişmesini sağladı. Modern zamanlarda, bilimsel ve teknolojik devrim ve üretkenlik birbirini karşılıklı olarak güçlendirdi. Ekonomik küreselleşme ve kültürel iç içe geçme yeni tarihsel eğilimler haline geldi.

Gelişmiş devletlerin öncülük ettiği ekonomik küreselleşme, kapsayıcı kalkınma yerine çok daha fazla soruna yol açmış, zenginlerin daha zengin, fakirlerin daha fakir olmasına yol açmış, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ve gelişmiş ülkelerdeki zenginler ile fakirler arasındaki uçurumun büyümesine neden olmuştur.

Son iki yüzyıl, insan toplumunun maddi varoluşunda en önemli dönüşümlere sahne olmuştur. Bu değişimler iki benzersiz maddi güçten kaynaklanmaktadır: İnsanların fiziksel evreni de-

ğiştirmeye yönelik durmak bilmeyen kapasitesi ve insanların kendilerini değiştirmeye yönelik dizginlenemez yetenekleri. Olumsuz yönüyle incelendiğinde bu iki gücün, dünyanın biyosferini yok edebildiğini ve insanın insanı fethetmesi uğruna girişimlerinde ilerlediğini görüyoruz.

1990'lardan başlayarak, endüstriyel, ekonomik ve kültürel küreselleşmenin hızlı gelişimi, büyük bir ticaret ve yatırımı, büyük bir insan hareketini ve teknolojinin büyük ölçüde küreselleşmesini kolaylaştırdı ve dünya genelindeki ilerleme hızına katkıda bulundu. Ancak, gelişmiş devletlerin öncülük ettiği ekonomik küreselleşme, kapsayıcı kalkınma yerine çok daha fazla soruna yol açmış, zenginlerin daha zengin, fakirlerin daha fakir olmasına yol açmış, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ve gelişmiş ülkelerdeki zenginler ile fakirler arasındaki uçurumun büyümesine neden olmuştur. Tarihte ilk kez, insanlık varlık ya da yokluk seçimiyle karşı karşıyadır ve bugüne kadarki en büyük dönüm noktasıyla karşı karşıya kalan insanlık, bu sürecin kapsamlı bir tarihsel eleştirisini yapmak zorundadır.

Günümüzde, üretici güçler ve üretim ilişkileri, ekonomik temel ve toplumsal üst yapı, yoğunluğu Avrupa merkezli sanayileşme devriminin çok ötesinde olan yeni bir tarihsel değişim dönemine girmiştir. Dünya, üstyapının ve ekonomik temelin tam bir biçimlendirme sürecine (bir parçalanma ve yeniden yapılanma aşamasına) tanık oluyor. Dünya ülkelerinin üst yapıları yeniden yapılanma sürecine girerken, ekonomik koşullar ve toplumsal yapıların dayandığı maddi temel açısından bakıldığında, daha önce görülmemiş yoğunlukta bir biçimlendirme sürecine girilmiştir. Bu süreç,

insanların niteliklerini ve bugüne kadarki toplumlarının temel biçimlerini aşağıdan yukarıya sökü� yeniden inşa etmektedir. İnsanların hayatta kalması için gereken maddi koşullar ister kaynakların mülkiyeti, ister geçim araçlarının sağlanması, ister sağlık güvencesi, ister üretim araçlarının tedariki olsun, giderek tekelleşmiştir ve insanların doğumdan ölüme kadar yaptıkları her şey aslında birkaç markanın ve tarzın sabit bir rutini olarak belirlenmiştir. İnsanların her ülke ve bölgede yedikleri, giydikleri, kullandıkları, gördükleri, duydukları ve düşündükleri sadece iş planını uygulamak içindir.

Stratejik bilim ve teknoloji, toplumun tüm alanlarında üretkenliği ve üretim ilişkilerini geniş bir şekilde biçimlendirebilen teknolojidir. Örneğin, enformasyon teknolojileri, çip teknolojisi, küresel konumlandırma sistemi teknolojisi, demiryolu inşa teknolojisi, termik santral teknolojisi vb. Bu stratejik bilim ve teknoloji, toplumun tüm üretici güçleri veya üretim ilişkileri sistemi için ortak destek sağlayabilir ve böylece tüm toplumun ilerlemesini ve gelişimini iyileştirebilir. Toplumun geniş bir biçimde biçimlendirilmesine neden olma yeteneği, her şeyden önce, mevcut irrasyonel toplumsal örüntünün bir bütün olarak altüst edilebileceği ve aynı zamanda, insanların çoğunluğunun çıkarlarına hizmet edecek yeni bir genel örüntünün inşa edilebileceği anlamına gelir.

Gelişmiş ülkelerinin tekel gücü tüm insanları ve parçası oldukları toplumları biçimlendiriyor ve yeni toplumsal ekolojiyi kendi çıkarlarına uyacak şekilde şekillendiriyor. Gerçek şu ki, bugün dünyanın hangi tarafı yeniden yapılandırma hakkına sahip olursa olsun, insanların toplumsal ve doğal özelliklerini tamamen yeniden yapılandırmak zorunda kalacaktır. Bunun nedeni, üretici güçlerin gelişmesinin tarihte bir dönüm noktasına ulaşmış olmasıdır ve insanlık yeni ve benzeri görülmemiş

bir dönemi kucaklamak zorundadır. Üretici güçler artık gezegendeki tüm insanların temel haklarından yararlanmalarını sağlayacak yeteneğe sahip olsa da, nüfusun çoğunluğu eğitim, üreme, hayatta kalma, sağlık bakımı, barınma ve gelecek nesillerin devamı hakkı gibi hakları ve garantileri kaybediyor. Bizim neslimizin sorumluluğu, tüm insanlara hayatta kalma, onur ve özgürlük hakkının verilmesini sağlamak için mevcut ekonomik temel ve üretkenlik düzeyine dayalı üretim ve üst-yapı ilişkilerinin yaratılmasında yatmaktadır. Bu nedenle, toplumsal yeniden yapılanma hakkı için verilen mevcut mücadele isteğe bağlı değil, gelecekte hayatta kalma hakkı için verilen bir mücadeledir.

Çağımız toplumsal örgütleri biçimlendirme çağıdır. Tekelci güçler, insan toplumunu biçimlendirme hakkını ele geçirerek tüm insanlığı yeniden şekillendirmiştir. İnsanları ve toplumu biçimlendirme hakkı için verilen mücadele, benzeri görülmemiş yeni bir ekonomi politik amaç ve stratejidir. Aynı zamanda insanlığın yeni çağının politik, ekonomik ve teknolojik mücadelelerinin en yüksek ifade biçimidir.

Yeni bir tarihsel değişim dönemi ve toplumsal biçimlendirme

Bilim, teknoloji ve yenilik politikaları konusunda Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında nasıl bir model ve işbirliği çerçevesi çiziliyor?

Prof. Dr. Li Guitao: Bu soruyu yanıtlayabilmek için, “İnsanlığın Ortak Kader Topluluğu”nu ve Xi Jinping tarafından önerilen “Kuşak ve Yol Girişimi”nin derin tarihsel öncülünü bilmek gerekir. Peki, “İnsanlığın Ortak Kader Topluluğu” ve “Kuşak ve Yol Girişimi”nin ortaya çıkışının derin tarihsel öncülü nedir?

KYG'nin tarihsel önemini anladığımızda, doğal olarak tüm ilgili ülkelerin ortak tarihsel misyonunu anlayacağız. KYG, gelişen dünya ülkelerinin önderlik ettiği bir insan toplumu biçimlendirme süreci inşa etmenin tek yoludur. KYG'nin bilimsel ve teknolojik işbirliği konuları şüphesiz ancak insan toplumunu biçimlendirme öncülüğünde gerçekleştirilebilir. Bu amaçla, KYG boyunca gelişmekte olan ülkeler, bilim ve teknoloji açısından organik olarak birleşmiş bir bütün haline gelmelidir. Böyle bir bütün, her ülkenin bilimsel ve teknolojik gelişmenin kendi stratejik hedeflerini tam olarak gerçekleştirebilmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda tüm ülkelerin yararlanacağı ortak bir uluslararası ortam da inşa edebilir.

Çeşitli alışveriş platformları, sosyal medya platformları, kültürel platformlar, yapay zeka platformları, maddi üretim zinciri platformları, iletişim platformları ve lojistik platformları ile toplumun örgütsel biçimi ve maddi biçimi de geleneksel alan ve endüstri kısıtlamalarını kırmış ve entegre ve küreselleşmiş bir gücün yeni bir biçimi haline gelmiştir.

Uzun bir gelişme döneminden sonra, insan toplumu yepyeni bir tarihsel dönüm noktasına geldi ve insan toplumu benzeri görülmemiş bir öz-devrim başlatıyor. Ben buna "insan toplumunun biçimlendirilmesi süreci" adını veriyorum. "Toplumun genelleştirilmiş biçimlendirilmesi" terimi, belirli bir toplumsal grubun, kendi anlık

çıkarları nedeniyle, toplumdaki belirli bir kategoriyi zorla ve tamamen dönüştürdüğü, bunların içsel olarak oluşturulma ve örgütlenme biçimini tamamen ortadan kaldırarak, onları orijinal işleyiş mekanizmalarından, işlevlerinden ve hatta varoluşlarının amacından ve gelişimlerinin öneminden mahrum bıraktığı süreci ifade eder. Bunların tamamen yeni bir bileşimini, örgütlenmesini ve işleyiş mekanizmasını yaratmak ve son olarak varoluş amacını ve gelişiminin anlamını toplumsal gruba tamamen hizmet eder hale getirmek. Toplumun geniş biçimlendirilmesi, önceki toplumsal değişim ve toplumsal dönüşüm faaliyetlerinden temelde farklıdır. Ölçeği şu şekilde karakterize edilir: Dönüşümünün nesnesi tüm bölge, tüm ülke veya hatta dünyanın belirli bir alanıdır. Örgütsel özelliği şudur: Son derece tekelleşmiştir, belirli bir platform veya belirli bir özel güç biçimlendirme nesnesini kontrol eder. İşlevsel özelliği şudur: Biçimlendirildikten sonra belirli bir tür toplumsal şey, biçimlendirme hakkını elinde tutan toplumsal gruba hizmet edecektir. Ekolojik özelliği şudur: İç kaynaklar ve dış koşullar birleşik bir şekilde yeniden şekillendirilmiştir.

Yeni tarihsel aşamada, çeşitli örgütsel biçimlerin geleneksel nitelikleri hızla değişiyor. Çeşitli alışveriş platformları, sosyal medya platformları, kültürel platformlar, yapay zeka platformları, maddi üretim zinciri platformları, iletişim platformları ve lojistik platformları ile toplumun örgütsel biçimi ve maddi biçimi de geleneksel alan ve endüstri kısıtlamalarını kırmış ve entegre ve küreselleşmiş bir gücün yeni bir biçimi haline gelmiştir.

Dünya endüstriyel medeniyete girdiğinden beri, insanlar küresel topografyayı ve dünyanın evrimini etkileyen jeolojik bir güç haline geldi. İnsan faaliyetlerinin dünya yüzeyi, atmosfer ve yakın uzay ortamı üzerindeki etkisi, doğanın ken-

“KYG boyunca gelişmekte olan ülkeler, bilim ve teknoloji açısından organik olarak birleşmiş bir bütün haline gelmelidir”
(Çizim: China Daily, 2024).

di faaliyetlerine benzerdir. Bilim insanları bir fikir birliğine varıyor: Yeni bir jeolojik dönem, “Antropojen” yakında resmi jeolojik zaman ölçeğine girebilir. İnsan toplumunun gelişiminin doğal çevreyi ve insanları benzeri görülmemiş bir şekilde değiştirdiği görülebilir.

Genel olarak, bilim ve teknoloji sistemi kavramı, bu sistemin davranışı ve hatta sistemin ana biçimi doğal olarak “evrimleşecektir”. İsteyerek veya istemeyerek, bilim ve teknoloji sisteminin tüm uzantıları tarihin gelgiti tarafından karşı konulmaz bir şekilde yeniden yaratılmaktadır. Bu değişim, dış ortamda ani bir değişimle karşılaşan

iç çelişkilerin patlak vermesi, nitel bir sıçramanın eşlik ettiği niceliksel bir patlama ve insan bilimi ve teknolojisi tarihinde benzeri görülmemiş büyük bir değişimdir. Bu nedenle, toplumun bir sonraki nesli için güç mücadelesini yeniden şekillendirecektir. Bu mücadele, belirli teknolojik yeniliğe, dehaya veya hatta yatırım ve finansman meselesine değil, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında gelecekteki toplumu yeniden şekillendirme hakkını kimin elde edebileceğine, bilimsel ve teknolojik yeniliğin öncü gücünü kimin elde edebileceğine ve böylece bilim ve teknolojinin kime hizmet ettiğini belirleyebileceğine dayanır.

Sistemin, gücü yeniden şekillendirme mücadelesinin doğasını ve ardından bu mücadelenin uzun vadeli sonuçlarını belirlediği görülebilir. Ayrıca sistemin bu mücadelede, toplumu insanların çoğunluğu için yararlı bir kalıba dönüştürüp dönüştürmediğini belirlediği de görülecektir.

Küresel tekel güçlerinin tüm insanlık üzerindeki tekel biçimi, geleneksel ulusal sınırları, dinsel hakkını, kültürel engelleri ve biyolojik doğayı aşmıştır.

Gelişmiş ülkelerin ve büyük şirketlerin, bilim ve teknolojide tanrısal yetki elde etmelerine izin verilirse, bilim ve teknolojiyi her şeyin üstüne koyacaklar ve gelişmekte olan ülkelerin toplumlarını, ekonomik faaliyetlerin maliyetine indirgeyeceklerdir. Çünkü tekelci güç tüm insanları ve oluşturdukları toplumu biçimlendiriyor ve kendi çıkarlarına göre yeni bir toplumsal ekoloji oluşturuyor. Başarılı olduklarında, “yoksul insanlar”ın itaat etmekten başka çareleri kalmayacak. Çoğu insanın varoluşunun biyolojik ve toplumsal önemi, tıpkı Avrupalı sömürgecilerin bir zamanlar eğlence için diğer ırklardan insanları kafeslere kilitlemeleri gibi, tekelci güçler tarafından kontrol edilen “metakozmik hayvanat bahçesindeki” “alt organizmalar”dan ibarettir. Bu, “Zenginlerin en büyük serveti yoksullardır” sözünü mükemmel bir şekilde temsil etmektedir. Aslında, bugün dünyada hangi taraf yeniden inşa etme hakkını elde ederse etsin, insanların toplumsal niteliklerini ve doğal niteliklerini tamamen yeniden inşa etmelidir. Bunun nedeni, gelişmiş üretkenliğin tarihsel bir dönüm noktasına ulaşmış olmasıdır, bu nedenle insanlar benzeri görülmemiş yeni bir

dönemi kabul etmelidir.

Gelecek, insanların ve bilgilerinin sırasıyla maddi dünyaya ve dijital dünyaya entegre edildiği paralel dünyaların bir çağıdır. Aynı zamanda, insan toplumu ve doğal çevre organik bir bütüne entegre edilmiştir. İnsanın toplumsal üretkenliği ve üretim ilişkileri, ekonomik temel ve üst yapı, toplumsal haklar ve siyasal güç organik bir bütüne entegre edilmiştir. Özetle, siyaset, ekonomi, hukuk, kültür, askeriye, tarım, sanayi vb. gibi insan toplumunun tüm yönleri organik bir bütüne entegre edilmiştir. Küresel tekel güçlerinin tüm insanlık üzerindeki tekel biçimi, geleneksel ulusal sınırları, dinsel hakkını, kültürel engelleri ve biyolojik doğayı aşmıştır. Tekelci oligarklar, genler, uyku zamanı, yiyecek çeşitleri, yaşam biçimleri, aile varlığı, üreme, değerler vb. gibi herkesin yaşamını doğrudan kontrol eder. Tekelci güçler, insanlığın bilimsel ve teknolojik başarılarını ele geçirmiştir ve buna dayanarak, oligarkların üretim ilişkileri, sosyal ilişkileri ve ideolojileri, tüm insanların yaşamlarının sınırlarına ve insan sosyal ilişkilerinin sınırlarına nüfuz eder.

İnsan toplumunun hızlı entegrasyon süreci bilim ve teknoloji tarafından yönlendirilir. Başlangıçta ilgisiz alanlar aynı matematiksel mantığı ve maddi yapı temelini paylaşır. Çeşitli genel amaçlı çipler gibi, yalnızca bir veya iki üretici var olabilir ve çeşitli yazılım işletim sistemleri de tekelci ürünler olan kalan birkaçını seçmelidir. İnternet alanında yalnızca birkaç sosyal platform kaldı. Her bölgede yalnızca birkaç iletişim üreticisi var ve hatta yalnızca iki veya üç şirket her tahıl türü için tohum sağlıyor. Aynı zamanda, toplumsal ideolojiyi ve üst yapıyı kontrol eden temel güçler de birleşiyor. Temel bilgi ve temel tarihsel gerçekler bile yeniden yapılandırılıyor ve yıkıcı sonuçlar oluşturuluyor. Çünkü insanlar aynı arama motorunu, aynı sorun analiz aracı yazılımını,

aynı bilgi yardımcısını ve aynı temel öğretim materyallerini, öğretim mantığını ve öğretim kavramlarını kullanmaya zorlanıyor. Çok az sayıda gücün değerleri, dünyanın her köşesindeki insanların zihinlerini tamamen kaplamıştır. Bu nedenle, Güney ülkelerindeki halkların ve gelişmiş ülkelerdeki yoksulların, kendi hayatlarını sürdürme ve kalkınma hakkını kazanmak için, gelişmiş ülkelerin elinden insan toplumunu yeniden şekillendirme hakkını ele geçirmeleri gerektiği görülebilir.

Kuşak-Yol'da Bilim ve Teknoloji İşbirliğinin Genel Çerçevesi

Güney ülkelerinin ortak çıkarlarına hizmet eden bir bilim ve teknoloji sistemin genel çerçevesi nasıl olmalıdır?

Prof. Dr. Li Guitao: Öncelikle, Küresel Güney'in bilim ve teknoloji sisteminin tasarımı ve inşasında, açık, adil, dürüst ve ayrımcılık yapmayan uluslararası bilim ve teknoloji işbirliği kavramı savunulmalı ve uygulanmalıdır. "Bilimin sınırı yoktur ve tüm insanlığa fayda sağlar" ilkesine bağlı kalmalı ve bilimi, yenilikçi kalkınmayı, açık işbirliğini, eşitlik ve kapsayıcılığı, dayanışmayı ve işbirliğini ve kazan-kazan işbirliğini savunma gibi belirli ilkelere bağlı kalarak küresel bir bilim ve teknoloji topluluğu oluşturmak için birlikte çalışmalıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin ortak bilim ve teknoloji sisteminin çerçevesinde şu unsurlar olmalıdır:

1. Ortak teknoloji sisteminin haklarının mülkiyeti ilk ilkedir. Sistemi tasarlama, inşa etme ve kullanma hakkı, artık uluslararası tekel güçlerinin elinde olamaz, gelişmekte olan ülkelerin eline geri dönmelidir.

2. Gelişen dünyanın üretim ve yaşam alanların-

da bilim ve teknolojinin biçimlendirme sürecinin birleşik tasarımı ve dağıtımı, yani çeşitli ülkelerin üretim, yaşam tesisleri ve kaynaklarının ortak teknoloji sisteminin biçimlendirilmesi sağlanmalıdır.

3. Gelişmiş ülkeler, bilim ve teknoloji alanına ideolojik çatışmayı soktular ve uluslararası bilim ve teknoloji değişimlerini ve işbirliğini ve yenilik faktörlerinin akışını ciddi şekilde engelleyen ve küresel kalkınma açığını ve yenilik açığını ağırlaştıran "yüksek duvarlı küçük avlular" inşa etmekte ısrar ettiler. Gelişmiş ülkelerdeki bilim ve teknoloji tekeline yanıt olarak, ülkeler arasında birleşik işbölümü ile bilim ve teknoloji sistemini biçimlendirmek için önlemler formüle edilmelidir. Çin, küresel bir bilim ve teknoloji topluluğunu ortaklaşa kurmak için uluslararası bilim ve teknoloji işbirliği kavramını öneren "Uluslararası Bilim ve Teknoloji İşbirliği Girişimi"ni yayınladı.

4. Küresel Güney'in ya da başka bir ifadeyle gelişmekte olan ülkelerin bilim ve teknoloji sisteminin inşası, bu ülkelerin mevcut ulusal, dini, kültürel, bölgesel, ekonomik ve kaynaklarla ilgili çıkarları göz önünde bulundurularak doğru bir şekilde ele alınmalıdır.

Bu genel stratejik hedef etrafında gelecekteki ihtiyaçları karşılayan bir eğitim sistemi kurulmalı, kendi nitelikli bilimsel ve teknolojik ekiplerimizi yetiştirmeli ve gerçekten bu ülkelerin insanlarına ait ortak bir bilimsel ve teknolojik güç yaratmalıyız. Burada odaklanması gereken belirli stratejik konular şunlardır: Dünya yürüncesindeki elektromanyetik spektrum gözlemlerinden elde edilen bilgilerin paylaşımı; küresel navigasyon, zamanlama ve konumlandırma hizmetlerinin paylaşımı; küresel tarımsal hayvan ve bitki türlerinin paylaşım sistemi; küresel medya kaynaklarının paylaşım sistemi; küresel geleneksel kültürel miras ve gelişimin paylaşım sistemi;

küresel sosyal iletişim ve etkileşim paylaşım sistemi; küresel enerji paylaşım sistemi; küresel çevre izleme ve koruma paylaşım sistemi; küresel sağlık sistemi paylaşım sistemi; küresel ulaşım ve lojistik paylaşım sistemi.

Çin'in Mayıs 2017'de yayınladığı Bilim, Teknoloji ve Yenilikte Kuşak ve Yol Eylem Planı'nda belirtilen hedeflere göre, ortak strateji ilkesini uygulamak ve bilim ve teknoloji için birleşik bir çerçeve oluşturmak için Çin ve ortak kurucu ülkeler uluslararası bilim ve teknoloji standartlarını belirleyecek, fikri mülkiyet haklarına ortaklaşa sahip olacak ve Kuşak ve Yol boyunca ortak laboratuvarlar inşa edecektir.

Çin'in Mayıs 2017'de yayınladığı Bilim, Teknoloji ve Yenilikte Kuşak ve Yol Eylem Planı'nda belirtilen hedeflere göre, ortak strateji ilkesini uygulamak ve bilim ve teknoloji için birleşik bir çerçeve oluşturmak için Çin ve ortak kurucu ülkeler uluslararası bilim ve teknoloji standartlarını belirleyecek, fikri mülkiyet haklarına ortaklaşa sahip olacak ve Kuşak ve Yol boyunca ortak laboratuvarlar inşa edecektir. Endüstriyel kalkınmaya ortaklık, birlikte inşa edilen bilim ve teknoloji parklarında işbirliğini ve çok disiplinli teknoloji transferinin gösterilmesini teşvik edecek; Çin ASEAN, Arap ülkeleri, Afrika ve diğer bölgeler için ulusötesi teknoloji transfer merkezleri kuracak ve her ülkenin endüstriyel gelişimine hizmet edecek şekilde diğer ülkelerle geniş kapsamlı

bir teknoloji transfer ağı oluşturacaktır. Kuşak ve Yol Girişimi, Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile uyumludur. Ekonomi, toplum ve çevrenin eşgüdümlü kalkınması yolunu izler. Kalkınmayı kısıtlayan temel nedenleri ve engelleri ortadan kaldırmaya çalışır. Girişim ortağı ülkelerin bağımsız kalkınması için içsel itici gücü kuvvetlendirir ve tüm ülkelerde sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyümenin sağlanmasını teşvik eder. Sürdürülebilir kalkınma kavramını proje seçimi, uygulama, yönetim ve benzeri tüm yönlere entegre eder. Gelişmiş uluslararası kurallar ve standartlarla kenetlenmeyi, yüksek standartlı bir serbest ticaret bölgesi oluşturmayı, daha yüksek düzeyde ticaret ve yatırım serbestleştirme ve kolaylaştırma politikaları uygulamayı, insanların, malların, sermayenin ve verilerin engelsiz, güvenli ve düzenli akışını, daha yüksek düzeyde bağlantı ve daha derin düzeyde değişim ve işbirliği gerçekleştirmeyi hedefler. İşbirliği mekanizmalarının kurulması yoluyla Çin ve KYG'nin inşasına katılan ülkelerin ilgili birimleri, disiplinler arası bilimsel araştırmalarla, altyapı inşasını sağlamak, farklı medeniyetlerin entegrasyonunu güçlendirmek, insanlığın yaşadığı toprakları korumak ve geliştirmek, medeniyetin kazanımlarını sürdürmek ve geliştirmek, kültürel mirasın ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını sağlayacak işbirlikleri kuracaklardır.

Ayrıca genel çerçeveye dayalı olarak şu hedefler sıralanabilir:

“Bilim ve teknoloji sistemini desteklemek için eksiksiz bir sanayi zinciri oluşturmak ve çeşitli alanlarda ve sektörlerde kurumsal işbirliğine dayalı inovasyon üsleri, pilot teknoloji geliştirme ve transfer üsleri ve ürün ortak deneme üretim üslerini ortaklaşa inşa etmek.

“İklim değişikliği ve insan sağlığı gibi ortak konulara odaklanmak ve çeşitli ülkelerdeki işletme-

“Küresel bilim teknoloji yönetişiminin iyileştirilmesi, insanlığın refahının artırılması meselesidir” (Çizim: CGTN, 2018).

lerin ortak bilimsel ve teknolojik araştırma ve geliştirmelerini güçlendirmek. Yeni bilimsel ve teknolojik devrim ve endüstriyel dönüşüm fırsatlarını değerlendirmek, yapay zekâ, yaşam bilimleri, yeşil enerji, gelişmiş üretim vb. alanlarda işbirliği alanını genişletmek ve büyük veri, bulut bilişim ve akıllı şehirlerin inşasını geliştirmek ve çeşitli ülkelerdeki endüstrilerin dönüşümünü ve iyileştirilmesini gerçekleştirmek. Kuşak ve Yol’un ortak inşasında, proje oluşturma, işletme, tedarik, ihale ve diğer unsurlar açısından genel olarak tüm taraflarca desteklenen kurallar ve standartlar getirilmekte ve çeşitli alanlarda yüksek standartlarda işbirliği geliştirilmektedir.

“Her bir ülkenin mevcut bilimsel ve teknolojik akademik kaynaklarına ve kurumsal kapasitesine tam anlamıyla yer vererek ve ayrıca birleşik kay-

naklar ve destekler sağlayarak, tek tip olarak tasarlanmış ve dağıtılmış bir bilimsel ve teknolojik akademik yenilik ve değişim sistemi oluşturmak.”

Küresel bilim teknoloji yönetişiminin iyileştirilmesi, insanlığın refahının artırılması meselesidir. Gerçek anlamda çok taraflılığı desteklemeli, tam katılım ve uzlaşmaya dayalı kuralların oluşturulmasını teşvik etmeli, fikri mülkiyet korumasını güçlendirmeli ve bilgi blokajlarına ve bilim ve teknoloji uçurumunun yapay olarak genişletilmesine karşı çıkmalıyız. Küresel bilim ve teknoloji inovasyon konularını belirlemek için inisiyatif almalı ve bilgiye ve yaratıcılığa saygı duyulan elverişli bir atmosferin oluşmasını teşvik edecek şekilde üniversiteler ile bilimsel araştırma kurumları arasında uluslararası değişimlerin güçlendirilmesini güçlü bir şekilde desteklemeliyiz. 🌸

Yükselen Yeni Uygarlığın Bilim ve Teknolojide Küresel Önderlik Hedefi

SEMİH KORAY*

Prof. Dr.
Bilkent Üniversitesi

**Prof. Dr. Semih Koray, 1980 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nden matematik alanında doktora derecesi aldı. Social Choice and Welfare, Review of Economic Design, Journal of Economic Theory, Econometrica ve Semigroup Forum gibi dergilerde yayınlanmış çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Koray, Review of Economic Design'in koordinatör baş editörü ve yardımcı editörü, Güney Avrupa Ekonomi Teorisyenleri Derneği'nin Başkanı ve Genel Sekreteri, Türkiye Matematik Olimpiyatları Komitesi Başkanı, Uluslararası Matematik Olimpiyatları Danışma Kurulu üyesi ve Ekonomik Tasarım Vakfı'nın Başkanı olarak görev yaptı. Koray'ın araştırma ilgi alanları iktisadi ve sosyal tasarım, oyun kuramı ve toplumsal seçme kuramı üstünde yoğunlaşmaktadır. Koray şu anda Vatan Partisi'nin (Türkiye) Bilim ve Üniversiteler Bürosu'ndan sorumlu Genel Başkan Yardımcısı'dır. Teori ve Bilim ve Ütopya adlı dergilerde siyasi ve toplumsal konularda çok sayıda makalesi bulunan Koray'ın, altı yıldan fazla bir süre Aydınlık gazetesinde haftalık Avrasya Alternatifi adlı köşesinde yazıları yayınlanmıştır.*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7498-6499>

Geliş Tarihi: 01.11.2024

Kabul Tarihi: 15.11.2024

Atf: Koray, S. (2024). Yükselen Yeni Uygarlığın Bilim ve Teknolojide Küresel Önderlik Hedefi. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi* 6(1), 46-63.

ÖZ

Bilimsel-teknolojik bilgilerin bütün topluma maledilmesi yükselen yeni uygarlığın emperyalist-kapitalist sisteme karşı önemli bir üstünlüğünü oluşturacaktır. Neoliberalizm, bir yandan herkesin kendi gerçekliği olduğunu öne sürerek nesnel gerçekliğin alanını daraltırken, diğer yandan da bilimi özelleştirerek bilimsel bilgiyi, ederini ödeyenin kullanacağı özel bir mala indirgemıştır. Ulusal bilim gündeminin uygulanması uzun ve orta erimi de içeren bütüncül bir planlamayı gerektirir. Böyle bir merkezi planlamanın yapılması ve başarılı bir biçimde uygulanması ancak devletin öncülüğünde gerçekleştirilebilir. Günümüzde bilim ve teknolojiye çığır açıcı hamleler yapmak, yetişmiş insan gücünün yanı sıra ileri teknoloji ürünü donanım ve laboratuvarlarla uygun kurumların oluşturulmasını da gerektirmektedir. Bu nedenle günümüzde bilim etkinliği geçmişe göre çok daha kolektif bir niteliğe bürünmüştür. Bilim ve teknoloji arasında bilimin, teknoloji ve yenilikçilik arasında teknolojinin öncü konuma kavuşması, ancak bunların arasındaki ilişkilerin şekillenmesini piyasalara terketmeden, uzun erimli planlar yaparak sağlanabilir. Bugün dünyanın eşitlikçi ve adil bir uluslararası düzene duyduğu ihtiyaç gibi bilim dünyasının da bilimi bütün insanlığın lehine geliştirerek geleceği kurmanın aracı haline getirmeye yönelen yeni bir uluslararası bilim yönetişimine gereksinimi vardır. Böyle bir yeni düzen ancak yükselen yeni uygarlığın bilim ve teknolojiye küresel bir önder konumuna ulaşmasıyla kurulabilir.

Anahtar Kelimeler: adil uluslararası düzen, bilim, teknoloji ve yenilik politikası, kamu malı, Küresel Güney'de bilimsel işbirliği, neoliberalizm.

The objective of worldwide leadership in science and technology for the emerging new civilization

ABSTRACT

The collective acquisition of scientific and technological knowledge by humanity will represent a substantial advantage of the forthcoming new civilization over the imperialist-capitalist system. Neoliberalism, on one hand, constricts the domain of objective reality by asserting that individuals possess their own realities, while on the other hand, it commodifies science, diminishing scientific knowledge to a resource accessible only to those who can purchase it. The execution of the national science agenda necessitates thorough planning that encompasses both long-term and medium-term strategies. Effective central planning and its efficient execution can only be realized under state leadership. Advancements in science and technology necessitate a proficient staff and the construction of suitable institutions equipped with cutting-edge equipment and laboratories. Consequently, contemporary scientific endeavors exhibit a significantly more collaborative character than those of the past. The foundational role of science in relation to technology, and technology in relation to innovation, can only be realized through the formulation of long-term strategies rather than relying on market forces to define these connections. The contemporary world necessitates an equitable and fair international order, while the scientific community demands a novel framework for international science governance that seeks to advance research for the collective good of humanity and utilize it as an instrument for future development. A new order can only be established when the emerging civilization attains a global leading role in science and technology.

Keywords: fair international order, neoliberalism, public goods, scientific cooperation in the Global South, science, technology, and innovation policy.

Giriş

BUGÜN DÜNYADA ÜRETİMİN AĞIRLIK merkezi Batı'dan Doğu'ya kaymıştır. 1990'lardan bu yana hız kazanan bu sürece dünyamızın tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçişi eşlik etmiştir. Başında ABD'nin bulunduğu Atlantik Sistemi ile Ezilen-Gelişen Dünya arasındaki çatışma, askeri, ekonomik, siyasal ve ideolojik düzlemlerde keskinleşerek sürmektedir. Bu süreç, bizzat ABD'nin içinde Amerikan İç Savaşı'ndan bu yana yaşanmış en derin çatlakların oluşmasına neden olmuştur. Çünkü sorun, dünya üstünde üretimin ağırlık merkezinin yer değiştirmesinden ibaret değildir. Ezilen Dünya'nın kendi içinden çıkardığı Gelişen Dünya, emperyalist sisteme yaşamın her alanında alternatif oluşturan yeni bir toplumsal sistemin kuruluşuna öncülük etmektedir. Yaşamakta olan olay, mazlum milletlerin temsilcisi konumundaki Asya'dan yeni bir uygarlığın yükselmekte oluşudur. Onun için sorun, emperyalist sistem açısından bir beka sorunudur. Üstelik yükselen yeni uygarlık, her türlü sömürünün ortadan kalktığı sınıfsız topluma geçişin bir ön adımı olmaya adaydır.

Yeni uygarlıklar, yaşamın her alanını dönüşüme uğratan devrimlerin eseri olarak doğar. Çünkü yeni bir toplumsal ekonomik düzenin kuruluşu ve gelişmesi, ancak yeni bir değerler sisteminin benimsenmesiyle olanaklı hale gelir. Dünyaya yeni bir bakış açısını yansıtmayan, başka bir deyişle felsefesi olmayan bir devrim olmaz. Bilim ve sanat da, felsefeyle birlikte bu yeni değerler sisteminin merkezinde yer alır.

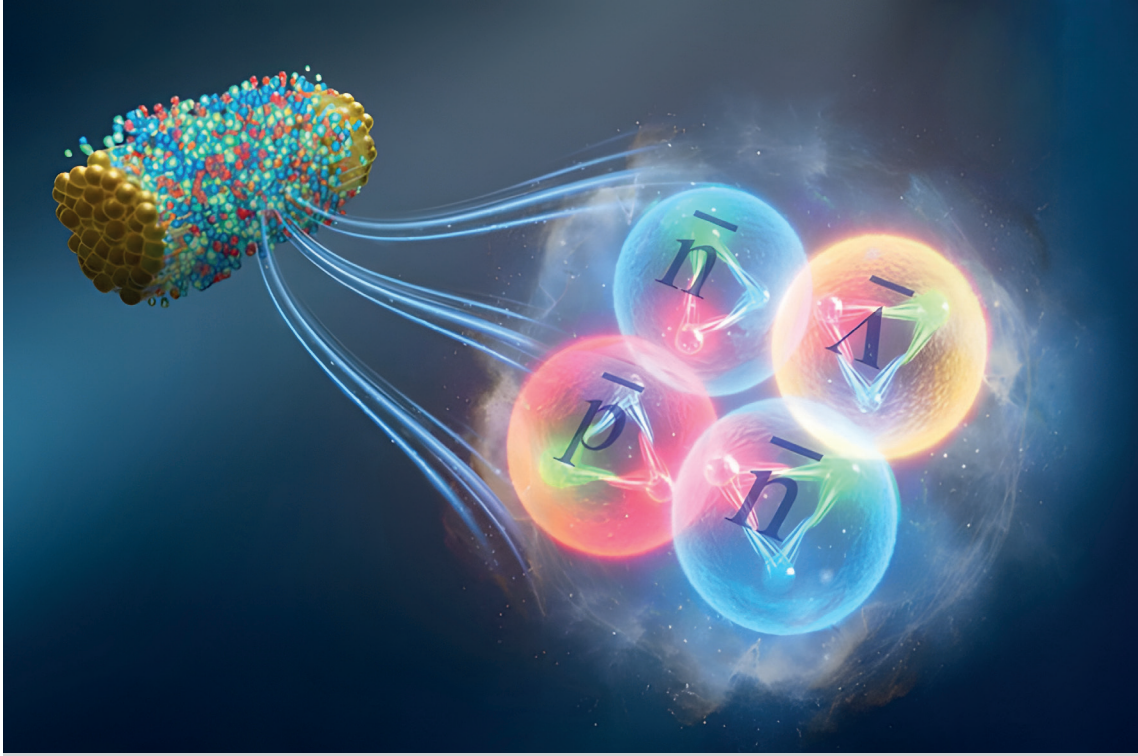
Doğadaki bütün süreçler gibi tarihsel süreçlerin de bir enerji kaynağına gereksinimi vardır. Tarihin enerji kaynağı insandır. Onun için toplumsal gelişme açısından en önemli enerji türü, insan enerjisidir. Bir toplumsal sistemin ileriliğinin ölçütü, toplumun enerji gizilgücünü açığa çıkarma ve yönlendirme yetisidir. Eskiyen, insanlığın ilerlemesine yapabileceği

katkıları tükettiği için bütün çabası varolanı yeniden üreterek hâkimiyetini sürdürmeye indirgenmiş bir sistem, toplumsal enerjiyi denetim altında sönmüldürmeye yönelir. Enerjinin kaynağını oluşturan insanı yaşamın merkezinden uzaklaştırıp toplumun kıyısına sürmeye çalışır. Tarih boyunca yükselen yeni uygarlıkların ortak özelliği, insanı yeniden yaşamın merkezine çekmeleri olmuştur. Çünkü yeni uygarlık, toplumsal yaşamın yeniden şekillendirilmesidir. Bunun için de toplumsal enerjinin açığa çıkarılıp, doğru hedeflere yönlendirilmesi gerekir.

Geleceği kurmanın bilgisi bilimle elde edilir. Bilim, geleceği kurmak içindir. Öte yandan insanın bütün yetilerini seferber etmesini sağlayan şey, heyecandır. Sanat, bu heyecanı üreterek geleceği kurma azmini güçlendirir. Onun için bilim ve sanat, devrimin temel araçları arasında özel bir yere sahiptir.

İnsanın enerjisini harekete geçiren en önemli etken, geleceği kurma arzusudur. Kurulacak gelecek ne kadar parlaksa, bu arzu o kadar güçlü olur. Geleceği kurmanın yolu ne kadar belirginleşirse, insanın dünsel ve duygusal yetileri o kadar keskin bir biçimde hedefe odaklanır. Geleceği kurmanın bilgisi bilimle elde edilir. Bilim, geleceği kurmak içindir. Öte yandan insanın bütün yetilerini seferber etmesini sağlayan şey, heyecandır. Sanat, bu heyecanı üreterek geleceği kurma azmini güçlendirir. Onun için bilim ve sanat, devrimin temel araçları arasında özel bir yere sahiptir.

Bir toplumsal sistem gericileşip, toplumsal gelişmenin önünü tıkamaya başladığı zaman bilim, sanat

“Asya’dan yükselmekte olan yeni uygarlığın bilim, sanat ve felsefe alanında dünya çapında öncülüğü ele geçirmesi, bu sürecin belirleyici bir adımını oluşturacaktır” (Fotoğraf: CGTN, 2024)

ve felsefe ortadan kalkmaz. İçeriği ve kapsamı dönüşüme uğrattırılır. Bilim, hayatın merkezinden uzaklaştırılıp, gerici sistemi sürdürülebilir tutmanın teknik nitelikte bir etkinliğine indirgenir. Sanat, heyecanı toplumsal içeriğinden yoksun kılmanın bir aracına dönüştürülür. Toplumun kısıyında bireyin kendi hüccresine kapanarak sahte heyecanlar yaşayacağı yeni ve yapay alanlar yaratılır. Felsefe de, bugünü gelecekte koparma hedefine yönlendirilir. Özetle, bilim, sanat ve felsefe, hayatın bütünüyle bireysel ve yaşanmakta olan ana hapsedilmiş bir süreç olarak algılanmasını sağlamaya odaklanır. Tarih boyunca her uygarlığın çöküş döneminde yaşanmış olan toplumsal çürüme, bu yaklaşımın ortak ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Tarih, çöken bir uygarlığın bilim, sanat ve felsefe

üstüne ördüğü kabuğun o uygarlığın kendi merkezinden kırıldığına tanık olmamıştır. Çünkü çöken uygarlığın en güçlü olduğu yer, kendi merkezidir. Kabuk, hep çevredeki geriden gelen toplumlar, bunların içinde de geçmişin kazanımlarını görece en ileri düzeyde özümsemiş olanlar tarafından kırılarak aşılmıştır. Çünkü bu kabuğu kırmak için gerekli toplumsal enerji, gelişmenin engellendiği değil, geleceği kurmaya odaklanan toplumlarda mevcuttur.

Günümüzde insanlık uygarlık merkezinin yer değiştirmekte olduğu yeni bir süreçten geçmektedir. Üretimin ağırlık merkezinin yer değiştirmiş olması, bu sürecin bir ön adımını oluşturmaktadır. Asya’dan yükselmekte olan yeni uygarlığın bilim, sanat ve felsefe alanında dünya çapında öncülüğü ele geçirmesi, bu sürecin belirleyici bir adımını oluşturacaktır.

Neoliberalizmin bilim ve teknolojiye olan yaklaşımı

Asyadan yükselmekte olan yeni uygarlığın bilim ve teknoloji alanında izlemesi gereken strateji, kapitalist-emperyalist sistemin bilim ve teknolojiye olan yaklaşımı anlaşılardan doğru ele alınamaz. 1970'lerden bu yana emperyalist sisteme damgasını vuran neoliberalizmdir. Aslında 1970'ler bu sistemin bilim ve teknoloji alanında izlediği strateji açısından da bir dönüm noktasını oluşturmaktadır.

Günümüzde Batı'da bilimsel-teknolojik gelişmelere yön veren, neoliberalizmin "Bilgi Çağı" yaklaşımıdır. Batı ile sınırlı kalmayan bu yaklaşımın dünyanın geri kalanı üstündeki etkisi de hâlâ önemli ölçüde sürmektedir. Üstelik bilim ve teknoloji, günümüzde küresel Doğu-Güney ile emperyalist Batı-Kuzey arasındaki rekabetin en yakıcı alanlarından birini oluşturmaktadır.

Neoliberalizmin "Bilgi Çağı" anlayışı

Neoliberal programa göre ekonomik gelişmenin bütünüyle kapitalist piyasaların yönlendirmesine terkedilmesi gerekir. Ama piyasa, kamu mallarıyla baş edemez. O zaman neoliberalizmin amacına ancak her şeyin "özel mala" dönüştürüldüğü bir dünyada ulaşılabilir. "Özelleştirme"nin neoliberalizmin en önde gelen anahtar kavramlarından birini oluşturmalarının nedeni budur.

Piyasalar, dolaylı ve kısa erimin ötesinde gerçekleşmesi söz konusu olan getirileri içselleştirme yetisinden yoksundur. Başka bir deyişle, piyasalar miyoptur. O zaman, ekonomik gelişme bütünüyle piyasaların yönlendirmesine terkedilince, orta ve uzun erim buharlaşır, hemen ve doğrudan getiri verimliliğinin temel ölçütü haline gelir.

Neoliberalizmin "Bilgi Çağı" anlayışının "bilgi"ye yüklediği anlam bu doğrultuda şekillenmiştir. Bu

anlayışa göre makbul bilgi, hemen paraya, askeri ya da siyasal güce dönüşen bilgidir. Getirisi dolaylı ya da kısa erimin ötesinde gerçekleşecek olan bilginin üretilmesi, "depolama masrafları"nı karşılamaya hazır herhangi bir iktisadi aktör olmadığı için makbul sayılmamaktadır. Bu yaklaşım, bilgiyi bir kamu malı olmaktan çıkarıp, değişim için üretilen bir özel mala indirgemekte ve bilgi üretiminin gelişmesini piyasaların yönlendirmesine terketmektedir. Bilim ve bilim kurumları da böylelikle özelleştirme kapsamına alınmış olmaktadır.

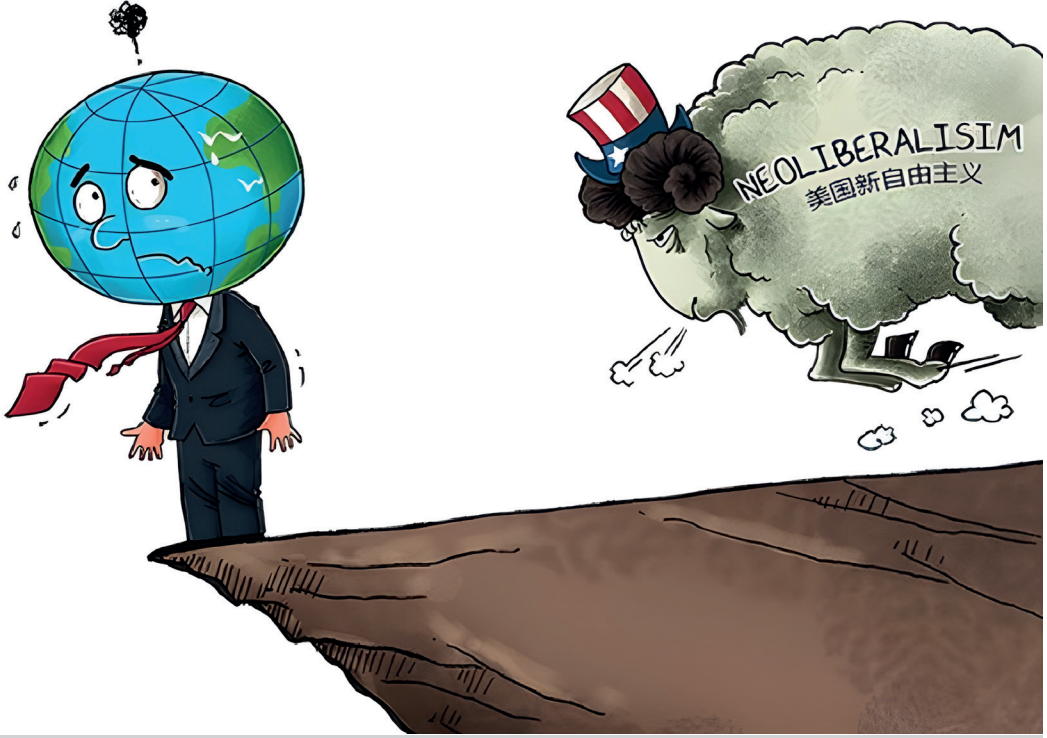
Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini özelleştirerek kapitalist dünya piyasasına eklemeleri, onları bu piyasaya egemen olan emperyalist sisteme tabi kılar. Gelişmenin yönlendirilmesinin piyasaların kendiliğindenliğine terkedilmesi, bu ülkelerin kendi koşullarına özgü bir kalkınma stratejisi belirleme olanağını ortadan kaldırır. Böylelikle gelişmekte olan ülkelerin milli devletleri de etkisiz birer gözetim aygıtına indirgenir. Neoliberalizmin bütün dünyaya özelleştirmeyi dayatmasının ardında "egemen olanın egemenliğini ebedileştirme" amacı yatmaktadır.

"Bilgi Çağı" yaklaşımının gelişmekte olan ülkelere izdüşümü, bilim ve teknoloji alanının da aynı amaç ve yöntemin kapsamına alınmasından ibarettir. Oysa bilimsel teknolojik gelişmede uzun ve orta erimi de içeren bir strateji yaşamsal bir önem taşır. Bu alandaki gelişmeyi özelleştirmelerle kendiliğindenliğe terketmek, giderilmesi olanaksız yıkıcı etkilere yol açar.

Bilimsel Teknolojik Devrim

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde, özellikle de 1960'lardan itibaren dünyamız iletişim, otomasyon, genetik gibi alanlarda önemli teknolojik atılımlara sahne olmuştur. "Yapay Zeka" ve "Bilimsel Teknolojik Devrim" kavramları da bu süreci betimlemek amacıyla ilk olarak 1960'larda ortaya atılmıştır.

Toplumsal devrimler üretim ilişkilerine müdaha-

“Neoliberalizmin ‘Bilgi Çağı’ anlayışına göre makbul bilgi, hemen paraya, askeri ya da siyasi güce dönüşen bilgidir” (Karikatür: China Daily, 2018)

ledir. Tarım Devrimiyle özel mülkiyetin ortaya çıkışı, insanlık tarihinde üretim ilişkilerinde yaşanmış çok önemli bir dönüşüme karşılık gelir. Tarım Devriminden sonra üretimde gerçekleştirilmiş en büyük sıçramayı temsil eden Sanayi Devrimi de demokratik devrimlerle feodal üretim ilişkilerinin tasfiye edilip kapitalizmin egemen üretim tarzı haline gelmesinin bir sonucudur. Bilimsel Devrimi toplumsal olarak etkileyen etken, kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşmasıdır. Bu devrim çağdaş bilim anlayışını insanlığa kazandırarak geçmişten köklü bir kopuşu gerçekleştirmiştir. Bilimsel devrim, felsefi düzlemde materyalizmin idealizme karşı kazandığı en büyük zaferlerden biridir.

“Bilimsel Teknolojik Devrim” ne üretim ilişkilerine bir müdahaledir, ne de böyle bir müdahalenin sonu-

cu olarak ortaya çıkmıştır. 1960’lardan bu yana savaş araçlarında, üretim süreçlerinde ve toplumsal yaşamda önemli dönüşümlerin yaşanmakta olduğuna kuşku yoktur. Günümüzde bilimsel bilgi temelli olmayan herhangi bir teknolojik gelişmenin artık olanaksız hale gelmiş olduğu da doğrudur. Ama “Bilimsel Teknolojik Devrim”, bilimde bir atılımı değil, kuramsal temeli 1960’lardan önce atılmış olan bilimsel bilgilerin teknolojik bir hasadını temsil etmektedir. Batıda özellikle 1970’lerden itibaren temel bilimlere giderek artan bir biçimde gözden düşmeye başlamıştır. Temel bilimlere yüklenen rol, doğrudan teknolojik gelişmenin gereksinimlerini karşılamak üzere eksik gedik kapatmaya indirgenmiştir. Bilimde bir alanın yakıcılığının ölçütü, yeni bir çığır açması olmaktan çıkıp, teknoloji ile olan doğrudan bağlantısı haline gelmiştir.

ABD, “Bilimsel Teknolojik Devrim”i Sovyetler Birliği ile rekabetin önemli odak noktalarından biri olarak belirlemiştir. Gorbaçov da Sovyetler Birliği’nin dağılıpını ilan ederken, bunu “kapitalizmin sosyalist sistemi Bilimsel Teknolojik Devrimi gerçekleştirerek yenmesine” bağlamıştır. Bugün de, ABD, ileri teknolojiler alanında önder ve tekel konumunu güçlendirmeyi dünya üstündeki hegemonyasını pekiştirmenin en önemli bileşenleri arasında saymaktadır. Asya’dan yükselen yeni uygarlıkla emperyalist sistem arasında bilim ve teknoloji alanındaki rekabetin keskinleşmesi, bu nedenledir. Onun için bugün Asya’dan yükselen yeni uygarlığın bilim ve teknoloji stratejisinin belirlenmesinde “Bilgi Çağı” yaklaşımının ve “Bilimsel Teknolojik Devrim”in ABD stratejisi içindeki yerinin anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Yeni Ortaçağ ve yeniden Aydınlanma ihtiyacı

Doğaya ilişkin bilgilerimiz, üretici güçlerin en önde gelen bileşenini oluşturur. Zaten insanın üretici güçlerin merkezinde yer almasının en önemli nedeni de budur. Ama doğa bilimlerinin toplumsal gelişme üstündeki etkileri üretici güçlere olan katkılarından ibaret değildir. İnsanın doğa ile olan etkileşimi aynı zamanda onun dünyaya bakış açısını şekillendirir. Tarih boyunca bilimsel bulguların felsefe üstündeki etkisi kimi zaman üretici güçlere olan katkısının çok ötesine geçmiştir.

Bilimsel Devrimin temelini oluşturan gökbilim araştırmalarının tetikleyicisi kuşkusuz üretim ve ticaretin gündeme getirdiği gereksinimlerdir. Ama gök cisimlerinin hareketlerinin ve bu hareketleri yöneten doğa yasalarının keşfinin etkin biçimde üretime yansması yüzyıllar almıştır. Bilimsel Devrimin insanlığın gelişmesine olan öncelikli katkısı Ortaçağ’ın dünya resmini yerle bir etmesi olmuştur. Bilimsel Devrim, Hümanizm ile birlikte Aydınlanma’nın temelini oluşturmuş ve ideolojik

düzlemde feodalizme karşı demokratik devrimlerin önünü açmıştır. Demokratik devrimlerle iktidara gelen burjuvazi, kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşmasının önündeki engelleri ortadan kaldırmış ve kapitalizm egemen üretim tarzı haline gelmiştir. Bilimin bulgularının teknoloji aracılığıyla kapsamlı bir biçimde üretime yansması Sanayi Devrimiyle gerçekleşmiştir. Günümüzde bilimsel bulguların üretime yansma süresinin çok kısalmış olması, bilimin nitelik değiştirmiş olmasından ötürü değildir. Bunun nedeni, bilimin “alıcısı hazır” bilgileri üreten, diğer bir deyişle “sipariş üstüne” üretim yapan bir etkinliğe indirgenmiş olmasıdır.

İçinde yaşadığımız dönemde, bir yandan her geçen gün yeni ileri teknoloji ürünleri günlük yaşamımıza girerken, diğer yandan da bilim karşıtı safsataların son derece yaygınlaşmasına tanık oluyoruz. Bu safsataların kaynağı, Ortaçağ’dan da beslenen neoliberalizmdir. Neoliberalizmin bu safsata taarruzunun amacı, toplumsal enerjiyi sönmüldirmek, bilimin Aydınlanma ile olan bağını koparmak ve bilimi yaşamın merkezinden uzaklaştırarak geleceği kurmanın aracı olmaktan çıkarmaktır.

Dünyamız İkinci Dünya Savaşından 1980’lere kadar “devletlerin bağımsızlık, milletlerin kurtuluş, halkların devrim istediği” bir dönemi yaşamıştır. Devrimin yükselişi, 1975’te Vietnam, Laos ve Kamboçya’nın ABD’ye karşı kazandıkları kesin zaferle zirvesine ulaşmıştır. ABD, küresel hegemonyasını pekiştirerek sürdürebilmek için yeni bir strateji arayışına girmiş ve neoliberalizm bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İdeolojik taarruz, neoliberal programın önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. 1980’lerde başlayan ideolojik taarruz, 1970’li yıllarda uzun bir hazırlık sürecinden geçmiş ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra 1990’lı yıllarda daha da hız kazanmıştır.

Bu taarruzun merkezinde devrimin yükseliş sürecinde bütün dünyada saygınlık kazanmış

“Bu karşı devrimci ideolojik taarruz özelleştirmeyle birlikte bilimi ikili bir cendere altına almıştır. Bu cendereler özellikle temel bilimlerin üstüne geçirilmiştir” (Fotoğraf: TÜBİTAK, 2014)

kavramların içlerinin boşaltılarak birer ambalaj malzemesine dönüştürülmesi ve içlerinin yeniden karşıdevrimle doldurulması yer almaktadır. En başta devrim kavramı sahteleştirilmiştir. Son otuz yıldır dünyanın her tarafında tezgahlanan renkli karşıdevrimlerin hepsine süslü isimlerle “devrim” adı verilmiştir. Özellikle bilime ait bütün kavramlar bu kavram sahteciliğinin konusu yapılmıştır. Nesnel gerçekliğin yerine her bireyin kendi sanal gerçekliği geçirilmiştir. Böylelikle bilimin bulgularının evrensel bağlayıcılığına son verilmiştir. Bunun da ötesinde bilimin bulgularını herkes açısından bağlayıcı saymak “ağır bir özgürlük ihlali” olarak nitelenmiş, demokrasi adına bilime ve bilim karşıtı safsatalara eşit muamele savunulmuştur. Bilim, özgürlük ve demokrasiye saygı gereği, bul-

guları yalnızca kendi dar alanında geçerli olan ve toplumdan yalıtılmış teknik nitelikte bir etkinliğe indirgenmiştir. Kimi düşünürlerin son derece isabetli bir biçimde ifade ettikleri gibi bir “Yeni Ortaçağ” yaratılmıştır. Bu yaklaşım, bilimsel bir devrimi değil, tam tersine bilim karşıtı bir karşıdevrimi yansıtmaktadır.

Bu karşıdevrimci ideolojik taarruz özelleştirmeyle birlikte bilimi ikili bir cendere altına almıştır. Bu cendereler özellikle temel bilimlerin üstüne geçirilmiştir. Bilim bu cenderelerden ne yapay zeka teknolojileriyle kurtulabilir, ne de kurtuluş bu cendereleri imal edenlerin anavatanlarında gerçekleşebilir. Bilimin özgürleştirilmesini sağlayacak olan güç, ancak Asya'dan yükselmekte olan yeni uygarlıkta mevcuttur.

Bilim ve Teknolojinin Geliştirilmesinde Devlet'in Rolü

Bilimsel-teknolojik bilgi, ancak devlet eliyle bir kamu değeri haline getirilebilir. Bilimsel-teknolojik bilgilerin bütün topluma maledilmesi yükselen yeni uygarlığın emperyalist-kapitalist sisteme karşı önemli bir üstünlüğünü oluşturacaktır. Bilginin kamu malı haline gelmesi, bu bilgidен üretici güçlerin geliştirilmesinde en üst düzeyde yararlanılmasını olanaklı kılar.

Batı'da bilginin özelleştirilmesinin ardında, böylelikle yaratılacak rekabetin bilgi üretiminin itici gücünü oluşturacağı savı yatmaktadır. Bilimsel-teknolojik araştırmalarda başarının özendirilmesi gerektiğine kuşku yoktur. Ama özendirme piyasaların işleyişine bırakıldığı zaman, bilimsel-teknolojik gelişmenin yönlendirilmesi de piyasalara terkedilmiş olmaktadır. Özendirmenin belirlenen bilim ve teknoloji stratejisi doğrultusunda yapılması ancak devletin öncülük ve yönetiminde gerçekleştirilebilir.

Bilimsel-teknolojik çalışmalar, şirketlerin kendi ar-ge bölümlerinden üniversitelere ve belli alanlarda yoğunlaşan araştırma kurum ve laboratuvarlarına kadar uzanan farklı ortamlarda yürütülmektedir. Onun için özendirme düzeneklerinin içeriğinin de ortama bağlı olarak farklılık göstermesi doğaldır. Kimi ortamlarda maddi teşvikler ağırlık kazanırken, başka ortamlarda gerçeğe ulaşma özlemi ya da topluma katkıda bulunma heyecanı öne çıkacaktır. Bu düzenlemelerin içeriğinin her ülke tarafından kendi koşullarıyla uyumlu biçimde belirlenmesi gerekir. Süreç geliştikçe düzenlemelerin değişen koşullara uygun biçimde dönüştürülmesi de kaçınılmazdır. Onun için özendirici düzenek tasarımı kendi başına bir toplumbilimsel çalışmanın konusu olarak ele alınmalıdır.

Kalkınmanın bilimsel ve teknolojik gelişme temelinde oturtulması, işbirliği ve rekabetin uygun bir bireşiminin yapılmasını gerektirir. Dünyamızda talimatla sonuç alınmasının olanaksız olduğu iki alan varsa, onlar da bilim ve sanattır. Onun için bilim kurumlarının işleyişinde uygun esnekliğin sağlanması esastır. Bilimsel araştırma, bilinenle bilinmeyen sınırında cereyan ettiği için önyargılardan arınmış bir düşünce genişliği ve yaratıcılık gerektirir. Ama esneklik ancak sağlam bir belkemiği etrafında sağlanırsa beklenen sonuçları verir. Belkemiğinin yokluğunda esneklik yumuşaklaşmayı beraberinde getirir. Bu sürecin bel kemiğini oluşturan, bilim ve teknoloji stratejisidir.

Neoliberalizm, bir yandan herkesin kendi gerçekliği olduğunu öne sürerek nesnel gerçekliğin alanını daraltırken, diğer yandan da bilimi özelleştirerek bilimsel bilgiyi, ederini ödeyenin kullanacağı özel bir mala indirgemıştır.

Bilim ve teknoloji stratejisinin merkezinde araştırma gündemi yer alır. Her bilim dalının araştırma gündeminin iki değişik kaynağı vardır. Gündemin dışsal kaynağını ekonomik ve toplumsal gereksinimler oluşturur. İçsel kaynak ise o bilim dalının kendi özerk gelişimi sonucu ulaştığı araştırma cephesidir. Birinci kaynak ulusal, ikinci kaynak ise evrenselidir. Onun için her ülkenin bilim gündemi, başka ülkelerin bilim gündemleriyle de örtüşmesi olan ulusal bir programdır.

Tek ve evrensel bilim gündemi savı, emperyalist sistem tarafından kendi bilim gündemini bütün dünyaya dayatmanın bir aracı olarak or-

“Bilim ve teknoloji stratejisiyle uyumlu bir eğitim planlaması orta ve uzun erimli hedeflerin uygun bir biçimde belirlenmiş olmasını gerektirir” (Fotoğraf: CGTN, 2024)

taya atılmıştır. Bilimde doğrunun ölçütü, nesnel gerçeklikle sınımadır. Bu ölçüt evrenseldir. Bilimsel bilgilerin bütün insanlığın malı olması da bilimin evrenselliğinin bir gereğidir. Neoliberalizm, bir yandan herkesin kendi gerçekliği olduğunu öne sürerek nesnel gerçekliğin alanını daraltırken, diğer yandan da bilimi özelleştirerek bilimsel bilgiyi, ederini ödeyenin kullanacağı özel bir mala indirgemıştır. Diğer bir deyişle bilimin gerçekten evrensel olan içeriği neoliberalizm tarafından budanmıştır. Öte yandan, neoliberalizm başka ülkelerin bilim gücünden de kendi gündemi doğrultusunda yararlanabilmek için, ulusal bilim gündemlerinin üstüne evrensellik kılıfı geçirmekte ve gündemde ulusallığı bilime yakışmayan bir “şovenizm” olarak nitelemektedir.

Ulusal bilim gündeminin ulusal kalkınma stratejisinin gereksinimleriyle uyumlu olması şarttır. Bunun da ötesinde bilim gündeminin uygulanma-

sı uzun ve orta erimi de içeren bütüncül bir planlamayı gerektirir. Böyle bir merkezi planlamanın yapılması ve başarılı bir biçimde uygulanması ancak devletin öncülüğünde gerçekleştirilebilir.

Bir araştırma gündeminin yaşama geçirilmesinin anahtarı, gerektirdiği nitelikli insan gücünün yetiştirilmesidir. Bu nedenle belirlenen bilim-teknoloji stratejisine onunla uyumlu bir eğitim siyasasının eşlik etmesi gerekir. Bilim gücünün inşası açısından eğitimde yetenek keşfini ve keşfedilen yeteneklerin yönlendirilmesini olanaklı kılabilecek düzeneklerin oluşturulması belirleyici bir rol oynar. Eğitimin niteliği, içinden bilim gücünün çıkacağı havuzu genişleteceği için yaşamsal bir önem taşır. Bilim ve teknoloji stratejisiyle uyumlu bir eğitim planlaması orta ve uzun erimli hedeflerin uygun bir biçimde belirlenmiş olmasını gerektirir. Yığınakta yapılan hatanın giderilmesinin en zor olduğu alanlar eğitim ve bilimdir.

Başarı için devletin öncülüğü gereklidir, ama yetmez. Yapılan planlar bir çerçeve oluşturur. Bu çerçevenin içinin doldurulması ilgili kurum ve kişilerin seferber edilerek yüksek nitelikli bir enerjinin açığa çıkarılmasıyla olanaklı hale gelir. Bilimsel araştırma aynı zamanda azim gerektirir. Bilim eğitimi, yalnızca mevcut birikimin öğrencilere maledilmesinden oluşmaz. Gerçeğe ulaşma isteği ve halka hizmet ruhunun aşılması da bilim eğitiminin ayrılmaz birer parçasıdır.

Gelişen Dünya açısından bilim ve teknoloji stratejisinin anahatlarıyla kopya edilebileceği geçmiş bir örnek söz konusu değildir. Bu durum, yalnızca her ülkenin koşullarının farklılığından değil, aynı zamanda her dönemin koşullarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Günümüzde bilim ve teknoloji açısından gelişmiş kapitalist ülkelerin izlemiş oldukları yolu yineleyerek başarıya ulaşma imkanı yoktur. Onun için bizzat izlenecek stratejinin belirlenmesinde yenilikçilik, yaratıcılık ve girişimcilik büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde bilim ve teknolojiye çığır açıcı hamleler yapmak, yetişmiş insan gücünün yanı sıra ileri teknoloji ürünü donanım ve laboratuvarlarla uygun kurumların oluşturulmasını da gerektirmektedir. Bu nedenle günümüzde bilim etkinliği geçmişe göre çok daha kolektif bir niteliğe bürünmüştür. Bu etken de bilimsel-teknolojik gelişmede devletin rolünü daha da güçlendirmektedir.

Uzun ve kısa erimin doğru bireşimini yapmak

Günümüzde Gelişen Dünya'nın güvenlik gereksinimi, ekonomik alanda keskinleşen küresel rekabetle birlikte zamanı daraltmakta ve kısa erimi ön plana çıkarmaktadır. Zamanın kimsenin hazır hale gelmesini beklemeyeceğine kuşku yoktur. Onun için az zamanda çok işler başarmak gerekir. Ama öte yan-

dan yükselmekte olan yeni uygarlığın başarısı, kısa erime hapsolmeden, aynı zamanda orta ve uzun erimli planlama ve bu planı uygulamak için gerekli araçları oluşturma becerisine bağlıdır.

Yeni teknolojilerin geliştirilmesi, hem daha nitelikli bir birikimi gerektirir, hem de getiriye dönüştürülen sonuçların elde edilmesi daha uzun bir süreye yayılır. Onun için yeterli birikimin ve araştırma için gereken donanımın sağlanması, ancak kamu eliyle yetkin biçimde gerçekleştirilebilir. Uygun planlama yapılması ve bu alana yeterli kaynak ayrılması, devletin öncülüğünü gerektirir.

Bilim-teknoloji-yenilikçilik zincirinde bilim ile teknoloji, teknoloji ile yenilikçilik arasındaki karşılıklı ilişkilerin doğru ele alınması uzun erimin planlanması açısından belirleyici bir önem taşır. Bilim, nesnel gerçekliğe ilişkin genel ve sistemli bilgilerimizden oluşur. Teknoloji, bilimin bulgularının ekonomik olarak üretimde kullanılmasını olanaklı kılan düzeneklerin tasarımı ve uygulamaya konmasıdır. Yenilikçilik (inovasyon), mevcut teknoloji çerçevesinde görece küçük dokunuşlarla üretilen ürünün rekabet gücünü arttırma ya da üretim sürecini daha verimli hale getirmeyi amaçlar.

Aynı teknoloji çerçevesinde gerçekleştirilen yenilikçi ilerlemeler de, yeni teknolojilerin geliştirilmesi de, bilimde yeni bulguların elde edilmesi de kuşkusuz önem taşır. Bu üç alandaki çalışmaların piyasa tarafından yönlendirilmesi, ister istemez bilimi teknolojinin, teknolojiyi de yenilikçiliğin peşine takar. Çünkü yenilikçi ilerlemeler hem daha kolay

gerçekleştirilebilir, hem de rekabet gücünü arttırdığı için getirisi hemen ortaya çıkar. Ayrıca yenilikçilik günümüzde küresel çapta rekabette öne geçen en yaygın kullanılan aracı haline gelmiştir. Onun için yenilikçiliğe yeterince ağırlık vermeyen bir ülke, bu alanda yapılan yarışta geriye düşer ve ekonomisi yara alır. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi, hem daha nitelikli bir birikimi gerektirir, hem de getiriye dönüşen sonuçların elde edilmesi daha uzun bir süreye yayılır. Onun için yeterli birikimin ve araştırma için gereken donanımın sağlanması, ancak kamu eliyle yetkin biçimde gerçekleştirilebilir. Uygun planlama yapılması ve bu alana yeterli kaynak ayrılması, devletin öncülüğünü gerektirir. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi için yapılacak çalışma, yenilikçi ilerlemelerin de besleneceği bir ortam yaratır. Yenilikçiliğin ihmal edilmesine değil, güçlendirilmesine neden olur.

Benzer bir ilişki bilim ile teknoloji arasında söz konusudur. Bilimsel araştırmayı teknolojinin siparişlerine yanıt veren tekil alanlara kısıtlamak, temel bilimlerde çığır açıcı yeni bulguların elde edilmesini olanaksız kılar. Kuşkusuz temel bilimlerde yeni çığır açacak sonuçlara ulaşmak, hem bunu gerçekleştirecek bilim gücünün inşası, hem de gerekli deney imkanlarının sağlanması açısından daha uzun ve zahmetli bir süreci gerektirir. Bu alanda doyurucu sonuçlara ulaşmak için aynı zamanda uluslararası işbirliğinin de örgütlenmesine ihtiyaç vardır. Ama yeni ve insanlığın ufkunu genişletecek teknolojilerin inşası da ancak bilimin gelişmesi için böyle bir yol izlenmesiyle olanaklı hale gelir.

Bilim ve teknoloji arasında bilimin, teknoloji ve yenilikçilik arasında teknolojinin öncü konuma kavuşması, ancak bunların arasındaki ilişkilerin şekillenmesini piyasalara terketmeden, uzun erimli planlar yaparak sağlanabilir. Yükselen yeni uygarlığın bilim ve teknolojiye küresel önder konumuna yükselmesinin başka bir yolu da yoktur.

İnsanlığın sınıfsız topluma ulaşmasının ön koşulu, bölüşüm sorununun ortadan kalktığı bir bolluk toplumunun yaratılmasıdır. Tarihsel gelişmenin değişik aşamalarında farklı enerji türleri başat hale gelmiştir. Bolluk toplumu bugüne kadarkiyle kıyaslanamayacak bollukta bir enerji kaynağının kullanılabilir hale gelmesiyle imkan dahiline girecektir. Madde ve enerjiden oluşan bir evrende yaşıyoruz. Evrende mevcut olan enerjiyi insanlık için kullanılabilir hale getirmek, ancak madde ve enerjiyi daha iyi tanımamızla imkan dahiline girer. Bu amaca da temel bilimlere ağırlık vermeden ulaşmak mümkün değildir.

Çin deneyi

Bilim ve teknoloji alanında gelişmenin kendisi de toplumbilimin konusudur. Onun için bu alanda da genel ve sistemli bilgilere ancak pratikten hareketle ulaşılabilir. Bugün Çin Halk Cumhuriyeti'nin bilim ve teknoloji alanında gerçekleştirmekte olduğu büyük atılım, bütün Gelişen Dünya açısından önemli bir deney niteliğini taşımaktadır.

Çin Komünist Partisi (ÇKP) 2017 yılında yaptığı 19. Ulusal Kongresinde 2035 yılına kadar Çin'in bilim ve teknoloji alanında küresel bir önder konumuna ulaşmasını hedef olarak belirlemiştir. 2022 yılında gerçekleştirilen 20. Ulusal Kongresinde ise ÇKP, uluslararası bilim topluluğu ile ilişkilerin daha da geliştirilmesini gündeme getirmiştir. Bu kararları Gelişen Dünya açısından daha da değerli kılan, aradan geçen kısa süre içinde Çin'in bilim alanında eşine az rastlanır bir atılımı gerçekleştirmiş olmasıdır. Her ülkenin bilim ve teknoloji stratejisini kendine özgü bir biçimde belirlemesinin gerektiğine kuşku yoktur. Ama başka ülkelerin deneyiminden yararlanmak da bilimin yol göstericiliğinde bir strateji belirlemenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Çin'in ayın görünmeyen yüzüne bir uzay aracı indirmeyi başaran ilk ülke olması, 2023 yılında "derin yeraltı araştırmaları" için 10 bin metre derinliğe ulaşacak bir sondaj kuyusunun kazılmasına başlanması, gen düzenleme, yapay zeka ve malzeme bilimi alanlarında gerçekleştirilen ilerlemeler, çok düşük frekanslı çekim dalgalarının gözlemlenmesi, karanlık madde-nin ve nötrinoların gözlemlenerek araştırılması için dev yeraltı laboratuvarlarının kurulması, derin deniz araştırmaları, dünyanın en büyük güneş teleskobunun yapımının tamamlanması, Çin'in bu süre içinde bilim ve teknoloji alanında yapmış olduğu hamleleri örneklemektedir. Ama daha da önemlisi, Çin son dönemde uluslara-

rası bilim dergilerinde yayımlanan araştırma makaleleri konusunda büyük bir atılıma imza atmıştır.

Japonya'da Bilim ve Teknoloji Siyaseti Ulusal Enstitüsü'nün 2024 yılında yayımladığı bir rapora göre, Çin 2018-2020 döneminde yayımlanmış çok atıf alan ve etki katsayısı yüksek bilimsel makaleler alanında ABD'yi geçmiştir. Bu dönem içinde Çin yüzde 27.2 oranına ulaşırken, ABD'nin payı yüzde 24.9'da kalmıştır. Aynı sıralamada üçüncü olan ülke yüzde 5.5 oranıyla Birleşik Krallıktır. Söz konusu sıralamada Çin'in 20 yıl önce 13. sırada yer almış olması, gerçekleştirilen ilerlemenin boyutlarını yansıtmaktadır.

Çin'in Chang'e-4 uzay aracı, Ay'ın karanlık yüzüne yumuşak iniş yaparak insanlığın Ay keşfinde büyük bir başarıya imza attı (Fotoğraf: CGTN, 2019).

Çinli bilim insanlarının yayımladıkları çalışmalar büyük çoğunlukla alanlarında daha önce başlatılmış olan süreçlere yapılan önemli katkılardan oluşmaktadır. Çin bilim topluluğunun önündeki yeni hedef, özellikle bilimin yakıcı alanlarında yeni çığır açan çalışma ve buluşlara yönelmektir. Bu hedef, bilim ve teknoloji alanında küresel önder haline gelmenin bir ön koşulunu oluşturmaktadır.

Çin, seçili ileri teknolojileri elde etmek için başlangıçta bu teknolojilere sahip yabancı sermayenin Çin’de doğrudan yatırım yapmasını özendirmiştir. İleri Teknoloji Bölgelerinin işleyişi, Çin’in bu teknolojileri edinerek geliştirebilir hale gelmesini sağlama amacıyla düzenlenmiştir. Çin’in bugün 2035 yılına kadar bilim ve teknolojide küresel bir önder konumuna gelme hedefini koyması ve bu hedefe doğru önemli atılımları gerçekleştirmesi, bu ilk birikim temelinde mümkün olmuştur.

Çin’in ekonomi alanında bir “mucize” gibi gözükken kalkınma atılımını olanaklı kılan en önemli etkenlerden biri, bütüncül stratejik planlamadır. Kısa, orta ve uzun erimi karşılıklı ilişkileri içinde birlikte ele almak, ülkenin değişik alanlarda sahip olduğu gizilgücü her dönemin ana hedeflerine yöneltmeyi mümkün hale getirmiştir. Çin’in bilim ve teknoloji stratejisi de aynı bakış açısıyla belirlenmiştir. Buna göre, bilim ve teknoloji üretici güçlerin başat bileşeni,

yeteneklerin keşfedilip yetiştirilmesi bilim gücünü geliştirmenin ana kaynağı ve yenilikçilik kalkınmanın bütününde olduğu gibi bu alanda da temel itici güçtür.

Çin, seçili ileri teknolojileri elde etmek için başlangıçta bu teknolojilere sahip yabancı sermayenin Çin’de doğrudan yatırım yapmasını özendirmiştir. İleri Teknoloji Bölgelerinin işleyişi, Çin’in bu teknolojileri edinerek geliştirebilir hale gelmesini sağlama amacıyla düzenlenmiştir. Çin’in bugün 2035 yılına kadar bilim ve teknolojide küresel bir önder konumuna gelme hedefini koyması ve bu hedefe doğru önemli atılımları gerçekleştirmesi, bu ilk birikim temelinde mümkün olmuştur. Bu sürece itici gücünü veren yaklaşım, bilim ve teknolojiyi üretici güçlerin başat bileşeni olarak gören anlayıştır.

Bilim ve teknoloji üretici güçlerin başat bileşeni olunca, insan da üretici güçlerin merkezinde yer alır. Çinden bugüne kadar başta ABD olmak üzere gelişmiş kapitalist ülkelere lisans ve lisansüstü öğrenim görmek üzere gönderilmiş öğrenci sayısı toplam olarak 3 milyonu geçmiş durumdadır. Daha da önemlisi, Çin’in bu yetişmiş insan gücü birikiminin büyük bir bölümünü bilim ve teknolojiyi geliştirme stratejisinin ardına almayı başarmış olmasıdır. Çin’de ilk aşamalarından itibaren verilen eğitimin bilime dayalı olmasının yanı sıra, yetenek keşfinin bu sürece sistemli bir biçimde eşlik etmesi, içinden bilim gücünün çıkacağı havuzu genişletmektedir. Yarattılan bilim gücünün yetkinliğinin bu havuzun genişliği ile orantılı olacağı açıktır. Çin’in bu alanda izlediği çizgi, bir ülkenin en değerli kaynağının insan gücü olduğuna ilişkin anlayışın bir ürünüdür. Sosyalizm altında Çin milletinin yeniden dirilişi hedefi ve gerçeğe ulaşma özleminin yarattığı heyecan, Çin’in bilim gücünün enerjisini açığa çıkaran etkenlerdir.

Sınır Fiziği Deneyleri için Derin Yeraltı ve Ultra Düşük Radyasyon Arka Plan Tesisi (DURF), Sichuan'ın Liangshan Yi Özerk Bölgesi'ndeki Jinping Dağı'nın altında yer alıyor (Fotoğraf: CGTN, 2023).

Çin'in genel olarak kalkınmada, özel olarak da bilimsel teknolojik gelişmede yenilikçiliği temel itici güç olarak alması, Çin'e özgü yolun bugünün gelişmiş kapitalist ülkelerin izlemiş oldukları gelişme çizgisinin bir tekrarı olmayacağı anlayışından kaynaklanmaktadır. Kapitalist-emperyalist sistem, gelişmekte olan ülkelere "sözde kapitalistleşme çizgisi"ni gelişme yolu olarak dayatmaktadır. Ama bu çizginin izlenmesi, bu ülkelerin gelişmesine değil, emperyalist sisteme bağımlı hale gelmelerine yol açmaktadır. Onun için "Çin deneyi", Gelişen Dünya açısından ders alınacak bir örnek olarak önem taşımaktadır.

Çin, bilimsel teknolojik araştırmalarda uluslararası işbirliğine özel bir önem vermekte ve Çin

bilim topluluğunun yalnızca gelişmiş ülkelerin değil, gelişmekte olan ülkelerin bilim topluluklarıyla olan etkileşimini de pekiştirmeye çalışmaktadır. Bir ülkenin bilim ve teknoloji alanında bir çekim merkezi haline gelmesi, başka ülkelerin bilim topluluklarıyla daha yakın ve sıkı bir etkileşimi de beraberinde getirecektir. Çin'in getirdiği hemen gerçekleşmeyecek olsa da temel bilim araştırmalarını gündem dışında tutmaması, ona uluslararası bilim topluluğuyla olan ilişkilerinde bir üstünlük sağlamaktadır. Bugün temel bilimlerde yapılacak deney ve gözlemler, ileri teknoloji ürünü olan son derece pahalı araç ve gereçlerle donanmış deney ve gözlem merkezleriyle laboratuvarları gerekli kılmaktadır. Bilimin özelleştiril-

miş olması ve temel bilimlerin üvey evlat muamelesi görmesi, Batıda bu olanakların yaratılmasını zora sokmaktadır. Çin'in son dönemlerde yapmış olduğu, yapmayı sürdürdüğü v önümüzdeki dönemde yapmayı tasarladığı laboratuvar ve donanımlar, bu ülkenin uluslararası bilim topluluğu açısından temel bilimlerde de bir çekim merkezi haline gelmesine katkıda bulunacaktır.

Çin'in bilim ve teknoloji alanında yapmayı sürdürdüğü atılım, Batı'nın Çin'de "demokrasi" ve "düşünce özgürlüğü" olmadığı için bilimin gelişmesinin de mümkün olmadığı şeklindeki yaygın söyleminin bir safsatadan ibaret olduğunu göstermiştir.

Çin'in bilim ve teknoloji alanında yapmayı sürdürdüğü atılım, Batı'nın Çin'de "demokrasi" ve "düşünce özgürlüğü" olmadığı için bilimin gelişmesinin de mümkün olmadığı şeklindeki yaygın söyleminin bir safsatadan ibaret olduğunu göstermiştir. Aslında Çin'in bu alanda izlediği pratik ve Gelişen Dünya'nın bu pratikten çıkarması gereken ders, başarının temelinde "nesnel koşullardan hareketle belirlenmiş bir bilim ve teknoloji stratejisinin oluşturduğu sağlam belkemiği etrafında gerekli düşünce genişlik ve esnekliğini sağlayan bir bilim ikliminin yaratılmasının" yattığı biçiminde özetlenebilir.

Bilim ve teknolojide uluslararası işbirliği

Bilimsel araştırmalarda uluslararası işbirliği büyük bir önem taşır. Yalnızca sonuçların değil, aynı zamanda sorunların çözüme kavuşturulması için önerilen ve denenen yaklaşımların da etkin biçimde paylaşılması, araştırmaların sonuca ulaşmasını hızlandırır. İşbirliğinin verimli olmasını sağlayacak olan etken, bilgi ve düşünce akışının karşılıklı olması ve katılan bütün tarafların bu işbirliğinden yararlanmasıdır. Bu hedefe uluslararası bilim yönetişiminin bu amaca uygun biçimde düzenlenmesiyle ulaşılabilir.

Uluslararası işbirliğinin başarılı olması için, katılımcı ülkelerin kendi bilim ve teknoloji stratejilerini ve ulusal bilim gündemlerini belirlemiş olmaları gerekir. Her ülke işbirliğinden kendi stratejisinin uygulanmasına ve ulusal bilim gündemindeki öncelikli sorunların çözümüne katkı sağlayarak yararlanır. O zaman ülkeler arasındaki işbirliğinin özellikle gündemlerin ortaklaştığı alanlarda yoğunlaşması gerekir.

Günümüzde başta ABD olmak üzere emperyalist sistem kendi bilim gündemini evrensel gündem adı altında bütün dünyaya dayatmaktadır. Böylelikle başka ülkelerin yetişmiş bilim gücünden kendi araştırma gündemi doğrultusunda yararlanma olanağını elde etmektedir. Diğer bir deyişle, bedenler göçmeden "beyin göçü" gerçekleşmektedir. Gündem dayatması gücünü ABD'nin bilim ve teknoloji alanında halen elinde tutmaya devam ettiği önderlik konumundan almaktadır. Ama bunun yanı sıra dayatılan gündemin kabul görmesini sağlayan çok güçlü bir araç daha söz konusudur. O da başta ABD olmak üzere emperyalist sistemin yönlendirdiği bilim dergileridir. Günümüzde bu dergilerde yayın yapmak akademi dünyasında ilerlemenin zorunlu koşulu haline gelmiştir. Onun için önde gelen ana akım dergilerin yakıncı saydığı sorunsallar güçlü bir çekim merkezi oluşturmaktadır.

Ziyaretçiler, 5 Temmuz 2024'te Şanghai'da düzenlenen 2024 Dünya Yapay Zeka Konferansı'nda iFlytek Spark AI destekli modeli deneyimliyor (Fotoğraf: CGTN, 2024).

Bugün dünyanın eşitlikçi ve adil bir uluslararası düzene duyduğu ihtiyaç gibi bilim dünyasının da bilimi bütün insanlığın lehine geliştirerek geleceği kurmanın aracı haline getirmeye yönelik yeni bir uluslararası bilim yönetimine gereksinimi vardır. Böyle bir yeni düzen ancak yükselen yeni uygarlığın bilim ve teknolojide küresel bir önder konumuna ulaşmasıyla kurulabilir. Yeni düzende görece geri ülkeler de hem kamu malı niteliğine kavuşmaları nedeniyle bilimsel bulgulardan, hem de kendi bilim güçlerini oluşturma ve geliştirmede uluslararası işbirliğinden yararlanabileceklerdir. Bir ülkenin bilim ve teknolojide gerçekleştirdiği ilerlemeler, diğer ülkelerin aleyhine değil, lehine bir etkene dönüşecektir. Bu alanda ülkeler arasında kuşkusuz bir rekabet de olacaktır. Ama bu rekabet dostane ve yapıcı bir rekabet olarak bilim ve teknolojide ilerlemenin bir itici gücü işlevini görecektir.

Günümüzde bilimin yol göstericiliği bütüncül bir nitelik kazanmıştır

Bugün nasıl bilimsel bilgi temelli olmayan herhangi bir teknolojik gelişme olanaklı değilse, bilimin yol göstericiliği olmaksızın kalıcı herhangi bir toplumsal ilerleme de mümkün olmaktan çıkmıştır. Feodalizmin bağrında filizlenen kapitalist üretim ilişkileri, kendisini önceleyen toplumsal sistem içinde kendiliğinden oluşan yeni üretim ilişkilerinin son örneğidir. Demokratik devrimlerle burjuvazinin iktidara gelmesi, kapitalist üretim ilişkilerinin doğmasına değil, bu ilişkilerin önündeki feodal engellerin ortadan kaldırılarak hızla yaygınlaşmalarına yol açmıştır. Sosyalist üretim ilişkileri kapitalizmin bağrında kendiliğinden oluşmaz. Tarih, yeni üretim ilişkilerinin oluşumunda kendiliğindenliğin sonuna gelmiştir. İster milli demokratik devrim aşamasında, isterse sos-

yalizmin herhangi bir aşamasında olsun, üretim ilişkilerinin tasarımı ve siyasal iktidar tarafından inşası gerekir. Bu süreç ancak toplumbilimin, diğer bir deyişle bilimsel sosyalizmin yol göstericiliği altında başarılı bir biçimde yürütülebilir.

İnsanın doğa hakkındaki bilgisi tarih boyunca üretici güçlerin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Daha önce de değindiğimiz gibi, doğa bilimleri aynı zamanda dünyaya bakış açısına olan tesirleri ölçüsünde toplumsal dönüşüm üstünde de etkide bulunmuşlardır. Üretim ilişkilerinin dönüşümü ve bu dönüşümün üretici güçlerle olan ilişkisi, toplumbilimin konusudur. Önümüzdeki dönemde, doğa bilimlerinin üretici güçler içindeki konumu daha başat hale gelirken, üretim ilişkilerinin dönüşümünde de toplumbilimin rolü daha vazgeçilmez hale gelecektir. Dolayısıyla bilim, insanlığın gelişmesi açısından tarih boyunca hiç olmadığı kadar bütüncül bir önem kazanmaktadır. Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun temelini yerleştirdiği "Dünyada her şey için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici bilimdir" sözü, Asya'dan yükselen yeni uygarlığın en önemli şiarları arasındaki yerini alacaktır.

Bugün dünyamız "Milli Demokratik Devrimler ve Sosyalizme Açılım Çağı"ndan geçmektedir. Bu dönem, kendiliğindenlik ve bilincin tarih içindeki iç içeliğinin yeni bir aşamasına karşılık gelmektedir. Çünkü bu dönemde milletin gizilgücünün nicel ve nitel olarak en üst düzeyde ve en uygun biçimde açığa çıkarılarak üretime dönüştürülmesinde bireysel çıkarın da tetikleyicilerden biri olarak kullanılmasına hâlâ gereksinim vardır. Bu durum, aynı zamanda bireysel çıkarı kolektif çıkarı tabi kılacak toplumsal-ekonomik düzeneklerin tasarımına da ivedilik kazandırmaktadır.

Bu sorunsal bütün milli demokratik devrim süreci boyunca, hatta sınıfsız topluma ulaşana kadar sosyalizm boyunca varlığını sürdürecektir. Çünkü

milletin gizilgücünü açığa çıkararak üretim enerjisine dönüştürmek tek atımlık bir olay değildir. Söz konusu olan, bütün dönem boyunca üretim ilişkilerinin sürekli olarak üretici güçlerin ulaştığı düzeyle uyumlu ve onların daha da güçlenmesine öncülük edecek bir biçimde dönüşümünün gerçekleştirilmesidir. Bu alanda yaşanan ve yaşanacak pratiklerin teorileştirilmesi, bilimsel sosyalizm açısından da zengin bir kaynak oluşturacaktır.

Yeni bir uygarlık, yeni bir değerler sistemi ve "yeni insan" demektir. Bugün dünyamızın içinde bulunduğu durum da, yeni uygarlığın karşı karşıya bulunduğu sorunlar da karmaşıktır. Ama bütün bu süreç boyunca kapitalizmin yarattığı "homo economicus"un yeniden gerçek insani özüne kavuşması, sorunları giderek daha yalınlaştırıp, çözümlerini daha kolaylaştıracaktır. 🌸

Kaynakça

- Crow, J. M. ((2024). China's big-science bet. *Nature*, 630.
- Hou, J. (2023). Striving to Create a New Horizon of International Science and Technology Exchanges and Cooperation. *Contemporary World*, 3.
- Koray, S. (2024). Safsataya Karşı Bilim Hareketi. *Bilim ve Ütopya*, 356.
- Koray, S. (2024). İnsanlık İçin Yol Açtığı Yeni Ufuklar Açısından Çin'de Bilim ve Teknoloji. *Bilim ve Ütopya*, 364.
- Mcnicoll, A. (2023). The truth behind China's 'world-leading' scientific research", *The Week*, April 6, 2023.
- Xi, J. (2016). Build China into a World Leader in Science and Technology. 10 Ekim 2024 tarihinde http://en.qsttheory.cn/2021-07/19/c_643429.htm adresinden alındı.
- Xi, J. (2018). Make China a Global Center for Science and Innovation. 10 Ekim 2024 tarihinde http://en.qsttheory.cn/2022-03/30/c_725820.htm adresinden alındı.
- Wang, C. (2023). Science and Technology Innovation and Reshaping of the International Landscape. *Contemporary World*, 3.
- Wang, F. (2019). Secret of China's Success: Diligence, Wisdom and Innovation. 10 Ekim, 2024 tarihinde <https://www.chinausfocus.com/society-culture> adresinden alındı.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Politikaları
Araştırma Merkezi Müdürü

Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak*

“Devlet, Farklı Politika Araçları ile Aktif Piyasa Müdahalesini Sürekli Hale Getirmeli”

**Lisans ve Yüksek Lisans eğitimin Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) İktisat bölümünde tamamlayan Dr. İbrahim Semih Akçomak, doktora çalışmasını sosyal sermaye, yenilik ve ekonomik büyüme üzerine 2009 yılında Maastricht Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Daha sonra Hollanda Planlama Teşkilatı'nda (Centraal PlanBureau) Uluslararası İktisat bölümünde iki yıl süreyle görev yapmıştır. 2012 yılından itibaren ODTÜ, Bilim ve Teknoloji Politikası Çalışmaları anabilim dalında öğretim üyesi olarak görev yapan Akçomak'ın Economic Journal, European Economic Review, Regional Science and Urban Economics, ve Industrial and Corporate Change gibi akademik dergilerde makaleleri yayımlanmıştır. AB Çerçeve Programları projeleri başta olmak üzere uluslararası ve ulusal pek çok projede görev almıştır. Akçomak aynı zamanda Bilim ve Teknoloji Politikaları Araştırma Merkezi (TEKPOL) müdürlüğü görevini yürütmektedir. Akçomak, 2014-2018 yılları arasında Uluslararası Schumpeter Cemiyeti'nde (International Schumpeter Society) Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapmıştır.*

“1960’lardan 80’lere ya da 90’lara kadar bilim politikası benzeri bir şey uyguladık. Tam olarak bilim politikası diyemiyoruz aslında buna ama daha çok üniversitelerdeki araştırma ortamını geliştirmek diyebiliriz. TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı’nın (TEYDEB) kurulması, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı’nın (TTGV) kurulması, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’nın (KOSGEB) kurulmasıyla endüstriyel Ar-Ge’ye destek verilebilmesi için kurumsal yapı oluşturuldu. Bu kurumsal yapı oluşturulduktan sonra endüstriyel Ar-Ge destekleri başladı. Son yıllarda gördüğümüz bir eğilimde devletin çok daha aktif rol oynadığı bilim ve teknoloji politikası var. Buna kimileri Avrupa jargonunu kullanırsanız misyon odaklı politika, kimileri yeni sanayi politikası diyor. Bu politikalar devletin çok daha aktif olarak piyasa yarattığı ve belli sektörlerin ve teknolojilerin sürekli arkasında durarak erken aşama fonlarıyla belli bir yere kadar desteklediği politika araçlarını içeriyor.”

**Director of the Science and Technology Policy Research Center
at Middle East Technical University
Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak**

“The government should consistently implement active market interventions using various policy instruments”

“From the 1960s and to the 1980s or 1990s, we instituted a policy akin to a science policy. This is not strictly science policy; rather, it pertains to enhancing the research environment within universities. The formation of the TÜBİTAK Technology and Innovation Funding Programmes Directorate (TEYDEB), the Technology Development Foundation of Türkiye (TTGV), and the Small and Medium Enterprises Development Organization (KOSGEB) established an institutional framework to facilitate industrial R&D. Following the establishment of this corporate organization, industrial R&D initiatives commenced. In recent years, the government has assumed a significantly more proactive role in science and technology policy. Some refer to it as mission-oriented policy in European terminology, while others designate it as new industrial strategy. These policies encompass mechanisms through which the government actively establishes markets and

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Politikaları Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak, Ayça Neslihan Örs'ün sorularını yanıtladı.

Bilim, teknoloji ve yenilik politikaları konusunda Türkiye'nin son yıllardaki yaklaşımını ve elde edilen somut sonuçları değerlendirdiğinizde, ilerleme ve eksiklikler hakkında neler söylersiniz?

Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak: Bu soruya cevap vermek için uzun dönemli bir analiz yapmak gerekiyor. 1960'lardan beri biz nasıl politika uyguluyoruz ve bunları nasıl değerlendiriyoruz? Belki biraz bunu konuşmak gerekiyor. 1960'lardan 80'lere ya da 90'lara kadar biz bilim politikası benzeri bir şey uygu-

ladık. Tam olarak bilim politikası diyemiyoruz aslında buna ama daha çok üniversitelerdeki araştırma ortamını geliştirmek diyebiliriz. Henüz endüstriyel Ar-Ge hem kavram olarak hem de tanım olarak yok birkaç istisna dışında, örneğin PTT Araştırma Laboratuvarı (PTT-ARLA) gibi. Bu ne zaman değişti? 1990'ların ikinci yarısından itibaren değişmeye başladı. TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı'nın (TEYDEB) kurulması, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı'nın (TTGV) kurulması, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi

Tablo 1. Türkiye'de Odak Teknoloji Alanları Seçiminin Evreleri

Vizyon 2023 (2003)	11. Kalkınma Planı (2018)	Teknoloji Alanı Önceliklendirme Çalışması (2019)
Bilgi ve iletişim teknolojisi	Yapay zekâ	Yapay zekâ
	Nesnelerin interneti	Nesnelerin interneti
	Büyük veri	Büyük veri
	Siber güvenlik	Bilgi güvenliği
Nano-teknoloji	Mikro-nano-opto teknoloji	Genişbant teknolojileri ve mikro/nano ve opto elektronik teknolojileri
Enerji ve çevre teknolojileri	Enerji depolama	Enerji depolama
Malzeme teknolojileri	İleri malzemeler	İleri fonksiyonel malzeme ve enerjetik malzeme
Mekatronik	Robotik	Motor teknolojileri
		Robotik ve mekatronik
Biyoteknoloji ve gen teknolojisi		Biyoteknolojik ilaç
Tasarım teknolojileri	Kuantum sensör teknolojileri	
Üretim teknolojileri	Ekleme imalat teknolojileri	

"Türkiye'de ve dünyadaki genel eğilim, bir alana, bir teknolojiye odaklanmaya yönelik" (Tablo: Sarkaç, 2023).

Başkanlığı'nın (KOSGEB) kurulmasıyla endüstriyel Ar-Ge'ye destek verilebilmesi için kurumsal yapı oluşturuldu. Bu kurumsal yapı oluşturulduktan sonra endüstriyel Ar-Ge destekleri başladı. İlk etapta, herhangi bir seçim yapmadan her aktöre ve yararlanıcı her firmaya aynı şekilde uygulanan destekler var. Türkiye'de endüstriyel Ar-Ge destekleri daha çok böyle başladı. Yani tüm firmalara üç aşağı beş yukarı aynı şekilde uygulanan desteklerden bahsediyoruz, Ar-Ge teşvik mekanizmaları gibi. Bunu biz 2000 yılı sonrasında yavaş yavaş terk etmeye başladık ve dünyadaki genel trendi izledik aslında. Yani seçim devreye girdi, sektör seçmeye başladık. Teknoloji seçmeye başladık. Şimdi ürün bile seçiyoruz. TOGG örneği aslında teknik olarak bir ürün seçimi. Bunu yeni sanayi politikasının içine de sokabiliriz ama Türkiye'de ve dünyadaki genel eğilim, bir alana, bir teknolojiye odaklanmaya yönelik.

Hem teknoloji firmalarına mentorluk desteği verebilecek, oradaki belli süreçleri yönetebilecek uzmanlar, teknoloji transferi uzmanları, teknoparklardaki işleri yönetebilecek, girişimcilik sistemindeki işleri yönetebilecek belli uzmanlar yetiştirdik.

Bu Çin'de de Güney Kore'de de böyleydi. Avrupa ve Amerika'da böyleydi. Türkiye de böyle bir yön izledi. Onun haricinde son yıllarda gördüğümüz bir eğilimde devletin çok daha aktif rol oynadığı bir bilim ve teknoloji politikası var. Buna kimileri Avrupa jargonunu kullanırsanız misyon odaklı politika, kimileri yeni sanayi politikası diyor. Üç aşağı beş yukarı devlete biçilen rol aynı. Bu politikalar devletin çok daha aktif olarak piyasa yarattığı ve belli sektörlerin ve teknolojilerin sürekli arkasında durarak erken aşama fonlarıyla belli

bir yere kadar desteklediği politika araçlarını içeriyor. Türkiye de bu eğilimi izlemeye çalışıyor. En azından bazı örnekler var. Yeni açıklanan 2030 yılına kadar yüksek teknoloji üretiminde küresel bir merkez olmayı hedefleyen HİT-30 programı ve TOGG bir örnek olabilir. "Bu eğilimi takip etmeye çalışıyoruz ama genel olarak hangi başarıları elde ettik" dersiniz... Mesela 20 yıl önce ile karşılaştıralım ve sadece sistemdeki aktörleri ve insan sermayesini düşünelim. 2000'lerin başında da teknoloji firmaları var ama yeterli sayıda değil. Teknoparklar yok, teknoloji geliştirme ve destek profesyonellerinin sayısı çok az, KOSGEB'in Teknoloji Geliştirme Merkezleri'nde (TEKMER) 70-80 kadar firma var. Yani sistemin kapasitesi oldukça sınırlı. 20-25 yıllık süreçte Türkiye'nin en büyük kazanımı sistemdeki aktör sayısı arttı ve ciddi bir insan sermayesi oluştu. Yani teknoparklarda binlerce firma var şu anda ve bunların belli başarıları var. Bunun yanında da çok büyük bir insan sermayesi kazanımı oldu. Hem teknoloji firmalarına mentorluk desteği verebilecek, oradaki belli süreçleri yönetebilecek uzmanlar, teknoloji transferi uzmanları, teknoparklardaki işleri yönetebilecek, girişimcilik sistemindeki işleri yönetebilecek belli uzmanlar yetiştirdik. Bu süre içinde uygulanan politikaların en büyük kazanımı bu oldu.

En büyük başarısızlığı ne oldu dersiniz, etki analizinin yetersizliği ve devlet kapasitesinin erozyona uğraması. Türkiye'nin devlet kapasitesinin bir sonraki seviyeye geçebilmek için yeterli olduğunu düşünmüyorum. Buna kimi devlet kapasitesi diyor, kimi devletin dinamik yetkinlikleri diyor. Devletin belli politikaları uygulamak için hem insan sermayesi olarak hem de organizasyon olarak daha farklı bir şekilde yapılması gerekiyor. Bir de uygulanan politikaların etki analizi yapılmıyor Türkiye'de. Yapılanlar da tam tekniğine uygun etki analizi değil. O nedenle etki analizi yapmadığımız için uygulanan politikalar gerçekten işe yarıyor mu yaramıyor mu bilemiyoruz. "Yaramıyorsa da ne yapmak lazım" sorusu havada kalıyor.

Girişimci ve Doğurgan Devlet

Verili koşullarda, bilim ve teknoloji alanında kamu-özel sektör ilişkileri bağlamında ve daha genel çerçevede devletin rolü nasıl olmalıdır?

Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak: Biraz önce söylediğim gibi daha müdahaleci bir devlet aslında bir eğilim. Ne zaman başladı? Avrupada ve Amerika'da 2010-2015 sonrası, yani son 10 yılın, belki 10 yıldan daha az süreli bir eğilim bu. Devletin çok daha etkin olarak piyasaya müdahale ettiği ve zaman zaman piyasa yarattığı, belli teknolojileri

geliştirirken erken safhada farklı araçlarla destek olduğu bir politika çerçevesi var. Türkiye de bu eğilimi bir şekilde izlemeye çalışıyor. Ama genel olarak devletin rolünü tartışmaya kalkarsak, devlet daha aktif olmalı ama hangi aşamada? Orada da iki tane farklı anlayış var. Bir tanesi girişimci devlet dediğimiz anlayış. Teknoloji geliştirirken en önemli unsurlardan birisi belirsizlik. Belirsizlik ortamında firmalar yatırım yapmıyor ve devletin firmaları yatırım yapmaya teşvik etmesi gerekiyor. Bunu yapamıyorsa da devlet kendi yatırım yapıyor ve belirsizlik ortamını risk ortamına çevirmeye çalışıyor. Ama risk ortamı oluşmaya başladığı za-

Tablo 2. Seçilmiş Göstergelerde Türkiye'nin Konumu

	2005	2015	2020		2005	2015	2020
Ar-Ge harcaması / GSYİH (%)				Kişi başı Ar-GE harcaması (\$)			
Türkiye	0,56	0,88	1,09*	Türkiye	67	227	300
AB 27	1,68	2,00	2,19	AB 27	452	767	985
Çin	1,31	2,06	2,40	Çin	65	265	413
Güney Kore	2,52	3,98	4,81	Güney Kore	635	1507	2179
	2005	2015	2020		2005	2015	2020
Toplam çalışanlar içinde tam zamanlı Ar-GE personelinin oranı (%)				Tüm triadic** patentler içindeki pay (%)			
Türkiye	2,0	3,6	5,7	Türkiye	0,03	0,09	0,11
AB 27	5,9	7,9	9,1	AB 27	26,21	21,58	19,32
Çin	1,5	2,1	3,0	Çin	0,84	5,93	10,24
Güney Kore	7,9	13,6	16,6	Güney Kore	4,43	4,11	5,63

*Yakın zamanda Ar-Ge harcamaları istatistikleri revizyon geçirdi. TÜİK 2015 yılına kadar Ar-Ge harcaması / GSYİH oranını güncelledi ancak bu güncelleme henüz burada kullandığımız kaynağa yansımamış. Güncellenen rakamlar 2015 yılı için %0,97 ve 2020 için %1,37'dir.

**Aynı patentin Avrupa, Amerika ve Japonya Patent Ofislerinde tescil edilmesi (Tablo: Sarkaç, 2023).

man yavaş yavaş bu teknolojinin ya da sektörün arkasından çekiliyor. Bu işte bizim Amerika'da, Fransa'da, ve Almanya'da örneğini gördüğümüz, girişimci devlet yapısı. Bir de Çin'in, Güney Kore'nin, Tayvan'ın yaptığı bizim tabirimizle daha doğurgan bir devlet yapısı var.

Çin kalkınma bankacılığını çok iyi kullanan ülkelerden bir tanesi. Farklı amaçlar için kullanılabilen ve bu şekilde firmalara çok büyük fonlar aktarabilen bir yapı kurguladılar. Bunun yanı sıra kamu iktisadi teşebbüsleri kurdular.

Doğurgandan kastımız da şudur: Devlet, teknoloji üretiminde girişimci devlette olduğu gibi belirsizlik ortamını risk ortamına çevirmeye çalışıyor. Ama risk ortamı olduğu zaman bile rolünü tekrar tanımlayıp sektörün ve teknolojinin arkasında durmaya devam ediyor. Aslında biz piyasa yüzü olarak firmaları ve teknolojileri görüyoruz. Bir piyasa oluşmuş gibi görüyoruz ama devletin her zaman oluşan piyasanın arkasında durduğunu biliyoruz. Bu, farklı fonlama mekanizmaları ile oluyor. Mesela Çin kalkınma bankacılığını çok iyi kullanan ülkelerden bir tanesi. Farklı amaçlar için kullanılabilen ve bu şekilde firmalara çok büyük fonlar aktarabilen bir yapı kurguladılar. Bunun yanı sıra kamu iktisadi teşebbüsleri kurdular. Otomotiv ve Bilgi Teknolojileri gibi sektörlerde iki ya da üç tane kamu iktisadi teşebbüsü kurup bunları bir şekilde birbirleriyle rekabet ettirdiler. Böyle farklı organizasyonları ve politika araçlarını kurabilecek devlet kapasitesi oluşturduklar Devletin rolünü sürekli tekrar tanımlamasından kastım

farklı politika araçları ile aktif piyasa müdahalesini sürekli hale getirmek. Sadece “ilk başta erken aşamada ben fon sağlayayım, devlet bir oyuncu olsun, ondan sonra bu teknolojinin ya da sektörün arkasından çekileyim” şeklinde değil. Devletin sürekli rolünü yeniden tanımlayarak, o sektörün gerçekten teknoloji lideri oluncaya kadar arkasından durmasından bahsediyorum. Çinde en güzel örnek aslında Bilgi Teknolojileri sektörü. 2000'li yılların başına kadar Çin girişimci devlet olarak davransaydı Huawei gibi firmaları yaratıp arkasından çekilecek ve piyasa mekanizmasını işlemesini izleyecekti. Ama bunu yapmadı. Bence, devlet bu firmaların arkasından çekilmediği için 5G standardını geliştirebilen bir Bilgi Teknolojileri sektörü kurmayı başardılar.

Nicel ve Nitel etki Analizi Yapılmalı

Devlet yatırımlarının bilim ve teknoloji alanında kısıtlı kaynaklara en uygun şekilde dağıtımı ve kullanımı, maksimum etki ve değer sağlanması için ne tür stratejiler uygulanmalıdır?

Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak: İki önemli etken var. Bunlardan ilki devlet kapasitesi. Şu anda biraz önce örneklerini de saydığım misyon odaklı politikalar, devletin çok daha aktif olarak rol aldığı politikalar ya da yeni sanayi politikası, politika tasarımı olarak çok karmaşık bir politika seti öngörüyor. Oldukça subjektif, çoğu zaman kurala dayanmayan müdahaleler olabiliyor. Bu, zaman zaman da eleştiriliyor. Ana akım iktisadın öngördüğü bir politika çerçevesi var daha çok regülasyonlara dayanan. Onun çoğunlukla dışına çıkan bir anlayış aslında bu. Onun için çoğu zaman da eleştiriliyor. Ama devletin daha aktif olduğu bir müdahale biçiminin politikalarını uygulamak için çok ciddi devlet kapasitesi gerekiyor.

Yani bu hem insan sermayesi anlamında, devlette görev alan bürokratların ve kamu görevlilerinin belli yetkinliklerinin olması gerekiyor. Aynı zamanda bu yeni politika çerçevesine adapte olabilmemiz için de iyi bir devlet organizasyonunun olması gerekiyor. Örneğin, süreklilik, esneklik,

dayanıklılık ve eşgüdüm gibi kavramlar ön plana çıkıyor. İkinci etken de gerçekten etkinlik ve etki-den söz edebilmemiz için etki analizi yapmamız gerekiyor. O da çok basit bir kavram aslında. Bir politika tasarımı düşünün. Devlet Ar-Ge ve inovasyon faaliyetinde bulunan firmalara müdahale

Tablo 3. Devlet Kaynaklı Teknolojik Gelişme

	Pasif müdahale	Aktif müdahale	
	Neo-liberal devlet	Girişimci devlet	Doğurgan devlet
Piyasa dinamiklerine müdahale	Devlet piyasayı düzenleyici bir rol oynar.	Belirsizlikler giderilip piyasada risk ortamı oluştuğunda müdahale azalır.	Piyasanın çalışacağı risk ortamı oluşsa bile kamu rolünü tekrar tanımlayarak müdahale eder.
Erken aşama finansman	Daha çok adımsal yeniliklere erken aşama desteği verilir. Piyasanın fonlama mekanizmasının çalışacağı varsayılır.	Firmaların yatırım yapmadığı teknolojilere büyük kamu fonlarının yönlendirilmesi.	Firmaların yatırım yapmadığı teknolojilere yatırım yapıldığı gibi tamamlayıcı sektörlere eş zamanlı kamu fonları aktarılır.
Temel-uygulamalı Ar-Ge finansmanı	Üniversitelerde uygulamalı Ar-Ge, firmalarda deneysel geliştirme desteği.	Yüksek miktarda erken aşama temel Ar-Ge fonu. Hem kamu hem de firma temel araştırması desteklenir.	Yüksek miktarda erken aşama temel Ar-Ge fonu. Firma yetenekleri az olduğu için devlet bizzat temel araştırma yapar.
Yabancı sermayeye bakış	Yerli sermayeyi ikame ediyor. Önsel ve gerisel bağlantılar olmasa bile yeni teknoloji ve teknoloji transferi için gerekli.	Erken aşama desteği yerli firma yaratma üzerine. Diğer sektörlerde yabancı sermayenin geliştirdiği yeteneklerden yararlanma.	Yerli firma ve teknoloji yaratmak için yerli ve yabancı sermaye tamamlayıcı. Yabancı sermayenin piyasayı kontrol etmesi engellenir.
Teknolojinin yönünü belirleyen politikalar	Nadiren. Bazı durumlarda regülasyon ve rekabet politikaları yoluyla müdahale.	Erken aşama devlet müdahalesi teknolojinin yönünü belirler ya da teknoloji için piyasa yaratır.	Yetkinlik sorunu nedeniyle devlet bizzat teknoloji geliştirebilir. Devlet müdahalesi teknolojinin yönünü belirler.
Teknolojinin yayılmasını belirleyen politikalar	Genelde çoklu araçlarla teknolojinin yayılmasına yönelik politikalar	Teknolojinin yönünü ve yayılmasını belirleyen politikalar tamamlayıcı	Teknolojinin yönünü ve yayılmasını belirleyen politikalar tamamlayıcı
Arz yönlü – talep yönlü politikalar	Politika amacı, firmaların olması gerekenden daha az Ar-Ge yaptığı varsayımıyla firmaları Ar-Ge yapmaya teşvik etmek. Daha çok arz-yönlü destekler.	Erken aşama, temel ve uygulamalı Ar-Ge'de arz-yönlü ve talep-yönlü politikalar tamamlayıcı. Çokça güdümlü ve misyona-özel destekler. Firmalar yatırım yaptıkça devlet desteği azalır.	Yüksek oranda güdümlü ve misyona-özel destekler. Arz-yönlü ve talep-yönlü politikalar tamamlayıcı. Devlet rolünü yeniden tanımlayarak piyasaya destek vermeye devam eder.

“Devlet kapasitesinin iyi olduğu yerlerde etki analizi politika tasarımının içine yedirilmiş, adeta bir parçası haline gelmiştir” (Tablo: Sarkaç, 2023).

le ediyor ve belli bir fon sağlıyor. Gerçekten bu yatırım belli bir etki yaratıyor mu? Örnek verelim, devlet Ar-Ge yatırımlarını teşvik ediyor, firmalara Ar-Ge fonları veriyor. Ar-ge fonları firmaların Ar-Ge yapma davranışını değiştiriyor mu? Firmalar kendi kaynaklarından Ar-Ge'ye para harcamaya başlıyorlar mı? Daha fazla patent almaya başlıyorlar mı? Daha fazla işgücü yaratabiliyorlar mı? Farklı çıktı değişkenlerine bakarak gerçekten politika araçlarının işe yarayıp yaramadığının değerlendirilmesi gerekiyor. Buna biz nicel etki analizi diyoruz. Nitel etki analizi de şu açıdan önemli: Diyelim ki nicel etki analizinin sonucunda politika tasarımının başarısız olduğunu bulduk. Yani devletin gerçekten istediği ya da beklediği kadar bir etkisi olmadığı ortaya çıktı. O zaman da devletin “neden” diye bir soru sorması gerekiyor. “Neden ve nasıl daha iyi bunu yapabiliriz?” diye soru sorduğu zaman da nitel analiz yapmamız gerekiyor. Firma düzeyinde sahaya inip “evet bu destekleri biz bu şekilde kurguladık ama ne çalışmıyor, sizce eksik olan ne? Biz bunu tekrar nasıl yapılandırabiliriz?” diye sormalı. Bu aslında devlet kapasitesiyle de çok ilişkili. Çünkü devlet kapasitesinin iyi olduğu yerlerde etki analizi politika tasarımının içine yedirilmiş, adeta bir parçası haline gelmiş. Politika tasarımı yapılmadan önce bir ön etki analizinin yapılması gerekiyor. “Politika tasarımında ne sonuç bekliyoruz, hangi aktörü nasıl etkileyecek, yenilik sistemi gerçekten böyle bir tasarımı talep ediyor mu ve bundan faydalanacak yetkinliği var mı?” Ondan sonra politika uygulanmaya başladığı zaman bir orta dönem etki analizi gerekiyor. Bir de politika tasarımının sonuna doğru ya da nispeten uzun bir dönem sonra etki analizi yapılıyor. Politikaların esnek tasarlanması gerekiyor. Tasarımda sorunlar ortaya çıktığı zaman o sorunları hemen çözebilecek şekilde hem nicel hem de nitel etki analizinden bilgiler geliyor. O

bilgilere göre politika tasarımının değişmesi gerekiyor. Bunun yapılmadığı durumlarda zaten herhangi bir etki ve etkinlikten söz edemiyoruz. Politika tasarımlarının veri-temelli olması gerekiyor.

Yetkinliklerin Değerlendirilebileceği Ortam Beyin Göçünü Engelliyor

Mevcut dönemde uygulanmakta olan bilim ve teknoloji politikaları Türkiye’de beyin göçünü azaltma konusunda etkili olmaktadır mı? Daha etkili olmasını engelleyen etmenler varsa bunlar nelerdir?

Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak: Mevcut politika çerçevesinin beyin göçünü engelleme ve dışarıdan beyin gücü çekme anlamında özel politika tasarımları çok az zaten. Doğa Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji, Sosyal ve Beşeri Bilimler, Tıbbi Bilimler ile Tarımsal Bilimler alanlarında araştırma deneyimine sahip Türkiye Cumhuriyeti uyruklu araştırmacıların yurtdışından Türkiye’ye dönmelerini teşvik etmek ve çalışmalarını yurt içinde sürdürebilmeleri için destek sağlamayı amaçlayan TÜBİTAK 2232 gibi birkaç tane tasarım var. O tasarımlar da ne kadar etkin çalışıyor çok emin değilim açıkçası. Çünkü gerek Avrupa, gerekse Amerika’da Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik (STEM) alanlarında çok büyük açık var. STEM alanlarında işgücü yaratmak, bu insanların dışarıya göçünü engellemek ve dışarıdan da göç almak için özel tasarlanmış programlar var. Bunlar kimi zaman belli sektörleri ve teknolojileri geliştirip işgücü yaratıyor. Kimi zaman işgücüne doğrudan destek veriyor. Belli avantajlar sunuyor, örneğin maaşının bir kısmı vergilendirmiyor. Ama tabii, yetkinliğe sahip insanları çeken şey aslında bu yetkinliklerin değerlendirilebileceği ortam. Bu ortamı sağlayan ülkeler hem beyin göçünü engelliyor hem de yeni beyinleri çekmeyi başarıyor.

Tablo 4. Yenilikle İlgili Endekslerde Türkiye'nin Konumu

	2015 sıralama	2019-2020 sıralama
Global Competitiveness Index Küresel Rekabet Endeksi	51 (140 ülke)	61 (141 ülke, 2019)
Global Innovation Index Küresel Yenilik Endeksi	42 (128 ülke)	41 (132 ülke, 2021)
Global Entrepreneurship Index Küresel Girişimcilik Endeksi	28 (132 ülke)	44 (137 ülke, 2019)
European Innovation Index Avrupa Yenilik Endeksi	32 (37 ülke)	33 (39 ülke, 2020)

“Politika tasarımı ne sonuç bekliyoruz, hangi aktörü nasıl etkileyecek, yenilik sistemi gerçekten böyle bir tasarımı talep ediyor mu ve bundan faydalanacak yetkinliği var mı?” (Tablo: Sarkaç, 2023).

Türkiye bu ülkelerden birisi değil ne yazık ki. Ama ondan öte daha büyük bir sıkıntı var. O da Türkiye'nin içinde bulunduğu politik-ekonomik ortam. Beyin göçünü engelleyecek politikalar tasarlansa bile çok da etkili olacağını düşünmüyorum bu nedenle. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke açısından oldukça büyük sıkıntı bu. Çünkü insan sermayesi kaybediyoruz. Bunun üzerinde Türkiye'nin aldığı göç de oldukça eğitimsiz. Yani hem eğitilmiş insanları kaybediyoruz hem de onları çekemiyoruz.

Bilgi, İşbirlikleriyle Gelişiyor

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için, bilim ve teknoloji alanında benzer gelişmişlik seviyesine sahip ülkelerle uluslararası işbirliği nasıl değerlendirilebilir?

Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak: Bilgi yaratımı gerek teknolojik bilgi olsun gerekse bilimsel bilgi olsun artık izole değil. Bilgi üretimi çok

daha kolektif gerçekleşiyor. Kolektif gerçekleştiği için bence her ülke kendi gelişmişlik düzeyinde ya da kendisinden daha gelişmiş ülkelerle işbirliğine gitmek zorunda. TÜBİTAK'ın ikili anlaşmaları var. Benim bildiğim kadarıyla pek çok ülkeyle yıllardan beri bu tip ikili anlaşmalar yapılıyor. Türkiye'nin 5. Çerçeve programından itibaren Avrupa Birliği çerçeve programlarına katılımı da aslında bir tür bilgi işbirliği. Türkiye açısından AB çerçeve programlarının başka bir önemi de var. Nasıl politik anlamda Avrupa Birliği bir çıpa görevi görüyorsa AB çerçeve programları da bilgi ve teknoloji yakınsaması açısından bir çıpa görevi görüyor. Biz küresel değer zincirlerinin içinde yer alıyorsak, bir ülke olarak aynı şekilde bilgi üretim zincirlerinin içinde de yer almak zorundayız. Bilgi bu tip işbirlikleriyle gelişiyor. Özellikle bizden teknoloji olarak daha üstün ülkelerle yapılan işbirliğinde hem teknoloji hem de teknolojinin organizasyonu anlamında işbirlikleriyle bir öğrenme ortamı oluşuyor. Bu öğrenme ortamından ne kadar faydalanabilirsek Türkiye'nin gelişimi açısından o kadar iyi olur. 🌸

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Mazlumlar Dünyasının başarıya ulaşan ilk devriminin ve düşünce birikiminin belgeleri

Türk halkının Millî Demokratik Devrimi'nin lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün yazdığı, söylediği ve imzaladığı bütün metinler

1908 Hürriyet Devrimi öncesinden 1938'de yaşama gözünü kapatana kadar

Kronolojik sırayla

Yükselen Asya'nın 21. Yüzyıldaki büyük devrimci atılımlarına ışık tutacaktır

Türk Devrimi'nin Yayınevi

KAYNAK YAYINLARI

Türkiye'nin Güvenlik Politikalarına İstihbarat Teşkilatlarının Katkısı

OĞUZ GİRAY*

Dr.
Yeditepe Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü

**Oğuz Giray 1965 yılında Anıradada doğdu. Atatürk Üniversitesi İİBF İktisat bölümünde Lisans, Trakya Üniversitesi İktisat Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukukunda Yüksek Lisans ve Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bütünleşik Doktora programında eğitimlerini tamamladı. Yeditepe Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü'nde Doktor Öğretim Görevlisi olarak ders vermektedir.*

ORCID: 0000-0002-0304-1516

E-posta: oguzgiray65@gmail.com

Geliş Tarihi: 9.5.2024

Kabul Tarihi: 15.9.2024

Atf: Giray, O. (2024). Türkiye'nin Güvenlik Politikalarına İstihbarat Teşkilatlarının Katkısı. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(1), 74-91.

ÖZ

İstihbarat, devletlerin güvenliklerini sağlamak için kullandığı bir araç olmuştur. Bu, öncelikli olarak bilgi toplama ve değerlendirme sürecini içeren çaba, zamanla profesyonelleşerek, devletlerin güvenlik stratejilerini belirleyen bir unsur haline gelmiştir. Devletlerin varlığını devam ettirmesinin en önemli ayaklarından biri güvenliktir. Bunun askeri, ekonomik boyutları olduğu gibi, kurulan ittifaklar gibi farklı boyutları da mevcuttur. İstihbarat da bu yöntemlerden biridir ve devletin politikalarında, gelecek planlarında ve anlık güvenlik tedbirlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde siber güvenlik teknolojileri, ulusal güvenlik ve ekonomi güvenliği konularında önemli bir bileşendir. Türkiye siber tehditlere karşı geliştirdiği siber güvenlik politikalarıyla ulusal güvenliği güçlendirmeyi amaçlayan önemli adımlar atmaktadır. Bu adımlar Türkiye'nin ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarında daha güçlü bir konumda olmasını sağlamaktadır. Bu makalede, istihbarat faaliyetlerinin devlet güvenliğine olan etkisi ve devlet politikalarını nasıl şekillendirdiği incelenecektir. Ayrıca, hangi istihbarat türlerinin devletin güvenlik politikalarında etkili olduğu da ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: güvenlik, güvenlik politikaları, istihbarat, siber güvenlik, Türkiye.

Contributions of Intelligence Agencies to Türkiye's Security Policies

ABSTRACT

Intelligence has been a tool used by states to ensure their security. This effort, which primarily involves the process of gathering and evaluating information, has become professionalized over time and has become an element that determines the security strategies of states. Security is one of the most important pillars of a state's continued existence. This has military and economic dimensions, as well as other dimensions such as alliances. Intelligence is one of these methods and plays an important role in state policies, future plans and instant security measures. Today, cyber security technologies are an important component of national security and economic security. Türkiye is taking important steps to strengthen national security by developing cyber security policies against cyber threats. These steps enable Türkiye to be in a stronger position in national and international security policies. This article will examine the impact of intelligence activities on state security and how they shape state policies. It will also examine which types of intelligence are effective in state security policies.

Keywords: intelligence, cyber security, security, security policy, Türkiye.

Giriş

İSTİHBARAT, GÜNÜMÜZDEKİ KARMAŞIK güvenlik ortamında devletlerin stratejik kararlarını belirlemede ve ulusal güvenliklerini sağlamada kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği dinamikler, devletlerin karşılaştığı tehditleri ve riskleri daha karmaşık hale getirmekte, bu da istihbaratın rolünü daha da hayati hale getirmektedir (Scott & Jackson, 2004). Özellikle terörizm, siber saldırılar, organize suçlar gibi küresel boyutta sınırları aşan tehditler, geleneksel askeri güçlerin ötesinde bir risk oluşturmakta ve istihbaratın derinlemesine analizleri ve bilgi sağlama kapasitesi olmadan etkili bir şekilde ele alınamamaktadır (Gill, 2012; Andrew, 1997; Moran, 2015; Scott & Jackson, 2004).

Coğrafi konumu ve bölgesel dinamikler, Türkiye'nin güvenlik politikalarını karmaşıklaştırmakta ve istihbaratın bu politikalara sağladığı katkılar önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, istihbaratın doğru, güvenilir ve zamanında bilgi sağlama yeteneği, Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin etkin bir şekilde yürütülmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Türkiye gibi önemli bir stratejik konuma sahip olan ülkeler, çeşitli iç ve dış tehditlerle sürekli karşı karşıya kalmaktadır. Coğrafi konumu ve bölgesel dinamikler, Türkiye'nin güvenlik politikalarını karmaşıklaştırmakta ve istihbaratın bu politikalara sağladığı katkılar önem kazanmaktadır. Dolayısıyla-

la, istihbaratın doğru, güvenilir ve zamanında bilgi sağlama yeteneği, Türkiye'nin güvenlik stratejilerinin etkin bir şekilde yürütülmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, istihbaratın sağladığı bilgi ve analizler, hem iç hem de dış tehditlere karşı Türkiye'nin ulusal, siyasi, ekonomik çıkarlarının korunmasına katkı sağlamaktadır (Hastedt, 2022; Hoffman, 2022). Bu nedenle, istihbaratın rolü ve etkisi, Türkiye'nin güvenlik politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında son derece önemlidir.

Bu makale, Türkiye'nin güvenlik politikalarında istihbarat teşkilatlarının katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Güvenlik politikalarında siber güvenlik teknolojilerinin yerine ayrıca değinilmektedir. Ulusal ve uluslararası boyutta siber güvenlik politikalarının Türkiye'nin güvenlik stratejilerini belirlemedeki etkinliği makalede incelenmektedir. Türkiye, güvenlik açısından, farklı bölgesel dinamikler ve çeşitli iç ve dış tehditlerle şekillenen karmaşık bir coğrafyada yer almaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin istihbarat faaliyetleri, ulusal güvenliğin sağlanmasında ne tür bir rol oynamaktadır? Hangi istihbarat çeşitleri Türkiye'nin güvenlik politikalarını belirlemede etkilidir? Bu soruların yanıtları, bu makalenin kapsamı içinde incelenecektir.

Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güvenlik

Güvenliğe Realist Bakış

Realizm, uluslararası ilişkilerdeki temel teorilerden biri olarak, devletlerin güvenlik ve dış politika tercihlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar (Booth, 1991; Walt, 2010). Bu teori, devletlerin uluslararası sistemdeki en önemli hedefinin ulusal güvenliklerini sağlamak ve egemenliklerini sürdürmek olduğunu ileri sürmektedir. Realist bakış açısına göre, uluslararası ilişkilerde devletler arasındaki ilişkileri belirleyen temel unsur güç dengesidir ve

"İstihbarat, günümüzdeki karmaşık güvenlik ortamında devletlerin stratejik kararlarını belirlemede ve ulusal güvenliklerini sağlamada kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır" (Fotoğraf: Global Times, 2024).

bu bağlamda devletler, ulusal çıkarlarını koruma amacıyla hareket etmektedirler (Karabulut, 2015). Devletler arası ilişkilerde güvensizlik ortamının hüküm sürdüğü anarşik bir sistemde, her devlet kendi güvenliğinden sorumlu olup, diğer devletlerin tehditlerinden korunmak adına stratejik kararlar almaktadır.

Realist teori, devletlerin uluslararası sistemde sürekli bir güvenlik kaygısı taşıdığını öne sürmektedir. Bu kaygı, uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanmakta ve devletlerin kendi güvenliklerini sağlama zorunluluğunu doğurmaktadır. Bu noktada istihbarat, realist güvenlik anlayışında kilit bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihbarat, devletlerin uluslararası arenada rakiplerinin niyetlerini, askeri kapasitelerini ve stratejik hamlelerini öngörmeleri amacıyla bilgi toplama ve analiz etme sürecini ifade etmektedir. Realist teori, bu süreci, devletlerin güç dengesini yönetme ve potansiyel tehditlere karşı hazırlıklı olma çabasının merkezinde görmektedir. Devletlerin ulusal gü-

venliklerini sağlama çabaları, doğru ve zamanında alınan istihbarat bilgilerine dayanmaktadır. İstihbarat, devletlerin diğer devletlerin askeri hazırlıklarını, stratejik ittifaklarını ve dış politikalarını anlamalarına ve buna uygun politikalar geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, realist bakış açısında istihbarat, güvenliğin sağlanmasında ve güç dengesi stratejilerinin oluşturulmasında hayati bir rol oynamaktadır.

Realist teorinin uluslararası ilişkilerde belirsizlik ve güvensizliğin doğal olduğunu kabul etmesi, devletleri güçlü istihbarat mekanizmalarına yönlendirmektedir. Devletler, uluslararası sistemdeki belirsizlikleri azaltmak, tehditleri daha öngörülebilir hale getirmek ve ulusal güvenlik politikalarını bu doğrultuda şekillendirmek amacıyla istihbarat kullanmaktadırlar. İstihbarat, devletlerin dış tehditlere karşı daha proaktif bir tutum sergilemelerine ve ulusal güvenliklerini koruma çabalarını güçlendirmektedir. İstihbaratın realist teorideki diğer önemli bir işlevi ise güç dengesine katkıda bulunmasıdır.

Güç dengesi, realist teoride devletlerin rakip devletlerin güç biriktirme çabalarına karşı dengeleyici stratejiler geliştirmeleri gerektiğini öne sürmektedir. Bu noktada, istihbarat, rakip devletlerin askeri ve politik kapasitelerinin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlayarak, devletlerin güç dengesini daha etkin bir şekilde yönetmelerine olanak tanımaktadır. Tarihsel olarak, Soğuk Savaş dönemi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Özellikle ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki nükleer silahlanma yarışında, her iki taraf da karşı tarafın stratejik hamlelerini ve askeri kapasitelerini takip edebilmek adına yoğun istihbarat faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu örnek, istihbaratın realist güvenlik politikalarına olan katkısını somut bir şekilde or-

taya koymaktadır.

Realist teorinin güvenlik ve güç dengesine dayalı yaklaşımında istihbarat, devletlerin ulusal güvenliklerini sağlama ve uluslararası sistemdeki güç dengelerini yönetme süreçlerinde vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler, istihbarat yoluyla rakiplerinin askeri kapasitelerini ve politik hamlelerini öngörmekte, güvenlik stratejilerini bu bilgiler doğrultusunda şekillendirmekte ve ulusal çıkarlarını koruma çabasına girmektedirler. Bu nedenle, realist teori kapsamında istihbarat, uluslararası arenada güvenliği sağlama ve güç dengesini kurma süreçlerinin temel bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir (Kolasi, 2014).

“Terör örgütlerine karşı askeri operasyonlar devletlerin güvenlik politikasında önemli bir yere sahiptir”
(Fotoğraf: MSB, 2019).

Güvenliğe Liberal Bakış

Liberal teori, uluslararası ilişkilerde devletler arasındaki işbirliği, uluslararası kurumların önemi ve barışçıl çözümler üzerine yoğunlaşan bir perspektif sunmaktadır. Bu bakış açısı, uluslararası güvenliğin sağlanmasında devletlerin birbirleriyle işbirliği yapmasının ve küresel normların geliştirilmesinin kritik bir rol oynadığını savunmaktadır. Liberalizme göre, güvenlik yalnızca devletlerin askeri kapasiteleri ile sağlanmamaktadır; aksine, güvenlik işbirliği, ekonomik entegrasyon, demokratikleşme ve uluslararası kurumların etkili çalışması ile güçlendirilmektedir. Bu bağlamda, istihbarat, liberal güvenlik anlayışında farklı bir işlev kazanmaktadır; devletler arası güven inşası ve ortak tehditlere karşı işbirliğinin bir aracı olarak değerlendirilmektedir (Birdişi, 2011).

Liberal bakış açısına göre, istihbarat, devletlerin sadece kendi ulusal güvenliklerini korumak için değil, aynı zamanda uluslararası işbirliği ve güvenliği artırmak amacıyla kullanılmaktadır.

Liberal bakış açısına göre, istihbarat, devletlerin sadece kendi ulusal güvenliklerini korumak için değil, aynı zamanda uluslararası işbirliği ve güvenliği artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu teori, devletlerin bireysel güç rekabetinden ziyade ortak güvenlik tehditlerine karşı işbirliği yapmalarını savunmaktadır. Bu işbirliği çerçevesinde istihbarat, devletler arasında bilgi paylaşımı, güven inşa edici önlemler geliştirme ve uluslararası

sı terörizm, organize suçlar ya da küresel krizler gibi ortak tehditlerle mücadele etme amacına hizmet etmektedir. Liberal teoriye göre, devletler, uluslararası ilişkilerde yalnızca kendi çıkarlarına odaklanmak yerine, karşılıklı bağımlılığı artıran mekanizmalar yoluyla güvenlik endişelerini ele almalıdırlar. Bu anlamda istihbarat, devletlerin birbirlerine güven duymasını sağlayan ve işbirliğini pekiştiren bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle uluslararası kurumlar ve ittifaklar çerçevesinde istihbarat paylaşımı, devletlerin birbirleriyle işbirliği yaparak küresel güvenlik sorunlarını çözmelerine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler veya NATO gibi uluslararası organizasyonlar, üye devletler arasında istihbarat paylaşımını teşvik ederek, küresel güvenliğin korunmasına yönelik ortak stratejiler geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu işbirliği sayesinde, devletler hem ulusal güvenliklerini güçlendirmekte hem de küresel güvenlik ortamını iyileştirmektedirler.

Liberal teori, uluslararası güvenlik anlayışında uluslararası kurumların oynadığı kritik rolü vurgulamaktadır. Devletler, uluslararası kurumlar aracılığıyla istihbarat bilgilerini paylaşarak, güven artırıcı önlemler geliştirmekte ve potansiyel çatışma risklerini azaltmaktadırlar. Bu tür işbirlikleri, devletlerin birbirlerine olan güvenini artırmakta ve savaş ihtimalini düşürmektedir. Ayrıca, uluslararası kurumlar, devletlerin güvenlik politikalarını daha şeffaf hale getirmekte ve uluslararası arenada barışı teşvik etmektedir. Bu bağlamda, istihbarat paylaşımı, güvenlik işbirliğini destekleyen ve güçlendiren temel unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (Doyle, 2005; Jones & Davies, 2012; Layne, 1994). Ekonomik entegrasyon ve ticaret ilişkileri de liberal güvenlik anlayışında önemli bir yere sahiptir. Ekonomik bağların güçlenmesi, devletler arasında karşılıklı bağımlılık yaratmakta ve bu bağımlılık, savaş ve çatışma risklerini azaltmaktadır.

Bu doğrultuda, istihbarat paylaşımı, yalnızca güvenlik politikalarıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda ekonomik işbirliği ve uluslararası ticaretin güvenliğini sağlamaya yönelik stratejik bir araç olarak kullanılmaktadır (Baylis, 2008). Örneğin, devletler arasında ekonomik istihbarat paylaşımı, uluslararası ticaretin güvenli bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayarak, karşılıklı bağımlılık ilkesini pekiştirmektedir.

Liberalizmin bir diğer önemli unsuru ise demokratikleşme sürecidir. Liberal teoriye göre, demokratik ülkeler arasındaki ilişkiler daha barışçıl ve istikrarlıdır. Demokratik devletler, içsel olarak daha şeffaf ve hesap verebilir oldukları için, güvenlik politikalarını daha açık bir şekilde yürütmektedirler. Bu çerçevede, istihbarat paylaşımı ve

işbirliği, demokratik ülkeler arasında güvenliğin sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Liberal teorisyenler, demokratikleşmenin uluslararası barışa katkı sağladığını savunmakta ve demokratik ülkeler arasında çatışma olasılığının daha düşük olduğunu iddia etmektedirler. Dolayısıyla, demokratik devletler arasındaki istihbarat işbirliği, uluslararası güvenlik ortamının güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Güvenliğe Marksist Bakış

Marksist teori, güvenlik kavramını kapitalist sistemin yarattığı ekonomik eşitsizlikler, sınıf mücadeleleri ve emperyalist politikalar çerçevesinde ele al-

STILL ROLLING, BUT —!

"Marksist yaklaşıma göre güvenliğe dair tartışmalar, kapitalist üretim tarzının dayattığı ekonomik sömürü ve egemen sınıfların çıkarlarını koruma amacıyla yürütülen politikaların bir yansıması olarak görülmektedir" (Karikatür: Industrial Worker, 1911).

maktadır. Bu perspektife göre, uluslararası güvenlik, devletler arası güç dengelerinden ziyade, ekonomik yapılar ve sınıfsal ilişkiler üzerinden şekillenmektedir (Birdişi, 2011). Güvenliğe dair tartışmalar, kapitalist üretim tarzının dayattığı ekonomik sömürü ve egemen sınıfların çıkarlarını koruma amacıyla yürütülen politikaların bir yansıması olarak görülmektedir. Bu bağlamda, istihbarat, Marksist teori açısından, kapitalist devletlerin egemen sınıfların çıkarlarını koruma ve kapitalist sistemi sürdürme amacıyla kullandıkları bir araç olarak değerlendirilmektedir (Booth, 2007: 155-156).

Marksist teoriye göre, istihbarat, kapitalist devletlerin, küresel ekonomik sistemi ve egemen sınıfların çıkarlarını korumak amacıyla kullandıkları bir mekanizmadır. Bu bağlamda, istihbarat faaliyetleri, yalnızca askeri tehditleri bertaraf etmek için değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi çıkarları koruma, işçi sınıfı üzerindeki baskıyı sürdürme ve emperyalist politikaları meşrulaştırma amacı taşımaktadır.

Marksist teoriye göre, istihbarat, kapitalist devletlerin, küresel ekonomik sistemi ve egemen sınıfların çıkarlarını korumak amacıyla kullandıkları bir mekanizmadır. Bu bağlamda, istihbarat faaliyetleri, yalnızca askeri tehditleri bertaraf etmek için değil, aynı zamanda ekonomik ve siyasi çıkarları koruma, işçi sınıfı üzerindeki baskıyı sürdürme ve emperyalist politikaları meşrulaştırma amacı taşımaktadır.

Marksist perspektifte istihbarat, sınıf mücadelesinin bir aracı olarak kullanılır ve bu nedenle güvenlik politikaları, ulusal güvenliği koruma çabasından çok, kapitalist sistemin sürdürülebilirliğini sağlama gayesi gütmektedir. Kapitalist devletler, ekonomik çıkarlarını tehdit eden unsurları tespit etmek ve bu tehditlere karşı önlem almak için istihbarat faaliyetlerine başvurmaktadırlar. Marksist teorisyenler, devletlerin bu süreçte işçi sınıfının yükselişini engellemek, devrimci hareketleri baskı altına almak ve kapitalist düzenin devamını sağlamak amacıyla istihbaratı kullandığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla, Marksist bakış açısında istihbarat, devletler arası güç dengesinden ziyade, sınıfsal yapılar arasındaki çıkar çatışmalarını yönetmek ve egemen sınıfın hâkimiyetini sürdürmek için bir araç olarak görülmektedir.

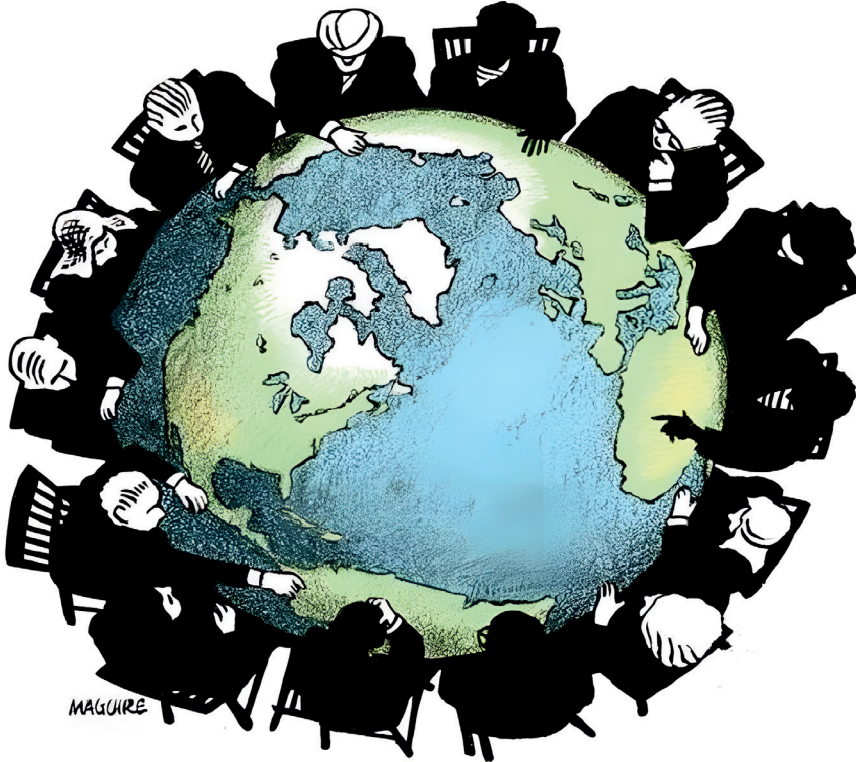
Marksist teoriye göre, emperyalizm, kapitalist devletlerin ekonomik çıkarlarını genişletme ve kaynakları kontrol etme amacıyla yürüttükleri bir politikadır. İstihbarat, bu politikaların hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Emperyalist devletler, askeri ve ekonomik üstünlüklerini koruyabilmek için istihbarat faaliyetlerine başvurarak, kaynakların kontrolü ve pazarların genişletilmesi konusunda stratejik kararlar almaktadırlar. Bu çerçevede, istihbarat, emperyalist politikaların yürütülmesine hizmet eden bir araç olarak işlev görmektedir. Kapitalist devletler, emperyalist çıkarlarını korumak için diğer devletlerin ekonomik ve askeri kapasiteleri hakkında bilgi toplamakta ve bu bilgileri stratejik çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanmaktadırlar. Marksist perspektif, bu istihbarat faaliyetlerinin temel amacının, küresel kapitalist düzeni sürdürebilmek ve egemen sınıfların çıkarlarını koruyabilmek olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, istihbaratın güvenlik anlayışına katkısı, devletler arası işbirliği veya barışı teşvik etmekten ziyade, kapitalist devletlerin ekonomik hâkimiyetini pekiştirmek üzerine kuruludur.

Marksist bakış açısında, güvenlik ve istihbarat, sınıfsal yapılar ve ekonomik eşitsizlikler üzerinden değerlendirilmektedir (Sandıklı, 2012). Güvenlik, yalnızca askeri bir mesele değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal adaletin sağlanmasıyla ilişkili bir olgudur. Kapitalist sistemin yarattığı eşitsizlikler, savaşların ve çatışmaların temel nedenini oluşturmaktadır. Bu nedenle, Marksist perspektife göre, güvenliğin sağlanması, ekonomik yapıların ve sınıf temelli eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına bağlıdır. İstihbarat ise, bu eşitsizliklerin devamını sağlamak için kullanılan bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Marksist teori, güvenlik politikalarının kapitalist sistemin yapısal sorunlarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu savunmaktadır. İstihbarat, bu bağlamda, egemen sınıfların ekonomik ve siyasi çıkarlarını ko-

ruma işlevi görmekte ve işçi sınıfının ya da devrimci hareketlerin yükselişine karşı bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Güvenlik, bu açıdan, sınıfsal mücadelelerin ve ekonomik eşitsizliklerin çözülmesiyle sağlanabilecek bir olgu olarak değerlendirilmekte; dolayısıyla, istihbarat da bu mücadelede sınıf mücadelesinin bir aracı olarak işlev görmektedir.

Güvenliğe Konstrüktivist Bakış

Konstrüktivist teori, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramını sosyal olarak inşa edilen bir olgu olarak ele almaktadır. Bu perspektife göre, güvenlik anlayışı, devletlerin birbirlerine yönelik algıları, kimlikleri ve sosyal etkileşimleri üzerinden şekillenmektedir. Konstrüktivist bakış açısı

“Konstrüktivist teoriye göre, devletler arası güvenlik, devletlerin birbirleriyle olan etkileşimleri, algıları ve kimlikleri doğrultusunda şekillenmektedir” (Karikatür: UCLA, 2024).

sında güvenlik, sabit bir gerçeklik olmaktan çok, devletler arası ilişkilerdeki kimlikler, normlar ve paylaşılan değerlerle inşa edilen bir süreçtir. Dolayısıyla, devletlerin güvenlik politikaları, karşılıklı algılar ve toplumsal normlarla şekillenmekte; bu politikalar, sosyal bağlamda anlam kazanmaktadır (Ertem, 2012). Bu bağlamda, istihbarat, konstrüktivist güvenlik anlayışında, devletler arasındaki ilişkilerde karşılıklı güvenin ve anlayışın inşasında önemli bir araç olarak görülmektedir (Newman, 2001).

Konstrüktivist teori, güvenlik politikalarının sadece askeri ve maddi güç üzerinden değil, aynı zamanda sosyal etkileşimler ve sosyal yapıların inşa edilmesi yoluyla şekillendiğini savunmaktadır.

Konstrüktivist teoriye göre, devletler arası güvenlik, devletlerin birbirleriyle olan etkileşimleri, algıları ve kimlikleri doğrultusunda şekillenmektedir. İstihbarat, bu süreçte devletlerin birbirlerine yönelik güven veya güvensizlik oluşturmalarında kritik bir rol oynamaktadır. Konstrüktivist bakış açısında istihbarat, sadece devletlerin askeri kapasitelerini değerlendirmek için değil, aynı zamanda devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini anlamlandırmak ve sosyal normlar etrafında güven inşa etmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda, istihbarat, devletler arası algıların, kimliklerin ve ortak normların şekillenmesine yardımcı olurken, uluslararası ilişkilerde barışçıl ve işbirliğine dayalı bir güvenlik anlayışının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Konstrüktivist perspektifte, devletlerin

güvenlik endişelerini belirleyen faktörler arasında normların, değerlerin ve sosyal yapıların rolü vurgulanmaktadır. İstihbarat, devletlerin birbirlerine yönelik algılarını şekillendirirken, bu algıların sosyal bağlamında güvenlik politikalarının nasıl inşa edileceğini belirlemektedir. Örneğin, dost-düşman algısı, istihbaratın topladığı bilgilere dayalı olarak değişebilir ve bu algılar, devletler arası güvenlik politikalarının temellerini oluşturabilir. İstihbarat, bu anlamda, güvenlik politikalarının inşasında kimlikler ve algıların nasıl şekillendiğini anlamak için önemli bir araçtır.

Konstrüktivist teori, güvenlik politikalarının sadece askeri ve maddi güç üzerinden değil, aynı zamanda sosyal etkileşimler ve sosyal yapıların inşa edilmesi yoluyla şekillendiğini savunmaktadır. İstihbarat, bu sosyal inşa süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Devletler, istihbarat faaliyetleri yoluyla diğer devletlerin niyetlerini, kimliklerini ve güvenlik politikalarını anlamaya çalışmakta ve bu bilgiler doğrultusunda kendi güvenlik politikalarını geliştirmektedirler. Bu süreçte, istihbaratın topladığı bilgiler, devletler arası algıların nasıl şekillendiğini ve bu algıların güvenlik politikalarına nasıl yansıdığını belirlemektedir. Konstrüktivist bakış açısında, güvenlik, sabit bir gerçeklik olmaktan çok, değişen sosyal normlar ve etkileşimler doğrultusunda şekillenen dinamik bir süreçtir. İstihbarat, bu sürecin bir parçası olarak, devletlerin birbirlerine yönelik algılarını ve kimliklerini inşa etmelerinde ve değiştirmelerinde rol oynar. Örneğin, bir devletin düşman olarak algıladığı başka bir devletle istihbarat yoluyla kurduğu etkileşim, bu algının zamanla değişmesine ve güvene dayalı yeni bir ilişkinin inşa edilmesine olanak tanıyabilir. Bu doğrultuda, istihbaratın işlevi, devletler arası güvenlik politikalarının sosyal normlar ve ilişkiler doğrultusunda nasıl inşa edildiğini anlamaktır.

Konstrüktivist teoriye göre, devletlerin güvenlik politikaları, kimlikler ve sosyal normlar etrafında şekillenmektedir. Bu bağlamda, istihbarat, devletlerin kimliklerini ve diğer devletlerle olan ilişkilerini anlamalarına katkı sağlamaktadır. Kimlik, devletlerin uluslararası arenada nasıl davrandıklarını ve güvenlik politikalarını nasıl şekillendirdiklerini belirleyen temel bir unsurdur. Devletler, istihbarat yoluyla diğer devletlerin kimliklerini anlamaya çalışmakta ve bu kimlikler doğrultusunda güvenlik stratejileri geliştirmektedirler. Ayrıca, istihbarat, uluslararası normların nasıl şekillendiğini ve bu normların güvenlik politikalarına nasıl yansıdığını anlamak için kritik bir araç olarak işlev görmektedir. Konstrüktivist perspektif, güvenlik anlayışını devletlerin kimlikleri ve normlar doğrultusunda şekillendirmektedir. İstihbarat, bu süreçte devletler arası algıların ve kimliklerin inşasında önemli bir rol oynamaktadır. Güvenlik politikaları, sosyal bağlamda anlam kazandığından, istihbaratın topladığı bilgiler, devletler arasındaki güvenlik ilişkilerini yeniden yapılandırmak için kullanılabilir (Ertem, 2021). Örneğin, bir devletin istihbarat yoluyla elde ettiği bilgiler, başka bir devletle olan ilişkilerinde güven oluşturabilir ve bu güven, devletler arası barışçıl bir güvenlik ortamının oluşmasına katkı sağlayabilir.

Istihbaratın Güvenlik Politikalarındaki Rolü

İstihbarat, bir devletin ulusal güvenlik politikalarını şekillendirme ve koruma sürecinde merkezi bir rol oynamaktadır (Söylemez, 2019). Her bir teori başlığı altında istihbaratın bu politikalar üzerindeki etkisi ve işlevi farklı açılardan ele alınmaktadır. Realist teoriye göre, istihbarat, uluslararası anarşi içinde devletlerin kendi güvenliklerini sağlama arayışında en kritik araçlardan biridir. Realist bakış açısında, istihbaratın temel işlevi, devletin ulusal çıkarlarını

tehdit edebilecek dış güçlerin niyetlerini ve askeri kapasitelerini önceden belirleyerek, bu tehditlere karşı stratejik önlemler alınmasını sağlamaktır. Bu bağlamda istihbarat, güç dengesi ve güvenlik politikalarının oluşumunda devletin hayatta kalması için vazgeçilmez bir araçtır. Realist teori, devletlerin dış tehditleri analiz etmek ve bunlara karşı savunma stratejileri geliştirmek için istihbaratın önemini vurgular.

Liberal teori ise, istihbaratın sadece ulusal güvenliğin korunması için değil, aynı zamanda devletler arası işbirliği ve uluslararası kurumlar aracılığıyla barışın sürdürülmesi için de kritik olduğunu savunur. Liberal bakış açısında, istihbarat, devletlerin birbirine karşı güven inşa etmeleri ve ortak tehditlerle mücadelede işbirliği yapmaları için bir araç olarak görülmektedir. Uluslararası güvenlik ittifaklarının güçlenmesi ve demokratik devletler arasındaki işbirliği süreçlerinde istihbarat paylaşımı, liberal teori açısından uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlamaktadır. Bu perspektifte istihbarat, devletlerin sadece kendi ulusal çıkarlarını korumak için değil, küresel barışın tesisinde ve uluslararası işbirliğini teşvik etmede önemli bir araç olarak değerlendirilir.

Marksist teori ise, istihbaratı kapitalist devletlerin egemen sınıfların çıkarlarını koruma aracı olarak görür. Bu perspektifte, istihbarat, sınıfsal yapının korunması ve emperyalist devletlerin ekonomik çıkarlarını genişletmek amacıyla kullanılır. Marksist bakış açısında, uluslararası güvenlik ve çatışmalar, devletlerin ekonomik çıkarlar ve kaynaklar üzerindeki mücadeleleri doğrultusunda şekillenir. İstihbarat, kapitalist devletlerin bu mücadeleleri yönetmek ve kendi ekonomik çıkarlarını tehdit edebilecek unsurları ortadan kaldırmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamda, istihbarat, Marksist teorinin güvenlik politikaları açısından, sınıf mücadelesinin bir aracı olarak değerlendirilir ve devletlerin kapita-

list sistem içinde egemen sınıfların çıkarlarını koruma işlevi görür.

Konstrüktivist teoriye göre, istihbaratın güvenlik politikalarındaki rolü, devletlerin birbirlerine yönelik algılarını, kimliklerini ve sosyal normlarını inşa etme süreciyle yakından ilişkilidir. Konstrüktivist bakış açısında, güvenlik tehditleri ve ulusal güvenlik stratejileri, devletler arası sosyal etkileşimlerin ve kimliklerin bir ürünü olarak şekillenir. İstihbarat, devletler arasında kimliklerin ve algıların inşasında kritik bir rol oynar. Örneğin, bir devletin istihbarat faaliyetleri yoluyla elde ettiği bilgiler, diğer devletlerle olan ilişkilerinde güven inşa etmesine veya tehdit algılarını değiştirmesine olanak tanır (Kavırsacı, 2020). Bu bağlamda, konstrüktivist perspektifte istihbarat, sosyal süreçlerin bir parçası olarak güvenlik politikalarının şekillendirilmesine katkıda bulunur.

Türkiye'nin Güvenlik Politikalarının Tarihsel Arka Planı ve Güvenlik Tehditleri

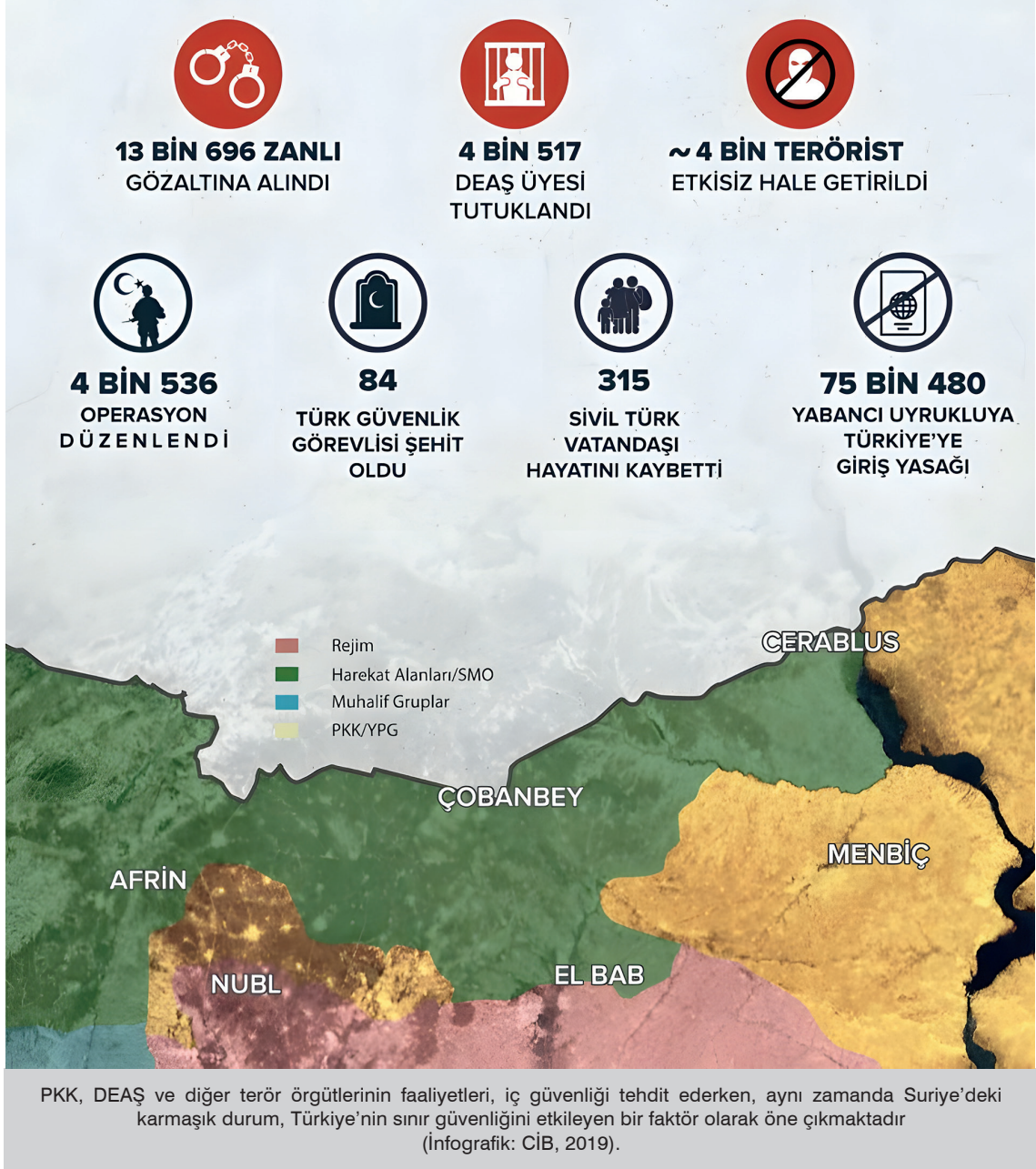
Türkiye, tarih boyunca çeşitli iç ve dış tehditlerle karşı karşıya kalmış stratejik bir konuma sahip bir ülke olmuştur. Özellikle coğrafi konumu, farklı kültürlerin kesişme noktasında bulunması ve tarihsel geçmişi, Türkiye'nin güvenlik politikalarını etkilemiş ve şekillendirmiştir (Bilgin, 2007; Karakullukçu, 2014; Diez, 2012; Fidan, 1999). Osmanlı İmparatorluğu'ndan modern Türkiye'ye geçiş sürecinde, ülkenin sınırları, bölgesel dinamikler ve uluslararası ilişkilerdeki değişimler, güvenlik politikalarının evriminde önemli rol oynamıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde, Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ve Sovyet tehdidi gibi bölgesel dinamikler, ülkenin güvenlik politikalarını belirlemede etkili olmuştur. Bu dönemdeki stratejik tercihler, Türkiye'nin Batı ile olan ilişkilerini şekillendirmiş ve istihbarat teşkilatlarının rolünü güç-

lendirmiştir. Sonraki yıllarda, bölgesel çatışmalar, terörizm gibi gelişmeler, Türkiye'nin güvenlik politikalarını dönüştürmüş ve istihbarat teşkilatlarının operasyonel faaliyetlerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Türkiye'nin güvenlik politikalarının tarihsel arka planı, ülkenin iç ve dış tehditlere karşı stratejik yaklaşımını ve istihbarat teşkilatlarının bu politikadaki rolünü anlamak açısından önemlidir (Aydın, 2014).

Son dönemdeki jeopolitik değişimler ve bölgesel krizler, ülkenin güvenliği açısından çeşitli zorluklar oluşturmaktadır. Sınır komşularındaki istikrarsızlık, terör örgütlerinin varlığı, etnik ve dini ayrılıklar, siber saldırılar ve uluslararası düzeydeki belirsizlikler, Türkiye'nin güvenliği açısından önem arz etmektedir.

Türkiye, bölgesel ve küresel dinamiklerin etkisi altında farklı güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle son dönemdeki jeopolitik değişimler ve bölgesel krizler, ülkenin güvenliği açısından çeşitli zorluklar oluşturmaktadır. Sınır komşularındaki istikrarsızlık, terör örgütlerinin varlığı, etnik ve dini ayrılıklar, siber saldırılar ve uluslararası düzeydeki belirsizlikler, Türkiye'nin güvenliği açısından önem arz etmektedir. Özellikle Suriye ve Irak'taki iç çatışmalar, bölgesel istikrarsızlık ve terör örgütlerinin varlığı, Türkiye'nin sınırları boyunca ciddi güvenlik riskleri oluşturmaktadır. PKK, DEAŞ ve diğer terör örgütlerinin faaliyetleri, iç güvenliği tehdit ederken, aynı zamanda Suriye'deki karmaşık durum, Türkiye'nin sınır güvenliğini etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 1. Türkiye'nin DEAŞ ile Mücadelesi (2019)

Bunun yanı sıra, siber saldırılar giderek artan bir tehdit unsuru haline gelmiş ve Türkiye'nin siber güvenlik kapasitesini güçlendirmesi gereken bir alan olarak öne çıkmıştır. Tüm bu tehditler, Tür-

kiye'nin güvenlik politikalarını yeniden değerlendirmesini ve istihbarat teşkilatlarının bu tehditlere karşı etkin bir şekilde mücadele etmesini zorunlu hale getirmektedir. (Açıkbaş, 2022).

İstihbaratın Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Katkıları

Türkiye, jeopolitik konumu, bölgesel dinamikleri ve karşı karşıya olduğu güvenlik tehditleri nedeniyle istihbarat faaliyetlerine büyük önem veren bir ülkedir. Ulusal güvenliği sağlamak amacıyla kurulan istihbarat teşkilatları, iç ve dış tehditlerin analiz edilmesi, terörle mücadele, sınır güvenliği ve uluslararası ilişkilerde strateji belirleme gibi birçok alanda etkin rol oynamaktadır (Yılmaz, 2012). Türkiye'deki başlıca istihbarat sağlayan organizasyonlar arasında Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT), Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı ve Jandarma İstihbarat yer almaktadır. Bu teşkilatlar, ulusal güvenliği sağlamak ve korumak için çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedirler (Dağdeviren & Kedikli, 2023).

PKK, DEAŞ ve FETÖ gibi terör örgütlerine karşı yürütülen operasyonlarda MİT'in sağladığı istihbarat verileri, örgütlerin faaliyetlerini izlemek, terörist liderlerini etkisiz hale getirmek ve örgütsel ağları çözmek için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT), Türkiye'nin dış ve iç tehditlere karşı yürüttüğü güvenlik politikalarının merkezinde yer alır. MİT, özellikle terörle mücadele konusunda kritik bir rol oynamaktadır. PKK, DEAŞ ve FETÖ gibi terör örgütlerine karşı yürütülen operasyonlarda MİT'in sağladığı istihbarat verileri, örgütlerin faaliyetlerini izlemek, terörist liderlerini etkisiz hale getirmek ve örgütsel ağları çözmek için önemli bir kaynak

teşkil etmektedir. Örneğin, 2019 yılında MİT'in sağladığı istihbarat sayesinde, Suriye'de DEAŞ'ın lideri olan Ebu Bekir el-Bağdadi'nin saklandığı yer belirlenmiş ve uluslararası bir operasyonla etkisiz hale getirilmesi sağlanmıştır. Bu tür operasyonlar, MİT'in uluslararası terörle mücadeledeki başarısını ve Türkiye'nin güvenliğine sağladığı katkıyı somut bir şekilde ortaya koymaktadır (Acar, 2019).

Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı, Türkiye'nin iç güvenliğinin sağlanmasında kritik bir rol oynar. İç tehditler, organize suçlar, yasadışı silah ticareti, uyuşturucu kaçakçılığı ve terör örgütlerinin şehirlerdeki yapılanmalarına karşı elde edilen istihbarat bilgileri, güvenlik güçlerinin operasyonel faaliyetlerine yön vermektedir. Özellikle metropollerdeki terör tehditlerinin önlenmesinde, Emniyet İstihbaratı'nın sağladığı veriler sayesinde pek çok saldırı engellenmiş ve terörist grupların şehir içindeki hücre yapılanmaları çökertilmiştir.

Jandarma İstihbarat, Türkiye'nin kırsal bölgelerdeki güvenlik operasyonlarında ve sınır güvenliğinde önemli bir katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin sınır ötesi operasyonları ve sınır güvenliğini sağlama çabalarında Jandarma İstihbarat'ın topladığı veriler, sınırdan yasa dışı yollarla geçmeye çalışan unsurların tespit edilmesi, terör örgütlerinin kırsal alanlardaki faaliyetlerinin izlenmesi ve sınır ötesi operasyonların planlanmasında önemli rol oynamaktadır. Özellikle Suriye ve Irak sınırında terör örgütlerinin geçişlerini engellemeye yönelik operasyonlar, Jandarma İstihbarat'ın sahadan topladığı detaylı bilgilere dayanmaktadır.

Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından bir diğer önemli konu sınır güvenliğidir. İstihbarat teşkilatları, özellikle yasadışı göç, insan kaçakçılığı ve sınır ötesi terör tehditlerine karşı sınır güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye'nin Suriye sınırında yaşanan iç savaş ve mülteci krizleri bağlamında, sınır güvenliği konusundaki istihbarat faaliyetleri, sınırın kontrol altında tutulması ve güvenlik risklerinin en aza indirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. İstihbarat birimleri, yasadışı göçmen geçişlerini önlemek, sınır ötesi terör faaliyetlerini izlemek ve sınır güvenliğini sağlamak için sürekli olarak bilgi toplamakta ve bu bilgileri sınır güvenlik birimlerine iletmektedir.

Bölgesel ve uluslararası ilişkilerde de istihbaratın önemi büyüktür. Türkiye'nin komşu ülkelerdeki siyasi ve askeri gelişmeleri yakından takip etmesi, dış politika stratejilerini belirlemede önemli bir etkiye sahiptir. İstihbarat teşkilatlarının sağladığı bilgiler, Türkiye'nin bölgesel güç dengelerini anlamasına, komşu ülkelerle ilişkilerini yönetmesine ve uluslararası platformlarda pozisyon almasına yardımcı olur. Örneğin, Libya ve Suriye gibi çatışma bölgelerinde MİT'in sağladığı istihbarat verileri, Türkiye'nin askeri müdahalelerini planlamasında ve bu bölgelerdeki güvenlik durumunu değerlendirmesinde hayati rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından istihbarat teşkilatlarının sağladığı katkılar oldukça kritiktir. Terörle mücadele, sınır güvenliği, uluslararası işbirlikleri ve dış politika stratejilerinin belirlenmesi gibi alanlarda istihbaratın sağladığı bilgiler, Türkiye'nin iç ve dış tehditlerle başa çıkma kapasitesini artırmaktadır. İstihbarat teşkilatlarının etkin çalışmaları sayesinde, Türkiye'nin ulusal güvenliği tehditlere karşı daha sağlam bir şekilde korunmakta ve ülkenin güvenlik politikaları zamanında alınan stratejik kararlarla şekillendirilmektedir. İstihbaratın doğruluğu ve etkinliği, Türkiye'nin bölgesel ve küresel arenadaki rolünü güçlendiren önemli bir unsurdur.

Türkiye'nin Güvenlik Politikalarında Siber Güvenlik Teknolojilerinin Yeri

Siber güvenlik, günümüzde ulusal güvenlik politikalarının merkezi bir bileşeni haline gelmiştir. Siber tehditler, sadece devletlerin askeri ve siyasi yapılarına yönelik değil, aynı zamanda ekonomik sistemlerine

Şekil 2. 2022'de Askeriye ve Savunma Sanayiine Yönelik Siber Saldırıları

"Siber güvenlik, günümüzde ulusal güvenlik politikalarının merkezi bir bileşeni haline gelmiştir" (Şekil: KonBriefing, 2024).

de ciddi zararlar verebilmektedir (Singer & Friedman, 2014). Türkiye, artan siber saldırılara karşı siber güvenlik teknolojilerini geliştirerek bu alanda stratejik bir pozisyon edinmeyi hedeflemektedir.

Siber güvenlik, günümüzde ulusal güvenliğin yanı sıra ekonomik güvenliğin de önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Çin'in, Hollanda merkezli ASML şirketinden ileri düzey yarı iletken teknolojilerine ait bilgileri çalması, siber güvenliğin ekonomik ilişkilerdeki stratejik önemini ortaya koymaktadır. Bu olay, Batı dünyasının Çin'e karşı daha sert politikalar geliştirmesine yol açmış, siber casusluk ve ekonomik güvenlik konularını uluslararası gündemin ön sıralarına taşımıştır (Segal, 2022). Bu bağlamda, siber güvenlik teknolojileri, sadece askeri bir gereklilik olmaktan çıkmış, ekonomik rekabetin bir unsuru haline gelmiştir. Türkiye de benzer bir yaklaşımla siber güvenliğin önemini kavramış ve bu alandaki kapasitesini artırmak amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. Milli Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı gibi belgeler, Türkiye'nin bu konudaki yol haritasını belirlemiş, kamu ve özel sektörün iş birliği ile milli siber güvenlik çözümlerinin geliştirilmesi teşvik edilmiştir.

Türkiye'nin siber güvenlik alanındaki en önemli

adımlarından biri, Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi'nin (USOM) kurulması olmuştur. Bu merkez, Türkiye'nin siber tehditlere karşı erken uyarı ve müdahale kapasitesini artırarak ulusal güvenliği güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, yerli yazılım ve donanım geliştirme çalışmaları, Türkiye'nin siber güvenlik kapasitesinin artırılmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle Aselsan ve Havelsan gibi savunma sanayii şirketleri, siber güvenlik yazılımları ve çözümleri üreterek bu alandaki dışa bağımlılığı azaltmayı hedeflemektedir. Türkiye'nin siber güvenlik politikaları, ulusal güvenlik stratejileri ile paralel olarak geliştirilmekte ve bu alanda kamu-özel sektör iş birliği büyük önem taşımaktadır. Bu iş birliği çerçevesinde, siber güvenlikte yerli ve milli çözümler üretmek için üniversiteler, araştırma merkezleri ve teknoloji şirketleri arasındaki ortak çalışmalar teşvik edilmektedir.

Gelecekte, siber güvenlik teknolojilerinin devletlerarası ilişkilerdeki stratejik önemi artmaya devam edecektir. Siber saldırılar, sadece veri hırsızlığı ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda kritik altyapıları hedef alarak devletlerin ekonomik ve siyasi güçlerini zayıflatmaktadır (Healey, 2013).

Şekil 3. 2022'de Askeriye ve Savunma Sanayiine Yönelik Siber Saldırıları (ülkelere göre sayılar)

Siber tehditler, sadece devletlerin askeri ve siyasi yapılarına yönelik değil, aynı zamanda ekonomik sistemlerine de ciddi zararlar verebilmektedir (Şekil: KonBriefing, 2024).

Türkiye, bu tehditlerle mücadele edebilmek için siber güvenlik kapasitelerini artırmayı ve milli siber güvenlik çözümlerini geliştirmeyi sürdürecektir. Bu alanda bölgesel bir lider olma hedefi, Türkiye'nin güvenlik politikalarını şekillendiren ana unsurlardan biri olacaktır.

Siber güvenlik, Türkiye'nin ulusal güvenlik politikalarının temel bir bileşeni haline gelmiştir. Artan siber tehditler, siber güvenlik teknolojilerine yapılan yatırımların önemini vurgulamakta ve bu alandaki bağımsızlık, ulusal güvenlik için kritik bir hedef olarak görülmektedir. Türkiye'nin, siber güvenlikte milli çözümler üreterek siber bağımsızlığını sağlama yönündeki çabaları, ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarında daha güçlü bir konum edinmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, istihbaratın ulusal güvenlik politikalarına olan katkıları, farklı uluslararası ilişkiler teorileri perspektifinden ele alınmıştır. Her bir teori, istihbaratın güvenlik politikalarındaki rolünü kendi temel yaklaşımlarına uygun şekilde değerlendirmiştir.

Realist teoriye göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı içinde devletler sürekli bir güvenlik arayışı içerisinde. Bu bağlamda, istihbarat, devletlerin rakiplerini izleyerek güç dengesi kurmalarına ve stratejik önlemler almalarına olanak tanıyan temel bir araç olarak işlev görmektedir. Realistler, istihbaratı, devletlerin ulusal çıkarlarını ve egemenliklerini korumak için hayati bir unsur olarak görmektedir.

Liberal teori, istihbaratı, sadece güvenlik sağlama ya yönelik bir araç olarak değil, aynı zamanda uluslararası işbirliğini teşvik eden bir mekanizma olarak değerlendirmektedir. Liberal bakış açısına göre, devletler arası işbirliği, barışın sağlanması için kritik öneme sahiptir ve istihbarat paylaşımı bu işbirliğini güçlendiren bir unsur olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası kurumlar ve ittifaklar aracılığıyla istihbaratın kullanımı, küresel güvenliğe katkı sağlamaktadır.

Marksist teori, istihbaratı, kapitalist devletlerin egemen sınıfların çıkarlarını koruma aracı olarak ele alır. Bu teoriye göre, istihbarat, sınıf mücadelesinin bir parçası olarak, kapitalist sistemin devamını sağlamak ve emperyalist politikalar doğrultusunda ekonomik çıkarları korumak amacıyla kullanılmaktadır. Marksist perspektifte, güvenlik politikaları ekonomik eşitsizlikler ve sınıf mücadelesi bağlamında şekillenmektedir.

Konstrüktivist teori ise, istihbaratın sosyal olarak inşa edilen güvenlik algıları ve devletler arası ilişkilerdeki kimliklerin oluşumundaki rolüne odaklanır. Bu yaklaşıma göre, güvenlik tehditleri ve ulusal güvenlik politikaları, devletlerin birbirlerine yönelik algıları ve sosyal normlar doğrultusunda şekillenir. İstihbarat, bu algıların inşasında önemli bir unsur olarak kabul edilir ve devletler arası güveni oluşturma sürecinde kritik bir rol oynar.

Devletlerarası ilişkilerde siber güvenlik teknolojileri stratejik bir öneme sahiptir. Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejileri ile siber güvenlik politikaları paralel olarak gelişmektedir. Kamu ve özel sektör işbirliğiyle siber güvenlikte yerli ve milli çözümler üretmek amaçlanmaktadır. Güvenlik politikalarının şekillenmesinde siber saldırılarla mücadele kapasitesini arttırmak önemli bir bileşen haline gelmiştir. Ulusal ve uluslararası güvenlik politikalarında daha güçlü bir konum edinmek ve siber bağımsızlığı sağlamak için siber güvenlikte milli çözümler üretmek, Türkiye'nin attığı önemli adımlardandır.

Sonuç olarak, istihbarat, her bir teori açısından farklı işlevlere sahip olsa da, devletlerin ulusal güvenlik politikalarının şekillendirilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. İster güç dengesi kurma aracı, ister uluslararası işbirliğini destekleyen bir mekanizma ya da sınıf mücadelesinde bir kontrol aracı olsun,

istihbaratın ulusal ve uluslararası güvenlik açısından hayati öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışma, istihbaratın güvenlik politikalarındaki çok yönlü rolünü ve teorik çerçeveler içinde nasıl değerlendirildiğini detaylı bir şekilde incelemektedir. 🌸

Kaynakça

- Acar, Ü. (2019). Yönlendirici Güç: İstihbarat Servisleri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 103-134.
- Açıkbaş, A. E. (2022). Türkiye'nin Milli Güvenlik Politikası. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 50-65.
- Andrew, C. (1997). The Future of European Security and the Role of Intelligence. *Irish Studies in International Affairs*, 8, 49-56.
- Aydın, M., Ereker, F. (2014). Türkiye'de güvenlik: algı, politika, yapı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 11(43), 127-156.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 69-85.
- Bilgin, P. (2007). Only strong states can survive in Turkey's geography: the uses of "geopolitical truths" in Turkey. *Political geography*, 26(7), 740-756.
- Birdişi, F. (2011). Ulusal güvenlik kavramının tarihsel ve düşünsel temelleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(31), 149-169.
- Booth, K. (1991). Security in Anarchy: Utopian Realism in Theory and Practice, *International Affairs*, 67(3), 527-545.
- Booth, K. (2007). *Theory of world security*. Cambridge University Press.
- Dağdeviren, I., Kedikli, U. (2023). Devletin Güvenlik ve Terörle Mücadele Aracı Olarak İstihbarat Yöntemleri ve Önemli Uygulama Örnekleri: İngiltere, ABD, İsrail ve Türkiye. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1351-1368.
- Diez, T. (2012). Insulator, Bridge, Regional Center? Turkey and Regional Security. (ed. Ebru Canan-Sokullu) *Debating Security in Turkey: Challenges and Changes in the Twenty-first Century*, 45-54. Lexington Books.
- Doyle, M. V. (2005). Three Pillars of the Liberal Peace. *American Political Science Review*, 99(3), 463-466.
- Ertem, H. S. (2012). Kimlik ve güvenlik ilişkisine konstruktivist bir yaklaşım: "Kimliğin güvenliği" ve "güvenliğin kimliği". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8(16), 177-236.
- Ertem, H. S., Düzgün, A. N. (2021). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17(37), 39-83.
- Fidan, H. (1999). *Intelligence and Foreign Policy: A Comparison of British, American and Turkish Intelligence Systems*. (Doktora Tezi). Bilkent Üniversitesi. Ankara.
- Gill, P. (2012). Intelligence, Threat, Risk and the Challenge of Oversight, *Intelligence and National Security*, 27(2), 206-222.
- Hastedt, G. (1998). Seeking economic security through intelligence. *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, 11(4), 385-401.
- Healey, J. (2013). *A Fierce Domain: Conflict in Cyberspace, 1986 to 2012*. Washington, DC: Cyber Conflict Studies Association.
- Hilsman, R. (1952). Intelligence and policy-making in foreign affairs. *World Politics* 5(1), 1-45.
- Hoffmann, S. (2022). The geopolitical economy of state-led intelligence-commerce: two examples from Iraq and West Germany, *Globalizations*, 1-17.
- Jervis, R. (1986). Intelligence and Foreign Policy: A Review Essay. *International Security*, 11(3), 141-161.
- Jones, R., Davies, G. A. M. (2012). Democratic Peace or Clash of Civilizations? Target States and Support for War in Britain and the United States. *The Journal of Politics*, 74(4), 1038-1052.
- Karabulut, A., Değer, F. (2015). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 69-79.
- Karakullukçu, M. (2014). Middle East Regional Security Challenges: The View from Turkey. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 67(2), 31-35.
- Kavıracı, O., Demirbaş, M. (2020). İstihbarat Faaliyetlerinin Devlet Güvenliği Açısından İncelenmesi. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(1), 49-64.
- Kolasi, K. (2014). Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?. *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Teorik Değerlendirmeler*, 121-154.
- Layne, C. (1994). Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace. *International Security*, 19(2), 5-49.
- Moran, A. (2015). Intelligence and security. *International Security Studies: Theory and Practice*, 178-190. Routledge.
- Newman, E. (2001). Human security and constructivism. *International studies perspectives*, 2(3), 239-251.
- Sandıklı, A., Emeklier, B. (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm. (ed.), *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Scott, L., Jackson, P. (2004). The Study of Intelligence in Theory and Practice. *Intelligence & National Security*, 19(2), 139-169.
- Segal, A. (2022). *The Hacked World Order: How Nations Fight, Trade, Maneuver, and Manipulate in the Digital Age*. New York: PublicAffairs.
- Singer, P. W., & Friedman, A. (2014). *Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know*. Oxford University Press.
- Söylemez, Z. (2019). *Ulusal Güvenlik ve Türk İstihbarat Sistemi*. (Doktora Tezi). Karabük Üniversitesi. Karabük.
- Walt, S. M. (2010). Realism and security. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*.
- Yılmaz, S. (2012). Türkiye'nin iç güvenlik yapılanmasında değişim ihtiyacı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 17-40.

İkinci Çin-Japon Savaşı Sırasında Rol Model Olarak Ankara: "Chongqing Bizim Ankara'mız!"¹

NECATİ DEMİRCAN* & YE ZHANGXU**

*2017 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2018-2021 yılları arasında Shanghai Üniversitesinde Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Demircan, Shanghai Üniversitesi Küresel Çalışmalar bölümünde doktora öğrencisidir.

E-posta: ndemircan11@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5319-9629>

** Ye Zhangxu Şanghay Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi'nde Dünya Tarihi alanında doktora öğrencisi ve Türk Araştırmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Araştırma alanları arasında Türkiye'nin çağdaş dış siyaseti ve geç dönem Qing Hanedanlığı ile Çin Cumhuriyeti dönemindeki Çin-Türk ilişkileri bulunmaktadır.

E-posta: yezx207@163.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7327-5679>

Geliş Tarihi: 19.04.2024

Kabul Tarihi: 10.08.2024

ÖZ

1911 Çin devriminin kadroları ve Çin Komünist Partisi'nin erken dönem kadroları Türk Devrimi'ne karşı ilgi duymuşlardır. Bu ilginin altında emperyalizme karşı Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde verilen Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Devrimi'yle ekonomik ve siyasi tam bağımsızlığın kazanılması yatmaktadır. İkinci Çin-Japon Savaşı sırasında Japon emperyalizmine karşı direnen Çinliler başkent Nanjing'in düşüşü sonrası başkentin Chongqing'e taşınması ile İstanbul'un işgali sonrası Türkiye'nin başkentini Ankara'ya taşınması arasında bir analogi kurmuştur. Guomintang hükümetinin 21 Kasım 1937'de başkenti Chongqing'e taşıdığını ilan etmesinden sadece iki hafta sonra 4 Aralık 1937'de Birleşik İnceleme (统一评论) dergisinin editörü Yun Fu "Chongqing Bizim Ankaramız!" başlıklı yazısını kaleme almıştır. Birleşik İnceleme, Kasım 1935'te Chengdu'da kurulan ve Kasım 1939'da yayın hayatına son verilen Zhang Yunfu'nun (张云伏) editörlüğünü yaptığı ve Birleşik İnceleme Yayıncılık (United Review Press) tarafından yayınlanan bir siyasi dergiydi. Haftalık Birleşik İnceleme, savaş ağaları arasında ve siyasi olarak bölünmüş Çin'i tekrar birleştirme misyonunu benimsemişti. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı sırasında tüm kesimleri emperyalizme karşı birleştirme siyasetiyle paraleldir.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Chongqing, Çin, İkinci Çin-Japon Savaşı, Türkiye

Ankara as a Role Model during the Second Sino-Japanese War: "Chongqing is Our Ankara!"

ABSTRACT

The cadres of the 1911 Chinese Revolution and the early cadres of the Communist Party of China (CPC) were especially interested in the Turkish Revolution (Demircan & Zhangxu, 2023; Akalın, 2023). Underlying this interest was the War of Independence against imperialism led by Mustafa Kemal Atatürk and the achievement of full economic and political independence through the Republican Revolution. The Chinese resistance to Japanese imperialism during the Second Sino-Japanese War drew an analogy between the move of the capital to Chongqing after the fall of Nanjing and Türkiye's move of the capital to Ankara after the occupation of Istanbul. On December 4, 1937, just two weeks after the Guomintang government announced on November 21, 1937, that it had moved its capital to Chongqing, Yun Fu, editor of the journal United Review (统一评论), wrote an article titled "Chongqing is Our Ankara!". The United Review was a political journal edited by Zhang Yunfu (张云伏) and published by the United Review Press, which was founded in Chengdu in November 1935 and ceased publication in November 1939. The weekly United Review was on a mission to reunite a warlord-ridden and politically divided China. This approach parallels Türkiye's policy of uniting all sectors against imperialism during the War of Independence.

Keywords: Ankara, China, Chongqing, Second Sino-Japanese War, Türkiye.

Giriş

DÜNYADAKİ TÜM DEVRİMLER BİRBİRİNİ etkilemiştir (Zedong, 1975: 314). Bu etkileşim aynı zamanda Türk devrimi ile Çin devrimi arasında da olmuştur. Türk devriminin başarısı ezilen tüm uluslar için umut kaynağı ve bir model oluşturmuştur. Özellikle 1911 Çin devriminin kadroları ve Çin Komünist Partisi'nin erken dönem kadroları Türk Devrimi'ne karşı ilgi duymuşlardır (Demircan & Zhangxu, 2023; Akalın, 2023). Bu ilginin altında emperyalizme karşı Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde verilen Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Devrimi'yle ekonomik ve siyasi tam bağımsızlığın kazanılması yatmaktadır.

İkinci Çin-Japon Savaşı sırasında Japon emperyalizmine karşı direnen Çinler başkent Nanjing'in düşüşü sonrası başkent Chongqing'e taşınması ile İstanbul'un işgali sonrası Türkiye'nin başkentini Ankara'ya taşımaları arasında bir analogi kurmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'un işgale uğramasının ardından Ankara, Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesinde yeni bir merkez olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasından sonra Ankara, Türkiye'nin başkenti olmuştur.

Japonya 7 Temmuz 1937'de Çin'in tamamı-

nı işgal etmeye yönelmiş ve Çin'de Japon saldırganlığına karşı topyekûn bir direniş patlak vermiştir. Çin-Japon Savaşı kısa sürede sona erdirilemeyince, Milliyetçi Hükümet uzun vadeli bir direniş savaşına hazırlanma gerçeğini kabul etmiş ve savaş stratejilerini yeniden düzenlemek zorunda kalmıştır. 20 Kasım 1937'de Lin Sen ve heyeti Hankou'ya gelmiş ve Milliyetçi Hükümetin Başkanı olarak "Milliyetçi Hükümetin Chongqing'e Taşınması Deklarasyonu"nu yayınlamak başkent Chongqing'e taşındığını duyurmuştur. 1 Aralık 1937'de Ulusal Hükümet resmi olarak Chongqing'de faaliyet göstermeye başlamıştır.

İkinci Çin-Japon Savaşı sırasında Japon emperyalizmine karşı direnen Çinliler, başkent Nanjing'in düşüşü sonrası başkent Chongqing'e taşınması ile İstanbul'un işgali sonrası Türkiye'nin başkentini Ankara'ya taşımaları arasında bir analogi kurmuştur. Bu konuda 1937 ile 1939 yılları arasında Çin'in çeşitli gazetelerinde "Chongqing Bizim Ankara'mız!"², "Çin'in Ankara'sı"³, "Çin'in Ankara'sının panoramik görünümü"⁴, "Çin'in Ankara'sına İyi Dilekler"⁵, "Sichuan Çin'in Ankara'sıdır"⁶, "Çin'in Ankara'sı Tartışılıyor"⁷ ve "Yunnan Çin'in Ankara'sıdır"⁸ başlıklı makaleler yazılmıştır. Geçici başkent Chongqing'in "Çin'in Ankara'sı" olarak değerlendirilmesi Çinlilerin gözünde Ankara'yı bir sembol haline dönüşmüştür.

Guomindang hükümetinin 21 Kasım 1937'de başkenti Chongqing'e taşındığını ilan etmesinden sadece iki hafta sonra 4 Aralık 1937'de Birleşik İnceleme (统一评论) dergisinin editörü Yun Fu "Chongqing Bizim Ankara'mız!" başlıklı yazısını kaleme almıştır. Bu açıdan hükümet yetkililerinin Chongqing'e akın akın geldiği

bir dönemde yazarın Kurtuluş Savaşı yıllarının Ankara'sına benzeterek ifade ettiği duygular ve zafere olan inancı güçlüdür. Yazar Chongqing'in coğrafi ve stratejik konumuyla Ankara'nın şartlarını kıyaslamıştır. Chongqing'in Ankara gibi düşmanın ulaşması için zor bir şehir, korunması ve ulaşım açısından ise kolay bir şehir olduğunu vurgulamıştır (Fu, 1937; Kalkan & Fidan, 2023).

Çinlilerin Chongqing'in başkent olmasını Ankara ile özdeşleştirmelerinin altında iki sebep bulunmaktadır. İlk olarak Çin'in ilericilerinin Türk devrimine karşı duydukları ilginin bir sempatiye dönüşmesidir. İkinci olarak Türkiye'nin Çin'in zor zamanında yanlarında durmasıdır. 16 Mayıs 1935 'de Çin'in Türkiye'de ilk elçiliğini açması ikili ilişkilerin gelişmesinde oldukça olumlu rol oynamıştır. Ardından Çin'de savaş koşullarına rağmen Türkiye'nin Chongqing'te bir elçilik binası açmış ve Türkiye'nin orta elçisi Emin Ali Sipahi 21 Aralık 1939'da Chongqing'e gelmiş ve itimatnamesini sunarak görevine başlamıştır (BCA, 1940; TDA, 1939; Hong Kong Herald 1939). Türkiye'nin ekonomik sorunlar nedeniyle 1931 yılında kapanan diplomatik temsilciliği 8 yıl aradan sonra orta elçilik seviyesine yükseltilerek yeniden açılmıştır.

Birleşik İnceleme (统一评论)⁹

Birleşik İnceleme, Kasım 1935'te Chengdu'da kurulan ve Kasım 1939'da yayın hayatına son verilen Zhang Yunfu'nun (张云伏) editörlüğünü yaptığı ve Birleşik İnceleme Yayıncılık (United Review Press) tarafından yayınlanan bir siyasi dergiydi. Çin o dönemde siyasi kaos içinde farklı bölgesel yönetimlere ayrılmış durumdaydı (CNBKS, 2024). Haftalık Birleşik İnceleme,

savaş ağaları arasında ve siyasi olarak bölünmüş Çin'i tekrardan birleştirme misyonunu benimsemişti. Bu yaklaşım, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı sırasında tüm kesimleri emperyalizme karşı birleştirme siyasetiyle paraleldir.

Sun Yat-sen'in Üç Halk İlkesini savunan dergide güncel olaylar, siyasi ve ekonomik durumlar, sınır sorunları hakkındaki raporların yanı sıra eski figürler ve olaylarla ilgili akademik araştırmalar yayınlanmıştır. Haftalık olarak yayınlanan dergide Sınır Sorunları, Akademik Araştırma, Güncel Olaylar Yorumu, Kısa Yorum, Gençlik Forumu, Konferans Tiyatrosu, Dünya Haftası, Doğu Ölçeği, Batı Pençesi, Görüş Koleksiyonu, Gençlik Köşesi vb. köşeler yer almaktaydı (CNBKS, 2024).

Dergide yayınlanan başlıca makaleler arasında "Japon emperyalizminin saldırganlığıyla nasıl başa çıkılır?", "Çin'in ihtiyaç duyduğu siyasi sistem", "Han Hanedanlığının sonu ve Wei Hanedanlığının başında Liaodong'daki Gongsun klanı", "Uluslararası ekonomik mücadele ve Çin devrimi", "Akdeniz'de İngiltere, Fransa ve İtalya'nın siyasi coğrafyası", "Kırsal kesimin canlanması ve kooperatif hareketi", "Sınır sorunları: Songpan üzerine bir inceleme", "Psikolojik bir ulusal savunma nasıl inşa edilir", "Dünya kültürleri ve Çin kültürü", "Sichuan Kırsal Yapı Enstitüsü'nün geçmişi, bugünü ve geleceği" ve "Sichuan Kırsal İnşaat Akademisi'nin Dünü, Bugünü ve Geleceği" ve "Japon Yenileşme Hareketi" gibi makaleler yer almaktadır.

4 Aralık 1937'de Yun Fu'nun Haftalık Birleşik İnceleme'de yazdığı "Chongqing Bizim Ankara'mız" başlıklı yazısının tam çeviri metnini sizlerle paylaşıyoruz.

統一評論週報

重慶——我們的安哥拉

雲 伏

安哥拉是小亞細亞的一個中等城市，小亞細亞又稱亞洲土耳其。歐戰期中，土軍敗於協約國，一九一八年停戰條約成，協約國圖瓜分土耳其，迫君士坦丁堡政府接受亡國條款，而政府亦與協約國通，以求苟安。是時，土耳其青年黨仍有極大潛勢力，有名的陸軍高級將官凱末爾止駐節安哥拉城，傳檄軍隊，共圖復興土耳其。有志之士，四方響應，集於安哥拉，安哥拉遂成爲土耳其民族復興的根據地。此新興的勢力，將青年土耳其黨加以改造，成立土耳其國民黨，推凱末爾爲領袖。一九一九年，英法意及希臘聯軍攻土京，君士坦丁堡陷，土王成爲傀儡。君士坦丁堡政府乃一通敵之僞府，於是，安哥拉事實上成爲新土耳其的新京。凱末爾以少數之兵，惡劣之械，困守安哥拉幾近三年，最後並遭兵臨城下之危，卒賴不屈不撓之人心，團結一致之精神，將希軍戰敗，突圍而出，英法意先後來和，新土耳其遂以困守安哥拉三年之結果，卒建立新共和國，一洗近東病夫之醜名，並瀆百餘年之國恥。於是，安哥拉聞名世界，土耳其人世世不忘，不有遷都安哥拉，那有今日的土耳其。

版出日四月二十年六廿國民
期三廿第 卷四第
(期一十九第總)
版出日六期星逢每

號九十街市馬驛都成：行發總
局書大各埠各：處售代

中華郵政特准掛號
認爲新聞紙類
中央黨部宣傳委員
會登記證文字六七
國民政府內政部登
記證警字第一九七
號

(印代局刷印女器記新藝成)

本期目錄

- 重慶——我們的安哥拉..... 雲 伏
- 民主與自由..... 崇 雲
- 日本帝國主義研究..... 喻 智 微
- 流沙擴記..... 羅 定 中
- 日本西進政策之檢討(續)..... 龍 鍾 興
- 世界一週..... 記 者
- 青年園地..... 高 青 邱..... 毅 偉..... 冷 冰

本期零售價洋三分
預定全年一元四角
外埠酌加郵費一角

"Chongqing Bizim Ankara'mızı!" başlıklı yazının özgün metni, 1. sayfa
(Fotoğraf: Hung Ying Library, 2024).

Chongqing Bizim Ankara'mız
重庆: 我们的安哥拉 统一评论周报
Yun Fu, (1937)

Ankara¹⁰, Asya Türkiye'si olarak da bilinen Küçük Asya'da orta büyüklükte bir şehirdir. I. Dünya Savaşı¹¹ sırasında Türkiye, İtilaf devletleri tarafından yenilgiye uğratılmış ve 1918 yılında bir ateşkes anlaşmasına varılmıştır. İtilaf devletleri Türkiye'yi parçalamış ve İstanbul¹² (Osmanlı) hükümetini boyun eğdirme şartlarını kabul etmeye zorlamıştır ve Hükümet de geleceği düşünmeden anlık rahatlık amacıyla İtilaf Devletleriyle işbirliği yapmıştır. O dönemde Jön Türkler hala büyük bir potansiyele sahipti.

M. Kemal burayı ulusu yeniden canlandırmak için bir üs olarak seçmiştir.

Ünlü kıdemli General Mustafa Kemal¹³ Ankara'da görev yapıyordu ve Türkiye'yi yeniden canlandırmak amacıyla bir askere alma duyurusu yayınladı. Yüce ideallere sahip insanlar her taraftan cevap verdiler ve Ankara'da toplandılar. Ankara, Türk ulusal canlanmasının üssü haline geldi. Ortaya çıkan bu güç Jön Türkleri dönüştürdü (reform etti), Türk Milliyetçi Partisi'ni kurdu¹⁴ ve Mustafa Kemal'i lider olarak seçti.

1919'da İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan kuvvetleri Türk başkentine saldırdı, İstanbul düştü ve Sultan bir kukla haline geldi. İstanbul hükümeti düşmanla işbirliği yapan kukla bir hükümetti, bu nedenle Ankara aslında yeni Türkiye'nin başkenti oldu. Az sayıda asker ve yeter-

siz silahlarla Mustafa Kemal yaklaşık üç yıl boyunca Ankara'da mahsur kaldı. Sonunda şehir kuşatma altına alındı. Ancak, boyun eğmeyen yüreği ve birlik ruhu sayesinde Yunan ordusunu yendi ve kurtuldu. Sonuç olarak İngiltere, Fransa ve İtalya Türkiye ile barış yapmaya geldi. Yeni Türkiye ancak üç yıl Ankara'da sıkışıp kaldıktan sonra yeni bir cumhuriyet kurdu ve "Yakın Doğu'nun Hasta Adamı" çirkin adını ve yüz yıldan fazla süren ulusal aşağılanmayı temizledi. Bu nedenle Ankara tüm dünyada meşhur oldu ve Türk halkı bunu asla unutmayacak. Başkent Ankara'ya taşınmasaydı, bugün Türkiye diye bir şey olmazdı.

Ankara, kuzeyinde dağlar ve çorak ovalar bulunan Küçük Asya'nın ortasında yer almaktadır. Doğudan batıya demiryolu ulaşımı vardır, ancak her yöne bağlantısı iyi değildir. M. Kemal burayı ulusu yeniden canlandırmak için bir üs olarak seçmiştir. Çünkü ulaşım açısından elverişsizdir ve düşman tehditlerinden kolayca kaçınabilir. Aynı zamanda merkezde yer aldığı için Türkiye'nin geri kalanını kontrol edebilir. Buradaki insanlar sade bir kalbe, devrimci bir tarza sahiptir ve ulusu yeniden canlandırmak gibi zorlu bir işi üstlenebilirler. Ankara gibi ücra bir taşrada devrim uğruna bu kadar çok insanın öleceğini kim bilebilirdi? Ankara uzak bir iç bölgede yer aldığı için güvenli bir yerdir. Türk merkezi hükümetinin burada kurulması, Ankara'nın var olacağı ve Türk devletinin var olacağı anlamına gelir. Dolayısıyla Türkiye uzun vadeli savaş planını gerçekleştirebildi ve nihai zafer hedefine ulaşabildi.

*Özgün Çince metin Türkçe'ye ilk kez Necati Demircan tarafından çevrilmiştir.

(2)

論評一統

期一十九第

安哥拉位於小亞細亞中部，北負大山，南臨沙原，東西有鐵路交通，但非四通八達。凱末爾之以此為復興民族根據地，以其交通不便，易避敵軍威脅，位於中部，便策應殘餘之全土，人心樸實，有革命風，允能與復興民族之艱鉅工作。焉知此僻處腹地之安哥拉，竟成亡秦必絕之三戶。因為安哥拉僻處腹地，是安全地方，土耳其中央政府樹立於此，即表示安哥拉存在一日，土耳其國家存在一日，所以，土耳其能實現長期抗戰的計劃，並完成最後勝利的目的。我們的國民政府自十一月二十一日起，宣布遷都重慶，遷都的目的，在國府宣言中說得明白，(一)遷中樞於安全地方，以打破敵人迫我為城下之盟的迷夢，(二)遷中樞於西部中國，以表示長期抗戰的決心，(三)以中樞的安全，保障抗戰的最後勝利。現在的日寇，正如當年進攻土耳其的希臘，遷都以實現長期抗戰，正如固守安哥拉三年一樣，保安哥拉可以證土耳其革命成功，戰敗敵人，重慶何嘗不能保證我們戰勝倭寇，完成最後勝利的目的，所以，重慶已經成了我們的安哥拉。

然則，重慶有沒有安哥拉的資格呢？我的答覆是有。從形勢方面說，重慶處於叢山之中，四川四圍的山和水，就是天然的金城鐵壁。從交通方面說，東有長江，順流而下，輸運便利，交通敏捷。南有公路，可達湘黔，再通滇桂粵，直至於海，湘黔川黔威靈寶鐵路成，更成鐵路運輸之中心。西通成都，直達陝隴，公路已成，軍運便利。再就物產方面言，四川為膏腴之地，無物不產，予以開發，寶藏無限，尤以糧食問題，絕無恐慌。且四川易守難攻，高屋建瓴，東南北可三路並出，進而規復中原，敵寇一旦即老，我之銳氣，絕不可當。而川人敏捷，遊俠尚義，向產革命志士，縱不云西南半壁，即川中一隅，亦等一國，以抗強寇，游優有餘，何況戰局前途，絕不致此。故以各種條件而論，重慶實優於安哥拉，安哥拉可成復興土耳其民族的根據，重慶當然更是復興中華民族的最後根據地。

不過，安哥拉之能成復興土耳其民族的最後根據地，不僅其地勢，交通

世界一週

一，比京會議閉幕以後

在比利時舉行之九國公約國會議，已於十一月二十四日晚通過報告書後，於極端悲觀空氣中宣告無期延會。關於報告書內容及公布與否問題，自會議重開以來，即成為議題中心，經過二十二日之激烈辯論後，我所希望之積極表示，仍未通過，並見意大利代表之反對公布，而我代表顧維鈞氏亦以會議並無結果，毋庸公布，遂決定祇通知與各關係國。會議公開發表之方式。宣言內容，計分十二點，一，重申條約尊嚴之旨，二，武力不能求和平，三，違反條約，促進軍擴，四，比京會議之目的在尋求和平解決中日紛爭之法，五，申述二十日索比京會議之工作，六，會議希望中日兩國能尋求和平解決之道，但非直接談判，七，申明九國公約之和平旨趣，八，會議相信中日紛爭終能和平解決，嘉惠國際不忽視和平解決之道，十一，延會後各國政府繼續交換意見，尋求解決中日紛爭之道，十二，將來由主席或兩會員國之申請，會議重開。本報於比京會議召集之初，即斷定其絕無結果，今果一一實現

“Chongqing Bizim Ankara'mız!” başlıklı yazının özgün metni, 2. sayfa

(Fotoğraf: Hung Ying Library, 2024).

Milliyetçi Hükümetimiz 21 Kasım'da başkenti Chongqing'e taşıyacağını açıklamıştır. Başkentin taşınmasının amacı Milliyetçi Hükümetin Deklarasyonunda açıkça belirtilmiştir:

(1) Düşmanın bizi baskı altında imzalanan bir antlaşmayı imzalamaya zorlama hayalini

kırmak için başkenti güvenli bir yere taşımak;

(2) Çin'in savaşa uzun süre direnme kararlılığını göstermek için başkenti batı Çin'e taşımak;

(3) Direniş savaşının nihai zaferini sağlamak için başkentin güvenliğini kullanmak.

Bugünün Japon işgalcileri tıpkı Türkiye'ye saldıran Yunanlılar gibidir ve Türkler uzun süreli bir direniş savaşı yapmak için başkentlerini taşıdılar. Tıpkı üç yıl boyunca Ankara'da kuşatma altında kaldıkları gibi, Ankara'yı korumak Türk devriminin başarısını kanıtlayabilecek ve düşmanı yenebilecekti. Chongqing neden Japon korsanlara karşı zaferimizi kanıtlayamadı ve nihai zafer hedefine ulaşamadı? Bu nedenle Chongqing bizim Ankara'mız oldu.

Mustafa Kemal'in siyaseti, Türkiye'nin düşmana karşı zaferinin anasıdır; bu da Ankara hükümetinin düşmana direnmek ve siyasi yenilik yapmak için gücü birleştirme cesaretidir.

Ancak, Chongqing Ankara olmak için gerekli niteliklere sahip mi? Benim cevabım evet. Konum açısından Chongqing dağların arasında yer alıyor ve Sichuan'ı çevreleyen dağlar ve nehirler doğal engeller. Ulaşım açısından doğuda Yangtze Nehri var ve ulaşım rahat ve hızlı. Güneyde Hunan ve Guizhou'ya ulaşabilen ve daha sonra denize ulaşana kadar Yunnan, Guangxi ve Guangdong'a bağlanabilen bir otoyol vardır.

Hunan-Guizhou-Sichuan-Guizhou-Chongqing-Chengdu demiryolu tamamlandığında demiryolu taşımacılığının merkezi haline gelecektir. Batıda Chengdu'ya ve doğrudan Shaanxi ve Gansu'ya bağlanmaktadır. Otoyol tamamlanmıştır ve askeri ulaşım elverişlidir.

Ürünler açısından Sichuan verimli bir topraktır. Her şeyi üretir ve geliştirildiği takdirde sınırsız rezervlere sahiptir. Özellikle gıda konusunda kesinlikle endişe edilecek bir durum yok. Dahası, Sichuan'ı elde tutmak kolay ama saldırmak zordur. Yüksek bir konuma sahiptir ve iyi konumlandırılmıştır. Doğudan, güneyden, kuzeyden üç yönde ilerleyebilir ve ardından Orta Ovaları geri alabilir. Japon düşmanın morali düştüğünde, askerlerimizin dinçliği asla durdurulamayacaktır. Sichuan halkı çevik, maceracı ve dürüştür ve her zaman çok sayıda devrim şehidi vermiştir. Duvarın güneybatı yarısından bahsetmiyorum bile, Sichuan'ın sadece bir köşesi güçlü korsanlara direnebilen bir ülkeye eşdeğerdir. Üstelik savaşın geleceği asla bu noktaya gelmeyecektir. Dolayısıyla çeşitli koşullar açısından Chongqing Ankara'dan daha iyidir. Ankara, Türk ulusunun canlanmasının temeli olabilir ve Chongqing kesinlikle Çin ulusunun canlanmasının son üsüdür.

Ancak Ankara, Türk ulusunun canlanması için nihai üs haline gelebilir. Arazisi, ulaşımı, ürünleri, görevleri vs. sadece başarısını belirleyen mutlak koşullar değildir. Aynı zamanda, Mustafa Kemal'in siyaseti, Türkiye'nin düşmana karşı zaferinin anasıdır; bu da Ankara hükümetinin düşmana direnmek ve siyasi yenilik yapmak için gücü birleştirme cesaretidir. Her ne kadar Chongqing Ankara ile kıyaslansa da, eğer gelecekteki Milliyetçi Hükümet saldırıganlığa karşı direnmek için birlik gücünü pekiştirmeye, reform politikalarını uygulamaya ve savaş karşıtı güçleri ruhen beslemeye aktif olarak katılmazsa, Chongqing yine Chongqing olacaktır ve Çin'in Ankara'sı olarak adlandırılmayabilir.

，物產，人物等，為決定其成功之絕對條件，凱末爾的政治，更為土耳其抗敵致勝之母，此即安哥拉政府抗敵團結之有力及政治革新的魄力。重慶雖然是安哥拉，今後的國府，倘不積極從事於鞏固團結得力的力量及刷新政治的實施，把抗戰力量精神上加以灌溉，重慶還是重慶，未必真能被人稱為中國的安哥拉。

土耳其安哥拉政府鞏固團結得力的方法，是召集國民會議及確定國民黨專黨專政由於前者，把真正的國民意志表現出來但是國民會議同時把一黨專政的原則確定，所謂各黨各派絕對放棄其主張，而聆命於國民黨，實現一致的行動。因為天下定於一，國民黨專政的原則不確定，則國民會議是衆議盈庭，莫衷一是的，並且將成為黨爭的屠宰場。所以，安哥拉政府的政權，是確確實實立於軍事統治的基礎之上，而同時未忘去他的民主立場。我們祇看當時的國民會議，絕對受土耳其國民黨的領導，絕對尊崇凱末爾為領袖，就可見當時抗戰團結力的鞏固情形。其次，關於刷新政治方面，安哥拉政府亦能做到他革命的限度。他毫不遲疑的廢止帝制，取消宗教與政治的連繫關係，改革社會及經濟制度，所以，安哥拉政府不僅是復興土耳其民族的民族主義集團，更是土耳其社會革命的領導者，他確實能把土耳其領進嶄新的歷史階段，使全部土耳其人為實現其新生命而奮鬥，不達目的，絕不停止。這就是說，安哥拉政府有其形式的條件，更有其精神的條件，兩者俱備，決定了土耳其民族復興運動的勝利。

國民政府到了重慶，從交通，地勢，物產，人力各方面說，形式的條件已經完備，合於支持長期抗戰的須要，不過，為完成於勝利條件，我們希望國民政府迅速努力灌溉。在鞏固團結力量方面，我們希望國民政府掃蕩一切動搖抗戰力量的陰謀，中國國民黨本身是民衆的政黨，他所指導的政府並未稍犯專制之病，不應當允許動搖一黨專治及讓政不從民的言論和行跡存在，祇須中國國民黨不出賣中華民族，國民政府不勾結日寇，現在的政權就應當確

，願增吾人之悲感。本來，比京會議之產生，原於國聯中日問題諮詢委員會之建議，今比京會議既告完全失敗，則中國諮詢委員會當必重開，以尋求善後之法。據傳來消息，委員曾於本月十左右當能重開，但究竟能有如何結果，則非吾人所敢希望，不過，講求公理，亦未始非弱者對強者之道，而實際如何，除中國民族自強出路，一一抗戰到底——別無他法。

二、英法調解歐洲關係

英代表哈立法克斯使德與德當局之談話，本報前期已略為申述。惟德國目前外交活動之中心要求，在企圖逼迫英法承認退還德屬殖民地，而英法之難於和德意者亦在此，故此英法始終難獲何種滿意結果。不過，英法始終難獲歐洲和平被破壞，即比京會議之無結果，亦未嘗非因此。現英法間又繼英德博斯一行，已於十一月三十日啟程赴倫敦，應英法之邀，而就歐洲國際關係，為一般的討論。因英法談話繼英德談話而舉行，中間的風聲關係，當甚密切，倫敦發生英將親德，並勸告法國謀俄，以滿足德國對中歐之野心，作為暫緩要求退還殖民地，藉維歐洲和平之傳說。英將親德，未必能成事實，而英法必對德為相當之讓步，此為維持歐洲和平之代價，恐將為必然之趨勢。歐局倘能循此而暫得解決，遠東局勢必發生大變，惟此則最少當須三兩個月，故我今日之支持長期抗戰，從種種方面說，均

"Chongqing Bizim Ankara'mız!" başlıklı yazının özgün metni, 3. sayfa

(Fotoğraf: Hung Ying Library, 2024).

Ankaradaki Türk hükümetinin, saldırganlığa karşı koymak için güçlerini birleştirme yöntemi, Millet Meclisini toplamak ve halkın gerçek iradesini göstermek için Milliyetçi Partinin tek parti yönetimini belirlemektir. Bununla birlikte, Millet Meclisi aynı zamanda tek parti diktatörlüğü ilkesini de belirledi, yani her kesim kendi savunuculu-

ğundan kesinlikle vazgeçecekti ve birleşik eylemi sağlamak için Milliyetçi Parti'den emir aldı. Gök kubbe altındaki her şey tek bir yöneticiye boyun eğdiğinden, Milliyetçi Parti diktatörlüğünün ilkelere belirsiz olsaydı, Millet Meclisi anlaşmazlıklarla dolacak ve çeşitli kesimlerin anlaşmazlıklarının mezhabası haline gelecekti. Dolayısıyla Ankara

hükümetinin rejimi gerçekten de askeri yönetime dayanıyordu ama aynı zamanda demokratik duruşunu da unutmamıştı. Sadece o dönemdeki Millet Meclisi'ne bakacak olursak, kesinlikle Türk Milliyetçi Partisi'nin liderliği altındaydı ve Kemal'e lider olarak kesinlikle saygı duyuyordu, bu da o dönemde savaş karşıtı birliğin sağlandığını gösteriyordu.

Ankara hükümeti sadece Türk ulusunu yeniden canlandıran milliyetçi bir grup değil, aynı zamanda Türk sosyal devriminin de lideriydi. Türkiye'yi yeni bir tarihsel aşamaya taşıyacağı ve tüm Türklerin yeni yaşamları için çaba göstermelerini sağlayacağı kesindir.

İkinci olarak, siyasi reform açısından da Ankara hükümeti devrimci sınırlarına ulaşabilir. Monarşiyi kaldırmakta, din ve siyaset arasındaki ilişkiyi iptal etmekte, sosyal ve ekonomik sistemde reform yapmakta tereddüt etmediler. Dolayısıyla Ankara hükümeti sadece Türk ulusunu yeniden canlandıran milliyetçi bir grup değil, aynı zamanda Türk sosyal devriminin de lideriydi. Türkiye'yi yeni bir tarihsel aşamaya taşıyacağı ve tüm Türklerin yeni yaşamları için çaba göstermelerini sağlayacağı kesindir. Eğer hedeflerine ulaşamazlarsa, asla durmayacaklardır. Yani Ankara hükümetinin kendine has bir şekli ve ruhu vardır. Her ikisi de Türk ulusal

canlanma hareketinin zaferini belirler.

Milliyetçi hükümet Chongqing'e taşındı ve ulaşım, arazi, kaynaklar ve insan gücü açısından, uzun vadeli direniş savaşını destekleme ihtiyaçlarını karşılayan resmi koşullar zaten tamamlanmıştı. Nihai zaferin manevi koşullarını elde etmek için Milliyetçi hükümetin hızla çok çalışacağını umuyoruz. Birliğin ve gücün pekiştirilmesi açısından, Milliyetçi hükümetin Japon karşıtı güçleri zayıflatan tüm komploları ortadan kaldıracığını umuyoruz.

Guomintang'ın kendisi halkın siyasi bir partidir ve rehberlik ettiği hükümet herhangi bir zorbalık yapmamıştır. Bir partinin yönetimini zayıflatan veya hükümeti halka itaat etmemekle suçlayan herhangi bir söz veya eylemin var olmasına izin vermemeliyiz. Guomintang Çin ulusuna ihanet etmediği ve Milliyetçi hükümet Japon işgalcilerle işbirliği yapmadığı sürece, mevcut siyasi iktidar desteklenmelidir. Çin halkının onun varlığına ve Japonya'ya karşı savaşındaki liderliğine karşı çıkmayacağını iddia etmeye cüret ediyoruz. Bununla birlikte, siyaseti tazeleme açısından, Milliyetçi hükümetin halkla birlikte yeniden başlayabileceğini ve bu başkentin taşınması sırasında çektikleri acıları hafifletmenin yollarını bulabileceğini umuyoruz. Dört yüz milyon Çinli oybirliğiyle düşmana karşı direnmekte, Guomintang'ı ve Milliyetçi hükümeti desteklemektedir. Ülkenin her türlü meşru talebi ve Japonya'ya karşı savaşın her türlü meşru ihtiyacı için bedel ödemeye hazırdırlar. Dahası, biraz manevi acı ve maddi kayıp ancak bu meşru sınırların ötesine geçen taleplerle elde edilebilir. Pek çok vatandaş cevap verememekte, çıkış yolu bulamamakta ve Halkın Üç İlkesinin siyasi yönetimi altında sürekli olarak uçurumun kenarında bulunmaktadır.

立，敢斷言中華民族亦絕不會反對他的存在和他的抗戰領導權。不過，刷新政治一點，我們却盼國民政府能於此遷都之際，與民更始，把民衆的困苦，設法解除。中國四萬萬民衆，他們一致抗敵，一致擁護中國國民黨，一致擁護國民政府，凡是國家的正當要求，抗戰的任何正當需要，肝腦塗地亦不足惜，何況一點精神的痛苦和物質的輸將祇有那逾越這些正當範圍的請求，若干國民都是呼天不應，搶地無門，在三民主義政治統治之下，而口處於深淵之中。記得積民誼先生去年遊京演國道，沿途所收申冤詞狀不下三千餘封，最近湖北省府又發現抗戰中的貪污官吏，蔣委員長近更通令各省嚴懲官吏。這貪污之風，不過是我國政治上中毒最深的官僚主義之一，二十幾年來的革命，因為這一點不能剷除，革命實在減色不少。這不是舉其一例，我們希望遷都後的國民政府能拿出更革命的精神，把政治加以爬梳和澄清。要有革命的政治，才能够灌溉革命的力量，長期抗戰要他支持，最後勝利非他不能爭取。

河山一天一天的縮小，殺敵之氣一天一天的高漲，我們希望內在矛盾一天一天的消除，團結力量一天一天的鞏固。所有一切，我們希望遷都後的國民政府，一直往前做去，更希望於最短期內，先從運民族復興根據地——四川——開始做起。

上海失陷後 大時代新文字 均無法大量續運 本店正籌設
 長期抗戰宣傳品 編選部 創印 救亡活頁文選 數百種 陸續出版

察哈爾陷落的沉痛經過
 民衆動員的實施方案
 抗敵宣傳大綱
 抗日民族革命戰爭的持久性
 最後關頭
 論遊擊戰術
 怎樣組織遊擊隊
 遊擊戰的實施
 翁照垣訪問記
 用鮮血爭取民族復興

蔣中正
 朱德
 長江

成都開明書店編輯部謹啓
 地址：祠堂街

爲必要。

三、意大利承認偽滿
 據十一月二十九日羅馬消息，意大利已正式承認偽滿洲國，並於最短期內即派遣公使駐紮長春，意大利此舉當然爲日本外交活躍及今年春天日本承認意國合併阿比西尼亞之當然結果。惟滿洲國爲日本以侵略手段一手造成，在國際上并未取得國家地位，意大利此種行動，不僅違反國際公法，損傷中意邦交，並有失意大利之國際地位。現在此事頗使國際驚訝，以先之以阿比西尼亞問題，繼之以偽滿洲國獲得西歐國家之承認，國際公法，日益凌夷，世界秩序，益無保障，此事在國際所發生之影響，不致如何大，惟德意奧波等國，既聲氣相援，恐此數國必步其後塵。據柏林二十九日消息，德國官場表示目前不致立即承認偽滿，其所顧慮者，爲其在中國之利益甚多，不比中意關係之稀薄，以記者觀察，此言未必是事實之談，侵略陣線國家之步調齊一，爲今日之必然趨勢，縱英法能調整德意關係，未必能發生如何影響。

四、中蘇關係境界迷離
 自八一三虹橋事件發生後，中日戰場展至上海，蘇聯大使鮑格莫洛夫於匆忙之中，飛過莫斯科，一時神經過度者，頗以中蘇關係必窮絕大進展，尤以此時正式成立中蘇不侵犯條約之後，鮑大使之行蹤，自極引人注意。但鮑大使返莫斯科後，久無確實消息，已經頗爲關心時

“Chongqing Bizim Ankara'mız!” başlıklı yazının özgün metni, 4. sayfa
 (Fotoğraf: Hung Ying Library, 2024).

Bay Zhuminyi'nin geçen yıl Pekin-Yunnan (Jing-Dian) Ulusal Karayolunu dolaştığını ve yol boyunca 3 binden fazla şikâyet aldığını hatırlıyorum. Kısa bir süre önce Hubei Eyalet Hükümeti, Japonya'ya karşı savaş sırasında yolsuzluk yapan yetkilileri ortaya çıkardı ve Başkan Jiang kısa bir süre önce tüm eyaletlere yolsuzluk yapan

yetkililerin ciddi şekilde cezalandırılması emrini verdi. Bu yolsuzluk kültürü, ülkemiz siyasetindeki en zehirli bürokratizmden sadece bir tanesidir. Ortadan kaldırılamadığı için 20 yılı aşkın süredir devam eden devrim yolsuzluğu büyük ölçüde azaltmıştır. Bu sadece bir örnekti. Umuyoruz ki Milliyetçi

Hükümet, başkenti taşıdıktan sonra daha devrimci bir ruh sergileyebilir ve siyaseti çözüp netleştirebilir. Devrimin gücünü ancak devrimci siyasetle sulayabiliriz. Uzun vadeli direniş savaşında onun desteğine ihtiyacımız var ve sonunda onsuz zafere ulaşamaz. Topraklar her geçen gün daralıyor ve düşmanı öldürme arzusu her geçen gün artıyor. İç çelişkilerin her geçen gün ortadan kaldırılacağını ve birlik gücünün her geçen gün pekiştirileceğini umuyoruz. Tüm bunlarla birlikte, Milliyetçi Hükümetin başkenti taşıdıktan sonra ilerlemeye devam edeceğini ve kısa vadede ulusal gençleşmenin üssü olan Sichuan'dan¹⁵ başlayacağımızı umuyoruz. 🌸

Notlar

¹ Yun Fu, “重庆: 我们的安哥拉 (Chongqing: Our Ankara)”, 统一评论周报 (Tongyi Pinglun Zhoubao) [United Review Weekly], Cilt 4, No. 23, 4 Aralık 1937, s. 1-4.

² Çin Cumhuriyeti döneminde Çinliler Ankara'yı Angola olarak çevirmişlerdir.

³ Shen Bao (申报) [Shanghai News], 中國的安哥拉 (Çin'in Ankara'sı), 16 Kasım 1938, s.7, Ayrıca bkz; Shen Bao (申报), “天府之國的四川” (Sichuan, the Land of Abundance), 1938,

⁴ Dàměi wǎnbào (大美晚报), Tianfu olarak bilinen Sichuan, Çin'deki Ankara'nın panoramik görünümü (被稱為天府的四川 中國的安哥拉全貌), 2 Aralık 1938, s.7.

⁵ Dàměi wǎnbào (大美晚报), Çin'in Ankara'sına en iyi dileklerimle, (祝望中國的安哥拉), 2 Aralık 1938, s.7.

⁶ Yúlílín (余戾林), Sichuan, Çin'in Angola'sıdır ve Chengdu, Japonlara Karşı Savaşın kalesidir. (四川是中國的安哥拉 成都是抗戰的大堡壘), 《大美晚报》 (Dàměi wǎnbào), 4 Temmuz 1938, s.8.

⁷ Xi Nan Zhoukan (西南周刊) [Southwest Weekly], “杂谈中国的安哥拉 [Discussion on China's Ankara]”, No. 4 (1938),

⁸ Mulin (木林), Yunnan Çin'in Ankara'sıdır (雲南是中國的安哥拉 是復興民族的根據地), 《大美晚报》 (Dà měi wǎnbào), 24 Şubat 1939, s.7.

⁹ Çincesi: 统一评论 (Tōngyī pínglùn)

¹⁰ Çin Cumhuriyeti döneminde Çinliler Ankara'yı Angola olarak çevirmişlerdir.

¹¹ Yazar Avrupa Savaşı olarak yazmıştır.

¹² Yazar İstanbul yerine Çinliler Konstantinopolis'in

Türkçe telaffuzunu doğrudan tercüme etmişlerdir. Metindeki tüm “Konstantinopolis”ler İstanbul olarak değiştirilmiştir.

¹³ Yazar Mustafa Kemal Atatürk'ü sadece Kemal olarak yazmıştır. Metindeki Kemal'ler Mustafa Kemal olarak düzeltilmiştir.

¹⁴ Zamanın arka planından etkilenen Çinliler, Cumhuriyet Halk Partisi'ni doğrudan Ulusal Parti olarak tercüme etmişlerdir.

¹⁵ 1939'dan önce Chongqing, Sichuan Eyaleti'nin yetkisi altındaydı. 5 Mayıs 1939'da başkenti Chongqing'e taşıyan Milliyetçi hükümet, Chongqing'i merkezi hükümete bağlı birinci sınıf bir şehir (yani doğrudan merkezi hükümete bağlı bir belediye) haline getirmek için bir emir yayınladı ve Chongqing'i doğrudan merkezi hükümete bağlı ilk belediye haline getirdi.

Kaynakça

Akalın, C. (2023). Dünyayı Sarsan Türk Devrimi. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(4), 06-27.

BCA. (February 20, 1940). Fon 30-10-0-0, Yer no: 257-728-15.

CNBKSY. (全国报刊索引Quánguó bàokān suǒyǐn), 统一评论, <https://www.cnbksy.com/literature/literature/7d6cf47e26b556dae4157aded7da6ea>

Dàměi wǎnbào (大美晚报). (December 2, 1938). Tianfu olarak bilinen Sichuan, Çin'deki Ankara'nın panoramik görünümü (被稱為天府的四川 中國的安哥拉全貌), pp. 7.

Dàměi wǎnbào (大美晚报). (December 2, 1938) Çin'in Ankara'sına en iyi dileklerimle, (祝望中國的安哥拉), p. 7.

Demircan, N. & Zhangxu, Y. (2023). An analysis on Cai Hesen's Türkiye writings. *Belt & Road Initiative Quarterly*, 4(4), 46-66.

Hong Kong Herald. (December 28, 1939) Turkish Minister to China Presents his Credentials, pp.3.

Kalkan Ç. M. & Fidan G. (01 Nov 2023): Ankara in Chinese Imagination: Turkish Capital and Its Influence on “Temporary Capital” Chongqing, *The International History Review*, DOI: 10.1080/07075332.2023.2276750.

Mùlín (木林). (February 24, 1939). Yunnan Çin'in Ankara'sıdır (雲南是中國的安哥拉 是復興民族的根據地), 《大美晚报》 (Dà měi wǎnbào), pp.7.

Shen Bao (申报). (November 16, 1938). 中國的安哥拉, p.7.

Shen Bao (申报) [Shanghai News]. (November 16, 1938). 中國的安哥拉: 天府之國的四川, “天府之國的四川 [China's Ankara: Sichuan, the Land of Abundance]”, pp.7.

Turkish Diplomatic Archive (TDA). (December,1939)ç Fon: 515-7484 Yer no: 43178-3 Emin Ali Sipahi'nin itimatname takdimi sunumunda.

Xinan Zhoukan (西南周刊) [Southwest Weekly]. (1938). “杂谈中国的安哥拉 [Discussion on China's Ankara]”, No. 4.

Yúlílín (余戾林). (July 4, 1938). Sichuan, Çin'in Angola'sıdır ve Chengdu, Japonlara Karşı Savaşın kalesidir. (四川是中國的安哥拉 成都是抗戰的大堡壘), 《大美晚报》 (Dà měi wǎnbào), pp. 8.

Yun Fu, (December 4, 1937). “重庆: 我们的安哥拉 (Chongqing: Our Ankara)”, 统一评论周报 (Tongyi Pinglun Zhoubao) [Unified Review Weekly], Cilt 4, No. 23 (1937), pp. 1-4.

Zedong, M. (1975). *Selected Works of Mao Tse-tung Volume: 1*, Beijing: Foreign Languages Press, 1975.

Küresel Kalkınma Girişimi ve Çin'in Ortadoğu'daki Kalkınma İşbirliği Çalışmaları

ZOU ZHIQIANG*

Prof. Dr.
Fudan Üniversitesi

Fudan Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi araştırmacısı. 2015 yılında Londra SOAS Üniversitesi'nde, 2019 yılında ise Marmara Üniversitesi'nde misafir akademisyen olarak görev yaptı. 2021'den önce, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Araştırma ilgi alanları Ortadoğu ekonomisi, Türkiye üzerine çalışmalar ve küresel yönetişimi kapsamaktadır.

E-posta: zqzou@fudan.edu.cn

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8181-998X>

Geliş Tarihi: 16.09.2024

Kabul Tarihi: 28.10.2024

Atf: Zou, Z. (2024). Küresel Kalkınma Girişimi ve Çin'in Ortadoğu'daki Kalkınma İşbirliği Çalışmaları. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6 (1), 104-122.

ÖZ

Son yirmi yılda, Çin Ortadoğu'nun kalkınması çalışmalarında giderek daha fazla yer almaya başladı. Pek çok Ortadoğu ülkesi, Çin'in kalkınma işbirliği ve Kuşak ve Yol Girişimi'nden önemli avantajlar ve güç kazandı. Küresel Kalkınma Girişimi, 2021'de Pekin tarafından tanıtılan, Çin'in dünya kalkınmasına dair bakış açısını temsil etmektedir. BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve uluslararası kalkınma işbirliği gereksinimleriyle güçlü bir şekilde örtüşerek, dünya çapında bir kamu yararı ve küresel kalkınma ortaklığı için yenilenmiş bir güdüleyici güç sunmaktadır. Küresel Kalkınma Girişimi, uluslararası topluluktan, özellikle birçok Ortadoğu ülkesinden olumlu tepkiler ve destek almış olup, günümüzde bu devletlerle Çin'in kalkınma işbirliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu program, Ortadoğu ülkelerinde kalkınma stratejilerini destekleyecek, bölge ülkelerinin kalkınma gündemlerinin önceliklerini iletirmek ve bu devletlerin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni gerçekleştirme kapasitesini artırmak için çeşitli platformları kullanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Küresel Kalkınma Girişimi, Ortadoğu, sürdürülebilir kalkınma, uluslararası kalkınma işbirliği.

Global Development Initiative and China's Development Cooperation in the Middle East

ABSTRACT

In the last two decades, China has become progressively engaged in the development of the Middle East. Many Middle Eastern nations have gained substantial advantages and impetus from China's development cooperation and the Belt and Road Initiative. The Global Development Initiative, introduced by Beijing in 2021, represents China's perspective on world development. It strongly corresponds with the UN 2030 Agenda for Sustainable Development and the requirements of international development cooperation, establishing itself as a worldwide public benefit and offering renewed momentum for global development partnership. The Global Development Initiative has garnered favorable responses and backing from the international community, particularly from numerous Middle Eastern nations, and it significantly influences China's development cooperation with these states in the contemporary era. This program will support developmental strategies in Middle Eastern countries, using its diversified platform to advance the priorities of regional nations' development agendas and increase these states' capacity to achieve the 2030 Agenda for Sustainable Development.

Keywords: China, Global Development Initiative, international development cooperation, Middle East, sustainable development.

Giriş

KÜRESEL KALKINMA İŞBİRLİĞİ, ÖZELLİKLE küresel ekonomik yönetim başta olmak üzere, küresel yönetimle karmaşık bir şekilde bağlantılıdır ve kalkınma sorunları, zorlukları ve tehlikeleri ele almak için uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen birçok kurumsal çerçeve, kavram, politika ve faaliyeti içerir. Küresel toplum, Çin ve Hindistan dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin uluslararası kalkınma sahnesini derinden değiştirdiğini ve uluslararası kalkınma işbirliğini ilerletmede önemli bir rol oynadığını geniş çapta kabul etmiştir.

Çin, son yıllarda uluslararası topluluğun barış, kalkınma, güvenlik ve yönetim eksiklikleriyle ilgili zorluklarının üstesinden gelmek amacıyla Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) ve Küresel Kalkınma Girişimi (KKG) dahil olmak üzere çeşitli kalkınma girişimleri başlattı.

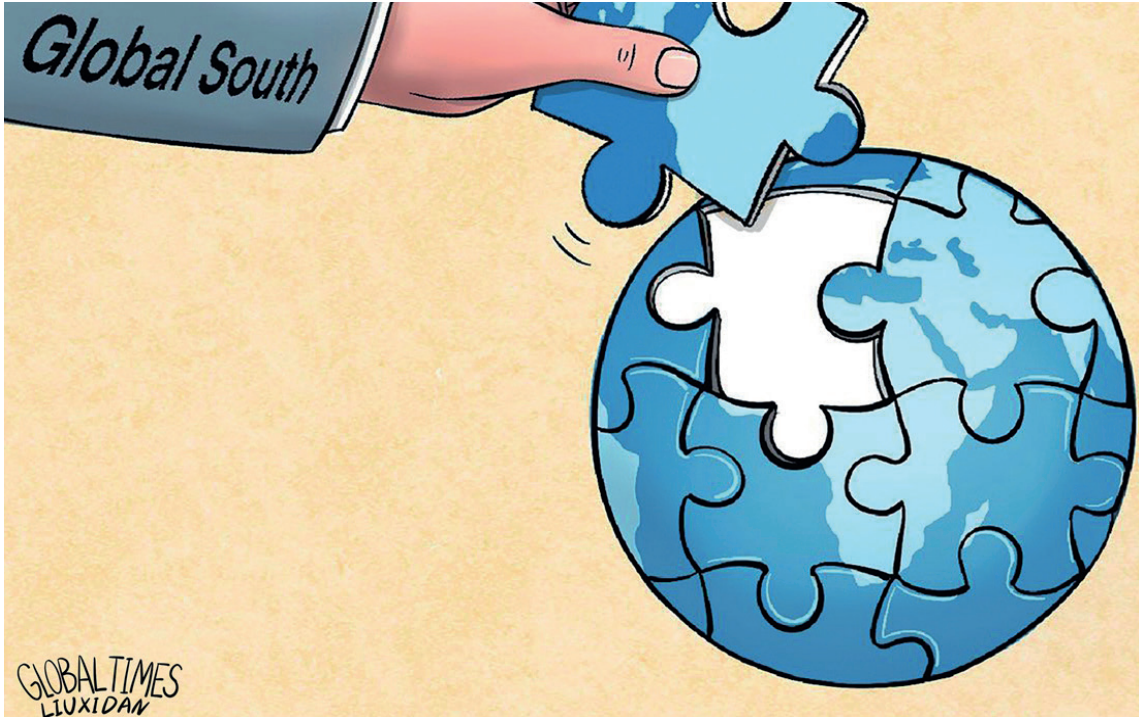
Çin, son yıllarda uluslararası topluluğun barış, kalkınma, güvenlik ve yönetim eksiklikleriyle ilgili zorluklarının üstesinden gelmek amacıyla Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) ve Küresel Kalkınma Girişimi (KKG) dahil olmak üzere çeşitli kalkınma girişimleri başlattı. Bu girişimler, insanlık için ortak gelecek toplumu kurma konusunda güçlü bir teşvik sunuyor (Zhang, 2023). 21 Eylül 2021'de, Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping, 76. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu sırasında Küresel Kalkınma Girişimi'ni (KKG) ilk kez tanıttı. KKG, Çin'in kalkınma deneyiminden ilham alarak, küresel kalkınma farklılıklarını gidermeyi, kolektif büyümeyi

ilerletmeyi ve ortak refah için bir topluluk oluşturmayı amaçlamaktadır (Shi, 2022, 122). KKG, günümüzde Çin'in küresel kalkınma perspektifini somutlaştırmakta ve BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile uluslararası kalkınma işbirliği ile uyumlu bir şekilde hareket etmektedir.

Ortadoğu, sürekli çatışmalar ve istikrarsızlık, tek tip bir ekonomik çerçeve ve hassas bir doğal çevre ile uzun bir süre boyunca önemli bir "gelişim açığı" yaşamış, küresel yönetişimde kritik ve zorlu bir sorun teşkil eden benzersiz bir gelişmekte olan bölgedir. Şu anda, Ortadoğu ülkeleri ekonomik değişim, sosyal istikrar, sürdürülebilir kalkınma ve jeopolitik tehlikelerle ilgili birçok zorlukla karşı karşıya. Ortadoğu'daki ana odak ekonomik ilerlemedir. Ekonomileri dönüştürme yetersizliği, kalkınma duraklaması ve geçim kaynaklarına yönelik tehditler, bölgedeki huzursuzluğun temel nedenleridir. Ortadoğu'daki siyasi meseleler, ekonomik kökenlerini kabul etmeden doğru bir şekilde anlaşılabilir (Malik&Awadallah, 2011). Ortadoğu'daki siyasi gelişimin zorlukları ve krizleri sadece demokratikleşmeyle sınırlı değildir ve demokrasi meselesi mevcut sorunlarının en acil olanı değildir (Jiang, 2021). Ortadoğu ülkeleri, yalnızca gelişim darboğazlarını gerçek anlamda aşarak ve sürdürülebilir büyümeyi elde ederek mevcut zorluklarından kademeli olarak kurtulabilirler. Bu ilerleme; istikrarsızlıklar, çatışmalar, terörizm ve mülteci krizi gibi önemli yönetim sorunlarıyla temelden mücadele etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca, birçok Ortadoğu ülkesinin geri kalmış durumu, istikrarsız ekonomik, sosyal ve çevresel yapıları ile sınırlı ulusal yönetim yetenekleri nedeniyle, uluslararası topluluktan finansal, teknik ve kapasite desteğine önemli bir bağımlılık bulunmaktadır. Güçlü uluslararası kalkınma işbirliği, Ortadoğu ülkelerinin kalkınma sorunlarını çözmeleri ve sürdürülebilir ilerleme kaydetmeleri için gereklidir.

Uluslararası toplum, Ortadoğu'da kalkınma işbirliğini etkili bir şekilde nasıl artırabilir? Çin'in bölgesel kalkınma işbirliğindeki rolü nedir? Çin, Ortadoğu'da kapsamlı kalkınma ihtiyaçlarını karşılamak, ikili ilişkileri güçlendirmek ve küresel yönetişimde önemli bir rol oynamak için uluslararası kalkınma işbirliğine katılmaktadır. Pekin'in Ortadoğu'daki ekonomik çıkarları hızla büyüyor ve bu da bölgenin ekonomik kalkınmasında artan bir katılıma yol açıyor. Önemli enerji ithalatları, çeşitli ticari ilişkiler ve büyük ülkelerin süregelen emelleri, Pekin'i Ortadoğu yönetimindeki katılımını artırmaya zorladı ve bu da Çin'in bölgeyle olan kapsamlı işbirliğinin sürekli büyümesine yol açtı. Çin ve Ortadoğu, geniş kapsamlı bir ekonomik ortaklık kurmaya hazırlanıyor. Ortadoğu'daki uzun süredir biriken kalkınma engelleri ve bunun sonu-

cunda ortaya çıkan bölgesel kargaşa Çin'in çıkarlarına uygun değildir. Sonuç olarak, Ortadoğu'nun kalkınmasına aktif katılım, bu çıkarları korumak için çok önemlidir. Çin'in bölgedeki kalkınma işbirliği, enerji güvenliğini, bölgesel istikrarı ve yurtdışındaki ekonomik çıkarlarını korurken, Pekin'in reform ve kalkınmadaki başarılı deneyimlerini yaymasına olanak tanıyacaktır. Bu işbirliği, Çin'in kendine özgü niteliklerini ve başarılarını vurgularken, aynı zamanda onu sorumlu bir küresel güç olarak öne çıkarmaktadır. Adalet ve karşılıklı fayda ideallerine dayanan ekonomik işbirliği, Çin ile Ortadoğu ülkeleri arasındaki anlayışı derinleştirebilir. Ayrıca, uluslararası topluluk içindeki yanlış anlamaları etkili bir şekilde açıklığa kavuşturabilir ve Çin'in Ortadoğu stratejisiyle ilgili dış endişeleri hafifletebilir (Wang&Yao, 2019).

Çin'in öncülük ettiği Kuşak ve Yol Girişimi ve Küresel Kalkınma Girişimi dahil olmak üzere çeşitli kalkınma girişimleri insanlık için ortak gelecek toplumu kurma hedefine odaklanıyor (Karikatür: Liu Xidan/Global Times, 2024).

Çin, artan gücü ve yetenekleriyle desteklenen daha proaktif bir uluslararası kalkınma işbirliği sürecine başlamıştır. Çin bu alanda liderlik rolü üstlenebileceği bir konuma gelmiştir ve küresel kalkınmada yükselen bir güç olarak yükümlülüklerini nasıl etkin bir şekilde yerine getireceğini düşünmek durumundadır (Li, 2019). Çin'in yurtdışı kalkınma yardımıyla ilgili ilkeleri, politikaları ve metodolojileri bu değişimi kolaylaştırmıştır. Çin, deneyimlerinden yararlanarak, Çin özelliklerini taşıyan yenilikçi bir uluslararası kalkınma işbirliği modeli oluşturmuştur. Bu paradigma, alıcı ülkelerin bağımsızlığını artırmayı ve hem alıcı ülkelerden hem de uluslararası toplumdaki olumlu yanıtları alan yeni kalkınma süreçlerini uygulamayı vurgular. Çin, kapsamlı istişareler, işbirlikçi katkılar ve karşılıklı faydalar yoluyla küresel kalkınmayı teşvik etmektedir ve bu da Asya Altyapı Yatırım Bankası, Yeni Kalkınma Bankası, İpek Yolu Fonu ve Güney-Güney İşbirliği Yardım Fonu gibi çeşitli yeni mekanizmaların oluşturulmasına yol açmaktadır. Bunların hepsi farklı bölgelerde kalkınmayı artırmak için tasarlanmıştır.

Bu makale, son yirmi yılda Ortadoğu'da Çin'in kalkınma işbirliği uygulamalarını özetlemekte ve yeni bir uluslararası kalkınma işbirliği modeline dayalı olarak KKG'nin Çin ile Ortadoğu ülkeleri arasındaki kalkınma işbirliğini artırmadaki önemini ve metodolojilerini analiz etmektedir. Bu makale, Ortadoğu'daki ülkelerin çeşitliliğini dikkate alarak, Çin ve Arap Devletleri arasındaki kalkınma işbirliğine odaklanacaktır.

KKG ve Uluslararası Kalkınma İşbirliğinde Yeni Model

Geleneksel kalkınma yardımlarının aksine, yeni kalkınma işbirliği modeli, özellikle ekonomik altyapı ve imalat faaliyetlerinde ekonomi ve ticaret merkezli

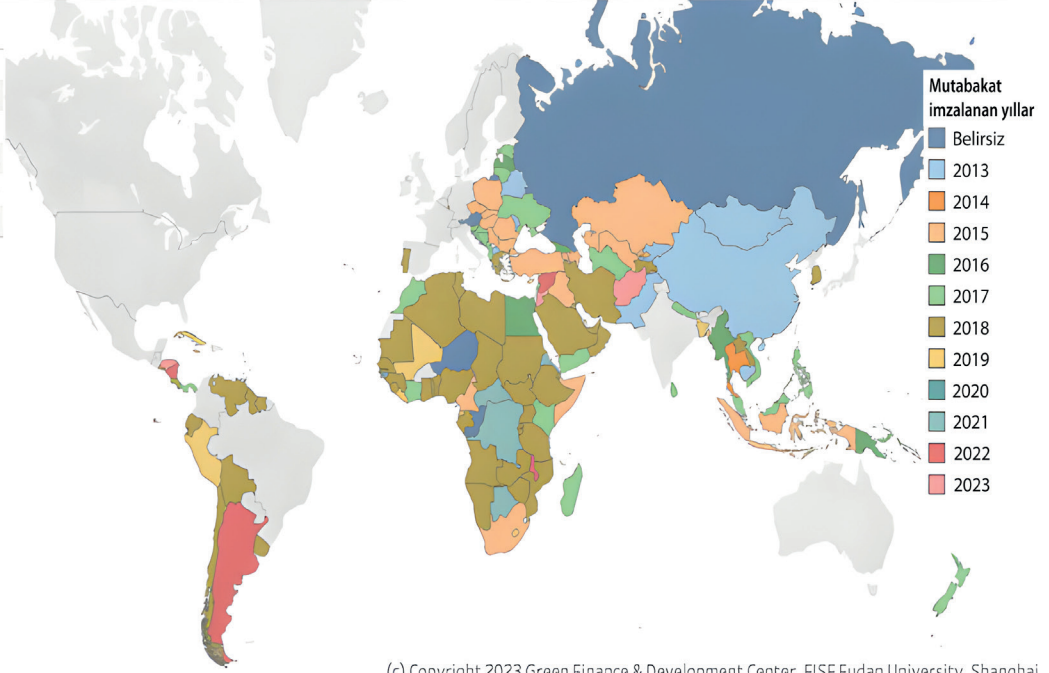
önemli işbirliğini esas almaktadır. Bu geçiş, sanayi gelişimini teşvik etme amacıyla resmi yardım, ticaret ve yatırım arasındaki etkileşimi artırmıştır. Yeni kalkınma işbirliği modelinde ikili ve çok taraflı işbirlikçi kalkınma yönünde bir eğilim vardır (Zheng, 2021). Uluslararası kalkınma işbirliği paradigması gelişirken, Çin yeni bir tür uluslararası kalkınma işbirliğinin savunucusu ve lideri olarak ortaya çıkmıştır. 21. yüzyılın başından bu yana, Çin'in uluslararası kalkınma işbirliği modeli, kalkınma odaklı yardımdan güçlendirme odaklı yardıma doğru kademeli olarak geçiş yapmıştır (Zhao and Cai, 2024). Çin'in uluslararası kalkınma işbirliği, Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) ve Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAYB) gibi yeni platformların kurulması yoluyla uluslararası kamu malları sağlamaya kalmaz, aynı zamanda ortaklarının bağımsız kalkınma yeteneklerini artırmayı da sağlar. KKG, uluslararası kalkınma işbirliğinin çağdaş modelini örneklemektedir.

KKG, KYG'nin ilkeleri ve uygulamaları üzerine kurulu bir şekilde uluslararası kalkınma işbirliği için yeni bir platform olarak ortaya çıkmıştır ve bu yeni çağda uluslararası bir kamu malı olarak işlev görmektedir. Aynı zamanda uluslararası kalkınma işbirliğine yenilikçi bir ivme kazandırmaktadır. Pratik deneyimine ve küresel kalkınma taleplerine dayanarak, Çin KKG'yi başlatarak uluslararası kalkınma gündemini canlandırdı ve BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni uygulamak için girişimler ve stratejiler sağladı. KKG, kalkınmayı önceliklendirir, insan merkezli ve kapsayıcı büyümeyi destekler, yenilik odaklı ilerlemeyi teşvik eder, insanlık ve doğa arasında uyumlu bir yaşamı savunur ve eylem odaklı kalkınmayı destekler (Xi, 2021). KKG, uluslararası topluluğu, küresel makro-politika çerçevesinde kalkınmayı önceliklendirmesi ve geliştirmekte olan ülkelere daha fazla ve daha odaklı yardım sunmaya çağırılmaktadır. Ayrıca, ulusal ilerleme ve uluslararası işbirliği için bir çerçeve çizmekte, küresel kalkınma projelerini

Kuşak ve Yol Girişimi ülkeleri

Sahra Altı Afrika	44
Avrupa & Orta Asya	34
Doğu Asya & Pasifik	25
Latin Amerika & Karayipler	22
Ortadoğu & Kuzey Afrika	19
Güney Asya	6

Gelir Grubu	
Yüksek Gelir	33
Üst orta gelir	44
Alt orta gelir	42
Düşük Gelir	31

© 2023 Ministry of Ocean Affairs

(c) Copyright 2023 Green Finance & Development Center, FISF Fudan University, Shanghai

Aralık 2023 itibarıyla 151 ülke Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılım için Çin ile mutabakat muhtırası imzalamıştır (Grafik: Fudan Üniversitesi, 2023).

teşvik etmek için kesin bir yol belirlemektedir. KKG ve KYG, Çin'in kalkınma işbirliği çabalarını ve uluslararası ölçekte kamu yararları hedefini ortaya koymakta, Pekin'in geliştirdiği kalkınma perspektifini göstermekte ve kalkınma meselelerini küresel gündemin ön saflarına yeniden yerleştirmektedir. Pekin, KKG aracılığıyla uluslararası kalkınma işbirliğine önemli ölçüde yardımcı olmaktadır; sıkı sıkıya uyumlu olduğu BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin küresel uygulamasının ilerletilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Çin, yoksulluk azaltma, gıda güvenliği, salgınlara yanıt ve aşılama, kalkınma finansmanı, iklim değişikliği ve sürdürülebilir kalkınma, sanayileşme, dijital ekonomi ve bağlantı gibi sekiz kritik alanda işbirlikçi girişimler ve projeler öneren temel bir kamu ürünü ve işbirliği

platformu olan KKG'yi sunmaktadır (Yao, 2022).

Eylül 2021'de KKG'nin resmi duyurusundan sonra, Çinli yetkililer, İkinci BM Küresel Sürdürülebilir Ulaşım Konferansı'nın açılış töreninde, 2022 Dünya Ekonomik Forumu'nda, 2022 Boao Asya Forumu Yıllık Toplantısı'nda, Küresel Kalkınma Üst Düzey Diyalogu'nda ve G20 Zirvesi'nde Girişim'in teorik ve pratik önemini açıkladılar. Çin, uluslararası kalkınma işbirliğini geliştirmek amacıyla, Küresel Kalkınma Girişimi'ni (KKG) Çin-BM Barış ve Kalkınma Fonu, BRICS işbirliği mekanizması, Güney-Güney İşbirliği Yardım Fonu ve BM Genel Sekreteri liderliğindeki Gıda, Enerji ve Finans Üzerine Küresel Kriz Yanıt Grubu (GCRG) gibi çok taraflı kalkınma organizasyonlarına etkili bir şekilde entegre etmiştir (Haenle&Sher, 2023).

Ocak 2022’de, Çin, Birleşmiş Milletler himayesinde “KKG Dostları Grubu”nu kurarak, BM’ye üye olan devletler ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Sistemi ile ortaklık yönündeki kararlılığını gösterdi. Bu önemli deneyimlerin küresel olarak yayılması, KKG’nin uygulanması ve kurumsallaşması için esastır. “KKG Dostları Grubu”, BM’nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’nin uygulanmasını hızlandırmayı, gelişmekte olan ülkelerdeki ilerlemeyi artırmayı ve böylece küresel kalkınma manzarasında dengeyi yeniden sağlamayı amaçlamaktadır (Qiao, 2023).

Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’ni uygulamak için küresel işbirliğinin canlandırılmasını savundu. Hızlandırılmış küresel gelişim için elverişli bir iklim oluşturulması, gelişim için adil ve dengeli bir küresel ortaklığın teşvik edilmesi, KKG’nin uygulanması ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesinin sağlanması gerektiğini vurguladı.

Mayıs 2022’de “KKG Dostları Grubu”nun üst düzey video konferansında, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’ni uygulamak için küresel işbirliğinin canlandırılmasını savundu. Hızlandırılmış küresel gelişim için elverişli bir iklim oluşturulması, gelişim için adil ve dengeli bir küresel ortaklığın teşvik edilmesi, KKG’nin uygulanması ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesinin sağlanması gerektiğini vurguladı. Haziran 2022’de,

Çin Uluslararası Kalkınma Bilgi Merkezi (CIKD) ilk Küresel Kalkınma Raporu’nu yayımlayarak 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ile ilgili ilerlemeleri ve engelleri kapsamlı bir şekilde inceledi. Rapor, KKG’nin temel kavramlarını, temel ilkelerini, uygulama stratejilerini ve başlangıç programlarını netleştirirken, aynı zamanda sekiz kritik alanda birden fazla öneri de sundu. Haziran 2022’de, Küresel Kalkınma Üst Düzey Diyalogu sırasında, Çin KKG’yi ilerletmek için 32 pragmatik önlem sundu. Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Güney-Güney İşbirliği Yardım Fonu’nun Küresel Kalkınma ve Güney-Güney İşbirliği Fonu ile birleştirildiğini ve toplam taahhüdü 1 milyar dolar artırarak fonun toplamını 4 milyar dolara çıkardığını açıkladı. Sonrasında, Çin KKG’nin uygulanmasını kolaylaştırmak için 10 milyar dolarlık bir fon oluşturmayı taahhüt etti. Eylül 2022’de, Wang Yi, New York’ta “KKG Dostları Grubu”nun bakanlar düzeyindeki zirvesine başkanlık etti ve bu zirveye 60 ülkeden üst düzey delegeler ve Birleşmiş Milletler kuruluşlarının önde gelen liderleri katıldı. Wang Yi, Çin’in Birleşmiş Milletler Kalkınma Sistemi ile stratejik işbirliğini güçlendirme isteğini dile getirdi ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’ni gerçekleştirmek için yedi ek eylem önerdi. Girişimler, KKG Havuzunda ilk proje listesinin yayınlanmasını, “Gıda Üretimi için Özel Eylem”i, “Küresel Temiz Enerji Ortaklığı”nı, “Akıllı Gümrükler, Akıllı Sınırlar, Akıllı Bağlantı” işbirliğini, Dünya Dijital Eğitim Konsorsiyumu’nu ve Çin’in “Sürdürülebilir Kalkınma için Bilim Uydusu 1” ile ilişkili açık veri paylaşım girişimini kapsıyordu. (The Foreign Ministry of PRC, 2022). Kasım 2022’de, Pekin resmi olarak Küresel Kalkınma Teşvik Merkezi’ni açtı ve ardından Ocak 2023’te Küresel Kalkınma Teşvik Merkezi Ağı’nı kurarak Çin’in görüşlerini ve katkılarını kullanarak kalkınma zorluklarını aşmayı amaçlayan Küresel Kalkınma Bilgi Ağı’nı geliştirdi.

KKG, kalkınmayı, küresel makro-politika çerçevesinin temel bir bileşeni olarak ele alır. Uluslararası kalkınma ortaklıklarından işbirlikçi katkıları teşvik eder, çok taraflı kalkınma işbirliğini yönetir ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne yönelik ilerlemeyi hızlandırırken, küresel kalkınma için ortak bir gelecek oluşturma çabası içindedir. KKG, gelişimi işbirliği içinde ilerletmek için küresel bir uzlaşmayı başarıyla geliştirmiş ve uluslararası topluluğun küresel kalkınmaya ve 2030 Gündemi'nin yeniden teyidine olan vurgusunu öne çıkarmıştır. Küresel zorlukları ve yükselen ekonomilerin kalkınma gereksinimlerini etkili bir şekilde ele alarak, 2030 yılına kadar Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşılmasında bir "katalizör" görevi görmektedir (CIKD, 2022). KKG'nin uygulama yöntemleri sürekli olarak geliştirilmektedir ve pratik işbirliği giderek artan bir şekilde gıda güvenliği, yoksulluk azaltma ve enerji güvenliği gibi temel konulara odaklanmaktadır. Kü-

resel Kalkınma Teşvik Merkezi verimli bir şekilde çalışmaktadır ve KKG proje portföyü büyümekte, artık 200'den fazla girişim içermektedir.

KKG, özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ihtiyaçlarıyla güçlü bir uyum içinde olması nedeniyle uluslararası topluluktan geniş destek görmüştür. KKG, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin ilerletilmesini önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, KKG'yi övmüş ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni ilerletmedeki, küresel eşitliği artırmadaki ve adil sürdürülebilir kalkınmayı kolaylaştırmadaki hayati önemini vurgulamıştır. BM Çin Yerleşik Koordinatörü Siddharth Chatterjee, Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve BM Endüstriyel Kalkınma Örgütü temsilcileriyle birlikte, KKG'nin BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi üzerindeki faydalı etkisini övmüş ve küresel kalkınma için güçlü bir katalizör işlevini vurgulamıştır.

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, KKG'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni ilerletmedeki, küresel eşitliği artırmadaki ve adil sürdürülebilir kalkınmayı kolaylaştırmadaki önemini vurgulamıştır (Fotoğraf: China Daily, 2023).

2023 itibarıyla, 100'den fazla ülke KKG'yi desteklediklerini ifade etmiş ve 70 ülke "KKG Dostları Grubu"na katılmıştır. KKG'nin başlıca amaçları arasında 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin uygulanmasına ilişkin küresel algının iyileştirilmesi, önemli ortakların ve BM kalkınma sisteminin desteğinin sağlanması ve uluslararası kalkınma yardımlarına yapılan yatırımların artırılması yer almaktadır (Mao, 2022).

KKG, Ortadoğu ülkeleri dahil olmak üzere uluslararası topluluktan olumlu geri bildirim ve destek almıştır. 2022 yılı itibarıyla, 17 Arap devleti KKG'yi desteklediklerini ifade etmiş ve 12 Arap devleti "KKG Dostları Grubu"nun üyesi olmuştur. Haziran 2022'de, Mısır, Cezayir ve diğer ülkelerden liderler Yüksek Düzeyli Küresel Kalkınma Diyalog'u'na katıldılar. Çin, KKG'yi uygulamak, kalkınma konusunda bir mutabakat sağlamak, önceden belirlenmiş eylem planına uymak, erken başarılar elde etmek, Arap devletlerine vatandaşlarının yaşam standartlarını artırma ve bağımsız kalkınma kapasitelerini güçlendirme konusunda yardımcı olmak ve BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni gerçekleştirmek için Arap ülkeleriyle işbirliği yapacaktır. (The Foreign Ministry of PRC, 2022).

Çin'in Ortadoğu'daki Kalkınma İşbirliği Faaliyetleri

Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Çin'in Ortadoğu diplomasisini ele alırken barışçıl gelişmenin temel ilkelerini vurgulamıştır: "Ortadoğu, çatışmayı ortadan kaldırma ve kalkınma sorunlarını çözme konusunda acil bir zorlukla karşı karşıya. Çin'in Ortadoğu politikası, bölgedeki halkın barış ve refah konusundaki derin isteklerine yanıt verirken, Arap hükümetlerinin dünya sahnesindeki haklı taleplerini de desteklemektedir. Bölgesel barış ve istikrarı teşvik etme konusunda daha önemli bir rol üst-

lenmeye hazırız" (Xi, 2018). Aynı zamanda, Çin'in diplomatik girişimleri büyüme ve barış arasındaki ilişkiyi öne çıkarmaktadır. Başkan Xi, Ortadoğu'daki huzursuzluğun temel meselesinin kalkınma olduğunu ve kesin çözümün sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmakta olduğunu vurgulamıştır (Xinhua Agency, 2016).

Ortadoğu'daki güvenlik sorununu hafifletmenin en etkili yöntemi ekonomik büyümedir. Çin'in sunduğu kalkınma önlemleri, Ortadoğu ülkelerinin gerçek ve pragmatik ihtiyaçlarıyla örtüşmektedir.

Ortadoğu'daki güvenlik sorununu hafifletmenin en etkili yöntemi ekonomik büyümedir. Çin'in sunduğu kalkınma önlemleri, Ortadoğu ülkelerinin gerçek ve pragmatik ihtiyaçlarıyla örtüşmektedir (Li, 2021, 3). Bölgedeki önemli ekonomik kalkınma sorunları ve bunların bölgesel barış ve güvenlik üzerindeki önemli etkileri göz önüne alındığında, Çin, proaktif olarak yardım sunarak ve insanların geçim kaynaklarını artırmaya odaklanarak kalkınmayı vurgulamaktadır. Bu strateji, bölgesel ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve anlaşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözülmesine uygun bir atmosfer oluşturmaktadır. Çin, Ortadoğu'da KYG kapsamındaki işbirliklerini, kalkınma yardımı sağlanmasını, bölgesel ülkelerde çatışma sonrası yeniden inşayı desteklemeyi, Ortadoğu yönetimlerinin yönetim yeteneklerini artırmayı, insan kaynakları eğitimini güçlendirmeyi ve altyapı bağlantısını ilerletmeyi kapsayan kalkınma ve barışı teşvik eden bölgesel yönetim ilkelerini desteklemektedir (Sun&Zhang, 2019). Çin, Ortadoğu ile ekonomik bağlantılara yatı-

rım yapıyor ve bölgesel kalkınma yönetimine üç ana mekanizma aracılığıyla katılıyor: Ticaret, yatırım ve kapasite geliştirme yardımı. Bu girişimler, bölgesel ülkelerin bağımsız gelişim kapasitesini artırmayı amaçlamakta olup, uluslararası kalkınma işbirliğinde yeni bir paradigmayı simgelemektedir. Çin, karşılıklı fayda için Ortadoğu'dan giderek daha geniş bir yelpazede enerji dışı emtia ithal etmekte; bölgedeki yatırımları sürekli olarak artırmakta; ve siyasi şartlar olmaksızın Ortadoğu ülkelerine sunduğu yardım da önemli ölçüde büyümektedir. Çalışmalar, Çin'in doğrudan yabancı yatırımlarının Suudi Arabistan ve diğer Ortadoğu ülkelerinde sürdürülebilir ekonomik büyümeyi önemli ölçüde kolaylaştırdığını göstermektedir (Asiri vd., 2023). KYG, bölgedeki altyapı, finans, teknoloji ve diğer sektörlerdeki ekonomik eksiklikleri gidermeyi amaçlayarak, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma için temelleri güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Çin ve Ortadoğu ülkeleri arasındaki kalkınma işbirliğinin pragmatik yörüngesini ağırlıklı olarak birkaç temel unsur göstermektedir. Çin, bu ülkelere giderek artan bir şekilde kalkınma yardımı sunmakta, çatışma sonrası bölgelerde yeniden inşayı kolaylaştırmakta ve yoksulluk, işsizlik, su kaynakları yönetimi ve temel geçim güvenliği gibi önemli zorluklarla başa çıkmaktadır. İkincisi, Çin, altyapı geliştirme, ekonomik planlamada en iyi uygulamaların yayılması, yabancı yatırımların çekilmesi ve özel ekonomik bölgelerin kurulması gibi konularda aktif katılım yoluyla bölge ülkelerini güçlendirmek için kalkınma yardımlarını artırmayı hedeflemektedir. Bu strateji, bu ülkelerin kalkınma yeteneklerini artırmayı amaçlamaktadır. Üçüncü olarak, Pekin yeni enerji ve gelişen teknolojilerde karşılıklı faydalı işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ortadoğu'ya yeni altyapılar kurma ve yenilikçi sanayileşmeyi teşvik etme konusunda yardımcı olmakta, böylece bölge ülkelerinin değişim ve gelişimini kolaylaştırmaktadır.

Çinli ve Mısırlı işçiler, yalnızca Kuşak ve Yol Girişimi'nin önemli bir projesi değil, aynı zamanda Çinli şirketlerin Mısır'da inşa ettiği en büyük proje olan yeni başkent inşasında birlikte çalışıyor (Fotoğraf: Xinhua, 2023).

Çin, uluslararası toplumun dikkatli katılımı ve proaktif müdahalesinin Ortadoğu'da siyasi istikrarın yeniden sağlanması ve ekonominin canlandırılması için hayati öneme sahip olduğunu savunmaktadır. Pekin, Ortadoğu ülkelerine Ulusal Kalkınma Bankası ve Çin İhracat-İthalat Bankası aracılığıyla düşük faizli krediler sağlamış ve esnek geri ödeme stratejileri kullanmıştır.

Çin, Ortadoğu ülkelerinde karayolları, köprüler, limanlar, stadyumlar, uluslararası kongre merkezleri, su yolları, barajlar, fabrikalar, okullar ve hastanelerin geliştirilmesini kapsayan yardım girişimlerini sürekli olarak yürütmektedir.

Sonuç olarak, Çin, kalkınma engelleri veya istikrarsızlıkla karşılaşan ülkelerde yardım projelerini titizlikle yürütmekte, borç yüklerini hafifletmekte ve Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası'nın himayesinde uluslararası kalkınma girişimlerine katılmaktadır. Son yirmi yılda, Çin, Irak ve Suriye'nin savaş sonrası yeniden inşasına önemli katkılarda bulundu, Filistin'e kalkınma yardımı sağladı ve Mısır ile diğer geçiş ülkelerinde ekonomik iyileşme girişimlerini destekledi. Çin, Ortadoğu ülkelerinde karayolları, köprüler, limanlar, stadyumlar, uluslararası kongre merkezleri, su yolları, barajlar, fabrikalar, okullar ve hastanelerin geliştirilmesini kapsayan yardım girişimlerini sürekli olarak yürütmektedir. Arap ülkelerine yollanan Çinli tıbbi ekiplerin toplam sayısı 400'ü aşmıştır. Arap Baharı'nın ardından, Çin bölgedeki geçiş sürecinde olan ülkelere önemli destek sağlamıştır. Örneğin, Mısır'a 450 milyon yuan yardım, Yemen'e geri ödemesiz 100 milyon yuan yardım ve Lübnan ve Ürdün'deki

Suriyeli mültecilere 30 milyon yuan insani malzeme desteği tahsis etmiştir. Ayrıca, Çin, Filistinli Mülteciler için BM Yardım ve Çalışma Ajansı'na (UNRWA) olan bağışlarını artırarak, Ağustos 2018'de Filistinli mültecilere yardım için ek olarak 2.35 milyon dolar sağladı (People's Daily, 2018). Ayrıca, Çin Gezouba Grubu Irak'ın Vasit Eyaleti Suwaila Şehri'nde atık su arıtma tesisini inşa etti, PetroChina Irak'ın Hafaya bölgesinde doğalgaz işleme tesisini kurdu, Çin İnşaatı Irak'ın Nasiriyah Havalimanı'nı geliştirdi, China Machinery Irak'ın Salahaddin Yakıt Gazı Santrali'ni inşa etti ve Çin Elektrik Gücü Şirketi Irak'ta 679 Irak Model Okulu inşa etti. Bunların hepsi Irak halkının temel ihtiyaçlarını karşıladı ve önemli sosyal avantajlar sağladı. Aynı zamanda, Çin, Ortadoğu ülkelerine teknik işbirliği girişimleri ve personel eğitimi yoluyla sürekli kalkınma yardımlarını vurgulamakta, sürdürülebilir kalkınma için gerekli teknoloji ve insan kaynaklarını sağlamayı amaçlamakta, böylece alıcı ülkelerin özerk kalkınma yeteneklerini artırmakta ve Ortadoğu bölgesinin ekonomik istikrarına katkıda bulunmaktadır (Sun vd., 2018).

Gıda güvenliği ve tarım, Ortadoğu ülkelerinin ilerlemesi için temel endişelerdir. Arap devletleri, artan gıda güvenliği sorunları ve yavaş tarımsal gelişimle karakterize edilen orantısız bir gıda arz ve talep çerçevesiyle karşı karşıya kalıyor. Arap bölgesi yoğun gıda güvensizliği sergilemektedir ve bu alandaki ülkeler, bu ortak endişeleri ele almak için etkili bölgesel gıda güvenliği sistemleri uygulamakta zorluk çekmektedir. (Zhang, 2020). Çin, Sudan, Mısır, Cezayir, Fas, Moritanya ve diğer ülkelerde birçok su koruma ve tarımsal girişime yardımcı olmuş, Çin-Arap Ülkeleri İşbirliği Forumu (CASCF) içinde tarımsal teknoloji değişimlerini kolaylaştırmış ve Arap ülkelerinin tarımsal yönetim ve gıda güvenliği konusundaki yeteneklerini güçlendirmiştir. 2022'deki ilk Çin-Arap Ülkeleri Zirvesi sırasında, Pekin, Arap muadillerine gıda güvenliğini güçlendirme ve genel tarımsal üre-

Arap ülkelerinin temsilcileri, 30 Mayıs 2024'te Pekin'de düzenlenen Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumu'nun 10. Bakanlar Konferansı'nın açılış törenine katıldı (Fotoğraf: Xinhua, 2024).

tim kapasitesini artırma konusunda yardım etmeyi taahhüt etti. Bu, modern tarım için beş işbirliği laboratuvarının kurulmasını, tarımsal teknik işbirliği için 50 girişimin gerçekleştirilmesini ve bölgesel ülkelere gıda üretimini artırma, depolama yeteneklerini geliştirme ve tarımsal verimliliği iyileştirme konularında yardımcı olmak üzere 500 tarımsal teknik uzmanının görevlendirilmesini kapsamaktadır. Ayrıca, Arap ülkelerinden yüksek kaliteli tarım ürünlerinin ithalatını kolaylaştırmak için bir "yeşil kanal" oluşturulacaktır.

Sağlık yönetimi alanında, tıbbi ekiplerin konuşlandırılması, Çin'in Ortadoğu'daki en önemli sağlık yardımı türünü oluşturmaktadır. Çin, Fas'a çok sayıda sağlık ekibi ve Cezayir'e de önemli miktarda sağlık personeli göndermiştir. Savaş sonrası ülkelere, hastane inşaatına destek, tıbbi ekipman ve ilaçların temini ile tıbbi personelin konuşlandırılması, Çin'in kalkınma yardımlarının hayati unsurlarıdır. 2020

salgınına yanıt olarak, Çin, virüsün azaltılması için bilgi ve teknolojileri paylaşmak ve kapsamlı destek sağlamak amacıyla Ortadoğu'ya tıbbi profesyoneller göndermiştir. Çin, Irak, Suudi Arabistan ve İsrail'e yeni koronavirüs teşhis laboratuvarları ve izolasyon hastanelerinin geliştirilmesi de dahil olmak üzere çeşitli yardımlar sağladı. Çinli uzman ekipler, Çin'in salgınla mücadele bilgilerini yaymak, önleyici ve klinik protokoller konusunda eğitim vermek ve Ortadoğu ülkelerinin izleme, yanıt verme ve tedavi kapasitelerini geliştirmek için Cezayir, İran ve Tunus'u ziyaret etti. Ayrıca, Çin, araştırma işbirliklerini ve Çinli işletmeler tarafından onaylanan aşı üretimini desteklerken, aynı zamanda Ortadoğu'da bağımsız aşı geliştirilmesini teşvik etmektedir (Liu and Li, 2022). 2020 yılında Çin-Arap Ülkeleri İşbirliği Forumu'nun (CASCF) 9. Bakanlar Toplantısı, hastalıkla mücadelede Çin ve Arap ülkeleri arasındaki desteği teyit eden ortak bir bildiri yayımladı.

Çin, Ortadoğu'ya yaptığı kalkınma yardımlarının önemli bir kısmını BM çerçevesinde ve ikili yöntemlerle gerçekleştirmektedir. Çin, çeşitli paydaşlarla işbirliği yaparak bölgesel yatırımlara katılır ve yerel ekonomiyi canlandırmaya yardımcı olur. Ayrıca, BM, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların bölgesel ekonomik kalkınmadaki katılımlarını artırmalarını desteklemektedir. Mülteci yönetimi alanında, Çin ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) işbirliği yoluyla karşılıklı güven geliştirmiştir ve UNHCR'nin mülteci yardım girişimlerinin etkinliğini artırmaya kendini adanmıştır. Pekin, ajansın uluslararası insani yardım çabalarına önemli bir katkıda bulunmuş, mülteci yasalarının teşvik edilmesi ve yardım malzemelerinin temin edilmesi konularında işbirliğini sürdürmüştür. Ortadoğudaki kötüleşen mülteci krizine tepki olarak, Çin mültecilere olan desteğini artırdı, bölgedeki yer değişimlerini maddi yardımlarla kolaylaştırdı ve mülteci kamplarındaki koşulları iyileştirdi (Xing, 2016).

Artan sayıda Ortadoğu ülkesi, Çin'in kalkınma yardımlarından ve KYG'nin ortak uygulamasından somut avantajlar elde etmektedir. Bu ilişki, bölgenin altyapısını geliştirmek, sanayiye ve ekonomik dönüşümü teşvik etmek ve sakinlerinin yaşam standartlarını yükseltmek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır.

Çin, Ortadoğulu mültecilere çoğunlukla Dünya Gıda Programı (WFP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla çok taraflı yardım sağlamaktadır. Bu kuruluşlar, Suriye ve Iraklı mültecilere gıda, ilaç, mali destek, malzeme ve inşaat gibi çeşitli yardımlar

sunmuştur (Xing&Yu, 2020).

Artan sayıda Ortadoğu ülkesi, Çin'in kalkınma yardımlarından ve KYG'nin ortak uygulamasından somut avantajlar elde etmektedir. Bu ilişki, bölgenin altyapısını geliştirmek, sanayiye ve ekonomik dönüşümü teşvik etmek ve sakinlerinin yaşam standartlarını yükseltmek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Bu yeni çağda, Çin, Ortadoğu ülkeleriyle yapılandırılmış işbirliği mekanizmalarının kurulmasını önceliklendirmekte ve karşılıklı ekonomik kalkınmayı teşvik eden işbirliği platformları sağlamaktadır. Bu strateji, bölgesel ekonomik istikrar ve kalkınma için politika ve kurumsal güvenceler sunarken, bölge genelinde bütünsel büyümeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. KYG'nin ortak geliştirilmesi, Çin-Arap Ülkeleri İşbirliği Forumu'nun (CASCF) zirve düzeyine yükseltilmesi ve Çin ile İran arasındaki 25 yıllık Kapsamlı İşbirliği Anlaşması, ikili işbirliğine yönelik artan kurumsallaşmayı ve kalıcı taahhüdü göstermektedir. Çin'in Ortadoğu ülkeleriyle olan kalkınma işbirliği, bölgedeki ekonomik gelişim ortamını ve dış ticaret koşullarını iyileştirmiş, altyapı, finans ve geçim kaynakları üzerindeki baskıları hafifletmiş, bölge ülkelerinin bağımsız kalkınma kapasitesini ve güvenini artırmış ve bölgedeki barış ve istikrara katkıda bulunmuştur.

Pekin tarafından 2013 yılında duyurulan KYG, Arap ülkelerinden olumlu bir tepki almıştır. Haziran 2022 itibarıyla, Çin ve Arap ülkeleri dokuz bakanlık toplantısı ve 17 üst düzey yetkili toplantısı gerçekleştirmiştir. CASCF Bakanlar Toplantısı her iki yılda bir yapılmaktadır. 2014 yılında CASCF'nin 6. Bakanlar Toplantısında, Çin "1+2+3" işbirliği çerçevesini sunmuştur. Bu çerçeve, bir ana odak (enerji işbirliği), iki öncelikli alan (altyapı, ticaret ve yatırım kolaylaştırılması) ve yenilik için üç ileri teknoloji sektöründen (nükleer enerji, havacılık uyduları ve yeni enerji) oluşmaktadır. Ayrıca, Çin, önümüzdeki on yıl içinde Çin-Arap ticaretini 600 milyar dolara çıkarmayı ve Arap bölgesindeki Çin yatırımlarının hacmini 60 milyar doları aşacak şekilde

artırmayı önerdi (Xinhua Agency, 2014). 2016 yılında, Çin hükümeti ilk Arap Politika Belgesi'ni yayımlayarak kalkınma işbirliğini temel bir unsur olarak vurguladı. İzleyen yıllarda, Çin hükümeti Çin-Arap Ülkeleri Teknoloji Transfer Merkezi, nükleer enerjinin barışçıl uygulaması için bir Arap eğitim tesisi ve Çin-Arap Temiz Enerji Eğitim Merkezi dahil olmak üzere birçok ek mekanizma kurdu. Ocak 2016'da, Ortadoğu'ya yaptığı ziyarette, Başkan Xi Jinping, bölgesel sanayileşme için 15 milyar dolar tutarında özel kredilerin yanı sıra Arap ülkeleri için 10 milyar dolar ticari kredi ve 10 milyar dolar muafiyetli kredi oluşturulacağını açıkladı. Ayrıca, Ortadoğu'daki ekonomik değişimi önemli ölçüde destekleyen 20 milyar dolarlık bir karşılıklı yatırım fonunun kurulmasını gündeme getirdi (Xinhua Agency, 2016). 2018 yılında CASCF'nin 8. Bakanlar Toplantısı sırasında, her iki taraf KYG çerçevesinde Çin-Arap Ülkeleri İşbirliği Üzerine Eylem Bildirgesi'ni yayımladı. Çin, önümüzdeki beş yıl içinde

8 trilyon doları aşan ürünleri ithal etme ve küresel yabancı yatırımlar için 750 milyar dolardan fazla tahsis etme niyetini açıkladı. Ayrıca, sanayinin canlandırılmasına odaklanan ekonomik rehabilitasyon için özel bir girişim başlattı ve finansal işbirliği için 3 milyar dolar tahsis edilen bir Çin-Arap Ülkeleri Bankacılık Konsorsiyumu oluşturdu (CASCF, 2018). Yetkililerin açıklamalarına göre, Çin, Ortadoğu'nun sanayileşmesini kolaylaştırmak için özel ve indirimli krediler kullanmaya devam edecek, Çinli firmaların sanayi parklarının geliştirilmesi ve inşası, yatırım operasyonları ve sanayi kümeleri konularında katılımını teşvik edecek. 2020 yılında yapılan 9. CASCF Bakanlar Toplantısı, Amman Deklarasyonu ve 2020-2022 uygulama planını onaylayarak, Çin ile Arap devletleri arasındaki stratejik ilişkiyi güçlendirmeyi ve yeni çağda ortak bir geleceğe sahip Çin-Arap topluluğu kurmayı taahhüt etti. Pekin, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında 22 Arap ülkesi ve Arap Birliği ile işbirliği anlaşmaları imzaladı.

Birleşik Arap Emirlikleri'nde Çinli bir şirket tarafından yapılan Al Dhafra PV2 Güneş Enerjisi Santrali Kasım 2023'te tamamlandı (Fotoğraf: Xinhua, 2024).

Aralık 2022’de, Suudi Arabistan’ın Riyad kentinde Çin-Suudi Arabistan Zirvesi, ilk Çin-Arap Ülkeleri Zirvesi ve ilk Çin-KİK Zirvesi düzenlendi. Başkan Xi Jinping, Çin ile Arap ülkeleri arasındaki pratik etkileşimi artırmayı amaçlayan sekiz önemli işbirliği girişimi sundu ve ikili işbirliği için temel yolları belirledi. İlk girişim, “Gelişim İçin Ortak Eylemi Destekleme” adıyla anıldı ve kalkınma işbirliğini vurguladı. Bölgesel kalkınma yönetimi, İnisiyatif II’den V’e—“Gıda Güvenliği Üzerine Ortak Eylem,” “Sağlık Üzerine Ortak Eylem,” “Yeşil İnovasyon Üzerine Ortak Eylem” ve “Enerji Güvenliği Üzerine Ortak Eylem”—yakından bağlantılıdır. Çin hükümeti, KKG proje havuzunun bir parçası olarak Arap bölgesindeki 30 nitelikli projeyi desteklemek için 5 milyar RMB tahsis ederek Arap devletleriyle kalkınma yardımı projelerini yürütmek üzere ortaklık kurmayı amaçlıyor. Ayrıca, Çin Arap devletlerine kredi desteğini artıracak, bölgedeki en az gelişmiş ülkelerden gelen ürünlerin %98’ine sıfır gümrük vergisi uygulayacak ve Filistin, Yemen, Lübnan, Suriye ve diğerlerine insani yardım ve yeniden inşa yardımı sağlayacaktır (The State Council of the PRC, 2022). Bu üç zirvenin eşzamanlı olarak düzenlenmesi önemli sonuçlar doğurdu ve Çin-Arap ilişkilerinde yeni bir dönemi simgeledi.

Çin ile Ortadoğu arasındaki işbirliğini geliştirmek için KKG Mekanizmaları

Ortadoğu, küresel kalkınma açığı için hayati öneme sahiptir ve bu bölgedeki ülkeler KKG’nin uygulanması için doğal olarak uygundur (Li vd., 2024). Farklı ulusal koşullar, kurumlar, kaynakların mevcudiyeti ve gelişim yolları göz önüne alındığında, Ortadoğu’daki KKG odaklı girişimler, bölgesel gündemlerin öncelikli konuları olarak kalkınma meselelerini yeniden ön plana çıkarmada etkili olmalıdır (Wang vd., 2024).

KKG konsepti, Ortadoğu bölgesinin kalkınma

dönüşümüne öncülük etmek ve buradaki ülkelerin kalkınma kavramlarının şekillenmesini daha fazla teşvik etmek için kullanılmalıdır. Ekonomik yapı, çevresel koşullar ve sosyal istikrar gibi zorluklarla karşılaşan Ortadoğu ülkeleri, sürdürülebilir kalkınmayı şiddetle desteklemekte ve uluslararası kalkınma kavramlarını ve bilgilerini stratejilerine ve eylemlerine kademeli olarak dahil etmektedir. KYG ve KKG, Suudi Arabistan’ın “2030 Vizyonu”, BAE’nin “Biz BAE 2031” ve “Gelecek 50 Yıl için Gelişim Stratejisi” gibi girişimlerle yakından uyumludur. Bu stratejiler, yenilik odaklı büyümeyi ve doğayla uyumlu bir yaşamı önceliklendirerek, her iki tarafa da gelişim işbirliğini artırmak ve pratik önlemler almak için kavramsal rehberlik sunar. Ortadoğu ülkeleri, yeni gelişim yolları ve modellerini aktif olarak araştırmaktadır ve KKG onlara yeni fırsatlar sunmaktadır.

Öncelikle, insan merkezli ve kapsayıcı geçim kaynakları yönetimi kavramı, Ortadoğu’nun ekonomik ve sosyal istikrarı için esastır. Ortadoğu ülkelerinin kalkınma stratejileri, projeleri ve eylemleri, ekonomik istikrarı etkileyen zorlukları ele almalı, genel nüfusun kalkınma ihtiyaçlarını karşılamalı ve sosyal eşitlik ve kapsayıcılığı teşvik etmelidir. Çatışma ve istikrarsızlık Ortadoğu’nun gelişimini derinden etkilemektedir. Bu nedenle, büyümeyi önceliklendiren ve yeniliği teşvik eden pragmatik bir gelişim yaklaşımını benimsemek hem çok yerinde hem de gereklidir. Bölge ülkeleri, kalkınmayı önceliklendirme ilkesini sağlam bir şekilde benimsemeli ve yenilik yoluyla büyümeyi teşvik etmek için gerçek fırsatları değerlendirmelidir.

Gelecekte, Çin ve Ortadoğu ülkeleri, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi’nin uygulanması için net bir plan ve yön sağlayarak, entegre fikirler temelinde kalkınma stratejilerinin uyumunu daha da güçlendirmelidir. Ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerin etkili koordinasyonu, ekonomik politika oluşturma için uzun vadeli bir çerçeve ile ilgili tüm

Küresel Kalkınma Girişimi, insan odaklı bir yaklaşım benimseyerek doğa ile insan arasında uyum sağlamayı ve ortak kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamakta ve kalkınma sorunlarına yeni çözümler sunmaktadır (Çizim: China Daily, 2024)

sektörleri sürdürülebilir yeşil büyüme hedeflerini daha geniş kalkınma planlarına entegre etmek üzere harekete geçirebilecek yüksek düzeyde bir koordinasyon mekanizmasının kurulmasını gerektirir. Ayrıca, mevcut politikaların etkinliğini değerlendirmek için yeşil büyümenin ilerlemesini izlemek ve değerlendirmek, her aşamada tüm paydaşların katılımını sağlamak için kurumsal mekanizmalar oluşturmak, karbonsuzlaşma için elverişli bir ortam yaratmak amacıyla kamu-özel ortaklıklarını teşvik etmek ve yeni ve yeşil teknolojilerin yatırımını ve kullanımını desteklemek de dahil edilmiştir. Ayrıca, toplumdaki savunmasız grupların ihtiyaçlarını karşılamak, kimse geride kalmamasını sağlamak için çok önemlidir (UNESCWA, 2022).

KKG, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin Ortadoğu'da uygulanmasını teşvik etmek için kritik

bir mekanizmadır. Bölge ülkelerinin öncelikli kalkınma gündemlerini desteklemek için çeşitlendirme platformunu geliştirmeyi amaçlamaktadır. KKG, eylem odaklı ve etkili yönetişimin önemini vurgulayarak 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin uygulanmasını hızlandırmayı amaçlamaktadır. Finansmanla ilgili geliştirilmiş kamu malları sunmakta ve uluslararası kalkınma işbirliği için bir platform sağlamakta, böylece gelişmekte olan ülkelerde 2030 Gündemi'nin uygulanmasına yeni bir ivme kazandırmaktadır. KKG, işbirliğini geliştirmek ve diğer ülkeler ve kurumlar arasında işbirliğini teşvik eden örnek roller oluşturmak için BM kalkınma ajanslarını anahtar ortaklar olarak aktif bir şekilde sürece dahil ederken, "KKG Dostları Grubu" ülkeleri birincil katılımcılar olarak hizmet vermektedir (The Foreign Ministry of PRC, 2022).

Çin, bilgi alışverişi, kalkınma stratejisi oluşturma ve gündem belirlemede hakların korunmasını ve adil güç dağılımını garanti altına almak için Ortadoğu ülkelerini KKG'nin çok taraflı kurumsal çerçevesine entegre etmelidir. Öte yandan Çin, kalkınma finansmanı, proje uygulaması ve yönetim açısından yerel uluslara önemli avantajlar sunmak için BM'nin çok taraflı ajanslarının çabalarını desteklemelidir. Bu ülkeler arasındaki farklı gelişim seviyeleri göz önüne alındığında, birçokları önemli finansman eksiklikleriyle karşı karşıyadır, ayrıca kalkınma projeleri ve yönetim konusunda yeterli deneyime sahip değildir. Bu nedenle, uluslararası toplum, bu ülkelerdeki dönüşümleri kolaylaştırmak için gelişim mekanizmalarına dış destek sağlamalıdır. Örneğin, Çin, uluslararası işbirliği projeleri, en iyi uygulamaların paylaşılması ve yoksulluk azaltma konusunda eğitim verilmesi yoluyla bölgedeki ülkelerde yoksulluk azaltma çabalarını aktif olarak destekleyebilir. Ayrıca, "gıda güvenliği konusunda ortak eylem" Arap devletlerinde gıda güvenliğini ve kapsamlı tarımsal üretim kapasitesini artırabilir. Çin, bölge ülkelerine mali desteğini artırırken, aynı zamanda yüksek kaliteli, düşük maliyetli ve sürdürülebilir altyapı yatırımlarını da teşvik etmelidir. Ayrıca, bu ülkeleri kalkınma için yerel kaynakları seferber etmeye teşvik etmeli ve desteklemeli, böylece sürdürülebilir kalkınma için kapasitelerini ve ivmelerini artırmalıdır.

KKG çerçevesinde 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni uygulama kapasitesini artırırken, Çin ile Ortadoğu ülkeleri arasında küresel bir kalkınma ortaklığının kurulmasını teşvik etmek esastır. Küresel ekonomik yönetim yapılarındaki eşitsizlikler, yerine getirilmeyen Resmi Kalkınma Yardımı (ODA) taahhütleri ve gelişmekte olan ülkelere yetersiz teknoloji transferi ve kapasite geliştirme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmaya çalışan Ortadoğu ülkeleri için önemli zorluklar teşkil etmektedir. Birleşmiş Milletler Saha Koordinatörleri ve Arap Birliği,

uluslararası işbirliği ve ortaklık geliştirmede önemli roller oynarken, Ortadoğu ülkeleri arasında teknoloji, finans ve kapasite geliştirme alanlarında daha geniş bir işbirliğine acil bir ihtiyaç vardır. Çin, BM kalkınma ajanslarının yeni platformunu KKG ile entegre ederek Ortadoğu ülkelerinin dijital teknoloji, sanayileşme, enerji dönüşümü ve küresel kalkınma ortaklığı ile ilgili yönetim kapasitesini artırmalıdır.

Çin ile Arap devletleri arasındaki altyapı işbirliği, bilgi teknolojisi, iletişim ve uzay havacılığı dahil olmak üzere yüksek teknoloji ve dijital sektörlere doğru genişlemektedir.

Öncelikle, dijital teknolojinin uygulanmasının artırılması, dijital ekonominin hızlı gelişimi için gereklidir. Dijital teknoloji, küresel gelişimi etkileyen önemli bir faktör haline geldi. Uluslararası kalkınma işbirliğini teşvik etmek ve 2030 yılına kadar Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) ulaşmak giderek daha önemli hale geliyor. Dijital geçiş, Ortadoğu ülkelerinin ekonomik ve sosyal gelişimi için hayati fırsatlar sunarak, üretim yöntemlerinde bir dönüşümü kolaylaştırmakta, hükümetleri ve nüfusu güçlendirmekte ve kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmaktadır. Çin ile Arap devletleri arasındaki altyapı işbirliği, bilgi teknolojisi, iletişim ve uzay havacılığı dahil olmak üzere yüksek teknoloji ve dijital sektörlere doğru genişlemektedir (Ding & Zhu, 2022). Çin, bölgedeki kapsayıcı kalkınma ve ekonomik dönüşümü ilerletmek için teknoloji transferini ve bilgi paylaşımını geliştirmelidir.

İkincisi, iyileştirilmiş politika koordinasyonu ve kapasite geliştirme yoluyla, Çin yeni sanayileşmede işbirliğini ilerletmeyi ve bölge ülkelerinin küresel sanayi, değer ve tedarik zincirlerine entegrasyonunu artırmayı

hedefliyor. Çin, Ortadoğu'da karşılaştırmalı avantajlara sahip endüstrileri geliştirmek için BM Kalkınma Sistemi, Arap Ligi, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ve diğer platformlarla kurumsal işbirliğini güçlendirdi. Bu girişim, sanayileşmeyi hızlandırmayı, küresel ve bölgesel değer ve tedarik zincirlerinin entegrasyonunu optimize etmeyi ve daha fazla gelişim fırsatı ve teşvik sunmayı amaçlamaktadır.

Üçüncü olarak, yenilenebilir enerjinin geliştirilmesini hızlandırmak ve yeşil enerjiye dönüşümü teşvik etmek esastır. Çin, temiz enerji geliştirme endüstriyel zincirinin tamamında lider bir konumda olup, Ortadoğu ülkeleriyle işbirliğini artırarak yeşil ekonomiye geçişi hızlandırabilir ve böylece hem ekonomik büyüme hem de çevre koruma hedeflerine ulaşabilir. Çin-Arap Temiz Enerji Eğitim Merkezi, Çin-Arap Ülkeleri "Enerji Güvenliği Üzerine Ortak Eylem" belgesinde belirtildiği gibi, Çinli enerji işletmeleri ve finansal kurumların Arap ülkelerinde yenilenebilir enerji projelerine katılmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu girişim, Arap ortaklarla enerji bilimi ve teknolojisinde araştırma ve geliştirme işbirliğini teşvik etmeyi ve enerji politikalarının koordinasyonunu sağlamayı amaçlamaktadır. (The State Council of PRC, 2022). Üç boyutlu enerji işbirliği için yeni bir çerçeve oluşturmak, Çin ile Ortadoğu ülkeleri arasındaki enerji işbirliğini derinleştirmek, enerji krizine ortak bir yanıt vermek ve mevcut bağlamda enerji güvenliğini korumak için kritik bir stratejidir. Adil ve kapsayıcı, dengeli bir küresel enerji yönetim sistemi kurmak, önemli teorik ve pratik öneme sahiptir (Li vd., 2024).

KKG Ağı, bölgedeki uluslararası kalkınma ortaklıklarını güçlendirirken, özellikle Arap devletleri olmak üzere bölgesel uluslar arasında dayanışma ve işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu girişim, bölgesel kalkınma dönüşümü ve yönetim iyileştirme için daha elverişli bir ortam oluşturmayı ve sağlam bir temel atmayı amaçlamaktadır.

Aralık 2022'deki ilk Çin-Arap Devletleri Zirve-

si'nin arifesinde, Çin Dışişleri Bakanlığı yeni dönemde Çin-Arap işbirliği hakkında bir rapor yayınladı. Rapor, pragmatik işbirliğini derinleştirmeye, stratejik karşılıklı güveni arttırmaya, kalkınma ve refahı birlikte yaratmaya, barış ve istikrarı teşvik etmeye ve kültürel alışverişi genişletmeye odaklanarak ortak bir geleceğe sahip bir Çin-Arap toplumu inşa etmenin başlıca yollarını ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Çin'in GDI'sı temel misyon olarak kalkınmayı vurgulamakta, Arap devletlerinin ulusal kalkınma kapasitelerini güçlendirmekte, bölgesel kalkınma kaygılarını ele almakta ve kalkınma, güvenlik ve yönetim alanlarındaki açıkları azaltmaya çalışmaktadır. Bu girişim Ortadoğu'da barış ve istikrarın teşvik edilmesine yardımcı olmakta ve Arap devletlerinden destek ve takdir görmektedir. Çin-Arap Devletleri Zirvesi, ortak, dönüştürücü ve sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmak için pragmatik işbirliğini teşvik etmeyi, böylece ortak bir geleceğe sahip bir topluluk inşa etmeyi ve Çin-Arap kalkınma işbirliği için kapsamlı bir plan oluşturmayı amaçlayan sekiz önemli işbirliği girişimi önerdi. KKG, Arap devletlerini "kan transfüzyonundan" "hematopoetik" hale getirecek, bağımlı kalkınmadan bağımsız kalkınmaya yönlendirecek ve Ortadoğu'da bölgesel entegrasyonu teşvik edecektir (Sun & Zhang, 2022, 98).

Sonuç

Barışçıl ilerleme ile kargaşa arasında kritik bir kavşakta duran Ortadoğu şu anda güvenlik, kalkınma ve yönetimle ilgili önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Dünyanın diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında, Ortadoğu'daki kalkınma sorunları özellikle belirgindir ve bölge ülkelerinin kalkınma zorluklarını aşmaları için uluslararası kalkınma işbirliği vazgeçilmezdir. Batılı güçler, Çin'i birincil rakip olarak görürken hem ittifakları hem de çatışmaları teşvik ederek bölgedeki hâkimiyet çabasına devam etmektedir.

Bu perspektif, Pekin'in Ortadoğu'daki müdahalesini sınırlamayı, bölge ülkelerini taraf seçmeye zorlamayı ve Çin ile Ortadoğu ülkeleri arasındaki karşılıklı faydalı işbirliğini zayıflatmayı amaçlamaktadır. Bu duruma yanıt olarak, Çin, Ortadoğu'daki tüm ülkelerle dostane ve işbirlikçi ilişkileri güçlendirmeye yönelik proaktif bir çaba içinde bulunarak, bölgedeki barış, kalkınma ve istikrarı teşvik etmektedir. Çin, BM Şartı'na dayalı gerçek çok taraflılığı savunmakta ve kendisini Ortadoğu'da barış inşacısı, kalkınma katkıcısı ve düzen savunucusu olarak aktif bir şekilde konumlandırmaktadır. Bu bağlamda, KKG, Çin ve bölge ülkeleri arasında uluslararası kalkınma işbirliğini etkili bir şekilde teşvik edecek ve Ortadoğu'nun kapsamlı kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Kalkınma işbirliği yoluyla, Çin ve Ortadoğu ülkeleri uluslararası düzen ve küresel yönetim konusunda ortak bir vizyonu vurgulamakta, bölgedeki barış ve kalkınma engellerini ortadan kaldırmak için birlikte çalışmakta ve ortak bir geleceğe sahip küresel bir kalkınma topluluğu kurmaya çabalamaktadır. 🌸

Kaynakça

- Asiri, M. A. Y., vd. (2023). How Foreign Direct Investment and Other Belt and Road Initiative Aspects Shape Sustainable Economic Development in Middle East Nations. *Journal of Industrial Integration and Management*, 8(3): 387.
- Centre for International Knowledge Development (CIKD). (2022). Global Development Report 2022. 10 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.cikd.org/detail?docId=1538692405216194562> adresinden alındı.
- China-Arab States Cooperation Forum. (2018). Declaration of Action on China-Arab States Joint Construction of the Belt and Road. (July 10). 15 Ağustos 2024 tarihinde <http://www.chinaarabcf.org/chn/zagx/gjydyt/t1577010.htm> adresinden alındı.
- Ding, J. and Zhu, L. (2022). Mechanism, Achievements and Significance of Cooperation between China and Arab States in the New Era. *Arab World Studies*, (3): 42.
- Haenle, P. and Nathaniel, S. (2023). Initiative Diplomacy: China's New Rules for Global Governance, Security and Development. *East Asia Policy*, s. 16.
- Jiang, Z., vd. (2021). *The Dilemma and Crisis of Political Development in West Asia and North Africa*. Beijing: China Social Sciences Press.
- Li, W., vd. (2024). China-Middle East Cooperation on Jointly Building a Community with Shared Future for Mankind. *Arab World Studies*, (1): 24-25.
- Li, W. (2021). The Diplomatic Concept of the CPC Since the 18th National Congress and Its Practice in the Middle East. *Arab World Studies*, (3): 3.
- Li, X. (2019). *The Future of Development Assistance: the Crisis of West Model and New Role of China*. Beijing: China CITIC Press.
- Liu, S. and Li, Y. (2022). Regional Governance and the Responsibility of Major Power: China's Anti-Pandemic Cooperation in the Middle East. *Arab World Studies*, (6): 3-21.
- Malik, A. and Awadallah, B. (2011). The Economics of the Arab Spring. *Middle East Insight*, (46).
- Mao, R. (2022). China's Global Development Initiative and the Improvement of the Global Governance System. *Global Review*, (6): 17.
- People's Daily. (2018). China Donates Additional Funds to the UNRWA. August 8.
- Qiao, T. (2023). Establish a Mechanism for Implementing Global Development Initiatives. *Study Times*, April 21.
- Shi, Z. (2022). Building a Community with Shared Future for Mankind: Historical Background, China's Contribution, and Deepening Path. *People's Tribune*, (24): 122.
- Sun, D. and Zhang, D. (2019). Peace Through Development: Ideas and Paths for China's Participation in Middle East Security. *Global Review*, (6): 123.
- Sun, D. and Zhang, J. (2022). The Global Development Initiative Implemented by China and Arab Countries: Concept and Practice. *Peace and Development*, (5): 98.
- Sun, D., vd. (2018). *China's Participation in the Middle East Governance after the Cold War*. Beijing: Social Sciences Academic Press.
- The Foreign Ministry of PRC. (2022). The Report on China-Arab Cooperation in New Era. (December 1). 10 Ağustos 2024 tarihinde https://www.mfa.gov.cn/zyxw/202212/t20221201_10983991.shtml adresinden alındı.
- The Foreign Ministry of PRC. (2022). The Statement of Ministerial Meeting on the Group of Friends of Global Development Initiative. (September 21). 12 Ağustos 2024 tarihinde http://new.fmprc.gov.cn/web/wjzbhd/202209/t20220921_10769134.shtml adresinden alındı.
- The Foreign Ministry of PRC. (2022). Wang Yi Summarizes the Outcomes of the Ministerial Meeting of the Group of Friends of the Global Development Initiative Group. (September 22). 20 Ağustos 2024 tarihinde https://www.mfa.gov.cn/wjzbhd/202209/t20220921_10769136.shtml adresinden alındı.
- The State Council of PRC. (2022). Xi Proposed Eight Major Cooperation Initiatives at the First China-Arab States Summit. (December 10). 16 Ağustos 2024 tarihinde https://www.gov.cn/xinwen/2022-12/10/content_5731138.htm adresinden alındı.
- UNESCWA. (2022). Annual SDG Review 2022. E/ESCWA/CL5.SDGS/2022/TP.1. 12 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.unescwa.org/sites/default/files/pubs/pdf/annual-sdg-review-2022-english.pdf> adresinden alındı.
- Wang, B. and Yao Q. (2019). A Study on the Construction of China's Middle East Diplomatic Thought in the New Era. *Arab World Studies*, (2): 76.
- Wang, L., vd. (2023). Promote to Build a Global Community of Shared Future for Mankind for Advance Development and Lasting Peace in the Middle East. *West Asia and Africa*, (2): 14.
- Xi, J. (2018). Remarks on the Opening Ceremony of the 8th Ministerial Meeting on China-Arab States Cooperation Forum. *People's Daily*, (July 11).
- Xi, J. (2021). Bolstering Confidence and Jointly Addressing Global Threats and Challenges to Build a Better World for All: Remarks at the General Debate of the 76th UNGA. *People's Daily*, (September 22).
- Xing, X. and Yu, Z. (2020). The Practice and Prospects of China's Participation in the Middle East Refugee Governance. *Arab World Studies*, (2): 51-55.
- Xing Xinyu. (2016). China's Participation in the Middle East Refugee Governance: Reality and Prospects. *Arab World Studies*, (4): 31.
- Xinhua Agency. (2014). Xi's Remarks on the Opening Ceremony of the 6th Ministerial Meeting on China-Arab States Cooperation Forum. (June 5). 15 Ağustos 2024 tarihinde http://www.xinhuanet.com/politics/2014-06/05/c_1111003387.htm adresinden alındı.
- Xinhua Agency. (2016). Xi's Remarks at the Headquarters of League of Arab States. (January 21). 13 Ağustos 2024 tarihinde http://www.xinhuanet.com/world/2016-01/22/c_1117855467.htm adresinden alındı.
- Yao, Y. (2022). The Global Development Initiative Draws a Blueprint for Responding to the Changing World. *Red Flag Manuscript*, (4): 46.
- Zhang, C. (2023). Chinese Initiatives Boost Common Development of the Global South. *Contemporary World*, (11): 14.
- Zhang, S. (2020). Agricultural Cooperation under China-Arab States Cooperation Forum: Features, Dynamics and Challenges. *West Asia and Africa*, (6): 89.
- Zhao, K. and Cai R. (2024). From Development-Oriented Aid to Capacity-Oriented Aid: the Paradigm Shifts of International Development Cooperation in China. *Journal of Tongji University(Social Science Edition)*, 35(2): 23.
- Zheng, Y. (2021). Emergence and Challenges of New Models of Cooperation Paradigm for International Development. *China Social Science Review*, (2): 111.

TEORİ, 38 YILDIR YAYIMDA!

“Doğru teori olmadan, doğru pratik olmaz.”

DÜNYA'NIN
HER YERİNDE!

ABONE OL, GÜÇ VER.

Alanlarında uzman, seçkin yazar kadrosuyla
kültür-sanattan, iç ve dış politikaya yönelik
gündem belirleyen konu başlıkları ile
her ay sizlerle!

YURTIÇİ VE YURTDIŞINDAN ABONELİK İÇİN:

Web: magaza.teoridergisi.com E-Posta: dergiteori@gmail.com

Avrupa'yı ABD liderliğindeki sanayisizleşmeden kurtarmak

WERNER RÜGEMER*

Dr.

* Dr. Werner Rügemer 1941 doğumlu olup Köln/Almanya'da yaşayan bir düşünürdür. Münih, Berlin ve Paris'te dil, ekonomi ve felsefe eğitimi almıştır. 1975'ten 1990'a kadar Demokratische Erziehung dergisinin editörü; 1998-2017 yılları arasında Köln Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Yeni teknoloji - eski toplum. Silikon Vadisi (1985, Almanca, Rusça ve Macarca baskı); The Capitalists of the 21st Century (2018, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Rusça ve Çince baskı); Ölümcül dostluk. ABD Birinci Dünya Savaşı'ndan İkinci Dünya Savaşı'na Avrupa'yı nasıl fethetti (2023, Almanca baskı) yazdığı kitaplardan bazılarıdır. (www.werner-ruegemer.de)

E-posta: werner.ruegemer@posteo.de

ORCID: 0000-0001-2848-0017

Geliş Tarihi: 20.07.2024

Kabul Tarihi: 27.09.2024

Atf: Rügemer, W. (2024). Avrupa'yı ABD liderliğindeki sanayisizleşmeden kurtarmak. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 6(1), 124-135.

ÖZ

Milenyumun başından bu yana yeni bir uygulama ortaya çıktı: Hâlâ resmi olarak “gölge bankalar” olarak kabul edilen yeni, devlet denetimi dışında faaliyet gösteren ABD sermaye oyuncuları Avrupadaki mevcut şirketleri satın alıyor. Blackstone ve Katch Investment Group (KKR) gibi özel sermaye yatırımcıları orta ölçekli, borsaya kote olmayan şirketlerde uzmanlaşmıştır. BlackRock, Vanguard, State Street, Capital Group, Fidelity & Co. şu anda Almanya, Fransa, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, Hollanda ve bu arada İsviçre'deki en önemli şirket ve bankaların önde gelen sahipleridir. Stratejik kararlar - yeniden yapılanma, şirket parçalarının satışı, işten çıkarmalar, yurtdışına taşınmalar - çoğunlukla Avrupa Komisyonu'na danışılarak ABD'de alınmaktadır. Kârların çoğu ABD'ye giderken, çalışma koşullarının Amerikanlaştırılması (iş modelleri, gig working, çalışan yoksullar) AB genelinde reel ücretlerin düşmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, AB'nin küresel GSYİH'deki payı %25 civarındaki eski zirvesinden %15'e düşerken, ABD'nin payı o zamandan beri eski seviyesi olan %25'e yükseldi. Almanya'nın yeniden sanayileşmesi de ABD'nin kontrolü altında.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, endüstri, kapitalizm, sanayisizleşme, yeniden sanayileşme.

Europe: Rescue against US-led de-industrialization

ABSTRACT

Since the turn of the millennium, a new practice has emerged: the new, deregulated US capital players, which are still officially considered “shadow banks”, are buying existing companies in Europe. Private equity investors such as Blackstone and Katch Investment Group (KKR) specialize in medium-sized, unlisted companies. BlackRock, Vanguard, State Street, Capital Group, Fidelity & Co. are now the leading owners of the most important companies and banks in Germany, France, Belgium, Luxembourg, the UK, the Netherlands and, incidentally, Switzerland. The strategic decisions - restructuring, sale of parts of the company, job cuts, relocations abroad - are mainly made in the USA, in consultation with the European Commission. Most of the profits go to the USA, while the Americanization of working conditions (job patterns, gig working, working poor) is causing real wages to fall throughout the EU. As a result, the EU's share of global GDP has fallen from its former peak of around 25% to 15%, while the USA's share has since risen back to its former level of 25%. The re-industrialization of Germany is also under US control.

Keywords: Europe, capitalism, deindustrialization, industry, re-industrialization.

Giriş

ZENGİN ESKİ BANKACI EMMANUEL MACRON, 2017 yılında Fransa Cumhurbaşkanı olarak göreve başladığında bir vaatte bulundu. Yeni seçilen Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump'ı taklit ederek, "Fransa'yı yeniden büyük yapacağım!" dedi. Çevresini BlackRock,

KKR ve McKinsey gibi ABD'nin önde gelen sermaye oyuncularıyla doldurdu, onlarla ve ABD Başkanı Donald Trump'la Washington'daki Beyaz Saray'da akşam yemeklerinde bir araya geldi (NSJ, 2018). Birkaç yıl sonra, Mayıs 2024'te Almanya'ya yaptığı bir devlet ziyareti sırasında, Doğu Almanya'nın Dresden kentinin en büyük meydanında genç müzik grupları-

"ABD, Marshall Planı ile 1945'ten sonra Batı Avrupa'da yeniden sanayileşmeyi teşvik etti. Ancak bu fonlar sadece solcu, komünist, anti-faşist partiler ve Charles de Gaulle gibi milliyetçi politikacılar hükümetten uzaklaştırıldığında kullanılabilirdi" (Fotoğraf: National Archives, 2024).

la özenle düzenlenmiş bir gençlik festivalinde uyardı: "Avrupamız ölebilir!" Fransız Devrimi'nin "Liberté, Egalité, Fraternité" (özgürlük, eşitlik, kardeşlik) sloganını, can düşmanı Rusya'ya karşı kullandı!

Bu kapitalist otokrat, özellikle Fransa, Almanya, İngiltere, Belçika ve Hollanda gibi zengin Avrupa ülkelerinin hükümetleri için bir örnek teşkil etmektedir: Model devlet ABD'de olduğu gibi, hepsi de son olarak ABD'nin Ukrayna'da Rusya'ya karşı yürüttüğü vekalet savaşını desteklemek için ayırdığı savaş bütçeleri nedeniyle halkın çoğunluğunun onayını kaybetti.

Ancak bir ay sonra, Fransız parlamento seçimlerinde Macron'un uzun zamandır öngörülen çöküşü geldi. Bu kapitalist otokrat, özellikle Fransa, Almanya, İngiltere, Belçika ve Hollanda gibi zengin Avrupa ülkelerinin hükümetleri için bir örnek teşkil etmektedir: Model devlet ABD'de olduğu gibi, hepsi de son olarak ABD'nin Ukrayna'da Rusya'ya karşı yürüttüğü vekalet savaşını desteklemek için ayırdığı savaş bütçeleri nedeniyle halkın çoğunluğunun onayını kaybetti.

Tarih öncesi: NATO ile Marshall Planı

ABD, Marshall Planı ile 1945'ten sonra Batı Avrupa'da yeniden sanayileşmeyi teşvik etti. Ancak bu fonlar sadece solcu, komünist, anti-faşist partiler ve Charles de Gaulle gibi milliyetçi politikacılar hükümetten uzaklaştırıldığında kullanılabilirdi. Yunanistan'da para ancak ABD ordusu anti-faşist

kurtuluş hareketini bombaladığında ve monarşiyi yeniden kurduğunda akmaya başladı. Marshall Planı öncelikle ABD ürünlerinin satışını, para birimlerinin dolara sabitlenmesini ve Hollywood kültürü de dahil olmak üzere ABD'nin önde gelen şirketlerinin, bankalarının ve danışmanlık firmalarının şubelerinin kurulmasını teşvik etti.

İşgal altındaki ve askeri açıdan tarafsız Batı, Kuzey ve Güney Avrupa'dakiler, İsviçre'dekiler ve hatta ABD'dekiler dahil olmak üzere, Nazi işgalcilerinin suç ortağı olan Alman ve Avrupalı girişimciler ve bankacılar da cezasız kaldı. Bu anti-komünist politika sert güçle, ABD liderliğindeki askeri ittifak NATO tarafından güvence altına alındı ve artan sayıda NATO'ya üye ülkelerdeki ABD askeri üslerinin çoğalmasıyla pekiştirildi (Rügemer, 2024b).

Batı Avrupa'da, özellikle de Federal Almanya Cumhuriyeti'nin geçici ayrı devleti olan "Batı vitrininde", gelişen sadece Nazi işbirlikçilerinin eski zenginliği değildi. Bağımlı işgücünün geniş kesimleri için de artan bir refah söz konusuydu. Ancak bu sadece geçici bir imtiyazdı.

Doğuya genişleme: NATO altında bağımlı oligark kapitalizmi

1990'dan itibaren ABD'li danışmanlar eski sosyalist devletlerin sanayisizleştirilmesini organize ettiler. McKinsey, Price Waterhouse Coopers ve JP Morgan, Alman Treuhand ajansına hükmetti: Sosyalist Doğu Almanya'nın şirketleri yok pahasına satıldı, birkaç yıl sonra küçültüldü ve hatta kapatıldı. Avrupa Birliği (AB) sübvansiyonları ve Dünya Bankası kredilerinin yardımıyla, Batılı şirketlerin yan kuruluşları ve tedarikçileri eski sanayinin yerini aldı. (Ücretler hala Batı Almanya'dakinden daha düşük, iç işgücü göçü ile hafifletilmesine rağmen işsizlik daha yüksek.)

Doğu Avrupa'nın eski sosyalist ülkelerinde bağımlı oligark kapitalizmi bu şekilde kurulmuştur: Yabancı şirketler -özellikle otomotiv, enerji, lojistik, ticaret ve ilaç sektörleri- tedarikçi şirketler veya şubeler için bu bölgeleri özel olarak kullanmaktadır. Hükümetler vergilerden feragat etmekte ve altyapıyı finanse etmektedir. AB, işçi haklarına koşul getirmeden sübvansiyonlar vermektedir. Ücretler düşüktür ve sendikalar kasıtlı olarak zayıflatılmıştır. Batılı bankalar, danışmanlık şirketleri ve süpermarketler yerleşiktir. Stratejik kararlar yurtdışında alınmaktadır. Aynı zamanda yerel oligarklar özel-devlet tekelleri oluşturmaktadır. Çalışan nüfusun dörtte biri göç etmiş ya da zengin Batıda ucuz göçmen işçi olarak, mevsimlik ya da sürekli olarak, inşaatlarda, özel evlerde, evde bakımda, hastanelerde ve yaşlılar evlerinde, lojistikte ve fuhuşta istihdam edilmektedir.

Tüm Doğu Avrupa ülkeleri, istisnası olmaksızın, önce NATO'ya üye oldular, ancak ondan sonra AB'ye katılmalarına izin verildi. ABD, Polonya ve Baltık ülkeleri gibi özellikle Rusya karşıtı devletlerde ilave ABD askeri üsleri kurdu.

Siyasi olarak bu -Marshall Planı ve NATO'da olduğu gibi- muhafazakâr, liberal ve hatta sosyal demokrat olsun, çeşitli çizgilerdeki sağcı hükümetler tarafından yürütülmektedir. Yugoslavya'da NATO ve AB, altı küçük devlete bölünmeye yol açan, milliyetçi, ırkçı ve radikal sağcı faşist güçleri ve (Her ne kadar milliyetçilik Batı'daki aynı egemen güçler tarafından kınansa da) milliyetçi bölünmeyi desteklemiştir (Rügemer, 2022b).

ABD, Rusya'ya doğru daha ileri bir hamle için doğuya doğru genişlemede de önceliği askeri alana verdi. Tüm Doğu Avrupa ülkeleri, istisnası olmaksızın, önce NATO'ya üye oldular, ancak ondan sonra AB'ye katılmalarına izin verildi. ABD, Polonya ve Baltık ülkeleri gibi özellikle Rusya karşıtı devletlerde ilave ABD askeri üsleri kurdu. ABD ayrıca Kosova bölgesinin Sırbistan'dan ayrılmasını sağlayarak burayı yoksul bıraktı ama şimdi Doğu Avrupa'daki en büyük ABD askeri üssünü burada işletiyor. Kuzey Makedonya, Karadağ ve Arnavutluk gibi diğer yoksul Doğu Avrupa devletleri halihazırda NATO üyesidir ve öngörülebilir bir gelecekte AB üyesi olma ihtimalleri yoktur. Bu ülkeler ekonomik olarak yoksul ve sadece Rusya'ya karşı askeri üs olarak önemliler ve öyle kalacaklar.

ABD öncülüğündeki sanayisizleşmeye sadece Rusya direndi

Başlangıçta bu strateji ABD'nin en önemli hedef ülkesi olan Rusya'ya karşı da işe yaradı: 1990'dan sonraki ilk Batı yanlısı, yolsuzluğa bulaşmış başkan Boris Yeltsin, Batılı yatırımcılar ve danışmanlar ile Batı destekli yerel oligarkların yardımıyla şirketlerin satışını teşvik etti. Ulusal ekonomi küçüldü, nüfus yoksullaştı, intiharlar ve alkol tüketimi arttı.

Putin direnişin önde gelen figürü haline geldi: Kapitalist sistem ortadan kaldırılmamış olsa da, yeni milenyumun başından beri ulusal çıkarlara göre şekillendirildi ve şekillendiriliyor. Bazı oligarklar bu sistemin içinde yer aldı, bazıları merkezlerini Londra ya da İsrail'e taşıdı. Rus ekonomisi toparlandı, NATO dışarıda kaldı: Rusya Batı sisteminin isyankâr bir düşmanı haline geldi - her ne kadar daha önceki kötü "komünizm" gerekçesi tamamen asılsız olsa da.

Sonuç: Marshall Planı'ndan ve NATO'nun kuruluşundan bu yana ABD hiçbir şekilde "serbest pi-

“Hâlâ resmi olarak ‘gölge bankalar’ olarak kabul edilen yeni, devlet denetimi dışında faaliyet gösteren ABD sermaye oyuncularını Avrupa’daki mevcut şirketleri satın alıyor” (Karikatür: Liu Rui/Global Times, 2024).

yasa ekonomisini” ve kapitalizmi yaymak istemedi, sadece Batılı yatırımcılar için yer tespitinde titiz bir politika izledi, ekonomik kalkınmayı hedeflemedi. Üstelik bu, NATO üyeliği ve ilave ABD askeri üsleri aracılığıyla askeri olarak iki kat güvence altına alınmakta ve siyasi olarak da sağcı siyasi güçlerin yardımıyla yürütülmektedir.

Batı Avrupa: Bağımlı parlamenter kapitalizm

Birinci Dünya Savaşı’ndan bu yana ve İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana önemli ölçüde genişleyen Coca Cola, Ford, Goodyear, General Electric, IBM, Dow, Esso, Procter & Gamble, UPS, McDonald’s, JP Morgan, McKinsey gibi ABD şirketleri, bankaları ve danışmanları Batı Avrupada şubeler açmıştır. Apple, Microsoft, Google, Amazon, Facebook ve

Uber gibi yeni ABD’li dijital ve platform şirketleri ile Accenture ve Freshfields gibi ABD’li danışmanlık firmaları da artık sektörlerinde lider konumlarıyla Avrupa ülkelerinde şube işletmektedir.

Ancak milenyumun başından bu yana yeni bir uygulama ortaya çıktı: Hâlâ resmi olarak “gölge bankalar” olarak kabul edilen yeni, devlet denetimi dışında faaliyet gösteren ABD sermaye oyuncularını Avrupadaki mevcut şirketleri satın alıyor. Blackstone ve Katch Investment Group (KKR) gibi özel sermaye yatırımcıları orta ölçekli, borsaya kote olmayan şirketlerde uzmanlaşmıştır. En büyük özel sermaye yatırımcısı Blackstone’un başkanı Stephen Schwarzman, 2024 yılında Berlin’de 5 bin özel sermaye yöneticisinin bir araya geldiği yıllık Super Return International toplantısının ardından “Avrupa bizim için dünyadaki en iyi pazar” demiştir (Handelsblatt, 2024b).

Ve BlackRock & Co. ile ilk ABD sermaye yatırım grubu, 2008'deki "finansal krizin" yardımıyla AB'ye giriş yapmıştır. BlackRock, Vanguard, State Street, Capital Group, Fidelity & Co. şu anda Almanya, Fransa, Belçika, Lüksemburg, İngiltere, Hollanda ve bu arada İsviçre'deki en önemli şirket ve bankaların önde gelen sahipleridir. Örneğin, Almanya'nın önde gelen hisse senedi endeksi DAX'ta yer alan 40 hisse senedi şirketinin tamamında farklı bileşimlerde temsil edilmektedirler (Rügemer, 2019).

Stratejik kararlar - yeniden yapılanma, şirket parçalarının satışı, işten çıkarmalar, yurtdışına taşınmalar - çoğunlukla Avrupa Komisyonu'na danışılarak ABD'de alınmaktadır. Kârların çoğu ABD'ye giderken, çalışma koşullarının Amerikanlaştırılması (iş modelleri, gig working, çalışan yoksullar) AB genelinde reel ücretlerin düşmesine neden olmaktadır (HBF, 2024).

Sonuç olarak, AB'nin küresel GSYİH'deki payı %25 civarındaki eski zirvesinden %15'e düşerken, ABD'nin payı o zamandan beri eski seviyesi olan %25'e yükseldi. Bu nedenle İtalya'nın en büyük şirketi ENI'nin (petrol ve enerji) başkanı Emma Marcegallia, 2024'teki G7 toplantısı öncesinde şu uyarıda bulundu: "Böyle devam edersek refah devletimizi sürdüremeyiz, teknolojik atılımlar karşısında başarısız oluruz ve yaşam kalitemizi kaybederiz (FAZ, 2024b).

Bu, geleneksel parlamenter demokrasilerde siyasi olarak desteklenmekte ve uygulanmaktadır: Ancak NATO'ya, AB'ye ve BlackRock & Co'ya tabi kurumsal kararlara tabidirler. Hükümetlere ve Avrupa Komisyonu'na McKinsey, Accenture, KPMG, PwC, EY, Freshfields, White & Case, Standard & Poor's ve Morgan Stanley gibi ABD firmaları danışmanlık yapmaktadır. Örneğin Almanya için, bu yüksek ücretli danışmanlığa ek olarak, bu firmaların en az 179 eski çalışanı 2022 yılında Alman Federal Şansöyeliğinde, federal bakanlıklarda ve

federal makamlarda yüksek ücretli personel olarak istihdam edildi (DS, 2022). Yeşiller Bakanı Robert Habeck yönetimindeki Alman Ekonomik İşler Bakanlığında, Londra'dan bir BlackRock yöneticisi politika departmanının başına atandı. PwC bu bakanlığa resmi denetim otoritesi olarak yerleştirildi: ABD'li danışmanlar, enerji tasarımı şirketlere verilen devlet sübvansiyonlarına karar veriyor (PwC, 2023). Böylece Avrupa hükümetleri, ABD sermayesinin çıkarları doğrultusunda her zamankinden daha yetkili bir şekilde hareket ediyor.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana on yıllardır iktidarda olan partilerin - ister muhafazakar, ister Hıristiyan, ister liberal, ister sosyal demokrat olarak adlandırılınsın - milenyumun başından bu yana hızlanarak bağımlı çalışanların çoğunluğunu yoksullaştırmasının, seçmen desteğini kaybetmeye devam etmesinin ve yeni sağcı kuvvetlerin güçlenmesini teşvik etmesinin nedeni budur: Bu durum başta ABD olmak üzere tüm önde gelen kapitalist devletler, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Benelüks ve İskandinav ülkeleri ve bu arada yakın müttefik İsrail için de geçerlidir.

Başkan Obama'dan bu yana "Önce Amerika" enerji politikası

Başkan Barack Obama yönetimindeki ABD hükümeti mali kriz sırasında BlackRock'tan danışmanlık almış ve gölge bankaların uluslararası alanda yayılmasını desteklemiştir. Aynı zamanda Obama, ABD'nin kaya gazını teşvik ve sübvansiyon etti ve özellikle Rusya'ya karşı jeopolitik bir silaha dönüştürdü. Bu gaz çevreye son derece zararlıdır ve aynı zamanda yerel halk için de ölümcüldür: (Bu gazın kullanıldığı yerde yaşayanlar) Harvard Üniversitesi tarafından yapılan uzun vadeli bir araştırmanın ortaya koyduğu gibi, daha erken ölmektedirler (Li, 2022). Buna rağmen ABD dünyanın en büyük ihracatçısı haline

gelmiştir. Obama döneminde bu kaya gazına da yeşil bir makyaj yapıldı: çevreye zararlı olduğu gerekçesiyle gözden düşürülen gazın adı “doğal” gaz, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) olarak değiştirildi. Bu şekilde, yeşil partiler ve yeşil yatırım fonları da askeri destekli jeopolitiğin bir parçası olmaktadır (Rügemeier, 2022).

ABD'nin hedeflerine tam olarak ulaşması Ukrayna'daki savaşa kadar gerçekleşmedi: 1. AB'yi Rus gazından koparmak ve çok daha pahalı olan LNG'ye bağımlı hale getirmek, 2. Ayrıca AB ülkelerini Rusya ve Çin'e karşı daha da yüksek savaş bütçelerine bağlamak.

Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker yönetimindeki AB, 2018 yılında Donald Trump yönetimindeki ABD hükümetiyle uzun vadeli LNG alımı konusunda anlaşmaya varmıştı. Ancak ABD'nin hedeflerine tam olarak ulaşması Ukrayna'daki savaşa kadar gerçekleşmedi: 1. AB'yi Rus gazından koparmak ve çok daha pahalı olan LNG'ye bağımlı hale getirmek, 2. Ayrıca AB ülkelerini Rusya ve Çin'e karşı daha da yüksek savaş bütçelerine bağlamak. Avrupa Birliği, Avrupa Savunma Sanayi Programı (EDIP) ile 2030 yılına kadar kendi ordusu için tedarik edeceği silahların en az yüzde 50'sinin “Avrupa Malı” olmasını sübvansede etmektedir.

Sermaye bürokrasisi olarak Avrupa Komisyonu da ABD'nin yeniden sanayileşmesine ilişkin 2022 tarihli iki ABD yasasını eleştirmeden kabul etmiştir: Enflasyon Azaltma Yasası (IRA) ile CHIPS ve Bilim Yasası. ABD böylece AB'den taşınmaları, yani AB üye ülkelerinin sanayisizleşmesini de sübvansede ediyor.

Almanya: sanayisizleşme ve yeniden sanayileşme

Enerji yoğun kimya şirketleri Almanya'daki departmanlarını kapatıyor. Bayer ağırlıklı olarak ABD'ye taşıyor. BASF, kimya şirketleri Covestro ve Wacker'in de üretimlerini genişlettiği Çin'deki mevcut büyük tesisini genişletmek için 10 milyar Euro harcıyor. En başarılı Alman ısıtma üreticisi Viessmann, ABD'li rakibi Carrier tarafından satın alındı. Önde gelen şekerleme üreticisi Haribo, üretiminin büyük bir bölümünü ABD'ye taşıyor. Orta ölçekli şirketler ABD'li “çekirgeler” tarafından satın alınıyor ya da kapanıyor. Küçük KOBİ'lerin iflas sayısı son yıllarda giderek artmıştır (Tagesschau, 2024). Almanya'da geniş bir şubesi bulunan JP Morgan bankası, 2022'den bu yana Alman KOBİ sektöründeki müşterilerini iki katına çıkarmış ve ABD'ye dış kaynak kullanımı ayarlamaktadır (Handelsblatt, 2024). ABD'li danışmanlar, satın alma ve yeniden yapılandırma düzenlemelerine hakimdir (Rügemeier, 2023a).

Uzun süredir uluslararası lider konumunda olan iki Alman sanayi sektörü küçülüyor: Alman otomobil üreticileri hala ABD'de ve özellikle Çin'de lüks otomobiller üretip satarak ayakta kalmaya çalışıyor; otomotiv tedarikçileri ABD, Macaristan, Slovakya veya Çin'e taşeronluk yapıyor ya da e-mobiliteye ayak uyduramazlarsa kapanıyorlar. Makine ve tesis mühendisliği ise Çin'e kıyasla bile teknolojik olarak giderek daha geride kalmaktadır (PwC, 2024).

Ancak Almanya'nın yeniden sanayileşmesi de ABD'nin kontrolü altında. Apple, Google, Microsoft & Co., şirketlerin, finansın, ticaretin, medyanın, eğitimin, sağlık hizmetlerinin, altyapının ve kamu kurumlarının dijitalleşmesini giderek daha fazla ele geçiriyor. Google, transatlantik denizaltı kabloları konusunda öncülük ediyor.

Apple ve Microsoft Almanya'da yeni veri merkezleri inşa ediyor (FAZ, 2024a). İlaç şirketi Eli Lilly, ABD askeri üslerinin bulunduğu Rhineland-Palatinate bölgesinde yeni bir fabrika inşa ediyor. Intel, yapısal olarak zayıf olan doğu Almanya'da Avrupa'nın en büyük çip fabrikasını inşa ediyor. 10 milyar avroluk sübvansiyon üzerinde anlaşıldı: Sübvansiyonlar tüm devlet ve uluslararası bütçelerden, Brüksel'deki AB'den, Berlin'deki Alman hükümetinden, Saksonya-Anhalt bölgesel eyalet hükümetinden ve Magdeburg şehrinden geliyor. Intel aynı zamanda Polonya ve İsrail'de de sübvansiyonlu yeni çip fabrikaları inşa etmektedir (Rügemer, 2024: 19).

Dünyanın en büyük çip üreticisi Tayvanlı TSMC de daha önce sanayileşmemiş, yoksul Doğu Almanya'da sübvansiyonlu bir çip fabrikası inşa ediyor.

Tesla, Almanya'da e-otomobiller için açık ara en büyük ve yüksek oranda sübvansiyon edilen fabrikayı kurdu ve yine Doğu Almanya'da daha da genişlemek istiyor (NYT, 2023). ABD'li çip üreticisi Wolfspeed, çelik fabrikaları uzun süredir kapalı olan geleneksel bir sanayi bölgesi olan Saarland'da bir çip fabrikası kuruyor.

Aynı zamanda Almanya'nın temel sanayi yapıları gelişmekte olan yoksul ülkeler düzeyinde kalmaktadır: Devlete ait demiryolu şirketi Deutsche Bahn'ın çok az sayıda rayı var, sinyal kutuları ve elektrik havai hatları aşırı derecede onarıma ihtiyaç duyuyor - tren iptalleri ve gecikmeler milyonlarca müşterinin günlük deneyiminin bir parçası. Çoğu savaş sonrası döneme ait 10 bin köprünün yenilenmesi gerekiyor, ancak sadece birkaç düzinesi yıllar süren prosedürlerle

“Gölge bankalar, BlackRock & Co. ve yeni tekeller gerçekten düzenlenmeli, ayrıştırılmalı, kamulaştırılmalı ve ortak mülkiyete devredilmelidir” (Fotoğraf: China Daily, 2021).

özneli bir şekilde yenileniyor (Tagesschau, 2024). On yıllardır süren araştırmalara rağmen nükleer atıklar için nihai bir depolama alanı bulunamadı; bazıları harap eski madenlerde bulunan 16 geçici depolama tesisi kısmen ruhsatsızdır (Energiezukunft, 2020).

Ukrayna'nın “yeniden inşası” için koordinatör olarak BlackRock

Bu ABD şirketlerinin yanı sıra BlackRock&Co., TSMC ve DAX'taki 40 Alman şirketinin de önde gelen hissedarları arasında yer alıyor. ABD egemenliği altında yeniden sanayileşme silahlanmayı da kapsamaktadır. Örneğin, Almanya'nın en büyük silahlanma şirketi olan ve son yıllarda özellikle güçlü bir şekilde büyüyen Rheinmetall, 150 yıllık Al-

man geleneğinin ardından artık ABD'nin kontrolü altında: En büyük hissedar artık BlackRock, onu Bank of America ve Goldman Sachs izliyor.

İster sanayisizleştirilmiş ister yeniden sanayileştirilmiş olsun, savaştan önce, savaş sırasında ve hatta savaştan sonra, ABD hissedarları yüksek kârlar elde ediyor. BlackRock ayrıca Ukrayna'nın yeniden inşasını koordine ediyor: CEO Lawrence Fink'e göre, Ukrayna dijitalleştirilecek ve bürokratik olmaktan çıkarılarak “kapitalizmin gücünün bir işareti” haline getirilecek (Wirtschaftswoche, 2023). ABD silah, enerji, dijital ve kaya gazı endüstrilerinde önde gelen hissedarlardan biri olan BlackRock hissedarlarının yararına önceden ne kadar çok şey yok edilirse Ukrayna'nın yeniden sanayileştirilmesi o kadar kazançlı olacaktır.

Ve Avrupa'daki NATO ülkelerinin savaş bütçeleri bağımlı iş gücünü daha da yoksullaştırmaktadır: Çalışma koşulları daha esnek, daha ucuz ve haklarından mahrum hale getiriliyor - yaşlı işçiler erken ortadan kaldırılıyor; fazla mesailer giderek daha fazla ödenmiyor. Genç, istekli vasıflı işçiler artık öncelikli olarak yoksul Doğu Avrupa'dan değil, Hindistan, Arjantin ve Fas gibi daha da yoksul üçüncü ülkelerden getirilmektedir. Gıda, enerji, kiralar, hareketlilik, tıbbi tedavi ve huzurevleri daha pahalı hale gelmekte, emeklilik sistemi özelleştirilmekte, maaşlar azaltılmakta ve yaşam beklentisi düşmektedir (DPWV, 2024). Bu, ABD'de son otuz yıldır, zengin Avrupa'da ise birkaç yıllık gecikmeyle, on yıllardır sistemsel bir şekilde göreceli olarak kuş sütü ile beslenen orta sınıfı da etkilemektedir.

Aynı zamanda, devlet denetimi dışındaki gölge bankalarının ardından gelen yeni yükselen güçler, yani danışmanlardan oluşan sivil özel ordular, siyasi suç ortakları ve egoist "yeni değerleri" ile birlikte yeni, seçkin bir servet ediniyorlar. BlackRock & Co., Cayman Adaları, Lüksemburg ve Amsterdam arasındaki bir düzine finansal cennette bulunan posta kutusu şirketlerinin yardımıyla süper zengin finansörlerini anonimleştiriyor, böylece giderek daha fazla gölge bütçeler dahil olmak üzere aşırı borçlanan ve düzenli geri ödeme ihtimali olmayan Batılı devletleri yoksullaştırıyor - en başta ABD'de, önde gelen kapitalistler görülmemiş derecede yüksek devlet sübvansiyonları talep ediyor ve alıyorlar, buna karşılık sanayi ve nüfusun çoğunluğu için gelir daralıyor, kamusal altyapı dağıtılıyor ve daha pahalı hale getiriliyor.

Avrupa kendini nasıl kurtarır

Almanya'nın gösterdiği mantık, AB genelinde zayıflamış ve farklılaştırılmış bir biçimde yaygınlaşmaktadır. Aynı zamanda, önceki değişimler devam ediyor: Batı Avrupa otomotiv tedarikçileri Polonya ve Macaristan'a eskisinden daha fazla yatırım yapıyor. Hem ekonomik hem de politik olarak açık çelişkiler ortaya çıkıyor: Al-

man otomobil üreticileri VW, BMW ve Daimler, AB'nin Çin ithalatlarına yönelik planlı cezalandırıcı tarifelerini reddediyor (FAZ, 2024). İspanya, Fransa ve Belçika, Rusya'dan gaz ithal ediyor. Çin, Macaristan'da bir pil fabrikası inşa ediyor. Sırbistan, 2024'te Çin ile bir kader ortaklığı ve serbest ticaret anlaşması yapmaya karar verdi ve Çinli yatırımcılarla daha da fazla işbirliği yapıyor ve Çin, Budapeşte ve Belgrad başkentleri arasındaki demiryolu bağlantısını inşa ediyor. İspanya, İrlanda ve Norveç, Filistin'i ayrı bir devlet olarak tanıyor. Başbakan Viktor Orban yönetimindeki Macaristan, AB liderliğine karşı Ukrayna'da ateşkes olasılığı hakkında Ukrayna, Rusya ve Çin ile müzakere ediyor (Al Jazeera, 2024).

ABD ve AB yaptırımları giderek artan bir yaratıcılıkla aşıyor. Hindistan yaptırım uygulanan Rus enerjisi için en büyük aracı haline geldi. Rusya'nın ekonomisi, özellikle Almanya'nın aksine gelişiyor. Batı yaptırımlarının iki yıl sürmesinin ardından Rusya, 2024'ün ortalarında Avrupa'da gaz tedarikçisi olarak ABD'yi geride bıraktı (Financial Times, 2024). Açıklayıcı bir ayrıntı: Daimler'in terk ettiği fabrikada, yetenekli işçiler artık teknik olarak daha iyi ve daha ucuz olan Çin arabaları üretiyor (Focus online, 2024).

Anketlerde gerçeğe uygun bir biçimde düşüşe geçen eski bankacı ve popülist otokrat Macron'un ve diğer Avrupa hükümetlerindeki biraz daha ılımlı meslektaşlarının şu reçetesi Avrupa'nın gerçekten de ölmesine neden olacaktır: Ukrayna'nın Rusya'ya karşı umutsuz vekalet savaşına daha fazla destek, Çin'e karşı daha fazla silahlanma, Macron'un otoriter bir şekilde ve aynı zamanda parlamentoya karşı zorladığı emeklilik "reformu" gibi Blackrock kavramlarına daha fazla bağlılık (özellikle son zamanlarda Macron ve diğer çökmekte olan iktidar partileri tarafından yoğun bir şekilde kur yapılan gençler, bu tür politikalarından hiçbir şey beklemiyorlar).

Özgürlük, eşitlik, kardeşlik başka bir şey gerektirir. Gölge bankalar, BlackRock & Co. ve yeni tekeller gerçekten düzenlenmeli, ayrıştırılmalı, kamulaştırılmalı ve ortak mülkiyete devredilmelidir. Ancak şimdiye kadar

bunlar yalnızca izole seslerdir (Rügemer, 2023). Ancak ABD odaklı Avrupa Dış İlişkiler Konseyi (ECFR) bile, Ukrayna'daki bir yıllık savaştan sonra şunları söyledi: "Avrupa'nın ABD vasalı olması - bu her iki taraf için de akıllıca değil" ve ECFR'ye göre: Yalnızca Çin Halk Cumhuriyeti "uluslararası düzeni ekonomik, diplomatik, askeri ve teknolojik olarak yeniden şekillendirmek istiyor ve bunu yapabilir"; Çin ayrıca "ABD ve müttefiklerinin dayandığı birçok kritik tedarik zincirinin kalbinde" yer almaktadır (Policy Brief, 2023).

Burada "Çin" sadece Çin devletini değil, aynı zamanda kıtasal formatlar olan Şanghay İşbirliği Örgütü (Asya), CELAC (Latin Amerika), FOCAC (Afrika), 14+1 (Doğu Avrupa) ve hepsinden önemlisi BRICS'i (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ile BAE, Mısır, İran gibi diğer devletleri ve hepsi Çin askeri üsleri olmadan) de ifade eder; bu, ABD modeline göre askeri olarak eşlik edilen, savaşa saplantılı küreselleşmenin sistemik mantıksal zıtlığıdır.

Alman Girişimciler Araştırma Enstitüsü bile, Çin'in yükselişini en başarılı ekonomi haline getiren şeyin ulusal egemenlik olduğunu ve olmaya devam ettiğini belirtmektedir (IW-Report, 2024: 6). Yani: Almanya, Fransa, Avrupa Birliği - haydi egemenlik için harekete geçelim! 🌸

Kaynakça

- Al Jazeera. (2024). Hungary's Orban meets China's Xi in mission to end Russia-Ukraine war.
- CGTN. (2024). 14 Ekim 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/2024-03-13/Germany-launches-major-subsidy-scheme-for-greener-industry-1rVQZMhQRLq/p.html> adresinden alındı.
- China Daily. (2021). 14 Ekim 2024 tarihinde <https://global.chinadaily.com.cn/a/202105/14/WS609dd096a31024ad0babdd1d.html> adresinden alındı.
- Ding, J. (2024). 15 Ekim 2024 tarihinde <https://www.chinadaily.com.cn/a/202410/11/WS670860aba310f1265a1c6f70.html> adresinden alındı.
- DPWV. (2024). German Parity Welfare Association: Joint Poverty Report, Berlin.
- DS. (2022). Federal governmentspends 580 million euros on consultants.
- Energiezukunft. (2020). No solution for the Asse interim storage facility. 15 Haziran 2024 tarihinde [energiezukunft.eu/zmwelt-schutz/gefaehrliche-deutsche-zwischenlager](https://www.energiezukunft.eu/zmwelt-schutz/gefaehrliche-deutsche-zwischenlager) adresinden alındı.
- FAZ. (2024). A protection that nobody wants. Why the German car industry rejects punitive tariffs on Chinese imports.
- FAZ. (2024a). Amazon invests 10 billion euros in Germany.
- FAZ. (2024b). This is how Europe becomes irrelevant.
- Financial Times. (2024). Russia overtook US as gas supplier to Europe in May.
- Focus online. (2024). Russia builds China cars in German factory.
- Liu Rui. (2022). 15 Ekim 2024 tarihinde <https://www.globaltimes.cn/page/202210/1277488.shtml> adresinden alındı.
- Global Times. (2024). 15 Ekim 2024 tarihinde <https://www.globaltimes.cn/page/202401/1305701.shtml> adresinden alındı.
- Handelsblatt. (2024). JP Morgan doubles number of clients in the German SME sector.
- Handelsblatt. (2024b). Europe is the best market in the world for us.
- HBF. (2024). Real wages in the EU well below pre-crisis level.
- IW-Report. (2024). Institute of German Business: Competitive pressure from China for German companies.
- Li, L. (2022). Exposure to unconventional oil and gas development and all-cause mortality in Medicare beneficiaries, Nature Energy.
- National Archives. (2024). 14 Ekim 2024 tarihinde <https://catalog.archives.gov/id/541691?objectPage=3> adresinden alındı.
- NSJ. (2018). Henry Kravis, a co-founder of KKR and his wife Marie-Josea Kravis arrive for the State Dinner in honor of french President Emmanuel Macron at the White House in Washington.
- NYT. (2023). Teslawants to double size of plant near Berlin.
- Policy Brief. (2023). European Council on Foreign Relations: The art of vassalization: How Russia's war on Ukraine has transformed transatlantic relations.
- PwC. (2023). How Habeck's house makes a consulting firm happy, Die Zeit.
- PwC. (2024). German mechanical engineering on a downward spiral. PwC press release, Frankfurt.
- Rügemer, W. (2019). The Capitalists of the 21st Century, Hamburg.
- Rügemer, W. (2022). Deadly fracking.
- Rügemer, W. (2022b). Imperium EU. Labor Injustice, Crisis, New Resistances, Hamburg.
- Rügemer, W. (2023). Expropriate Black Rock & Co. 3rd edition, Frankfurt.
- Rügemer, W. (2023a). Growth perverted - The new "dealmakers" of the German economy.
- Rügemer, W. (2024). Occupation as a business model. Israel - global hotspot of the digital surveillance industry, Die Krähe (Vienna).
- Rügemer, W. (2024b). Fatal friendship. How the USA conquered Europe, first from World War I to World War II. Canut international Press, London.
- Tagesschau. (2024). Bridge renovation will be more expensive than expected.
- Tagesschau. (2024a). Number of company bankruptcies continues to rise.
- Wirtschaftswoche. (2023). The trillion-euro plan for Ukraine.

BERTOLT BRECHT*

**Bertolt Brecht, 20. yüzyılın en etkili oyun yazarlarından ve şairlerinden biri olarak kabul edilir. Eserleri arasında besteci Kurt Weill ile birlikte yazdığı The Threepenny Opera (1928), Mother Courage and Her Children (1941), The Good Person of Szechwan (1943) ve The Resistible Rise of Arturo Ui (1958) bulunmaktadır. Brecht, 1898'de Baviera'nın Augsburg şehrinde doğdu ve iki dünya savaşı hayatını ve eserlerini doğrudan etkiledi. Öğrenciyken şiir yazdı, Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi'nde tıp okudu. Birinci Dünya Savaşı sırasında askerlik hizmetinden sonra, yazarlık ve tiyatroya için tıp çalışmalarını bıraktı. Bağımsız Sosyal Demokrat Parti üyesi olan Brecht, 1919'dan 1921'e kadar sosyalist yayınlarda tiyatroya eleştirisi yazdı. Oyunları 1930'larda Almanya'da yasaklandı ve 1933'te sürgüne gitti. 1949'da Doğu Berlin'e taşındı ve Berliner Ensemble adlı bir tiyatro topluluğunu yönetti. Çeşitli türlerde şiirler yazdı, bunlar arasında dönemin politik olayları ile ilgili olanlar, müziğe uyarladığı ve sahnelediği oyunları için yazdığı şarkılar ve politik şiirler yer alıyor. Bertolt Brecht 1956 yılında hayatını kaybetti.*

Öğrenmeye Övgü**

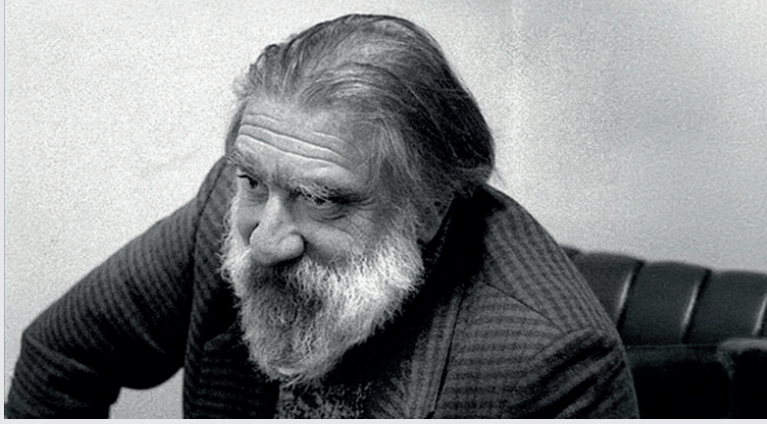
Öğren en basiti. Zamanıdır.
Sakın geç deme.
Öğren abeceyi, çok bir şey değil gerçi
Öğren ama, başla.
Koru kendini yılgınlıktan.
Her şeyi öğrenmelisin
Çünkü sensin artık yönetecek olan.

Köprü altındaki, öğren!
Öğren, demir parmaklıklar ardındaki!
Ev kadını, öğren!
Öğren, altmış yaşındaki!
Kimsesiz çocuk, okul ara kendine
Bilim ara, soğuktan kıkırdayan.
Sarı kitapta, aç insan. Silahtır o
Çünkü sensin artık yönetecek olan

Çekinme soru sormaktan arkadaş!
Enayi yerine koydurma kendini
Alın teri dökmeden bellediği şeyi
Biliyor sayılmaz insan.
Geçir gözden hesap pusulasını
Unutma, sana ödetilecek faturası
Parmak bas üstüne her rakamın
Nerden çıkmış, sor bakalım
Çünkü sensin artık yönetecek olan.

CAN YÜCEL*

*21 Ağustos 1926'da İstanbul'da doğdu. Ünlü Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in oğludur. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji Bölümünde ve İngiltere'de Cambridge Üniversitesinde okudu. Bir süre Londra'da BBC radyosunda çalıştı. Toplumcu şiir anlayışını kendine özgü lirizm ve humor öğeleriyle yüceltti. Dile karşı özel, kişisel tutumuyla kendine özgü usta bir ses geliştirdi. Özellikle *Bir Siyasinin Şiirleri* yapıtında babacan, sevgi dolu, alaycı ve acılı bir sestir bu. Geniş bir dil ve kültür bilgisiyle, halk, divan, çağdaş şiirin, konuşma dili gibi kaynaklarının tümünden ustaca yararlandı. 12 Mart 1971 döneminde Che Guevara ve Mao'dan çeviriler yaptığı gerekçesiyle 15 yıl hapse mahkûm oldu. 1974'te çıkarılan genel afıa dışarı çıktı. Özgürlüğüne kavuşmasının ardından hapiste yazdığı *Bir Siyasinin Şiirleri* adlı kitabını yayımladı. 12 Eylül 1980 sonrasında müstehcen olduğu iddiasıyla Rengahenk adlı kitabı toplatıldı. Kendine özgün şiirini oluşturan Can Yücel, çağdaş Türk şiirinin en önde gelen yaratıcılarından biri oldu. Özgün ve başarılı şiir çevirileriyle dönemin edebiyatını zenginleştirdi. Lorca, Brecht, Wilde ve Shakespeare gibi önemli yazarların oyunlarından çeviriler yaptı. 12 Ağustos 1999 günü hayata veda eden usta şair, yaşadığı Datça'da toprağa verildi.

Sevgi Duvarı**

Sen miydin o, yalnızlığım mıydı yoksa
Kör karanlıkta açardık paslı gözlerimizi
Dilimizde akşamdan kalma bir küfür
Salonlar piyasalar sanat-sevicileri
Derdim günüm insan arasına çıkarmaktı seni
Yakanda bir amonyak çiçeği
Yalnızlığım benim sidikli kontesim
Ne kadar rezil olursak o kadar iyi

Kumkapı meyhanelerine dadandık
Önümüzde Altınbaş, Altın Zincir, fasulye pilakisi
Ardımızda görevliler, ekipler, Hızır Paşalar
Sabahlan açıklarda bulurlardı leşimi
Öyle sıcaktı ki çöpçülerin elleri
Çöpçülerin elleriyle okşardım seni
Yalnızlığım benim süpürge saçım
Ne kadar kötü kokarsak o kadar iyi

Baktım gökte bir kırmızı bir uçak
Bol çelik bol yıldız bol insan
Bir gece Sevgi Duvarını aştık
Düştüğüm yer öyle açık öyle seçik ki
Başucumda bi sen varsın bi de evren
Saymıyorum ölüp ölüp dirilttiklerimi
Yalnızlığım benim çoğul türkülerim
Ne kadar yalansız yaşarsak o kadar iyi

ABD'nin Kurduğu Ekonomik Tuzak Işığında ABD-Çin Rekabetinin Mahiyeti

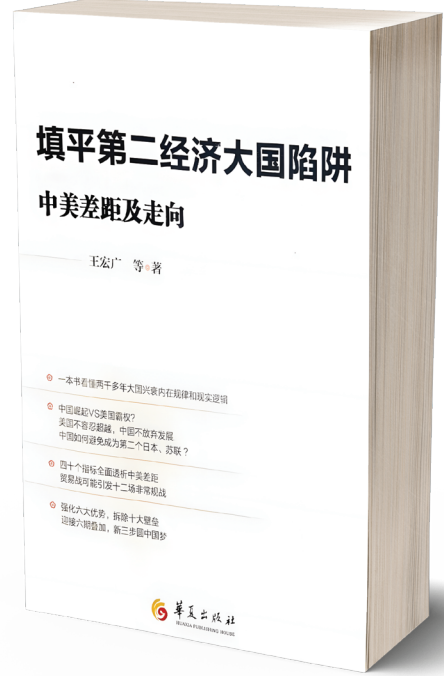
Wang, H. (2018). Çin-ABD Uçurumu ve Geleceği: İkinci En Büyük Ekonomi İçin Tuzağı Kırma. Pekin: Huaxia Publishing.

YI SHAOXUAN*

“REFORM VE DIŞA AÇILMA” POLİTİKASININ uygulanmasıyla birlikte 1980'lerden itibaren Çin'in kalkınması tüm dünyanın dikkatini çekmiştir. Çin, Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) de ekonomik olarak geride bırakma ihtimali taşıyarak, dünyanın gelişmekte olan en büyük ülkesi haline gelmiştir. Bir süredir hakim güç ile yükselen ülkeler arasındaki ilişkinin evrimine dair hipotezler ortaya çıkmakta ve etki alanını genişletmektedir. Örneğin, Amerikalı siyaset bilimci Graham Allison “Thukididis Tuzağı” teorisini (Allison, 2017) ve yine Amerikalı siyaset teorisyeni Joseph S. Nye, Jr ise “Kindleberger Tuzağı” teorisini (Nye, 2017) ortaya atmıştır.

Her teori, onu öne sürenin sosyal olgular üzerin-

deki gözlemlerinin bir kuramsal soyutlamasıdır. Üreticisinin içinde yaşadığı toplumun siyasi, ekonomik ve kültürel şartlarından etkilenmektedir. Bu yüzden Çin-ABD rekabeti üzerine çalışırken, Çinli akademisyenlerin Çin toplumu hakkındaki gözlem ve özetlerinin de üzerinde durmak gerekir. Bunların arasında Prof. Wang Hongguang “En Büyük İkinci Ekonomiye Yönelen Tuzak” teorisini geliştirmiştir. Bu teori ortaya koyduğu bakış açısı açısından yeni, mantık açısından açık, argümantasyon açısından titizdir ve büyük miktarda veri ile desteklenmektedir. Kitap, ABD ve Çin arasındaki ticaret sürtüşmesinin ve Çin-ABD bilim ve teknoloji savaşının özünü görmemizi sağlamaktadır. *Çin-ABD Uçurumu ve Geleceği: İkinci En Büyük*

*Yi Shaoxuan, Şangay Üniversitesi Liberal Sanatlar Fakültesi'nde Dünya Tarihi alanında doktora adayı ve Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir.
Email: ysx_yt@yeah.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2550-3044>

Ekonomi İçin Tuzağı Kırma adlı bu kitap, teorisinin sistemli ve kapsamlı bir anlatımını yapmaktadır. Ayrıca yazar Prof. Wang Hongguang, Çin'in en iyi biyomedikal yeteneklerinden biri ve Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı (CPPCC) Ulusal Komitesi'nin siyasi katılım konusunda özel bir uzmandır. Bilim ve teknoloji alanındaki önerileri hükümet tarafından birçok kez hayata geçirilmiştir. Yazarın statüsü göz önünde bulundurulduğunda, düşüncelerinin ve ulaştığı sonuçların bir şekilde Çin hükümetinin düşünce kuruluşlarının konuya ilişkin yargılarına işaret ettiği söylenebilir. Ayrıca bu kitaptaki kimi fikirler, Çin'in stratejik gidişatıyla oldukça tutarlıdır.

En Büyük İkinci Ekonomiye Yönelen Tuzak Nedir?

ABD'nin 1890'da dünyanın en büyük ekonomik gücü haline gelmesinden bu yana, en büyük ikinci ekonomik güç neredeyse her 16 yılda bir değişmiştir. İngiltere, Almanya, Fransa, Sovyetler Birliği, Japonya ve diğerleri ikincilik koltuğunu çeşitli nedenlerle kaybetmiş ve ekonomik olarak düşüşe geçmiştir. Bu modele dayanarak yazar, ikinci ekonomik gücün, belirli bir kalkınma sürecinden sonra herhangi bir gerekçeyle resesyona girmesi ve ikincilik koltuğunu kaybetmesini "en büyük ikinci ekonomiye yönelen tuzak" olarak nitelendirmiştir.

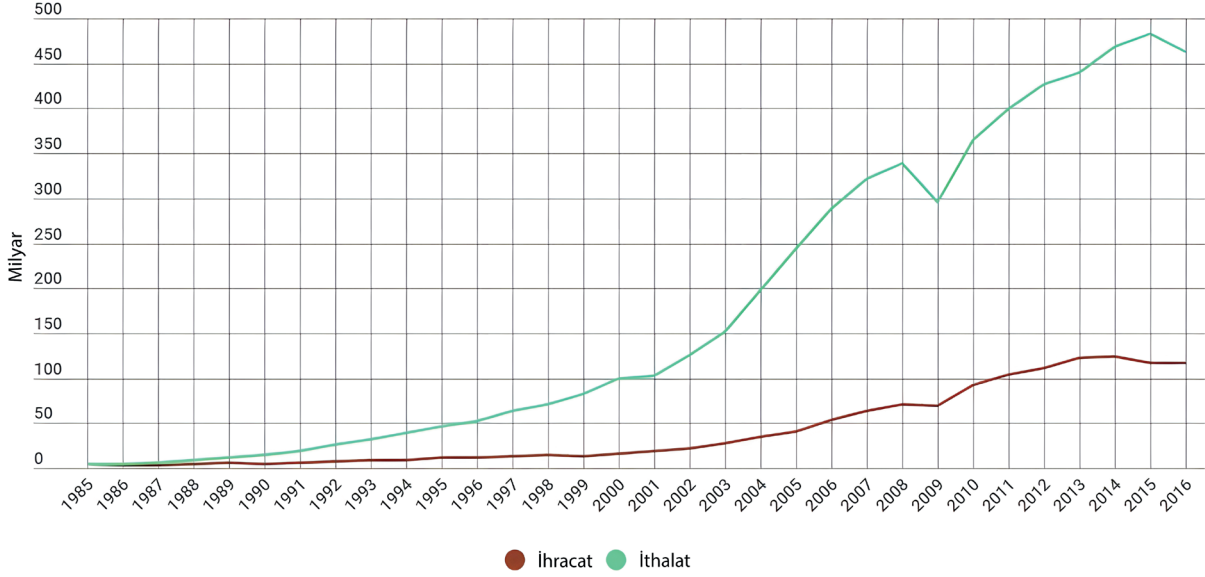
"En büyük ikinci ekonominin" sürekli olarak değişmesinin sebepleri hem özel hem de geneldir ve geniş anlamıyla üç kategoriye ayrılabilir. İlk olarak, ikinci ekonominin karar verme sürecinde ortaya çıkan kendi hatalarıdır. Ardından, en büyük kuvvetin başarılı bir şekilde bu ikinci ekonomiye çevrelemesidir. Son olarak, ikinci kuvvetin düşmesine neden olan dışsal faktörlerdir. Eğer

birinci büyük kuvvet tuzağın kurucusu, ikinci büyük kuvvet ise tuzağa karşı kendini savunucu pozisyonda varsayılırsa, o zaman tuzak kurucu ülke, kuvvet stratejisini, gambot diplomasisini ve jeopolitik stratejiyi geliştirmeye devam edecektir. Ayrıca, hegemonyacı pozisyonunu sağlamlaştıracak altı aracı da geliştirmektedir. Bunlar; "insan haklarının egemenliğin üzerinde olduğu" fikrini propaganda etmek, finansal sistemi ele geçirmek, uluslararası kurallardan faydalanmak, ticaret savaşlarını dayatmak, savaş başlatmak ve teknolojik yetenekleri ele geçirmektir. Eğer savunma oyuncusu farkındalıktan yoksunsa veya aceleyle yanlış bir karar verirse, tuzağa yakalanacaktır. Örneğin Almanya, dünya savaşlarından iki defa mağlubiyetle ayrılmış ve bu sonuçlar onu tüketmiştir. Sovyetler Birliği'nin ideolojisi çökmüş ve savaşmadan kaybetmiştir. Japonya, stratejik vizyondan yoksun kalmış ve kendi isteğiyle ABD'ye siyasi, askeri ve diplomatik olarak eklenmiştir. Bunların yanında Avrupa Birliği kendi başına ayakta durmak yerine; kurumsal, finansal ve kültürel olarak ABD ile uyumlu hale gelmiştir.

Çin Nasıl En Büyük İkinci Ekonomi Haline Geldi?

Geçtiğimiz 40 yılda Çin bir ekonomik mucize yarattı. Zhu Tian, Çin'in ekonomik büyüme oranının gelişmiş ülkelerden daha yüksek gerçekleşmesinin doğal olduğunu ifade ediyor. Zira Çin için birçok ekonomi politikasını bir kez daha kapsamlı bir şekilde araştırmak ve geliştirmek için zaman ayırmak yerine doğrudan almak ve öğrenmek daha uygundur. Çin'in ekonomik büyümesinin gerçek gizemi, ekonomik büyüme oranının diğer gelişmekte olan ülkelerden çok daha yüksek olmasındadır (Zhu, 2023).

Şekil 1. ABD'nin Çin ile İthalat ve İhracatı (1985-2016)

1980'lerden itibaren ABD'nin Çin'den ithalat oranı artış eğilimindedir
(Grafik: CGTN, 2017).

Giovanni Arrighi Çin'in dünya hegemonyası açısından ABD'nin yerini alacağını ve dünyayı farklı, hibrit, kapitalist olmayan, piyasa temelli bir kalkınma yoluna yönlendireceğini belirtiyor (Arrighi, 2007). Çin'in ABD'nin yerini alıp almayacağı hâlâ net değildir ama ekonomik gelişimi, birçok farklı yerleştirme uygulamasının ortaya çıkmasıyla Batı'dan farklı bir yol izlemektedir.

Nesiller boyu ekonomistler Çin'in ekonomik yükselişinin sırrını aramışlardır. Örneğin Liu Deqiang, aile planlaması politikasının, toprakta kamu mülkiyetinin, Hukou (hane halkı kayıt) sisteminin, Hong Kong, Makao, Tayvan bölgelerinin, deniz aşırı Çinlilerin varlığının ve nüfusun devasa büyüklüğünün Çin'in kalkınması için özel reçeteler olduğunu ortaya koymuştur. (Liu, 2022) Song Ligang ve Zhou Yixiao, reform, tasarruf ve küreselleşmenin getirilerinin Çin'in ekonomik kalkınmasında belirleyici bir rol oynadığını sa-

vunmuştur. (Song, L.G.& Zhou, Y.X.) Giovanni Arrighi, Çin'in yükselişinin köklerinin Soğuk Savaş döneminde komünist sistem altında sosyal ve siyasi yeniden yapılanmada, ayrıca Çin imparatorluğunun Avrupa merkezli devletlerarası sisteme tabi olmadan önce devlet inşası ve ulusal ekonomik yapılanma açısından elde ettiği başarılarla yattığını savunmaktadır (Arrighi, 2022).

Çinli ekonomistler ise farklı açıklayıcı perspektifler ifade etmişlerdir. Steven N.S. Cheung "Yerel Yönetim Düzeyinde Hükümet Rekabeti Perspektifi"ni ortaya atmıştır. Yerel hükümetlerin arazi kullanım haklarından sorumlu olması ve kaynakların çekilmesinde şiddetli bir rekabet içinde olması nedeniyle, yolsuzluğun azaltılmasına ve ekonomik kalkınmanın faydalarının genişletilmesine yardımcı olmaktadır. (Cheung, 2009) Lu Feng, Çin toplumunu siyasi, ekonomik, askeri ve ideolojik olarak organize eden bir güç ağının

Çin'in sürdürülebilir ekonomik büyümesini yönlendirdiğini belirten "Büyük Güç Altyapısı Perspektifi"ni sunmuştur. Bu ağ aynı zamanda Çin'in ekonomik bağımsızlığını koruma ve sanayileşmeyi başlatma ihtiyacını da belirlemektedir. (Lu, 2022) Zhu Tian "Konfüçyüsçülük Düşünceleri Perspektifi"ni önermiştir. (Zhu, 2015) Max Weber, Protestan ahlakının Batı Avrupa'da kapitalizmin yükselişine yol açtığını iddia etmiştir.

İlk olarak Çin'in ekonomik kalkınması; sanayileşmenin orta-geç aşaması, enformasyonun orta aşaması, kentleşmenin erken-orta aşaması, kırsalın yeniden canlandırılmasının hızlandırılmış aşaması ve yeni bilimsel ve teknolojik devrimin erken aşaması dahil olmak üzere "çoklu örtüşen aşamalar" dönemine girmiştir.

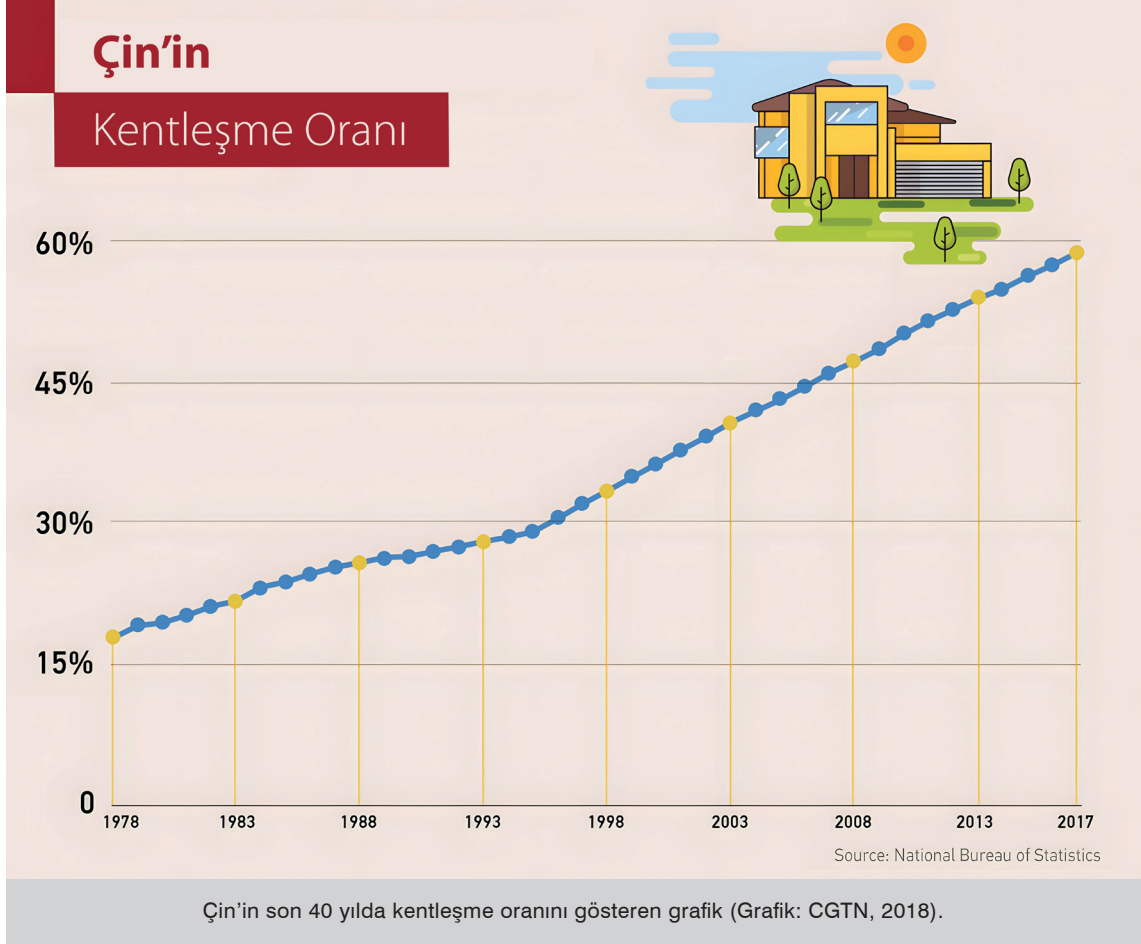
Aynı şekilde eğitime önem veren, tasarrufu ve tutumluluk erdemini esas alan Konfüçyüs kültürü, savaş sonrası dönemde ekonomik olarak yükselen birçok Doğu Asya ülkesinde/bölgesinde görüldüğü gibi, hem fiziksel hem de beşeri sermaye birikimini sağlamıştır (Zhu, 2015). Buna ek olarak, ekonomik reform sürecinde, "özel meselelere özel muamele" (Bai, Xie, Song, & Wang, 2022), "eski insana eski yöntemle, yeni insana yeni yöntemle muamele" (Lin, 2022) gibi bazı pragmatik siyasi anlayışlar da yer almıştır. Bu uygulamalar ekonomik reforma istikrarlı bir geçiş sağladı ve potansiyel kaosu önledi. Profesör Wang, 2020 yılında yayınlanan Gap Economics adlı devam çalışmasında Çin'in ekonomik kodu-

nu "iki el, iki ayak" olarak özetlemektedir. Yani, kalkınmada denge ve çeşitlendime ile iki ayakla yürürken, devletçi ve piyasa mekanizmalarıyla iki elle mücadele etmek (Wang, 2020).

Kitap bu konuyu daha detaylı bir şekilde analiz etmektedir. İlk olarak Çin'in ekonomik kalkınması; sanayileşmenin orta-geç aşaması, enformasyonun orta aşaması, kentleşmenin erken-orta aşaması, kırsalın yeniden canlandırılmasının hızlandırılmış aşaması ve yeni bilimsel ve teknolojik devrimin erken aşaması dahil olmak üzere "çoklu örtüşen aşamalar" dönemine girmiştir. Bu, yepyeni bir tarihsel fırsatın yakalanmasıdır. İkinci olarak, egemenlik ve diplomasi açısından bağımsız olmayan ve ekonomik özerkliğe sahip olmayan Japonya'nın aksine Çin'in benzersiz altı avantajı bulunmaktadır. Büyük işler yapmaya odaklanan sosyalizmin sistemik avantajı, piyasanın "görünmez eli" ile devletin "görünür elinin" birleşiminin kurumsal avantajı, yaklaşık 1,4 milyar insanın satın alma gücü, dünyanın en eksiksiz sanayi sistemi, 100 milyondan fazla yüksekökol ve üniversite mezunundan oluşan yüksek kaliteli işgücü, 3 trilyon ABD doları döviz rezervi. Çin aynı zamanda değerli bir reform ve dışa açılma deneyimine de sahiptir. Geçtiğimiz 40 yılda Çin'in gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) 200 kat fazla büyümüştür ve devam eden bir büyüme eğilimi göstermektedir.

Diğer bir deyişle, Almanya, Japonya, Avrupa Birliği ve diğer eski ikinci ekonomik kuvvetlerle kıyaslandığında Çin'in yükselme yöntemi ve kalkınma ölçütü tamamen farklıdır. Dolayısıyla en büyük ikinci ekonomilerin içine düştüğü tuzaktan kurtulmak için büyük bir şansa sahiptir. Dahası, büyük olasılıkla ABD'nin kendisinden sonra gelenleri dizginlemek için bir asırdır kullandığı, denenmiş "eski numaraları" tekrarlamasını önleyebilir.

Şekil 2. Çin'de kentleşmenin seyri

Çin-ABD kuvvet farkının mevcut durumu nedir ve bu fark ne kadar büyüktür?

Çin ve ABD arasındaki mevcut fark, 1980'lerde Japonya ve ABD arasındaki farka çok benzemektedir. Örneğin, hem Çin hem de Japonya uzun yıllar üst üste yaklaşık %9.8'lik bir ekonomik büyüme mucizesi yaratmıştır ve toplam ekonomik hacmin ABD'ninkini aşması beklenmektedir. Her ikisi de GSYİH'leri ABD'nin yaklaşık %70'ine ulaştığında Amerika'nın bariz kısıtlamalarından zarar görmeye başlamıştır (Japonya'nın GSYH'si 1995 yılında ABD GSYH'sinin %71'ine, Çin'in GSY-

H'si ise 2018 yılında ABD GSYH'sinin %66'sına eşitti) ve her iki ülke de ABD'nin en büyük ticaret ortağı ve alacaklısı haline gelmiştir. ABD, siyasi asimilasyon ve müdahale, askeri işgal ve koruma, diplomatik ittifak ve itaat, ekonomik destek ve ardından çevreleme, kültürel nüfuz ve asimilasyon, bilimsel ve teknolojik destek ve ardından abluka yoluyla Japonya'yı ABD sistemini benimsemeye, ABD kurallarına göre oynamaya, ABD kültürüne uymaya ve ABD askeri varlığını kabul etmeye zorlamıştır. Japonya'nın ekonomik büyümesini başarılı ve etkili bir şekilde engellemiş ve bir numaralı ekonomik güç olarak konumunu güvence

altına almıştır (Wang, 2020).

Bugün Çin, Japonya'nın o dönemde karşı karşıya kaldığı durumun aynısıyla karşı karşıyadır. Eğer ABD'nin Japonya'ya yönelik stratejisi "sistemi onaylamak ve ekonomiyi frenlemek" ise, Çin'e yönelik stratejisi de "sistemi reddetmek ve gelişmeyi engellemek"tir. ABD, Çin'in yükselişini kontrol altına almak için giderek artan bir dizi çevreleme önlemi almıştır. Bunlar, sistem savaşı, kurumsal savaşı, ticaret savaşı, bilim ve teknoloji savaşı, kur savaşı, yetenek savaşı, siber savaş, gıda savaşı, petrol savaşı, biyolojik savaş, uzay savaşı ve askeri savaştır. Çin'i dizginlemek için 12 çeşit konvansiyonel olmayan savaş türü yer almaktadır ve ABD bunların yarısından fazlasını kullanmıştır. Ticaret savaşı başlangıçtır, ulusal güç savaşı hedeftir, bilim ve teknoloji savaşı özdür, yetenek savaşı ise çekirdektir (Wang, 2020).

ABD-Çin rekabeti küresel bir depreme neden olacaktır. 2018'de ABD-Çin ticaret savaşından önce, Çin, Japonya ve Almanya dünyanın toplam ekonomik hacminin dörtte birini oluştururken, ABD de dünyada dörtte birlik ekonomik hacmi temsil ediyordu. Başka bir deyişle, bu kadar büyük bir hacme sahip olan iki taraf arasındaki ticari sürtüşme, esasen tüm dünyanın ticari ve ekonomik faaliyetlerinde şoklara neden olacaktır.

ABD-Çin rekabeti küresel bir depreme neden olacaktır. 2018'de ABD-Çin ticaret savaşından

önce, Çin, Japonya ve Almanya dünyanın toplam ekonomik hacminin dörtte birini oluştururken, ABD de dünyada dörtte birlik ekonomik hacmi temsil ediyordu. Başka bir deyişle, bu kadar büyük bir hacme sahip olan iki taraf arasındaki ticari sürtüşme, esasen tüm dünyanın ticari ve ekonomik faaliyetlerinde şoklara neden olacaktır.

Şu anda bu konudaki tartışma üç perspektife ayrılabilir. Bunlardan ilki Çin'in önünde sonunda iyi ya da kötü bir şekilde ABD'yi geçeceğini öngören "Çin tehdidi/yükselişi teorisi" okuludur; The Tragedy of Great Power Politics and Global Game Change: How the Global Southern Belt Will Reshape Our World (Mearsheimer, 2014; Naisbitt, J. & Naisbitt, D.). İkincisi ise Çin hakkında kötümser olan, The Coming Collapse of China (Chang, 2001) ile temsil edilen "Çin çöküş teorisi" okuludur. Kitap, iki ülkeyi kapsamlı ulusal güç, ekonomi, bilim ve teknoloji, eğitim ve diğer açılardan 40 gösterge ile sistematik olarak karşılaştırmaktadır. Bunlar arasında ABD göstergelerin %70'inde, Çin ise %30'unda öndedir. Ancak, Çin'in göstergeleri niceliksel göstergeler iken, ABD'nin göstergeleri niteliksel göstergelerdir. Ayrıca, eğitimde Amerikan göstergeleri genel bir avantaja sahiptir. Bu, Çin'in kapatması gereken en büyük ve aynı zamanda en zor mesafedir.

Çin-Amerikan rekabetinin olası sonuçları ve uluslararası ilişkilerin olası istikameti nedir?

Çin-ABD rekabetinin nihai sonucuna ilişkin uluslararası tartışma da kabaca üç kategoriye ayrılabilir. Ya bir kaybet-kaybet oyunu, ya Amerika'nın zaferi ya da Çin'in zaferi. Bu kitabın savunduğu bakış açısı aşağıdaki gibi özetlenebilir: Birincisi, ABD kendisinin aşılmasına tolerans göstermeyecek ve Çin de kalkınmadan vazgeçmeyecektir. Ticaret savaşı uzun süreli bir savaş olacaktır.

“En büyük ikinci ekonomiye yönelen tuzak” ancak kapsamlı bir ulusal güç mücadelesi ile aşılabılır. İkinci olarak, ABD’nin kalkınması Çin’in pazarına ihtiyaç duyarken, aynı zamanda Çin’in kalkınması da Amerikan teknolojisine ihtiyaç duymaktadır. İşbirliği kazan-kazan durumuyla sonuçlanırken, ayrışma her iki ülkenin de çıkarına uygun değildir. Üçüncüsü, ticaret savaşı yakın gelecekte Çin için, uzun vadede ABD için ve her zaman dünya için olumsuzdur (Wang, 2020).

Ancak Çin’in sürekli yükselişi karşısında ABD’nin tutumu da oldukça nettir. Birincisi, herhangi bir ticaret anlaşmasının imzalanmasının ardından Çin’i çevreleme politikasından vazgeçmeyecek ya da bunu gevşetmeyecektir. İkincisi, seçimlerin sonucu ne olursa olsun, bir sonraki yönetim Çin’i çevreleme politikasından yine vazgeçmeyecek ya da bunu

gevşetmeyecektir. Çünkü Çin’in gelişimini kontrol altına almak iki partinin de üzerinde uzlaştığı bir konu haline gelmiştir. Üçüncüsü, ABD, özellikle Çin’in kendisinden tamamen farklı bir ideolojisi ve kalkınma yolu varken, Çin’in kendisini geçmesine müsaade etmeyecektir (Wang, 2020).

Aslında her iki taraf da şunu kabul etmelidir: Çin’in ABD’yi ekonomik olarak geçmesi bir tehdit olmayacaktır. Çin, ekonomik çıktı açısından ABD’yi geçebilir, ancak kişi başına GSYİH açısından ABD’yi geçmesi zor olacaktır (Wang & Zhang, 2023: 180). Çin gelişmekte olan en büyük ülke olmaya devam edecek ve ideolojisini ihraç etmeyecek ya da ABD’nin liberal demokratik değerlerini tehdit etmeyecektir. Aksine, Çin’in kaçınılmaz yükseliş trendine karşı aşırı direnç, ABD ekonomisinin düşüşünü hızlandıracaktır. Sosyolog Arrighi’ye göre

ABD’nin kurduğu ekonomik tuzaklarla ticaret savaşı uzun sürecektir (Karikatür: CGTN, 2022).

“eğer ABD merkezli dünya sistemi sonunda çökerse, bu büyük ölçüde ABD’nin uyum ve adaptasyon konusundaki direnci yüzünden olacaktır. ABD’nin Doğu Asya’da artan ekonomik güce uyum sağlaması, yeni bir dünya düzenine felaketler doğurmayan bir geçiş için gerekli bir koşuldur (Arrighi, 2010)”.

ABD, Çin’in ihracatını engellemek için mevcut ticaret modelini veya ticaret sistemini bozarak, Çin’in para biriminin değerini düşürmek için mevcut finansal sistemi tahrip ederek ve Çin’in endüstrilerinin gelişmesini engellemek için Çin’e yüksek derecede teknolojik ambargo uygulayarak çevrelemeyi başarabilir.

Son yıllarda dünyanın ekonomik, bilimsel ve teknolojik manzarası salgının bir sonucu olarak büyük değişikliklere uğradı. Küreselleşmenin durdurma düğmesine basıldı, ekonomik depresyon kaçınılmaz bir sonuç haline geldi. “Neoliberalizm öldü”, hükümet ve piyasanın iki “el” kullanması zaten büyük bir trend haline gelmişti. Gevşek politikalar mali kriz riskini doğururken, dünya çapında bir ekonomik savaş kaçınılmaz görünüyor. Çin’in GSYİH’sinin Amerika’nın GSYİH’sini geçme ihtimali var (Wang, 2020).

Bu faktörlerin etkisi altında, ABD-Çin rekabetinin üç olası sonu vardır. İlk senaryo statükonun korunması; Çin’in kademeli olarak ABD’yi geçmesi ve Çin’in GSYH’sinin 2030 civarında ABD’nin GSYH’sini geçmesidir. İkinci senaryo ise ABD’nin hızlı, Çin’in ise yavaş büyümesidir. ABD, Çin’in ihracatını engellemek için mevcut ticaret modelini veya ticaret sistemini bozarak, Çin’in para biriminin değerini düşürmek için mevcut finansal sistemi

tahrip ederek ve Çin’in endüstrilerinin gelişmesini engellemek için Çin’e yüksek derecede teknolojik ambargo uygulayarak çevrelemeyi başarabilir. Bu durumda Çin’in ABD’yi yakalama hızı 2030’dan sonra, hatta 2040’a kadar uzayacaktır. Üçüncü senaryo çevrelemenin başarısızlığa uğramasıyla, Çin’in yükselişi ve ABD’nin düşüşü ile dünya manzarasında büyük ölçekli değişikliklerin yaşanacağı bir yüz yılın başlamasıdır. Bu durum bir dünya ekonomik krizini tetikleyecek, ABD para sistemini istikrarsızlaştıracaktır (Wang, 2020b).

Bu kitap 2018 yılında yazıldı ve aradan neredeyse altı yıl geçmesine rağmen, çeşitli olaylarla ilgili yargılar hâlâ çok doğru. Kehanetlerin bazıları teker teker gerçekleşiyor. Dezavantajı ise, kısa vadeli yargıların bazılarının, salgının neden olduğu küresel ekonomik durumun kötüleşmesi gibi beklenmedik faktörleri dikkate almamasıdır. Örneğin, 7. bölümde yazar “Çin’in yaklaşık beş yıl içinde ‘orta gelir tuzağını’ aşmasının beklendiğinden” bahsediyor. Bununla birlikte, kitapta hesaplanan en yavaş hızda bile (yani 2026), mevcut ilerlemeye göre bunun başarılabilmesi riski hala mevcuttur. “Çin Halk Cumhuriyeti’nin 2023 Ulusal Ekonomik ve Sosyal Kalkınma İstatistik Bülteni”ne göre, 2023 yılında yıllık GSMH olarak 1,251,297,000,000 yuana, yıl sonunda 1,409,670,000 kişilik ulusal nüfusa sahip olan Çin, yaklaşık 88.744 yuan (12,300\$) kişi başına GSMH’ye sahiptir (Ulusal İstatistik Bürosu, 2023). Son verilere göre, Dünya Bankası’nın yüksek gelirli ülkeler için 2024 yılı eşliğinin 14,005\$ (World Bank, 2024) olduğu göz önünde bulundurulduğunda, hala yaklaşık 2,000\$’lık bir farkın söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Aslında orta gelirli ülke aralığı 1,145\$-14,005\$ olduğu için orta gelirli ülkeler arasına yeni girmiş bir ekonominin yüksek gelir seviyesine ulaşabilmesi için 10 kattan fazla büyümesi gerekmektedir. Dolayısıyla orta gelirli bir ülkeden yüksek gelirli bir ülkeye geçmek her zaman zor bir süreçtir.

Ancak, öngörülemez başka olaylar olmadığı takdirde, Çin'in "orta gelir eşiğini" aşarak yüksek gelirli ülkeler arasına girmesi, kitapta öngörülenden biraz daha geç gerçekleşse bile, yine de yüksek olasılıklı bir olaydır.

Dr. Wang Hongguang ve ekibi, 2015 yılında bu kitabın yayınlanmasının ardından Çin'in ulusal stratejisine odaklanan bir dizi kitap yayınlamış ve bu yeni çalışmalar daha önce gündeme getirilen konuları daha da aydınlatmış ve açıklığa kavuşturmuştur. Bunun dışında ekip, "En Büyük İkinci Ekonomiye Yönelen Tuzak" teorisini en son veriler ve ilerlemelerle sürekli olarak geliştirmiştir. Örneğin, China's Food Security: Strategies and Countermeasures (Çin'in Gıda Güvenliği: Stratejiler ve Karşı Önlemler) adlı kitapta, ABD ve Çin arasındaki kapsamlı ulusal güce ilişkin 40 göstergenin karşılaştırması yeniden yapılmış ve ABD'nin göstergelerin yüzde 68'inde, Çin'in ise göstergelerin yüzde 32'sinde önde olduğu görülmüştür. Bu durum kitabın yazıldığı 2015 yılından biraz farklıdır, ancak Çin hala nicel göstergelerde baskındır. Bir başka örnek de Çin'in o zamana kadar ikinci ekonomik güç tuzağını doldurmak için attığı sağlam adımları özetleyen 2020 yılında yayınlanan Gap Economics: Gaps and Trends in the Economies of China (Açık Ekonomi: Çin Ekonomilerindeki Açıklar ve Eğilimler) kitabıdır. İlk adım, tuzağı aşmanın, özel teşebbüsleri desteklemenin ve özel ekonomiyi istikrara kavuşturmanın ön koşulu olarak kendi kalkınmasını iyi bir şekilde gerçekleştirmektir. İkinci adım, Çin ve ABD arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde yönetmek, vergi artışında duraklatma düğmesine basmak ve kazan-kazan durumu için çaba sarf etmektir. Üçüncü adım ise "İnsanlık İçin Ortak Geleceğe Sahip Bir Topluluk" anlayışını büyük ülkeler arası ilişkilerin yeni bir modelini inşa etmenin genel yönü olarak kabul etmektir. Çin ve ABD, dünyanın ekonomik refahına ve insan uygarlığına yeni katkılarda bulun-

mak için ortak zemin ve çıkarlar aramalı, birlikte gelişmelidir (Wang, 2020).

Genel olarak, kitap derinlemesine bir çalışmadır ve yazar ekibinin hala yayınlanmamış ancak planlanmış birkaç konu başlığı bulunmaktadır. Ekip, "En Büyük İkinci Ekonomiye Yönelen Tuzak" kitabına farklı zamanlarda sürekli olarak geri dönüp bakıyor. Bu kitabın, iyi zamanlanmış bir başyapıt olduğu söylenebilir. 🌸

Kaynakça

- Allison, G. (2017). *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*, Chen Dingding and Fu Qiang trans., Shanghai: Shanghai People's Publishing House.
- Arrighi, G. (2007). *Adam Smith in Beijing: Lineages of the Twenty-first Century*, London: Verso.
- Arrighi, G. (2010). *The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of Our Times*. (Translate: Yao Naiqiang, Yan Weiming and Wu Chengyi). Beijing: Social Sciences Literature Publishing House.
- Bai, C., Xie, C., Song, Z., Wang, X. (2022). "Treating Special Issues Specially", the Informal Institutional Basis of China's Economic Growth (paper presented at "International Symposium on The Origin and Model of China's Economic Emergence"). Singapore, September 17, 2022.
- CGTN. (2017). 1 Ekim 2024 tarihinde https://news.cgtn.com/news/3d517a4e334d7a4d/share_p.html adresinden alındı.
- CGTN. (2018). 1 Ekim 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/3d3d674d77677a4d31457a633566d54/index.html> adresinden alındı.
- CGTN. (2022). 1 Ekim 2024 tarihinde <https://news.cgtn.com/news/2022-07-25/The-U-S-made-debt-trap-1bWPM9jKx9K/index.html> adresinden alındı.
- Lin, J. Y. (2022). The Twists and Turns and Rise of China's Economic Development from an Endogenous Structural Perspective (paper presented at International Symposium on The Origin and Model of China's Economic Emergence), Singapore, September 17, 2022.
- Lu, F. (2022). Why Can China's Economy Grow. *Social Sciences in China*, 2(1).
- National Bureau of Statistics (NBS). (2023). *Statistical Bulletin of the People's Republic of China on National Economic and Social Development in 2023*, Beijing: February 29, 2024.
- Nye, J. Joseph, S. (2017). The Kindleberger Trap. Project Syndicate. Jan 9, 2017.
- Wang, H. (2020). *Gap Economics: Gaps and Trends in the Economies of China, the United States, and the Provinces and Regions*. Beijing: Science and Technology Literature Publishing House.
- Wang, H. (2020). *Food security in China: strategies and countermeasures*. Beijing: CITIC Press.
- Wang, H., Zhang, J. (2023). *China's Science and Technology Security: Strategies and Countermeasures*. Beijing: CITIC Press.
- World Bank. (2024). World Bank country classifications by income level for 2024-2025. 10 Ağustos 2024 tarihinde <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/world-bank-country-classifications-by-income-level-for-2024-2025> adresinden alındı.
- Zhang, W. (2009). *The Economic System of China*. Beijing: CITIC Publishing House.
- Zhu, T. (2023). *Catching Up to America: Culture, Institutions And the Rise of China*. Beijing: Peking University Press.
- Zhu, T. (2015). Is China's economic development advantage still there. *Guancha*. 12 Ağustos 2024 tarihinde https://www.guancha.cn/Zhu-Tian/2015_09_07_333190.shtml adresinden alındı.

İZMİR KIZILÇULLU KÖY ENSTITÜSÜ*

© Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği

* Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği

*Köy Enstitüleri; Cumhuriyet Devrimi'nin ilk yıllarında köylerde eğitim ve öğretim işlerini görmek, sağlık ve ziraat dahil olmak üzere çeşitli konularda köylüye öncülük etmek üzere, köylerden gelenleri öğretmen olarak yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Köy okullarında okuma yazma, matematik öğretimi için eğitici eleman yetiştirmek amacı ile 1937'de "Köy Eğitimcileri Yasası" çıkarılmıştır. 1939'da kabul edilen "Köy Eğitimcileri Kursları ile Köy Öğretmen Okulları Yasası" çerçevesinde Eskişehir, İzmir, Kırklareli, Kastamonu, Samsun illerinde köy öğretmen okulları açılmıştır. 1940 yılındaki "Köy Enstitüleri Yasası" ile daha önce açılmış ve eğitim öğretim yapmakta olan köy öğretmen okulları da köy enstitüleri statüsü altında toplanmış ve köyde üretim ve kalkınma ön plana alınmıştır. Köy Enstitüleri Türkiye'ye özgü eğitim kurumlarıdır. Dönemin koşullarında kırsal nüfus % 85'e yakındır. Büyük bir çoğunluk ise eğitimsizdir. Köy Enstitüleri'nde, atölyelerde, üretimin ve iş gücünün, sanat ve yaratıcılıkla birleştirildiği bir eğitim modeli uygulanmıştır. 1946 yılında, Türkiye'nin Atlantik kampına katılmasına paralel olarak Köy Enstitüleri kapatılmıştır. Köy Enstitüleri'nden yetişip köylere giderek eğitimsiz halkı aydınlatan öğretmenlerin arasından ayrıca onlarca şair, yazar, bilim insanı çıkmıştır.

TARSILA DO AMARAL*

Operários (İşçiler), 1933. **

*Operários (İşçiler), sosyal bir temaya sahip ilk resim olarak kabul edildiği için Brezilya modern sanatında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Tarsila'nın şimdiye kadar yaptığı en büyük yapıttır. Eserde bitkin ve yorgun insan kafalarından oluşan bir piramit görürüz. Bu eseri Tarsila, Sao Paolo'nun kendisinden, endüstriyel toplumdan esinlenerek yaratmıştır. Kendi ifadesiyle; "Her şeyi fotoğraflara ve görsel hafızasına ve tanıdığı belirli kişilerin görüntüsüne dayanarak" yapmıştır. Resimde görülen ırksal çeşitlilik, gerçekten de Brezilya'nın modern ve ırksal olarak karışık toplumunun bir temsili olarak durmaktadır. Bu işçilerin arkasında, bacalar ve binalar da Sao Paolo'nun giderek daha fazla endüstrileşen manzarasını temsil etmektedir.

**Tuval üzerine yağlıboya. 150 x 205 cm.

MASSOUD SHOJAI TABATABAI*

Yeni Nesil Nazizm, 2023.

*Massoud Shojaei Tabatabai İranlı karikatürist ve küratördür. 1964'te Tahranda doğdu, Tahran Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden resim dalında mezun oldu. "Kayhan Caricature" dergisinin genel yayın yönetmenliğini ve "Iranian House of Cartoon" dergisinin yöneticiliğini yaptı. Tabatabai kariyeri boyunca dünya çapındaki prestijli çizgi film yarışmalarında sık sık jüri üyeliği yapmıştır. Türkiye, Küba, Çin, Suriye, Yunanistan ve Brezilya gibi ülkelerde jüri panellerine katılmıştır. Tahran Bienali Karikatür Yarışması dahil olmak üzere karikatür sergilerinin düzenlenmesi ve küratörlüğünde de uzmanlığına başvurulmuştur. Sırbistan'da düzenlenen 8. Uluslararası Hayvan Karikatürleri Yarışması ve Suriye Karikatür Yarışması gibi yarışmalarda birincilik ödülleri almıştır.

